T.C.

ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTOR RÜŞTÜ'NÜN NUHBETÜ'L-ETFÂL İSİMLİ ESERİNİN TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

TARIK AKSOY

Şubat– 2007

T.C.

ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

DOKTOR RÜŞTÜ'NÜN NUHBETÜ'L-ETFÂL İSİMLİ ESERİNİN TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Tarık AKSOY

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Zeki GÜREL

Bolu- 2007

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Tarık AKSOY'a ait "Doktor Rüştü'nün Nuhbetü'l-Etfâl İsimli Eserinin Türkçe Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ahmet YIKMIŞ

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Zeki GÜREL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ali ATALAY

Prof. Dr. Uğur ESER

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ABSTRACT

Tarık AKSOY
Master's Thesis
The Turkish Language Teaching Department
Ass. Associate Professor: Zeki GÜREL
2007, 229 Pages

Turkish Language teaching involves the teaching of first reading and writing. They are very important in that they are the most important factor of whole education life. There fore, it's essential that children are supposed to have a good mother language training throughout their life so as to be successful members and to take part in the society as well.

The subject of teaching Turkish language to Turkish native speakers at the age of first reading and writing have started to take place since 1839 reforms. **Nuhbetü'l-Etfâl** is one of the first important books of the day in terms of the first reading and writing.

In Turkish language teaching, two main points are effective in selection of passages in books. First, the physical, social and mental structure of children. Second, the features of language development, so it's necessary that the writing of course book is to depend on scientific basis and the passages in books should be chosen among the distinguished examples of children literature.

In this set of materials, the teaching of first reading and writing are tried to be analyzed on account of purpose, principles as well as methods and children literature is mentioned where it's necessary. Consequently **Nuhbetü'l-Etfâl** and **Turkish 1 Coursebook for Primary** education were examined and compared.

Key Words: Nuhbetü'l-Etfâl, the teaching of first reading and writing, children literature.

ÖZET

Tarık AKSOY
Yüksek Lisans Tezi
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Zeki Gürel
Şubat 2007, 229 Sayfa

Türkçenin eğitimi ve öğretiminin temelini ilkokuma ve yazma öğretimi oluşturur. İlkokuma ve yazma bütün eğitim hayatının ana unsuru olması nedeniyle önemlidir. Bu nedenle çocukların, yaşamları boyunca başarılı bireyler olarak toplumda yer almaları için iyi bir ana dili eğitiminden geçmeleri şarttır.

Türkçenin ilkokuma ve yazma çağındaki Türk çocuklarına öğretimi konusu, Tanzimat döneminde eğitim hayatımızda yer almaya başlamıştır. **Nuhbetü'l-Etfâl** de ilkokuma ve yazma öğretimi açısından döneminin önemli bir kitabıdır.

Türkçenin öğretimi kitaplarındaki metinlerin seçiminde, çocukların bedensel, sosyal ve zihinsel yapısı ile dil gelişim özellikleri etkili olmaktadır. Bu yüzden ders kitabı yazımının bilimsel temellere dayanması, metinlerin çocuk edebiyatının seçkin örneklerinden oluşturulması gereklidir.

Bu çalışmada, ilkokuma ve yazma öğretimi amaç, ilke ve yöntem bakımından ele alınmaya çalışılmış, gerekli görüldüğü kadarıyla çocuk edebiyatı konusuna değinilmiş ve **Nuhbetü'l-Etfâl** ile **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı** incelenip karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nuhbetü'l-Etfâl, ilkokuma ve yazma öğretimi, çocuk edebiyatı

TEŞEKKÜR

Değerli katkılarından dolayı Sayın Yrd. Doç. Dr. Hidayet Özcan'a, Sayın Yrd. Doç. Dr. M. Sani ADIGÜZEL'e, Sayın Yrd. Doç. Dr. Nezahat Özcan'a, Sayın Okutman Hamdi BİRGÖREN'e, bu yorucu çalışma sırasında anlayışı, yol göstericiliği, ilgisi ve bana ayırdığı kıymetli zamanı için çalışmamın her aşamasını titizlikle inceleyen hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Zeki GÜREL'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca bana duyduğu güven, gösterdiği sabır, her türlü destek ve yardımı için eşime teşekkür ederim.

ANNEME,

"Çağın en güzel gözlü maarif müfettişi" BABAMA

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT iii

ÖZET iv

TEŞEKKÜR v

İÇİNDEKİLER vii

KISALTMALAR LİSTESİ ix

I. BÖLÜM
GİRİŞ 1
1.1. Araştırmanın Amacı 7
1.2. Araştırmanın Önemi 8
1.3. Problem Cümlesi 9
1.4. Alt Problemler 9

II. BÖLÜM
KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR 10
2.1. Okuma ve Yazma 10
2.1.1. Okuma 11
2.1.2. Yazma 13
2.2. İlkokuma ve Yazma 14
2.2.1. İlkokuma ve Yazmanın Amaçları 16
2.2.2. İlkokuma ve Yazmanın İlkeleri 19
2.2.3. İlkokuma ve Yazma Yöntemleri 24
2.2.3.1. Bireşim (Sentez-Tümevarım) Yöntemleri 24
2.2.3.2. Harf (Alfabe) Yöntemi 24
2.2.3.3. Ses (Fonetik) Yöntemi 25
2.2.3.4. Hece Yöntemi 26
2.2.3.5. Bireşim Yöntemlerinin Olumsuz Yönleri 26
2.2.3.6. Ses Temelli Cümle Yöntemi 27
2.2.3.7. Aşamalı Bireşim Tekniği 29
2.2.4. Çözümleme (Analiz-Tümdengelim) Yöntemleri 29
2.2.4.1. Kelime (Sözcük) Yöntemi 30
2.2.4.2. Cümle Yöntemi 30
2.2.4.3. Öykü (Hikâye) Yöntemi 31
2.2.4.4. Çözümleme Yöntemlerinin Olumsuz Yönleri 31
2.3. Çocuk Edebiyatı 32
2.3.1. Çocuk Edebiyatının Özellikleri 38

III. BÖLÜM
YÖNTEM....42
3.1. Araştırmanın Yöntemi....42
3.2. Kapsam ve Sınırlılıklar....42
3.3. Veri Toplama Yöntemi....42
3.4. Verilerin Çözümlenmesi....43

IV. BÖLÜM
BULGULAR....44
4.1. Ders Kitaplarının İncelenmesi....44
4.2. Nuhbetü'l-Etfâl'in İncelemesi....53
4.2.1. Eserin Yazarı....53
4.2.2. Eserin Yazılış Amacı ve Önemi....53
4.2.3. Dış Özellikleri....53
4.2.4. Eserin İçeriği....54
4.2.5. Eserin İncelemesi....55
4.3. İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabının İncelenmesi....129
4.3.1. Dış Özellikler....129
4.3.2. İç Özellikler....131
4.3.3. Metinlerin Değerlendirilmesi....132
4.4. Karşılaştırma....142

V. BÖLÜM
SONUÇ....150

VI. BÖLÜM
ÖNERİLER....153

KAYNAKÇA....155

EKLER....167

ÖZGEÇMİŞ....219

KISALTMALAR LİSTESİ

c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
edit.	: Editör
H.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
KB	: Kültür Bakanlığı
M.	: Miladî
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TD	: Tebliğler Dergisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÖMER	: Türkçe Öğretim Merkezi
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

I. BÖLÜM

GİRİŞ

İlkokuma ve yazma öğretimi, Türkçe dersinin ve eğitim hayatının temelini oluşturması bakımından oldukça önemli bir süreçtir. Bütün derslerin temelinin okuma yazmaya dayandığı göz önüne alındığında ilkokuma ve yazma öğretiminin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Ancak okuma ve yazma sadece eğitimde değil; hayatın bütün alanlarında ihtiyaç duyulan bir beceridir.

İlkokuma ve yazma öğretiminde amaç, sadece okuma ve yazma öğretmek değildir. Çocuğa okuma yazma öğretmenin yanı sıra düşünme, anlama, sıralama, sorgulama, sınıflama, ilişki kurma, analiz-sentez yapma, problem çözme, karar verme, iletişim kurma ve değerlendirme gibi yaşam boyu gerekli olacak beceriler de kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Çocuğun okula başlayana kadar edindiği dinleme ve konuşma becerilerinin sisteme oturtularak geliştirilmesi, evde, sokakta, televizyonda dinlediği dilin, kurallarıyla öğretilmesi de ilkokuma ve yazmanın sonucunda ulaşılacak hedefler arasında yer alır.

Okuma ve yazma öğretimi, dili doğru ve kurallarıyla öğretmeyi, o dille yazılan her türlü yazıyı okumayı ve o dili kullanarak yazı yazabilmeyi sağlayan bir çalışmalar bütünüdür. Dilin kültür taşıyıcılığı, millî birlik ve beraberliğe katkıları, sosyal ve kültürel kalkınmaya etkileri vardır. Bu yüzden ilkokuma ve yazma öğretimi ayrıca büyük önem taşımakta ve sorumluluk istemektedir. Ülkemizde değişik sebeplerle Türkçe ile ancak okul sıralarında tanışan, ağız özelliklerini fazlasıyla kullanan, birleştirilmiş sınıflarda okumaya çalışan veya okul hayatına geç başlayan çocuklar bulunmaktadır. Bütün bunlar dikkate alındığında ilkokuma ve yazma öğretiminin zorluğu da ortaya çıkmaktadır.

İlkokuma ve yazma öğretimi diğer eğitim çalışmalarına göre farklılıklar göstermektedir. İlkokuma ve yazma öğretimi çalışmalarında öğretmene çok büyük işler düşmektedir. Öğretmenlerin öğrencilerin fizikî ve psikolojik özelliklerini çok iyi tanıması, ailesi ve okul dışındaki hayatını bilmesi; yeterli alan bilgisine sahip olması; öğretim hazırlıklarını ve planlamasını çok iyi yapması, uygulayacağı strateji, teknik ve yöntemleri çok iyi belirlemesi, uygun araç, gereç ve malzemeleri seçmesi; ilkokuma ve yazma öğretiminde izlenecek aşamaları çok iyi planlaması ve bu planlamaya uygun hareket etmesi; ölçme ve değerlendirme çalışmalarıyla öğrenci gözlemlerini tutarlı biçimde yapması; çocuk edebiyatı konusunda kendini geliştirmesi; ilkokuma ve yazma öğretiminde karşılaşılabilecek özel durumlara hazırlıklı olması beklenir. Bütün bunların yanında öğretmenden çocuğa bazı insanî, ahlakî, toplumsal, millî ve evrensel değerleri kazandırması istenmektedir.

Teknolojinin hızla gelişmesi, toplum ve bireyin ihtiyaçlarının farklılaşması eğitimden beklenen yararları da değiştirmiştir. Artık sadece bir takım bilgi ve yeteneklere sahip olmak yeterli değildir. Kişinin ne bildiği kadar, bu bildiklerini nasıl ve ne kadar kullandığı, bu bilgi ve yetenekleri başka bilgi ve yeteneklerin yapılandırılmasında kullanıp kullanmadığı önem taşımaktadır. Eğitimden beklenen yararlar farklılık gösterse de eğitim yine okuma ve yazma temeline dayanmaktadır. Ancak okuma yazma da içerik değiştirerek, anlayarak okuma, hızlı okuma, yaratıcı yazma gibi yeni kavramlarla karşımıza çıkmaktadır.

Çağın gerekleri ve eğitimden beklenen yararlar, alışılagelmiş bazı eğitim yaklaşım ve modellerinin dışında çağdaş bazı yaklaşımların kullanılmasını gerektirmektedir. Günümüzdeki eğitim anlayışında Tam Öğrenme, Çoklu Zekâ, Yapılandırmacı Yaklaşım, Beyin Temelli Öğrenme, Öğrenci Merkezli Öğrenme, Eleştirel Düşünme gibi yaklaşımlardan yararlanılmaktadır. Türk Millî Eğitim sisteminde de yenileşme çalışmalarına gidilmiştir. Bu çalışmaların sonucunda ilk okuma yazma öğretiminde 2004–2005 öğretim yılından itibaren denemeleri yapılan, 2005–2006 öğretim yılından itibaren de kesin olarak uygulanması kararlaştırılan Ses Temelli Cümle Yöntemi benimsenmiştir.

Ülkemizde ilkokuma ve yazma öğretiminde gerek Cumhuriyet öncesinde gerekse Cumhuriyet sonrasında birçok yöntem benimsenmiş ve değişik aralıklarla uygulanmıştır. Bireşim (Sentez-Tümevarım) Yöntemleri: Harf (Alfabe-Tesmiye) Yöntemi, Ses (Fonetik-Savti) Yöntemi, Hece Yöntemi; Çözümleme (Analiz-Tümdengelim) Yöntemleri, Kelime (Sözcük) Yöntemi, Cümle Yöntemi, Öykü (Hikâye) Yöntemi. Bu yöntemlere çalışmamızın ilgili bölümlerinde değinilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın temelini oluşturan **Nuhbetü'l-Etfâl** ilkokuma ve yazma öğretimi alanında orijinal bir yere sahiptir. Kayserili Doktor Rüştü tarafından yazılan ve H. 1274 (M. 1858) tarihinde basılan eser ilk Türkçe alfabe kitabıdır. Doktor Rüştü, kitabının giriş kısmında elifba kitaplarında p, ç, j harflerinin bulunmadığını, oysa bu harflerin "para, portakal, çarşaf, çorap, ejderha, müjde" gibi kelimelerde kullanıldığını söyleyerek bu harflerin de alfabe kitabına konulmasını ister. Ayrıca Türkçe'de dört türlü kef (ك) harfi olduğunu ve bunların da alfabe kitaplarında yer alması gerektiğini söyler. Eserin diğer bir orijinalliği de vav (و) harfi ile karşılanan o, ö, u, ü seslerini birbirinden ayırmaya yarayan harekeleri (وُ وٗ وٖ وٚ) kabul etmesi ve metinlerde kullanmasıdır.

Kitapta sesli ve sessiz harf terimleri kullanılmış, bunlarla heceler oluşturulmuştur. Eserde örnek olarak verilen kelimeler içerisinde bugün bile zorlamayla yapıldığı kabul edilebilecek Türkçe kelimeler vardır. Eserin diğer bir önemli özelliği de içinde "delikli kâğıt" denilen bir araç bulunmasıdır.

Nuhbetü'l-Etfâl'in öğretmenler için hazırlanmış bir kitap olduğunu düşünmekteyiz. Kitabın çeşitli yerlerinde öğretmenlere anlaşılması zor olan bazı konularda nasıl bir yol izlemeleri gerektiği söylenmekte, kitabın kullanımı ile ilgili bilgiler verilmektedir. Ayrıca eserdeki şiirlerin çoğu çocukların seviyesine göre değildir. Öğretici ve tasavvufî içerikli şiirler de vardır. Öğretmenlerin, bu metinleri sadece okuma çalışmasında kullandıkları düşünülebilir. Eserde yer yer Arapça ve Farsça deyimler veya beyitler yer almaktadır. Bu durumu kitabın öğretmenler için

yazılmış olmasıyla açıklayabiliriz. Bu durumun bir başka sebebinin de o zamanki sosyal yapı ve devletin resmî dil politikası olduğunu söyleyebiliriz.

Eser şu noktalardan eleştirilebilir: Kuran-ı Kerim'i öğretmek amacıyla yazılan elifba cüzünün etkisinden çok fazla çıkamamıştır. Rakamların ilkokuma ve yazma kitabında öğretilmesi doğru değildir. Örnek olarak verilen kelimeler metinler içinde kullanılmamıştır.

Kitabın şu noktaları da önemlidir: İlkokuma ve yazma çalışmalarına Türkçe kelimelerle başlamıştır. Dilimizde olan bütün harfler öğretilmeye çalışılmıştır. Şiir örnekleri ağır olsa da hikâye örnekleri çocuk edebiyatı bakımından önem taşımaktadır. Eski yazıda kullanılan yaygın yazı tiplerinin tamamı gösterilmiştir. Karşılıklı konuşma, toplumsal ve ahlakî bazı karşılıklı konuşma örneklerine de yer verilmiştir. Eserin incelenmesine çalışmamızın ilgili bölümlerinde yer verilmiştir.

Nuhbetü'l-Etfâl'in yazarı Rüştü Bey hakkında kaynaklarda fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Yazar hakkındaki bilgilerin çoğuna kitabın içerisindeki takrizlerden ulaştık. Mekteb-i Tıbbiye doktorlarından (kaymakam) Yarbay Mehmet Rüştü Bey, Kayserili olup baba adı Süleyman'dır.

Nuhbetü'l-Etfâl Millî Kütüphane'de 1948 A 708, 1948 A 462, 1948 A 2454, 1973 A 1719 numaralarda bulunmaktadır. Çalışmamızda 1948 A 462 numarada kayıtlı olan nüsha kullanılmıştır.

2005–2006 öğretim yılından itibaren uygulanan Ses Temelli Cümle Yöntemi'ne göre hazırlanmış, MEB tarafından kurulan bir komisyonca yazılan **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı** da çalışmamızda karşılaştırma yapabilmek amacıyla incelenmeye çalışılmıştır.

Ülkemizde ders kitapları devlet eliyle kurulan komisyonlarca ya da özel sektör tarafından yazdırılmaktadır. Ancak ders kitaplarının yazımının denetlenmesinden Talim ve Terbiye Kurulu sorumludur. Bu yüzden MEB tarafından hazırlatılan ve Talim ve Terbiye Kurulu tarafından denetimi yapılan **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'**nı incelemeyi uygun bulduk.

Bakanlıkça hazırlatılan **İlköğretim Türkçe 1 kitabı** "Ders Kitabı", "Okuma Yazma Öğreniyorum", "Öğrenci Çalışma Kitabı", "Öğretmen Kılavuz Kitabı" olmak üzere dört parçadan oluşmaktadır. Çalışmamız **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı**'nı kapsamaktadır.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı, yeni programa göre yazılmıştır. Kitap, yeni programın Türkçenin beşinci temel becerisi olarak aldığı görsel okuma ve sunu maddesine uygun olarak hazırlanmıştır. Metinler temalara uygun olarak hazırlanmış ve uygun resimlerle desteklenmiştir. Metinler çocukların yaş seviyelerine uygundur.

MEB **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı**'nı incelerken tespit ettiğimiz bazı hatalar vardır. Bu hatalar şunlardır: Çocuklar için yanlış ileti taşıyan bir metne yer verilmiştir. Metinlerin alındığı internet sitelerinin adları eksik ya da yanlış yazılmıştır. Bir yerde kelime ile resim eşleştirme çalışmalarında tutarlı davranılmamıştır. Kitapta eseri bulunan bazı yazarların özgeçmişlerine yer verilmemiştir. **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı**'nda metni bulunmamasına rağmen bazı yazarların özgeçmişlerine yer verilmiştir. Yazım kuralları konusunda TDK Yazım Kılavuzu esas alınmamıştır. Kitabın sonunda yer alan Türk dünyası haritasında Türk yurtları gösterilirken hata yapılmıştır.

Ele aldığımız kitaplar ilkokuma ve yazma kitaplarıdır. Bu yüzden çalışmamızda okuma yazma, ilkokuma ve yazmanın amaçları, ilkeleri ve yöntemleri üzerinde kısaca durulmuştur. Eserin incelenmesine çalışmamızın ilgili bölümlerinde yer verilmiştir.

Çalışmamızda okuma ve yazma kavramları üzerinde durulmuştur. İlkokuma ve yazma öğretiminin amaçları, ilkeleri ve yöntemlerine değindik. **Nuhbetü'l-Etfâl**'deki bazı metinlerin çocuk edebiyatı için örnek olabileceği belirtilmiş (Yalçın, Aytaş, 2003:128) ve bu metinler örnek olarak alınmıştır (Kıbrıs, 2002:79). **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı** içerisindeki metinler de çocuk edebiyatı örnekleri arasında yer almaktadır. Bu sebeple çalışmamızda çocuk edebiyatı kavramı üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Eserlerin incelenmesi kısmında ders kitabı yazımı ve incelenmesiyle ilgili akademik görüşlere yer verilmiştir. Çeşitli araştırmacıların gerek ele aldığımız kitaplarla ilgili gerekse genel olarak ders kitaplarıyla ilgili görüşlerine değinilmiştir.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nı incelerken kitabın az da olsa dış özelliklerine değinilmeye çalışılmıştır. Daha sonra metinlerin incelenmesine geçilmiştir. Bu değerlendirmede MEB Ders Kitapları Yönetmeliği (TD, 2434) ve Türkçe Ders Kitaplarını Değerlendirme Formu (Demirel, 2002:215–217) kullanılmıştır.

Metinlerin orijinal hallerini görmeyenler için metinleri özeti verilmiş metinler cümle sayıları, cümlede kullanılan zaman ekleri, konusu, iletileri, metin resim uyumu bakımından incelenmeye çalışılmıştır. Metinlerin tespit edilebilen olumlu ve olumsuz yanlarına değinilmiştir.

Nuhbetü'l-Etfâl'in incelenmesinde önce eserin Latin harfli Türk alfabesine transkripsiyonu yapılmıştır. Eserde yer alan dersler ve derslerin içerikleri çıkarılmıştır. Bu derslere ait çizelgeler hazırlanmıştır. Kitabın içindeki şiir, hikâye, karşılıklı konuşmalar ve öğüt verici sözler günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Şiir örneklerinin çokluğu nedeniyle bazılarına incelememizde yer verilmemiştir. Metinlerdeki cümle sayıları, cümlede kullanılan zaman ekleri, metinlerin konusu, iletileri üzerinde durmaya çalışılmıştır. Bazı hikâye metinleriyle ilgili ayrıntılı bilgi verilerek **Nuhbetü'l-Etfâl**'in neden önemli bir eser olduğu anlatılmaya gayret edilmiştir. Eseri inceleyen birçok araştırmacı gibi (Baymur, 1939:34) şiirlerin çoğunun çocukların yaş seviyelerine uygun olmadığını düşünmekteyiz. Bu görüşümüzü desteklemek için şiirleri ele alırken şiirin temasına ve Divan şiiri içerisindeki yerine değinmeye çalıştık. Bazı şiirlerdeki söz sanatlerını da bu amaçla gösterdik.

Çalışmamızın karşılaştırma bölümünde **Nuhbetü'l-Etfâl** ile **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı**'nı ele aldığımız tüm başlıklar ışığında karşılaştırmaya çalıştık. Karşılaştırmamızda iki kitabın artıları ve eksileri üzerinde durduk.

Çalışmamızın sonuç bölümünde **Nuhbetü'l-Etfâl**'in Türkçenin eğitimi ve öğretimi disiplini için önemi üzerinde durduk. Bu kitaptan bugün yararlanma imkânı olup olmadığına değindik. Günümüzde kullanılan ders kitaplarının geldikleri noktayı göz önüne sermeye çalıştık.

Çalışmamızın ekler bölümünde **Nuhbetü'l-Etfâl**'in transkripsiyonu yer almaktadır. Ayrıca **Nuhbetü'l-Etfâl** ve **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı**'nın bazı sayfalarının resmine yer verdik.

Kaynaklar kısmında ise incelememiz sırasında gerek metot gerekse bilgi bakımından yararlandığımız eserleri gösterdik.

1.1. Araştırmanın Amacı

Ülkemizde uygulanmakta olan eğitim programında 2004–2005 eğitim öğretim yılının başından itibaren bazı değişiklikler yapılmaya başlanmış, 2005–2006 eğitim öğretim yılında da bütün ilköğretim okullarında yeni programa geçilmiştir.

Türkçe dersi, ana dili eğitimi ve öğretimi dersidir. Türkçenin ana dili olarak öğretiminde ilk aşama ilkokuma ve yazmadır. Bu program değişikliğinden sonra ilkokuma ve yazma öğretiminde "Ses Temelli Cümle Yöntemi"ne geçilmiştir.

Ülkemizde ilkokuma ve yazma öğretimi üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların çoğu sahada uygulama çalışmaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlkokuma ve yazma öğretimi üzerinde Osmanlı Devleti'nin son yüz yılında durulmaya başlanmış, Cumhuriyet devrinde pek çok çalışma yapılmış ortaya incelenmesi gerekli özgün eserler çıkmıştır.

Bu iki dönemin karşılaştırılması, ilkokuma ve yazma öğretiminde nereden nereye gelindiğinin bilinmesi ve daha çağdaş, etkin ve verimli bir ilkokuma ve yazma öğretimi için gereklidir. Bu çalışmada bu iki döneme ait olan iki kitabı inceleyip karşılaştırma yapmak uygun bulunmuştur.

Çalışmada ele alınan iki ilkokuma ve yazma öğretimi kitabı

1. İlkokuma ve yazma öğretimi kitapları hangi yönteme göre yazılmıştır?
2. İlkokuma ve yazma öğretimi kitaplarında konular nasıl işlenmiştir?
3. Kitaplarda verilmek istenen iletiler nelerdir?
4. Kitaplardaki metinlerin çocuk edebiyatı açısından değerleri nelerdir?

gibi sorular etrafında ele alınmıştır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Yeterli dil becerilerine sahip kişilerin anlama ve anlatma güçleri bu beceriye sahip olmayanlara göre daha fazladır. Ana dili derslerinde yeteri kadar başarılı olan öğrencilerin diğer derslerde de başarılı oldukları görülmektedir. Bu da bize ana dili eğitiminin bütün okul hayatının temelini oluşturduğunu göstermektedir.

Ancak bugün toplumun birçok kesiminde Türkçe problemi görülmektedir. Türkçenin güncel sorunları dışında, okuryazar diyebileceğimiz belli bir eğitim almış, belli yerlere gelmiş kişilerin de dil becerilerinde yetersizlik görülmektedir. Televizyonlardaki kültür ve haber programlarında, fikir tartışmalarının yapıldığı ortamlarda, gazetelerde, kısacası günlük yaşamın her alanında dil yetersizlikleri karşımıza çıkmaktadır.

Çocuğun geleceği okul yıllarında şekillenir. Okul hayatını da ilkokuma ve yazma öğretimi şekillendirir diyebiliriz. Bu yüzden ilkokuma ve yazma öğretimi çocukları geleceğe hazırlayıcı özellikler taşımalıdır.

Yeni eğitim programı Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanan, iletişim kurabilen, problem çözme yeteneğine sahip, öğrenmeyi yaşam boyu sürdürmeyi hedefleyen, karşılaştırma yapabilen ve eleştirel gözle bakabilen bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu hedeflere ulaşmada ilkokuma ve yazma derslerinde karşılaşılan konular çok etkilidir.

Bu sorumluluktan hareketle, genel anlamda Türkçenin, özelde ilkokuma ve yazmanın daha sağlıklı öğretilmesinin, bilimsel bakış açısıyla incelenmiş materyaller aracılığıyla mümkün olacağına inanılmaktadır. Türkçe eğitimi disiplini ışığında tahlil edilerek bilim dünyasına sunulacak dokümanların Türkçe eğitimine katkısı çalışmanın önemini arttıracaktır.

1.3. Problem Cümlesi

Türkçe ilkokuma ve yazma öğretiminde ilk eserlerden biri olan Nuhbetü'l-Etfâl'in Türkçe öğretimi açısından değeri nedir?

1.4. Alt Problemler

1) İlkokuma ve yazma öğretimi kitapları, hangi yöntemlerle kaleme alınmıştır?

2) İlkokuma ve yazma öğretimi kitaplarının içeriği, biçimsel özellikleri ne düzeyde değişmiş, gelişmiştir?

3) İlkokuma ve yazma öğretimi açısından çocuk edebiyatının önemi nedir?

II. BÖLÜM

KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. Okuma ve Yazma

Okul hayatı okuma yazma bilgi ve becerilerinin öğrenilmesi temeline dayalıdır. Öğrencilik bittikten sonra da okuma yazma eylemi devam etmektedir. Okuma, bilgi edinmedin, öğrenmenin tek yolu değildir ama en kolay yoludur. Gerek okulda gerekse hayatta gerekli olan bilgiye ulaşmanın yolu okuma becerisinin edinilmesine bağlıdır. *"Okuma öğretimin temelidir. Gerçekten, öğretimin ilk ve temel çalışmasıdır; okumayı öğrenmeden diğer hiçbir eğitim faaliyeti ele alınamaz."* (Charrier ve Ozouf, 1972:148). Yazma, bilgi birikimini, düşüncelerini anlatmanın da en etkili ve kolay yolu olmasa da en kalıcı yoludur.

Okuma eyleminde okuyucunun etkin bir rol alması gereklidir. Metni anlama bakımından bu etkinlik çok önemlidir. Okunan metinden her birey farklı bir anlam çıkarabilir. Okuyucunun metni okuyup anlaması şimdiye kadar edindiği bilgi birikimiyle doğrudan bağlantılıdır. Okuyucu ile metin arasındaki etkileşimin, okuma becerisinin kazanılmasında çok önemli olduğu bilinmektedir. Okuma alışkanlığı kazandırılmasında çocuğun önüne konulacak metinlerin de çok özenle yazılmış olmasına dikkat etmek gerekir. Kuru bir anlatımla yazılmış, çocuğu küçümseyen, çocuğa herhangi bir olumlu özellik kazandıramayan, basitçe yazılmış, özensiz, çocuksu, içeriği olmayan yazılar çocukta okuma zevki yerine okuma nefreti uyandıracağı kanaatindeyiz.

Okuma yazma öğrenmenin sonucu olarak ortaya okuryazarlık kavramı çıkmaktadır. Okuryazarlık "*bireyin kâğıt üzerindeki bir takım imleri birbirine çatarak sesbirimler, sözcükler, sözcük dizileri, anlamlar çıkarabilme, kendi istediklerini de o imler aracılığıyla kâğıt üzerine dökebilme becerisidir.*" (Göktürk,

1989:45–46). Ancak "okuryazar" olmak ile "okur" olmak arasında büyük farklar vardır. Okur olmak, okumayı bir ihtiyaç olarak kabul edip okuma alışkanlığı kazanmak demektir. Okuma yazma işi okulda öğretilebilir ancak okur olabilmek için okul tek başına yeterli değildir. Çocuğun çevresinden de okumanın bir ihtiyaç olduğunu görmesi gereklidir. Bu konuda İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun tespitleri çok önem taşımaktadır:

> "Okutma talihi, okutma tekniğinin sağlamlığından önce ve daha ziyade, çocukta doğan okuma ihtirasına bağlıdır. Bu ihtiras fert olarak çocukta yoktur; Hiç durmadan okuyup yazan, okuma ihtirasını taşıyan ailelerde beş-altı yaşındaki çocukların kendi kendilerine okumaya başladıkları görülmüştür. Bu prensibin pratik sonucu şudur: Okul, yaratıcı ve müstakil şahsiyetin gelişimine uygun bir çevre hâline gelmelidir ki çocuk okuma-yazma ateşini taşısın." (Şenol, 1999:100).

2.1.1. Okuma

Okuma, gözün algıladığı işaret ve sembollerin beyin tarafından yorumlanarak değerlendirilmesi ve anlamlandırılması sürecidir. Bu süreç eğer ses organları yardımıyla desteklenirse sesli okuma meydana gelmiş olur. Okuma eyleminin konuşma organlarıyla seslendirilmemesi durumu da sessiz okuma olarak tanımlanabilir. Okumak *"Yazıya geçirilmiş bir metne bakarak bunu sessizce çözümleyip anlamak veya aynı zamanda seslere çevirmek"* (TDK, 2005:1494) işidir.

İnsanın okumayı öğrenmesi için nedenleri vardır. Okuma sayesinde kişi değişik kaynaklara ulaşarak farklı bilgilerle karşılaşır, dinlenmek amacıyla roman, öykü, dergi gibi metinleri, haberlerden haberdar olmak için gazeteleri, doğru ürünü alabilmek için etiketleri, doğru yere gidebilmek için tabelaları okur, ihtiyacını giderir. Bu nedenler içinde, bilgiye ulaşmak için okumayı öğrenmiş olmak eğitimin amaçlarından biridir. Böylece birey öğrenme sürecini tamamlayan araştırma, yorumlama ve karşılaştırma etkinliklerinde bulunabilir.

Okumayı *"Harfleri tanıyarak bunların bağlı bulunduğu dil birimlerini yazıda ayırt edebilmek."* (MEB, 1996:2154). diye tanımlamak okuma eyleminin

anlama boyutundan çok fiziksel boyutunu öne çıkarmak anlamına gelir. Oysa "*Okuma, yazıyı görme, anlamını kavrama ve bu kelimeleri seslendirmedir."* (Gögüş, 1968:15).

Oğuzkan'a göre (1981:111) *"Okuma, bir yazıyı oluşturan simgesel imleri seslendirmek ya da o imlerin belirttiği düşünceleri anlamak eylemi"* olduğundan fiziksel ve anlamsal boyutu bir arada düşünülmelidir. "*Okuma, bilişsel davranışlarla psikomotor becerilerin ortak çalışmasıyla, yazılı sembollerden anlam çıkarma etkinliğidir"* (Demirel, 1990:119).

Okuma, sadece metni seslendirmek anlamına gelmez. Okuma, her türlü yazılı metnin doğru, anlaşılır, akıcı ve uygun hızda okunması, okunanların doğru değerlendirilip yorumlanmasıyla tamamlanan bir eylemdir. Okunan bir metnin anlaşılması ve kavranması işinde noktalama işaretleri önemli bir yer tutar. *"Okuma, bir yazıyı, sözcükleri, cümleleri, noktalama işaretleri ve öteki öğeleriyle görme, algılama ve kavrama sürecidir."* (Kavcar, Oğuzkan, Sever, 1997:41).

Seslerin harf denen simgeler aracılığı ile şekillendirilmesi ve daha sonra bu şekillerle oluşturulan metinlerin okunması, zihinde anlamlandırılması ve konuşma organlarıyla seslendirilmesi çok karmaşık bir iştir. "*Okuma gözlerin ve ses organlarının çeşitli hareketlerinden ve zihnin anlama çabasından oluşan karmaşık bir etkinliktir. Bir yazının harflerini, sözcüklerini tanıma ve anlamlarını kavramaktır."* (Tazebay, 1993:3).

Okunacak her metin harfler ile yazılmamıştır. Resim yazıları, çivi yazıları gibi yazı sistemleri düşünüldüğünde *"Okuma, yazılı işaretlerden anlam çıkarmak demektir."* (Binbaşıoğlu, 1991: 162).

Doğru, anlamlı ve akıcı bir okuma eylemi için yeteri kadar çeşit ve sayıda kelimenin anlamının bilinmesi gereklidir. Ancak okuma eylemini gerçekleştirmek için her sözcüğün anlamını öğrenmek yerine, metnin anlam bütünlüğünü etkileyen anahtar sözcüklerin anlamlarını tahmin etme öğretilmelidir. Ayrıca okuma eyleminin vazgeçilmezlerinden olan doğru vurgu ve tonlama için noktalama işaretlerinin de

görevlerinin bilinmesi gereklidir.

Okumanın nasıl bir eylem olduğu, önemi ve amacı üzerinde durulurken unutulmaması gereken önemli bir nokta da okumanın öğrencinin içinde bulunduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik durumla doğrudan ilgili oluşudur.

2.1.2. Yazma

Çoğu zaman okuma eylemine bağlı olarak anılan yazma eylemi farklı açılardan ele alınmıştır. Yazma terimi ile yazılı anlatım da yazı eğitimi de kast edilmiştir. İlkokuma yazma öğretiminde önce yazı yazma becerisi ele alınır. Okuma becerisinden sonra yazı becerisi edinilir.

Okumak için olduğu gibi yazmak için de nedenlerimiz vardır. Günlük hayatta çok çeşitli amaçlar için yazılı anlatıma başvururuz. Yeteneğimiz ölçüsünde şiir hikâye gibi edebiyat ürünleri, haberleşme için mektuplar, telefon aracılığıyla kısa mesajlar, internet aracılığıyla elmekler, kısa notlar, tebrik kartları, günlükler yazar, ders çalışırken notlar alabiliriz.

"İnsanların düşündüklerini başkalarına bildirmek için herhangi bir madde üzerine çizmek, kazımak veya yazmak suretiyle kullandıkları şekil ve işaretlere yazı denir." (Arseven, 1950:2226). Yazı insanlık tarihi bakımından çok önemlidir. İnsanın mağara duvarlarına çizdiği resimlerden başlayan anlatma isteği, alfabenin kullanılmaya başlanmasıyla oldukça kolaylaşmıştır. Bu anlatma isteği sonucunda kil tabletler, dikili taşlar, duvarlar, papirüsler, hayvan derileri, kağıt ve bilgisayar ortamı yazılı metinlere ev sahipliği yapmıştır. Özbay (2000:38) yazmayı "*konuşmanın birtakım sembollerle tespit edilmesi"* Demirel (2004:102). *"düşünceyi, duyguyu, olayı yazı ile anlatma"* Ağca (2003:18) da *"birtakım kavramların ifadesi olan kelimelerin anlamlarını, harf adını verdiğimiz özel işaretlerle ama mutlaka yerleşmiş kurallara uygun olarak belirtmek..."* olarak tanımlamaktadır.

Yazılı anlatımda sözcüklerin doğru olarak yazılması, noktalama işaretlerinin kullanımı, metnin türü ve buna bağlı olarak uygun sözcük seçimi, görüş ve düşüncelerin bir bütünlük içinde yazılmış olması önemlidir.

Düşüncelerimizi, bilgilerimizi, duygu ve hayallerimizi geniş kitlelere kalıcı bir biçimde aktarmanın en kolay yolu yazmaktır. Bu yüzden birçok ülke yazı öğretimi üzerinde titizlikle durmaktadır[1].

Yazı, seslerin şekle sokulmuş halleri veya resimleridir. *"Harflerin el ile, kalemle veya kalem yerine geçecek bir vasıta ile yazılarak çıkarılan suretleridir."* (Yazır, 1983:3). Bu yüzden yazı güzelliğine dayanan hat ve kaligrafi gibi sanat dalları ortaya çıkmıştır.

2.2. İlkokuma ve Yazma

"Okuma-yazma öğretimi, önceden bilinmeyen harfleri, heceleri, kelime ve cümleleri biraraya getirerek insanlara metinleri okuma ve düşüncelerini yazıyla anlatma yeteneğinin kazandırılmasıdır." (Kılıç, 1988,21). Ancak okuma, sadece gözün gördüğü harfleri, heceleri, kelime ve cümleleri seslendirme değil bunlardaki anlamı da kavramaktır. Yazmada da aynı durum söz konusudur. Yazmadaki amaç harfleri bir araya getirerek heceler, kelimeler ve cümleler elde etmek değil bir şeyler anlatabilmektir.

İlkokuma ve yazma öğretiminde genel amaç, *"çocuğa yaşamı boyunca kullanacağı okuma ve yazmanın temel becerilerini kazandırmaktır"* (Kavcar, Oğuzkan, Sever, 1997: 27). Bu amaca ulaşmak için *"dinleme ve konuşma gibi dil becerilerinden yola çıkmak"* (Çelenk, 2005:38) gereklidir.

İlkokuma ve yazma öğrenimi için çocuğun el, göz, kulak ve kaslarının sağlıklı, belli bir zekâ seviyesine ulaşmış, duygusal ve sosyal olarak belli olgunluğa erişmiş ve belli bir kelime dağarcığına sahip olması gereklidir. Bütün bunların yanında çocuğun okuma yazmaya istekli olması da şarttır. Çocuğa öğretilecek okuma yazma eylemi anlama ve anlatma boyutu olan, zihinsel, fiziksel, duygusal ve sosyal bir etkinliktir. Okuma yazmanın doğru bir biçimde edinilmesi gelecek yaşantıları da doğrudan etkileyecektir.

---

[1] Bu konuda ayrıntılı bilgi için UNESCO ile Milletlerarası Eğitim Bürosu'nun 1948 yılında Cenevre'de ortaklaşa yaptıkları XI. Milletlerarası Eğitim Konferansı bildirilerine bakılabilir. **The Teaching of Handwriting** adlı eserin Toplu Bakış kısmı MEB tarafından Yazı Öğretimi adıyla 1964 yılında yayımlanmıştır.

İlkokuma öğretiminde çocuğun kelimelerin anlamlarını doğru bilmesi oldukça önemlidir. Çocuk kelimenin anlamını bilmiyorsa ön bilgilerini devreye sokmalıdır. Kelimeler arasında bir bağ kurabilmelidir. Bu ilkokuma ve yazma dönemi çocuğu için zor bir işlemdir. Bu yüzden öğretmen öncelikle çocuğun dünyasında anlamı olan kelimelerle yazılmış metinleri seçmelidir. Kelimelerin anlaşılmaması, cümlelerin, paragrafların ve en sonunda da metnin anlaşılmamasına neden olmaktadır. Okuduğu metinden bir şey anlamayan çocuk, okuma işinin anlamsız bir eylem olduğu fikrine kapılabilmektedir.

İlkokuma ve yazma öğretiminde bıktırıcı olmamak kaydıyla süreklilik esas olmalıdır. Çocuğun öğrendiğini unutmaması için tekrar yapması, yazı çalışmalarında bulunması, okuma ve yazmada belli bir hıza erişmesi gereklidir. Bu yüzden okuma yazma öğrenme döneminde ailenin etkinliği çok önemli bir yer tutmaktadır.

Yazı yazabilme bilgiden çok beceri işidir. Çocuk bu beceriyi görerek, taklit ederek, uygulayarak kazanır. Yazma öğretimine başlamadan önce çocuğun bu yeni ve kendisi için güç işe hazır olması gereklidir. *"Yazma becerisinin gerçekleşmesi için de her şeyden önce, elin kalemi tutabilecek olgunluğa erişmiş olması gerekir. Öte yandan, yalnızca elin olgunlaşması yazabilmeyi tek başına sağlayamaz. El kalem tutarken, göz de yazılacak örnekleri görmelidir."* (Şahbaz, 2005:6).

Yazma eylemi çocuğun okul öncesi döneminde harekete geçmektedir. Resim yapma, boyama, çizme, karalama, kesme gibi oyunlarla çocuğun el yeteneği gelişmektedir. Zekâ yeterliği ile birlikte göz, el ve parmak koordinasyonunun gelişmiş olması yazı yazabilmeyi kolaylaştırır. Bu yüzden yazmayı *"düşüncelerimizi ifade edebilmek için gerekli sembol ve işaretleri motorsal olarak üretebilmek."* (Akyol, 2005: 47) diye de tanımlayabiliriz. Çocuk ilk harflerini taklit yoluyla çizerek yapmaktadır. Bu yüzden derslerde yapılan harfleri tanıma oyunları ve çizgi çalışmaları çocukta yazıya karşı bir istek ve haz uyandırır.

Çocuk yazı yazma becerisini kazandıktan sonra duygu, düşünce ve hayallerini yazılı anlatmaya geçer. Okuma ile birlikte gelişen dil yeterliği ve artan kelime dağarcığı sayesinde anlatım güçlenmektedir. Oğuzkan (1981:164) yazının

düşünce ile ilişkisine değinerek: "*Yazma, uygun bir araç kullanarak anlamlı imleri ya da harfleri elle yan yana getirip birtakım düşünceleri belirtme işidir."* demektedir.

2.2.1. İlkokuma ve Yazmanın Amaçları

İnsanın doğuştan getirdiği ve zaman içerisinde geliştirdiği dinleme ve konuşma becerileri ile belli bir öğrenme aşaması sonunda kazandığı okuma ve yazma becerileri bireyin yaşamı boyunca kullanacağı temel dil (Türkçe) becerilerini kapsamaktadır. Ancak dinleme ve konuşma becerileri kısa vadede etkili olsa da kalıcılık, gelecek kuşaklara taşınma ve geniş kitlelere ulaşma bakımından okuma ve yazma daha etkilidir. İnsanlığın bunca gelişmeyi okuma ve yazma sayesinde yaptığı söylenebilir. Yazı, insanoğlunun en önemli buluşlarından birisidir. Yazı sayesinde bilimsel ve kültürel birikimlerini gelecek kuşaklara aktaran toplumlar insanoğlunun bugünkü uygarlık düzeyine ulaşmasını sağlamıştır. Tarih sahnesinden çekilseler de bugün bazı uygarlıkların kültür düzeylerini geride bıraktıkları yazılı eserlerden öğreniriz.

İlkokuma ve yazma öğretimini birey için vazgeçilmez kılan okuma ve yazma eyleminin insanın bütün hayatı boyunca kullanacağı bir beceri olmasıdır. Çocuk, okul hayatına dinleme ve konuşma becerisini yakın çevresinden öğrendiği kadarıyla kazanmış olarak başlar. Okuma ve yazma çalışmaları dinleme ve konuşma becerileri üzerine yapılandırılır. Dinleme ve konuşma, öğrenme ve öğrendiklerini başkalarıyla paylaşmanın en kolay yolu olsa da okuma ve yazma kadar etkili değildirler. Okumak öğrenmek, bilgiyi, görgüyü, kültürü arttırmak için bir araçtır. İnsanın dinleyerek, gözlemleyerek ve tecrübe yoluyla bir şeyler öğrenmesi mümkündür. Ancak istenilen düzeyde bir öğrenme için okuma becerisi gereklidir. Yazma ise, kişinin bilgisini, birikimlerini, duygu ve düşüncelerini geniş kitlelere anlatabilmesinin en önemli aracıdır.

İlkokuma ve yazma öğretiminin amacı, çocuğa her ne şekilde olursa olsun bir okuma yazma becerisi kazandırmak değil, çağdaş yöntem ve tekniklere uygun,

dinleme, konuşma, görsel okuma ve görsel sunu becerileriyle desteklenmiş bir okuma yazma becerisi kazandırmaktır.

"İlkokuma-yazma öğretiminin genel amacı dinleme ve konuşma gibi temel dil becerilerinden yola çıkarak çocuğun yaşamı boyunca kullanacağı okuma-yazma temel becerisini edinebilmesidir." (Çelenk, 2005: 38). Ancak pek çok yerde ilkokuma ve yazma öğretiminin dinleme ve konuşma becerileriyle ilgisi göz ardı edilmiş, sadece okuma yazma çalışmaları ön plana çıkarılmıştır. Bu genel amaca bağlı olarak okuma ve yazma temel becerilerini edinmiş bireyin ileri safhalarda farklı kazanımlar elde etmesi beklenir. Bu kazanımları şöyle sıralamak mümkündür:

Türkçe öğretiminin amaçları İlköğretim Türkçe Programı'nda:

> 1. "Öğrencilere, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru anlama gücü kazandırmak;
> 2. Onlara, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini ve düşündüklerini, tasarladıklarını söz ya da yazı ile doğru ve amaca uygun olarak anlatma beceri ve alışkanlığı kazandırmak;
> 3. Öğrencilere Türk dilini sevdirmek, kurallarını sezdirmek; onları, Türkçeyi gelişim süreci içinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmek;
> 4. Onlara, dinleme, okuma alışkanlık ve zevkini kazandırmak; estetik duygularının gelişmesinde yardımcı olmak;
> 5. Türlü etkinliklerle öğrencilerin kelime dağarcığını zenginleştirmek;
> 6. Onların ulusal duygusunu ve ulusal coşkusunu güçlendirmede kendi payına düşeni yapmak;
> 7. Sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla, Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında; Türk yurdunu ve ulusunu doğayı, hayatı, insanlığı sevmelerinde yardımcı olmak;
> 8. Onlara, bilimsel, eleştirici, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmada Türkçe dersinin payına düşeni gerçekleştirmektir." (TD**,** 1981, sayı: 2098)

Bunlara ek olarak yeni ilköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda şu maddelere yer verilmiştir:

> "Öğrencilerin;

> 1. Dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu dil becerilerini geliştirmek,
> 2. Türkçeyi sevdirmek doğru ve etkili kullanmalarını sağlamak,
> 3. Zihinsel gelişimlerine uygun olarak anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel becerilerini geliştirmek,
> 4. Metinler arası düşünme becerilerini geliştirerek söz varlığını zenginleştirmek,
> 5. Eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, işbirliği yapma, problem çözme ve girişimcilik becerilerini geliştirmek,
> 6. Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihninde yapılandırma becerilerini geliştirmek,
> 7. Bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretme becerilerini geliştirmek,
> 8. Bilgi teknolojilerini kullanarak okuma, metinler arası anlam kurma ve öğrenme becerilerini geliştirmek,
> 9. Kitle iletişim araçlarıyla verilen mesajları sorgulama becerilerini geliştirmek,
> 10. Kişisel, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yönlerden gelişmelerini sağlamak,
> 11. Millî, manevî, ahlâki, tarihî, kültürel, sosyal ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek,
> 12. Yazılı ve sözlü ürünlerle Türk ve dünya kültürünü tanımalarını sağlamak,
> 13. Okuma sevgisini ve alışkanlığını kazandırmaktır." (MEB, 2006: 16–17)

Çelenk (2005: 38), ilkokuma ve yazma öğretiminin amaçlarıyla ilgili çok haklı bir eleştiri getirerek *"Türkçe literatür incelendiğinde ilkokuma-yazma öğretiminin amaçlarına ya hiç değinilmediği ya da dil gelişiminin temel becerilerinin uzağında (dinleme ve konuşmayı yok sayan) sadece okuyup yazma davranışlarının ele alındığı görülmektedir."* demektedir.

> "Okuma ve yazma becerilerini öbür dil etkinliklerinden bir başka deyişle dinleme ve konuşma becerilerinden soyutlayarak geliştirmek mümkün değildir. Bu gerçeğin ışığında ilkokuma-yazma öğretiminin genel amaçları şu şekilde sıralanabilir:
> • Düzeyine uygun olarak hazırlanmış metinleri uygun hızda ve anlamlandırarak okuyabilme

• Okuduğu ve dinlediği düzeyine uygun metin ve konuşmaları anlayabilme
• Duygu, düşünce ve izlenimlerini sözlü ve yazılı olarak anlatabilme
• Çevresiyle etkin bir iletişim kurabilme
• Kurallara uygun ve işlek bir yazı yazabilme
• Türk dilini öğrenmek ve kullanmaktan zevk alabilme"

(Çelenk, 2005: 38)

2.2.2. İlkokuma ve Yazmanın İlkeleri

1. İlkokuma ve yazma öğretimi Türkçe öğretiminin temelini oluşturur. Dinleme, konuşma, okuma ve yazma Türkçenin dört temel becerisidir[2]. Çocuk, okula dinleme ve konuşma becerisini okul öncesi dönemde kazanmış olarak gelir. Çoğu öğrenci okuma yazma becerisini ilkokulda kazanmaya başlar. İlkokuma ve yazma çalışmaları dinleme ve konuşma becerileri üzerine yapılandırılır. Ancak henüz birlikte yaşama, konuşma, dinleme davranışları tam olarak gelişmemiştir. Bu yüzden okulda bu dört temel beceriyi bir arada öğrenmek durumundadır. *"Daha sonra da dinledikleri ve konuştuklarının yazılıp okunabileceğini öğrenirler.*" (Çelenk, 2005: 41). Böylece Türkçenin dört temel becerisi kazandırılmaya başlanmış olur. Bu nedenle ilkokuma ve yazma öğretimini Türkçe öğretiminin alt yapısını oluşturan ve onun geliştirilmesindeki ön şart olarak kabul etmek mümkündür.

2. Her öğrencinin farklı bir insan olduğu unutulmamalıdır. İlkokuma ve yazma öğretimi gibi ciddi bir işte öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınmalıdır. Çocukların öğrenme hızları, algılama düzeyleri, duygusal ve fiziksel özellikleri ile ailelerinden getirdikleri kültürel özelliklerin farklı olması öğrenmelerini etkiler. *"Herkes potansiyeli oranında başarılı olabilir. Her öğrencinin her programda aynı ölçüde başarılı olması beklenemez."* (Bilgen, 1994: 14). Farklı zekâ türlerine, cinsiyete, beden yapılarına sahip olan ve Türkçeyi değişik ağız özelliklerine göre konuşan çocukların okuma ve yazma öğrenmeleri ve düzeyleri aynı değerde olmaz.

---

[2] Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda dinleme, konuşma, okuma ve yazma dışında beşinci beceri olarak görsel okuma ve görsel sunu maddesi eklenmiştir. (MEB: **İlköğretim Türkçe Dersi (1–5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu,** Ankara, 2005, s. 16, 22.)

Bu yüzden öğretmenin çocukların aynı zamanda ve aynı seviyede okuma ve yazmaya geçemeyeceğinin farkında olması, sınıf şartları elverdiğince her öğrenciyle ayrı ayrı ilgilenmesi, gerektiğinde farklı yöntemler uygulaması gerekebilir. Özellikle *"öğretmene düşen görev öğrencilerin ağız farklılıklarını gidermeye çalışırken kısa sürede sonuç alacağını düşünmemek ve çocuğun tabiî dil çevresinin okuldan daha etkili olduğunu gözden kaçırmamaktır."* (Adıgüzel, 2004:109).

3. İlkokuma ve yazma öğretimi çocuğun içinde bulunduğu yaş özelliği dikkate alınarak yapılmalıdır. Derslerde seçilecek okuma parçaları çocuğun duygu dünyasına seslenmeli, sözcük dağarcığını aşmamalı, günlük yaşamları arasında ilgi kurmalarına yardımcı olmalı, çocuğun dikkatini çekmelidir. Çocuğun ders kitaplarında karşılaşacağı metinler çocuk edebiyatı örneklerinden seçilmelidir.

4. Okulla yeni tanışan çocuğun duyguları karışıktır. Yeni bir ortama girmenin, yeni arkadaşlar edinmenin sevinciyle aile ortamının ilk kez dışına çıkmanın verdiği gerginlik bir aradadır. Bu yüzden öğretmenin öğrencilerin psikolojik durumlarını, bireysel farklılıklarını bilerek neyi, ne zaman öğreteceğini çok iyi planlamalıdır. Çocuk için zor olan bu dönemin plânlı bir şekilde geçilmesi onda olumlu davranış değişiklikleri meydana getirecektir. Çocuğun seviyesine uymayan, plansız, düzensiz, onu zorlayan, sıkan ve dolayısıyla da okumadan soğutan bir ilkokuma ve yazma öğretimi, çocuğun bütün hayatını etkileyebilecek olumsuzlukların temelini oluşturur.

5. İlkokuma ve yazma öğretiminde basitten zora, somuttan soyuta gidilmelidir. Çocuk dünyasında somut kavramların anlamı bilinir. Bunlar kısa ve basit cümlelerle özellikle de emir cümleleriyle ifade edilir. Bu cümleler, zamanla adın durum ekleri, çeşitli sıfat, zamir ve bağlaçlarla uzatılır. Cümle aşamasında çocuklara, Türkçeyi doğru kullanabilmeleri için özne-tümleç-yüklem sıralamasıyla oluşan kurallı cümleler verilmeli ve bu cümlelerde yeri geldiğinde noktalama işaretlerinden nokta, virgül ve soru işareti mutlaka kullanılmalıdır. Somut ifadelerin olduğu, kısa hecelerle kurulmuş, çocuk dünyasına hitap eden cümleler ilkokuma ve yazma öğretiminde başarıya götüren araçlardandır.

6. İlkokuma ve yazma öğretiminde görsel ve işitsel araçlardan yararlanmak gerekir. Çocuğun seviyesine uygun, ilgi çekici, özellikle de harekete dayalı resim, fotograf, reprodüksiyon, karikatür, bilgisayar destekli sunular ve sesli

malzemeler hazırlanabilir. Görsel ve işitsel araçlar yardımıyla çocuğun dikkati çekilir, merak duygusu gelişir, daha çok duyu organının harekete geçmesi sağlanmış olur. Görsel okumayla anlama ve anlatma, sesli malzemeler yardımıyla da doğru telaffuz ve sesleri ayırt etme becerisi geliştirilebilir. Görsel ve işitsel araçlar kullanılarak yazılı ve sözlü anlatım çalışmaları yaptırılabilir. Bu araçlar yapılacak çalışmalarda öğrencileri güdüleyici ve onlara yol gösterici olabilir. Böylece istenilen düzeyde bir öğrenme elde edilmiş olacaktır.

7. İlkokuma ve yazma öğretiminde başlangıç noktası, çocuğun ön bilgileri deneyimleri olmalıdır. Çocuğun sosyal ortamına ait olmayan, onun dünyasında karşılığı bulunmayan konuların öğretilmeye çalışılması, bunların görsel malzeme olarak kullanılması öğrenciye hiçbir yarar sağlamayacağı gibi zarar vermesi de söz konusudur. Bu durumda öğretmen konu hakkındaki tüm bilgileri öğrenciye aynen anlatmamalıdır. Çocuğa yeni bir bilgi verilmeden önce onun bu bilgi ile ilgili olarak neler bildiği saptanmalıdır. Ses Temelli Cümle Yöntemi'nde seslerin tanınması, seslerin birleştirilmesi ile anlamlı hecelere ulaşılması, kelimeler oluşturularak cümlelere varılması aşamaları hep bir önceki bilginin üzerine yapılandırılır. *Bu yönüyle Ses Temelli Cümle Yöntemi, yapılandırıcı öğrenme yaklaşımına uygun bir yöntemdir.* (Erol ve diğerleri, 2005: 94). Çocuğa, yeni bilgiyi alırken eski bilgileriyle ilişki kurma imkanı verilmeli, öğrendiği her şeyin sonradan öğreneceklerinin temeli olacağı hissettirilmelidir.

8. İlkokuma ve yazma öğretimi bilgi değil, beceri öğretimidir. *"İlkokuma ve yazma öğretimine, her ne kadar alışılageldiği üzere "öğretim" denilse de temelde bir beceri eğitimi olarak bakmak uygun olur."* (Calp, 2002: 98). Bir dil bilmek bilgi gerektirse de onu doğru kullanmak beceriyle alakalıdır. Bu yüzden Türkçe dersi hem müzik, resim, beden eğitimi gibi yeteneğe hem de matematik ve fen gibi bilgiye dayalı dersler arasında yer almaktadır. Çocuklardaki mevcut dil yeteneğinin geliştirilmesi, onlara görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru anlama gücü kazandırılması için kurallara ihtiyaç vardır. Ancak ilkokuma ve yazma öğretiminde çocuğa kural öğretilmemeli, kurallar bol örnek yardımıyla hissettirilmelidir. *"İlköğretim çağındaki öğrenciler için örnekten kurala gidilmelidir."* (Adıgüzel, 2004: 55). Bu şekilde özel ad, özel adların büyük harfle

başlaması, kurallı cümle, nokta, virgül gibi birçok dilbilgisi kuralı ve noktalama işaretinden çocuğun haberinin olması sağlanır.

9. İlkokuma ve yazma öğretimi bütün dersleri etkileyecek bir öneme sahiptir. Burada gösterilecek başarı veya başarısızlık diğer dersleri doğrudan etkileyecektir. İlkokuma ve yazma öğretiminin amacı, çocuğa her ne şekilde olursa olsun bir okuma yazma becerisi kazandırmak değil, çağdaş yöntem ve tekniklere uygun, dinleme, konuşma, görsel okuma ve görsel sunu becerileriyle desteklenmiş bir okuma yazma becerisi kazandırmaktır. Okuma ve anlama arasındaki ilişkinin önemi ortadadır. Bugün, yüksek öğrenim yapmış olanlarda bile görülen karşısındakini dinleyememe, topluluk önünde konuşamama, derdini anlatamama, hızlı okuyamama, okuduğunu anlayamama gibi kusurlar ilkokuma ve yazma döneminden başlamaktadır. Okumakla bireyin anlama gücü gelişir. Okuduğunu anlamayan ya da yanlış anlayan birey aynı şekilde ya anlatamayacaktır ya da yanlış anlatacaktır. Okul hayatında kazanılacak bu başarı bütün ömrü etkileyecektir.

10. *"Anadili dersi hem bir amaç hem de bir araç dersidir."*(Özdemir, 1983: 27). Bu yüzden ilkokuma ve yazma dönemi dâhil okul hayatının her aşamasında Türkçeyi doğru kullanmak her öğretmenin görevidir. Bu bakımdan her ders Türkçe dersi, her öğretmen de Türkçe öğretmeni gibi olmalıdır.

> "Türkçe derslerinin amaçlarını gerçekleştirmek ve Türkçe derslerini ilgilendiren yanlışları düzeltmek hususunda başka öğretmenlerin de titiz davranmaları ve bu işi sadece Türkçe derslerine bırakmamaları uygun olur. Başka derslerde bir işi anlatan, bir kitaptan özet çıkaran, bir gözlem ödevi hazırlayan öğrenci Türkçede öğrendiği kuralları gözden kaçırırsa öğretmen bu yanlışı düzeltme işini Türkçe öğretmenine bırakmayacak veya sınıf öğretmeni olduğuna göre, Türkçe derslerine ayrılan saati beklemeyecektir. Bu suretle bütün öteki dersler Türkçe dersleri için bir çıkış noktası olabilecek." (MEB, 1949: 47–48).

11. İlkokuma ve yazma öğretiminde tümevarım ilkesi benimsenmelidir. Türkçe yazıldığı gibi okunan, kökleri değişmeyen, köklere ekler getirilerek yeni kelime türeten bir dildir. Ses Temelli Cümle Yöntemi'nin de gereği olarak sesten heceler, hecelerden sözcükler, sözcüklerden cümleler oluşturulmalıdır. Seçilen hecelerin yeni sözcükler, sözcüklerin de yeni cümleler oluşturabilecek yapıda

olmalarına dikkat edilmelidir. Elde edilen cümlelerin aynı temada olması basit paragraflar kurmaya yardımcı olacaktır.

12. *"İlkokuma ve yazma öğretimine öğrencilerin etkin katılımı sağlanmalıdır."* (Çelenk, 2005: 45). Çocuklar pasif durumda kalırlarsa yeni bilgileri öğrenemezler. Eyleme geçme, eylem sırasında karşılaşılan sorunlara çözüm arama çocuklardaki öğrenme isteğini arttırır. Öğrenmenin en etkili yolunun yaparak yaşayarak öğrenme olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle öğrencilere derste öğrendiklerini tekrarlayarak uygulama fırsatı verilmeli, ayrıca öğrendiklerini oyunlaştırarak pekiştirmeleri sağlanmalıdır.

13. *"İlkokuma yazma öğretiminde çocuğun yaşamla ilişkisini kuracak Hayat Bilgisi dersi eksen ders olarak alınmalıdır."* (Güleryüz, 2002: 69). Çocuk okulda çevresiyle ilişki kurmaya, sosyalleşmeye ve bilinçlenmeye başlar. Çocuğun hayata hazırlanmasını amaçlayan Hayat Bilgisi dersi ile ilgili kavramlar çocuğun düzeyine uygun, ilgi çekici, onu geleceğe hazırlayıcı ve çocuğun sosyalleşmesine, çevresindeki olayları, toplumsal kuralları anlamsına yardımcı olacak özellikte olmalıdır. İlkokuma ve yazma derslerinde işlenecek metinlerin bu özellikleri taşıması büyük önem arz etmektedir. İlkokuma ve yazama çalışmalarında sağlık, sosyal hayat, doğa, kültürel değerler, müzik, resim, spor gibi konuları kapsayan metinlerden faydalanılmalıdır.

14. İlkokuma ve yazma öğretiminde ezber çalışması yeri gelmedikçe yaptırılmamalıdır. Çocuğun merak eden, soran, karşılaştırmalar yapabilen, daha iyi düşünen ve fikirlerini daha iyi ifade edebilen bir birey olabilmesi için düşünmeyi de öğrenmesi gereklidir. "*Okuma-yazma eylemi aynı zamanda bir düşünme eylemidir."* (Çelenk, 2005: 41). Çocuk, öğrenmeye başladığı seslerin, diğer kelimelerde de olup olmadığını anlamak için bu sesleri karşılaştırmaya başladığında düşünmeye de başlamış demektir. Çocuğa neden, nasıl sorularını sordurarak, onlara benzerlileri ve farklılıkları buldurarak düşünme becerileri geliştirilmelidir.

15. *"İlkokuma ve yazma öğretiminin amacından haberdar olma çocuğun öğrenmeye etkin katılımında ona yardımcı olur."* (Çelenk, 2005: 42). Neyi, niçin öğreneceğini ve öğrenme sonunda elde edeceği kazanımları bilmek öğrenmeye yardımcı olur. Bu noktada öğrenci seviyesi çok önemlidir. Çocuğun yaş özelliklerine göre farkında olamayacağı kazanımları ona anlatmanın hiçbir yararı olmayacaktır. Çocuğa ilkokuma ve yazmayı öğrenmesiyle, öğretmeninin ve çevresindekilerin

okuduğu metinleri kendisinin de okuyabileceğini, kendi duyduğu ve söylediklerini yazabileceğini sık sık hatırlatmak onun ilkokuma ve yazmayı öğrenmesine yardımcı olur.

2.2.3. İlkokuma ve Yazma Yöntemleri

2.2.3.1. Bireşim (Sentez-Tümevarım) Yöntemleri

Birleştirmek fiili ile ilgili bir kelime olan bireşim terimi bazı araştırmacılar tarafından şöyle tarif edilmiştir:

Harflerin tanıtılmasından başlayarak hecelere ve tek heceli sözcüklere, daha sonra çok heceli sözcüklerle deyiş (ibare) ve tümcelere geçilen, "basitten karmaşığa doğru öğrenme ilkesi"ne dayanan bir okuma öğretimi yöntemi. (Oğuzkan: 1981, 32).

İlkokuma yazma öğretiminde "harfleri" birleştirerek "hece", heceleri birleştirerek, "sözcük", sözcükleri birleştirerek "tümce" oluşturma etkinliğidir. (Güleryüz: 2002, 43).

> "Okuma ve yazmada en küçük birim olarak ele alınan sesleri birleştirerek (harfleri) hecelere, heceleri birleştirerek kelimelere, kelimeler arasında anlamlı ilişkiler kurarak da cümle ve metinlere ulaşarak, okuma-yazma öğretiminin gerçekleşmesinde uygulanan yaklaşım." (Çelenk: 2006, 50).

Kelimeyi oluşturan her parçanın belli bir sıraya göre öğretilerek bir araya getirilip okunması ve yazılması anlamına gelen bireşim yöntemlerini üç kısma ayırabiliriz: Alfabenin esas alındığı harf yöntemi, sesin esas alındığı ses (fonetik) yöntemi ve hecenin esas alındığı hece yöntemi.

2.2.3.2. Harf (Alfabe) Yöntemi

Okuma ve yazma öğretimindeki en eski yöntem harf (alfabe) yöntemidir. Bu yöntem Osmanlı döneminde **tesmiye** usulü olarak adlandırılmıştır. Harflerin adlarının alfabedeki sırasına göre öğretildiği bu yöntemde önce sesli harfler öğretilir. Daha sonra sessiz harflerin de öğrenilmesiyle hecelere geçilir. Heceler

oluşturulurken sesli harflerin önüne veya arkasına sessiz harfler getirilir. Hece tablosu oluşturarak heceler "ab, eb, ıb, ib, ba, be, bı, bi…" biçiminde verilir. Harflerin öğrenilmesinden sonra bu harfler birleştirilerek hecelere, heceler birleştirilerek kelimelere, kelimeler birleştirilerek cümlelere varılır.

Harflerin öğretilmesinde o harf ile başlayan nesnelerin resimlerinden faydalanmak büyük kolaylık sağlar. Eski dönemlerden beri Avrupa'da (Baymur, 1939:9) ve bizde (Akyüz, 1999:) bu şekilde hazırlanmış alfabe kitapları vardır.

Harfler öğretilirken büyük ve küçük harflerin bir arada öğretilmesi gerekir. Nerede büyük harf nerede küçük harf kullanılacağı örneklerle hissettirilir. Böylece cümle ve özel isimler büyük harfle başlar kuralı da öğretilmiş olur.

> "Alfabemizde Cc, Çç, Iı, İi, Jj, Pp, Oo, Öö, Ss, Şş, Uu, Üü, Vv, Yy, Zz harflerinin büyük ve küçük şekilleri birbirine benzer; bu sebeple, bu harflerde öğretme güçlüğü çıkmaz. Bb, Ff, Gg, Hh, Kk, Ll, Mm, Nn, Tt harflerinin büyük – küçük şekilleri az; Aa, Dd, Ee, Rr harflerininki ise çok farklıdır. Bu 13 harf üzerinde yeri geldikçe yeteri kadar durularak büyük- küçük şekil farkları kavratılır. Bu yolla alfabenin her iki yazılışı birden öğretilmiş olur." (Göğüş, 1968:10).

Okuma yazma öğretimine özellikle küçük harflerle başlanması ve daha sonra büyük harflere geçilmesini öneren araştırmacılar da vardır. "*Birinci sınıflara okuma-yazma öğretimini kusursuz bir şekilde yapmak, okuma-yazmağa küçük harflerle başlamakla mümkündür."* (1965:9) diyen Bircan BİRCAN kullandığı bu yönteme "Karma Harflerle İlk Okuma-Yazma Öğretimi" adını vermiştir.

2.2.3.3. Ses (Fonetik) Yöntemi

Harflerin seslerinin, söylenişlerinin öğretilmesine dayanan bir yöntemdir. Bu yöntem Osmanlı döneminde **savti** usul olarak adlandırılmıştır. Türkçe gibi ses ile harfin birebir örtüştüğü diller için geçerli bir okuma ve yazma öğretim yöntemidir. Bu yöntemde harflerin seslerinin doğru çıkarılması büyük önem taşır. Harflerin

sesleri ve şekilleri bir arada öğretilir. Sesli harflerin seslerinin kolay çıkarılmasından dolayı öğretime önce bunlardan başlanır. Daha sonra sessiz harflere geçilir.

Bu yöntemde harfler verilirken çocuğun dikkatini çeken ve onun zevkine uygun resimlerden yararlanılır. Bu resimler o kelimenin ilk harfiyle başlar: B: Bulut, K: Kedi, U: Uçurtma gibi. Harflerin sesleri tanıtıldıktan sonra, sesler ile harflerin şekilleri birleştirilir. Böylece harfi, sesi ve nesneyi bir arada göstererek öğrenme pekiştirilir.

Seslerin öğretiminde yansıma seslerden yararlanılabilir: **fısss, mırrr, vızzz**… Ancak süreksiz seslerin seslendirilmesi zordur: **pat, tak, tıp**… Burada seslerin doğru bir şekilde hissettirilmesi büyük önem taşımaktadır.

2.2.3.4. Hece Yöntemi

Tek heceli diller için kullanışlı sayılabilecek bu yöntemde heceler belli bir sırada öğrencilere ezberletilir. Bu yöntem, birçok sessiz harfin sesli harfler olmadan söylenmesinin zor olmasından dolayı tercih edilmiştir.

Öncelikle açık hecelerin öğretildiği bu yöntemde hece tablosu önemli bir araçtır. Ezberlenen heceler daha sonra diğer hecelerle birleştirilerek kelimelere ulaşılır. Bu yöntemde öğretilen kelimelerin her hecesinin bilinmesi gerektiğinden oldukça zor bir yöntemdir.

Bu yöntemde başarı sağlayabilmek için tek heceden oluşan kelimelere ağırlık verilebilir. Bu tek heceli kelimelerin işlek olanlarıyla yeni kelimeler oluşturulur. Daha sonra cümlelere geçilerek okuma işi ilerletilir.

2.2.3.5. Bireşim Yöntemlerinin Olumsuz Yönleri

1. Bu yöntemde harflerin adları öğrenildiği için hece ve kelime oluşturulurken harfleri adlarıyla okuma ve yazma önemli bir sorun oluşturur. **Taş** kelimesini "teaşe" **yol** kelimesini "yeole" biçiminde okunması gibi.
2. Bireşim yöntemleri ile okuma yazma öğretiminde karşılaşılan diğer bir sorun da tek tek harflere dikkat edildiği için, sese odaklanmak ve sesi doğru

telaffuz etmek önemli olduğundan kelimenin anlamının ikinci planda kalmasıdır. Bu yüzden okuduğunu anlama ve kavrama düzeyi de düşmektedir.

3. Gözlerin doğrudan harflerin üzerine odaklanmasından dolayı okuma hızında yavaşlık olması da söz konusudur.

4. Okuma yazmada anlamsız hecelerin tekrarlanarak öğretilmeye çalışılması öğrencinin sıkılmasına neden olmaktadır.

5. Özellikle hece tablosunun kullanılması durumunda öğrenci bu tabloyu ezberlemeye çalışmakta bu da öğrenmeyi olumsuz yönde etkilemektedir.

6. Öğrencilerin okula gelene kadar edindikleri bazı yerel söyleyiş özellikleri seslerin doğru telaffuzunu zorlaştırmaktadır. Bu durum da okumaya geçiş zamanının uzamasına neden olmaktadır.

2.2.3.6. Ses Temelli Cümle Yöntemi

Uzun yıllardan beridir ülkemizde uygulanmakta olan "Cümle Yöntemi"ne son verilerek 2004–2005 öğretim yılının başında altı il ve yüz yirmi deneme okulunda, 2005–2006 öğretim yılından itibaren bütün ilköğretim okullarında "Ses Temelli Cümle Yöntemi"ne geçilmiştir. Bu yöntemin özellikleri şöyledir:

> 1. "Ses Temelli Cümle Yönteminde ilk okuma-yazma öğretimi, dinleme, konuşma becerilerinden kopuk sadece okuma-yazma becerilerini geliştirme olarak değil Türkçe öğretiminin beş öğrenme alanı ile birlikte yürütülmektedir.
> 2. İlk okuma-yazma öğretimine seslerle başlanması, seslerin birleştirilmesi ile anlamlı heceler, kelimeler oluşturulması ve cümlelere ulaşılması öğrencinin bilgileri yapılandırmasını kolaylaştırmaktadır. Bu yönüyle Ses Temelli Cümle Yöntemi, yapılandırıcı öğrenme yaklaşımına uygun bir yöntemdir.
> 3. Türkçede her harf bir sesi karşıladığından bu yöntem Türkçenin ses yapısına uygundur.
> 4. Bu yöntem öğrencilerin duyduğu ve çıkardığı seslerin bilincine varmasını sağlamaktadır. Böylece öğrencilerin dil gelişimine (doğru telâffuz, akıcılık, sesleri ayırt etme vb.) katkıda bulunmaktadır.
> 5. Öğrencilerin bütün sesleri öğrenmesi, yazma sürecinde kelimeleri doğru yazmalarını sağlamaktadır.
> 6. Öğrenci yazı ile konuşma arasındaki benzerlikleri görmekte, yazının harflerin birleştirilmesiyle; konuşmanın ise seslerin birleştirilmesiyle yapıldığını anlamaktadır.

> 7. Öğrencilerin sözlü dilden yazılı dile geçmesini kolaylaştırmaktadır.
> 8. Bu yöntem ilk okuma-yazmayı öğrenme sürecinde öğrencilerin bireysel, zihinsel ve sosyal gelişimlerine katkı sağlamaktadır" (MEB, 2005:225).

"Ses Temelli Cümle Yönteminin İlkeleri" arasında yer alan "*Kısa sürede cümlelere ulaşılmalıdır."* (MEB, 2005:226) ifadesine NAS (2006:15) tarafından *"Kısa sürede cümlelere ulaşmak isteniyorsa, cümle böylesine önemseniyorsa, sormak gerekmez mi, neden doğrudan cümleden başlanmıyor?"* diye bir eleştiri getirilmiştir.

Ses Temelli Cümle Yöntemi'ni uygulayan bazı öğretmenler, bu yöntemin çocuk psikolojisine çok uygun olmadığını belirterek yöntemi eleştirmektedirler. Çocuğun toptan algılama özelliğine sahip oluşu ve parçadan önce bütünü görmesi, nesneleri bütün olarak kavraması sebebiyle bireşim yöntemlerinin çocuğu zorladığını, cümle çözümleme yönteminde böyle bir sorun olmadığını, okuma-yazmayı cümle çözümleme yöntemiyle öğrenen çocukların doğru, hızlı ve anlamlı okuma becerisini daha kolay edindiklerini belirtmektedirler. Ancak yapılan bir araştırma sonucunda farklı bir sonuç ortaya çıkmaktadır: *"Ses Temelli ve Çözümleme yöntemlerini karşılaştırmak amacıyla sorulan sorulara 6 ilde verilen cevaplar göstermektedir ki okuma hızı dışında diğer tüm maddelerde öğretmenler ses temelli cümle yöntemini daha olumlu değerlendirmektedirler."* (Şahin vd., 2006).

ÇELENK (2005:74), Ses Temelli Cümle Yöntemi'nin aslında bireşim yöntemi olduğunu söylemekte ve bu tespitini programda yer alan *"İlk okuma-yazma öğretimine seslerle başlanması, seslerin birleştirilmesi ile anlamlı heceler, kelimeler oluşturulması ve cümlelere ulaşılması öğrencinin bilgileri yapılandırmasını kolaylaştırmaktadır."* (MEB, 2005:225) cümlesiyle desteklemektedir.

Ses Temelli Cümle Yöntemi'ni diğer bireşim yöntemlerinden ayıran en önemli özellik seslerin belli bir sırayla değil gruplara ayrılarak verilmesidir. Ses grupları düzenlenirken *"harflerin yazım kolaylığı ve anlamlı hece (kelime) üretmedeki işlekliği"* (MEB, 2005:233) dikkate alınır.

2.2.3.7. Aşamalı Bireşim Tekniği

Ses Temelli Cümle Yöntemi'nin özelliklerini ele aldığımızda karşımıza ÇELENK tarafından 1993'te yapılan "İlkokuma ve Yazma Öğretiminde Aşamalı Bireşim Tekniğinin Etkinliği" adlı çalışma çıkmaktadır. Çelenk bu çalışmasında çocuğun bütün sesleri öğrenmeden de iki, üç ve dört sesli kelimeler kurabileceğini söyler. Öğrencilere sesler aşamalı bir şekilde tanıtılır ve yeni anlamlı yapılara ulaşılır. Bu yöntemde Türkçenin ses yapısı dikkate alınarak kolay söylenen seslerden zor söylenen seslere doğru gidilir. Böylece anlamsız hece tekrarlarıyla uğraşılmamış, okumaya kısa sürede geçildiği için çocuğun okumaya karşı ilgi ve isteği arttırılmış, kolaydan zora doğru aşamalı olarak gidildiği için de eğitim ilkelerine uyulmuş olur.

Bizce Ses Temelli Cümle Yöntemi'nin özünü, ÇELENK'in Aşamalı Bireşim Tekniği oluşturmaktadır. Bu iki çalışma da incelendiği takdirde Ses Temelli Cümle Yöntemi'nin Aşamalı Bireşim Tekniği'nden geliştirilerek oluşturulduğu görülecektir.

2.2.4. Çözümleme (Analiz-Tümdengelim) Yöntemleri

Çözme, ayrıştırma, ayırma fiiliyle ilgili olan çözümleme terimini bazı araştırmacılar şöyle ele almıştır:

"Çözümleme metodu, okuma - yazmaya tam anlamlı sözlerden başlayarak, kelime ve harflere gitmek yoludur." (Göğüş, 1968:9).

"İlkokuma-yazma öğretiminde de cümleden başlanıp, sonra sözcük, hece ve harf tanıtılırsa, çözümleme yapılıyor demektir." (Nas, 2001: 57).

"Çözümleme, bir bütünü meydana getiren öğelere ayırma işlemidir." (Güleryüz, 2002:46).

Çözümleme yöntemleri kelime, cümle ve öykü yöntemi diye üçe ayrılabilir.

2.2.4.1. Kelime (Sözcük) Yöntemi

Kelimenin ilkokuma ve yazma çalışmalarında temele alındığı bir yöntemdir. Öğrencilerin yaş seviyesine uygun, onların dünyalarına hitap eden kelimelerin öğretilmesiyle işe başlanır. Öğretilen bu kelimeler farklı cümleler içinde kullanılır. Öğrencinin öğrendiği kelimeleri bu cümleler içinde tanımaları hedeflenir. Kelimelerin tanınmasından sonra çözümleme devresine geçilir. Kelimeler hecelere ve harflere ayrılarak öğretim sürdürülür. Kelimelerin seçiminde bu kelimelerin daha sonra bir cümle oluşturacak biçimde olmasına dikkat edilir.

2.2.4.2. Cümle Yöntemi

Bu yöntemde, okuma yazma öğretimine cümleyle başlanır. Çocuk okul çağına gelene kadar gerek ailesinden gerekse dış dünyadan hep cümleler duymaktadır. Cümle yapısına alışık olarak okula başlar. Öğretilecek cümleler çocuk için anlam taşımalı, basit yapılı olmalı, alfabedeki bütün sesleri içermeli, birbirleriyle anlamca bağlantılı olmalıdır. Cümleler kavratıldıktan sonra kelimelere, kelimelerden hecelere ve hecelerden seslere doğru gidilir. Daha sonra uygulanan yöntem tersine çevrilerek seslerden heceler, hecelerden kelimeler, kelimelerden de cümleler oluşturulur.

Yöntemin tam olarak uygulanmasında sadece çözümleme yapılmamakta, bireşim işlemi de yapılmaktadır. Bu yüzden "Çözümleme-Bireşim Yöntemi" olarak da tanımlamak mümkündür.

Bu yöntem çocuk psikolojisini uygundur. Çocuklarda bütünü algılama özelliği vardır. Nesneleri, olayları göründüğü gibi algılarlar ve belleğine kaydeder. Gesthalt psikolojisine göre bütün kendini oluşturan parçalardan farklı özellik ve anlam taşır. Öğrenci cümleleri bütün olarak algılar ve zamanla parçalardan oluştuğunu fark etmeye başlar.

Bu yöntemi savunanlara göre okuma-yazma bu yöntemle öğretildiği zaman, çocuk doğru, hızlı ve anlamlı okuma becerisini daha kolay kazanır.

2.2.4.3. Öykü (Hikâye) Yöntemi

Çözümleme-Bireşim Yöntemi'nin bir ileri aşamasıdır. Çocukların seviyelerine uygun bir öykü ile okuma yazma çalışmalarına başlanır. Öykünün dikkat çekici olması, canlandırılabilmesi, görsel ve işitsel araçlarla desteklenebilmesi büyük önem taşır. Öykü (masal, hikâye, fabl) çocuklara kavrattırıldıktan sonra kısa cümlelerden başlanmak şartıyla çözümlemeye başlanır. Cümle çözümleme yöntemindeki işlem basamakları burada da geçerlidir.

2.2.4.4. Çözümleme Yöntemlerinin Olumsuz Yönleri

1. Bu yöntem Türkçenin ses yapısını hiçe saymaktadır. Çünkü Türkçe bire bir ses harf ilişkisi olan bir dildir. Bu yüzden Türkçe ilkokuma ve yazma öğretimine cümleden başlamak gerekmez. Türkçenin sondan eklemeli bir dil oluşu sayesinde köklerden yeni kelimeler elde etmek mümkündür.

> "…tümden gelimin Türkçenin yapısını dikkate almayışı: Türkçe, fiil veya isim köklerine ekler getirerek yeni kelimeler oluşturma imkânı taşıyan eklemeli bir dildir.
> Diğer taraftan Türkçe fonetik ağırlıklı bir imlâya sahip… Hind-Avrupa dilleri hem eklemeli dil değildirler, hem de yazıldığı hâlde okunmayan veya farklı okunan işaretlere sahiptirler.Bu yüzden o dillerin öğretilmesinde göz hâfızası, diğer bir söyleyişle, ezberleme ön plâna çıkar.
> …Tümden gelim veya cümle ezberletme metodu denilen usulü reddetmek değil niyetim; ben, ses bilgisi, kelime türetme ve imlâ bilgisi açısından dilimizin hece birleştirme (hece çarpma) metoduna daha yatkın olduğunu söylemeye çalışıyorum…" (Tural, 2003:214-217).
>
> "Türkçe'nin öğretimiyle ilgili çalışmalar; herkesin bildiği farz edilen bir dilin, yine herkesin istediği bir şekilde öğretmesi temeline oturtularak yürütülmüştür. Bundan sonuç alınamayınca da metotlar yurt dışında aranmış ve bire bir ilişkili bir ses/harf niteliği taşıyan dilimize uymayan bazı okuma-yazma öğretimi metotları denenmiştir. Deneme sonuçları irdelenmeden, uzun yıllardan beri bu uygulamaya devam edilmektedir. Dilimizin bugün karşı karşıya bırakıldığı perişanlığın temelinde, bu ihmâl vardır." (Ağca, 2001:120-121).

2. Okuma ve yazma öğretimi kalıplaşmış belli sayıdaki cümleyle yapılır. Bu da öğrencilerin cümleleri ezberlemelerine sebep olmaktadır.

> "Bu yöntemle yeni kelime ve cümle oluşturma sınırlı olduğundan öğrenciler hep benzer cümleleri okuyup yazmaktadırlar. Aynı cümlelerin sürekli tekrar edilmesi, defalarca okunup yazılması, öğrencilerin hem ezberlemesine hem de monoton tekrarlar yapmasına neden olmaktadır. Bu durum giderek konuşmaya ve yazmaya da yansımaktadır." (Güneş, 2005:141).

3. Öğrenciler cümle üzerine yoğunlaştıkları ve sesleri daha sonra öğrendikleri için hiç karşılaşmadıkları kelimeleri kendi kendilerine okuyamamaktadır.

4. Cümlelerin kelimelere, kelimelerin, hecelere ve hecelerin de harflere ayrılmasının ardından ortaya çıkan parçalarla yeni kelimler ve cümleler oluşturulması gerekir. Yani öğrencilere çözümleme ve bireşim yapma peş peşe öğretilmektedir. Bu durumda öğrenci süreci karıştırabilmektedir.

5. Bu yöntemde anlam ön plana çıkmasına rağmen ezberden kurtulmak mümkün olmamaktadır.

> "Okula yeni başlayan öğrencilerin dikkat genişliği (birden fazla konu ya da nesneyi aynı anda algılayabilme ve hatırlayabilme becerisi), 3-4 harfli bir kelimeyi öğrenecek düzeyde olduğundan, öğrenciler "Işık ılık süt iç." gibi verilen bir fiş cümlesinin tamamını öğrenememektedirler. Fiş cümlelerinin ilk kelimelerini öğrenmekte diğerlerini ezberlemek zorunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla bu yöntem çocukları okula başladıkları ilk günden ezbere alıştırmaktadır.
>
> Cümle öğretilirken cümlenin anlamı öğretilmektedir. Cümlelerin kelimelere ve hecelere bölünmesi sürecinde anlam ikinci sırada kalmakta ve anlamsız çok sayıda hece ile çalışma yapılmaktadır. Dolayısıyla anlama düzeyinde gelişme geç olmaktadır." (Güneş, 2005:53–54).

2.3. Çocuk Edebiyatı

Çalışmamızın bu bölümünde çocuk edebiyatı kavramı üzerinde kısaca durmaya çalışacağız.

Çocuk edebiyatı kavramına geçmeden önce çocuk ve edebiyat kelimeleri üzerinde durmakta yarar vardır.

Çocuğu *"küçük yaştaki oğlan veya kız."* (TDK, 2005:444) diye tanımlamak mümkündür.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de ise: *"Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır."*

Edebiyat *"olay, düşünce ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı"* (TDK, 2005:600) olarak tanımlanır. Edebiyatın sözlü ya da yazılı olarak anlatması, anlatırken de estetik kaygılar taşıması onun dile dayalı bir sanat olmasıyla ilgilidir. Edebiyatın bu yönünden geleceğin okurları olacak olan çocukların da yararlanması gereklidir. Bu yüzden çocuk edebiyatı ve çocuklar için yazılmış edebiyat ürünlerinin önemi ortadadır.

Sadık Tural Edebiyat Bilimine Katkılar (1993:57) adlı eserinde edebiyatı şöyle tanımlamaktadır: *"Hayatın gerçekleri karşısında alınan maddi ve manevi tavırların basitliklerini, lüzumsuz ayrıntılarını ayıklayıp, seviyeli bir zevkin imbiğinden geçirerek anlatan, dile dayalı eserler dünyasına edebiyat denir."*

Çocuk edebiyatı ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları çocuk edebiyatı kavramını sınırları itibariyle, bazıları içerik yönüyle, bazıları da konu bakımından ele almışlardır. Hangi konu olursa olsun tanım yapmak zordur. Hele bu konu çocuk edebiyatı gibi üzerinde titizlikle durulması gereken hassas bir konu olunca iş daha da zorlaşmaktadır. Bazı araştırmacıların tanımları şöyledir:

A. Ferhan OĞUZKAN, Eğitim Terimleri Sözlüğü'nde (1981:42) "çocuk yazını" terimini tercih ederek *"Usta yazarlarca özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan yapıtlardan oluşan yazın."* diye tanımlamıştır.

Tacettin Şimşek, Çocuk Edebiyatı (2004:30) adlı eserinde *"Gelişme ve yetişme çağındaki çocukların dil düzeyine, duygu ve düşünce dünyasına, anlama ve kavrama becerilerine seslenen edebiyata Çocuk Edebiyatı diyoruz."* demektedir.

Atilla ÖZKIRIMLI, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi'nin I. cildinde (2004:348) çocuk edebiyatı için şu tanımı kullanmıştır: *"Çocukların okuyup, zevk alabilecekleri, eğitsel amaçlar da taşıyan edebiyat ürünlerinin tümüne verilen ad."*

Mustafa Ruhi ŞİRİN, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı (1998:9) adlı kitapta "Çocuk edebiyatı nedir?" sorusuna: *"Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayâl, duygu ve düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır."* diye cevap vermektedir.

Alemdar YALÇIN, Gıyasettin AYTAŞ Çocuk Edebiyatı (2003:18) adlı ortak çalışmalarında

> "Çocuk edebiyatı, edebiyatın bütün alanlarında ve söz sanatlarında bulunan niteliklerin tamamını içinde barındıran, ancak kendisine seçtiği hedef kitlenin özelliklerini yetişkinler için yazılan edebî türlere göre daha fazla göz önünde bulunduran bir alandır. Hayata, ahlâka ve yüksek değerlerle çocuğun gelişimine ait değerlere daha çok önem vererek, bunların ön plâna çıkmasına dayanan bir alandır."

ifadesini kullanarak çocuk edebiyatının sınırlarını çizmeye çalışmışlardır.

Sedat Sever de Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet (2002:24) makalesinde çocuk edebiyatının hassaslığı ve ürünlerinin ne kadar özenle hazırlanması gerektiği üzerinde durarak bu alanın kırılma noktaları üzerinde durmaktadır:

> "Çocuk yazını (edebiyatı), çocuklara dilin ve çizginin anlatım olanaklarıyla insan doğasını anlatan, sezdiren, yaşamı tanımalarına yardımcı olan estetik bir araçtır. Bu aracın, çocukların gelişim süreçlerine ve demokratik kültürü içselleştirmelerine katkı sağlaması beklenir. Bunun için de yazın ürünlerinin, çocuklarda, insan doğasına aykırı olan tutum, davranış ve eylemlere karşı duyarlık oluşturması; onların duygu ve düşüncelerini çocuğa göre olan durumlarla-örneklerle eğitmesi gerekir. Bunun için de öncelikle, yazının (edebiyatın). duyumsatma, sezinlettirme işlevinin yaşama geçirilmesi gerekir."

Cüneyt OKAY da Meşrutiyet Devri Çocuk Edebiyatı (2002:11) adlı çalışmasında çocuk edebiyatını çocuklar için edebiyat olarak değerlendirmiştir. "*Çocukların duygu, düşünce, zevk ve hayallerine hitap eden edebiyata 'çocuk edebiyatı' ya da 'çocuklar için edebiyat' denir."*

Çocuk edebiyatı diye ayrı bir edebiyat türünün olup olmadığı konusu hep tartışılmıştır. Bu tartışmalardaki esas nokta edebiyatın bir bütün oluşu ve çocuklar için, gençler için, ihtiyarlar için ayrı bir edebiyat türü olamayacağıdır. Cemal SÜREYA (Şirin, 1987:329), *"Edebiyat bir bütündür. Çocuklar da oradan kendilerine göre koparabildiklerini alırlar. Çocukları küçümsememeliyiz. Bırakalım da çocuk yüzmeyi (okuma-yazmayı) öğrendikten sonra bizim girdiğimiz denize girsin."* diyerek salt çocuklar için yazılmış edebî eserlerden söz edilemeyeceğini belirtir. Tomris UYAR (Şirin, 1987:94) da edebiyatın bir bütün oluşu noktasından hareketle çocuk edebiyatını yok saymaktadır.

Cemil MERİÇ (1989:3)'e göre : *"Çocuk edebiyatının ne sınırları belli, ne mahiyeti. (... Çocuk büyükler için yazılan kitapları da okur."* Çocuk edebiyatı sadece çocukların okuması için yazılmış eserlerden oluşmaz. Zaten böyle bir kısıtlama yapmak da mümkün değildir. *"Yazarın hedeflediği okuyucu kitlesi çocuklar olmasa bile, eserin muhatabı çocuklar olabiliyorsa; Ömer Seyfettin'in bazı hikâyelerinde olduğu gibi çocuklar tarafından zevkle okunuyorsa o çocuk edebiyatıdır."* (Gürel, 2001:3-4). Ömer SEYFETTİN'inin bazı hikâyelerinde olduğu gibi Daniel DEFOE'nun Robinson Crusoe edlı eseri de, çocuklar için yazılmadığı halde çocuklar tarafından fazlasıyla sahiplenilmiştir. Çocuk edebiyatının çocuklar için yazılan edebiyat ürünleri olması, okurunun yalnızca çocuk olmasını gerektirmez. İyi bir çocuk kitabının okurunu çocukla sınırlandırmak doğru değildir. Çocuklar düşünülerek yazılmış ancak büyükler tarafından da çokça okunan Şeker Portakalı (VASCONSELOS), Küçük Prens (Antoine de Saint-EXUPERY) gibi pek çok kitaptan söz etmek mümkündür. *"Çocuk edebiyatı önce edebiyattır. Edebiyat yönü ile edebiyatın içinde en incelikli yazarlık biçimidir. Her yaştan okurun ilgisini çekebilen, okunabilen, dili, anlatımı ve biçimi ile edebiyatın içinde yeni bir türdür."* (Şirin, 1998:10).

Çocuk edebiyatı denilince akla çocuğun dünyası gelmelidir. Çocukluk çağının kendine ait bir anlayışı ve anlatışı vardır. Çocuk edebiyatçısı için bu dünyanın kapılarını aralayabilmek çok önemlidir. Çünkü çocuk, çocuğu ciddiye alan eserler ile çocuğu çocukça yazılarla geçiştiren, çocuk edebiyatını çocuk oyuncağı zanneden yazıları birbirinden ayırabilir. Basitçe yazılmış, özensiz, çocuksu, içeriği olmayan yazılar çocuklar için bir anlam taşımaz. Çocukların okuyacağı şeyler kendi □ili gibi olmalıdır. Çocuklar içi□□□ek çok şiir kitabı yazan Fazıl Hüsnü Dağlarca *"Çocuk şiiri, sizin değil çocuğun şiiridir. Benim yazılarımı okuyan çocuklar, yazdıklarımı kendilerinin yazdıklarını sanırlar. (…)Ben onlara arkadaşım olarak bakarım. Onların gülümsemeleri benim gülümsemelerim olur."* (Sucu Polat, 2002:XXIX-XXX). diyerek yazar ile çocuk arasında bir etkileşim olması gerektiğini ifade eder.

Çocuk edebiyatı da bir edebiyattır ve onun da estetik kaygıları olmalıdır. Bu edebiyatın özel bir kitlesi olduğundan konu seçimi, sözcük ve dil tercihi, anlatım biçimi, iletileri üzerinde özenle durmak gereklidir. *"Genel edebiyatın inceliklerine erişmeden bir çocuk edebiyatı yapmaya yönelen kalemlerin üreteceği yapıtları 'Çocuk edebiyatıdır' mazereti kurtaramaz. Edebi olmaktan uzak bir çocuk edebiyatı düşünemiyorum."* (Şirin, 1987:312).

> "Nitelikli çocuk edebiyatı, edebiyatın altında ve basit bir tür değildir. Aksine, edebiyatın içinde en incelikli alandır. Diğer bir tabirle, 'sehl-i münteni'dir, olmalıdır. Edebi bir eser, çocuksuluğu yansıtıyor, çocuk kalbinin duyarlıklarıyla özdeşleşebiliyorsa çocuğa göredir ve böyle böyle bir kitap yetişkinlerce de okunabilir. Çocuksuluğu öne çıkarabilen edebiyatın, yediden yetmişe her yaştan okuru olacaktır." (Konar, 2006:208).

"Çocuk edebiyatı çocukların okuması için yazılmış, derlenmiş veya yayımlanmış olan bütün yayınları içine almakta." (Enginün, 1985:186). Çocuklar için üretilen özel bir edebiyat alanı yanında *"Konusu çocuk olan veya şahıslar kadrosunda çocuklar bulunan edebî eserler, çocuğun büyülü dünyasına girebildiği oranda çocuk edebiyatıdır."* (Gürel, 2002:4).

Batı'da özellikle klasik sayılan eserlerin çocuklar için hazırlanmış özel basımları vardır. Bu eserler asıl kitapların özetleri değil, çocuğun anlayabileceği

sözcük ve dille, onun zihninde ifadesini bulan bir anlatımla sanki yeniden yazılmış biçimleridir. "*Nitekim çocuklara yüksek bir değer taşıyan sanat eserini, onun anlayacağı şekilde bildiği kelimeler içinde, hayalini canlandıracak benzetmelerle ve kısa cümlelerle anlattığımızda, onun büyük bir zevk aldığını görüyoruz."* (Enginün, 1985:186).

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu da çocuk kavramı üzerinde durarak çocuğun büyüklerden farklı bir beden ve ruh yapısına sahip olduğunu söyler. Bu yüzden de çocuklara çocuğun dilinden hareket eden ve çocuğun dünyasına seslenebilen eserlerin okutulması gerekliliği üzerinde durur.

> "Çocukların okuyacağı ve yazacağı şeyler kendi dili gibi olmalıdır. Psikoloji incelemeleri, bize bir çocuk bedeni gibi ayrı bir çocuk ruhu olduğunu, bu ruhun ayrı bir zihniyet, isteyicilik tabiatı taşıdığını göstermiştir. Çocuk, büyük adamın eksiği, yoksulu, karikatürü değil, kendi cinsinden ve kendine yetici güçte orijinal bir varlıktır. Çocuklar, büyük adamların dilini taklit ede ede değil, kendi faaliyetlerinin, kendi tecrübelerinin çocukça ifadesini elde ede ede büyür, gelişirler. Bu prensibin pratik sonucu şudur: Çocuğu büyük adam gibi söylemeye, yazmaya ve okumaya zorlamamak ve çocukların eline yine çocukların diliyle yazılmış okuma kitapları vermek. İlkokullarda çocukların ellerinde dolaşan kitaplar, büyük adamlar tarafından çocuktaki ruhlar hatırlanarak değil, bu günkü büyük adam ihtiyaçları düşünülerek yazılmıştır. Onun için en iyi bir okuma kitabı işaret ettiğim çocukluk karakter ve zaruretine bir derece uygun olarak çıkarılan en kötü bir çocuk gazetesiyle bile rekabet edemez. Çocuk zarurî olarak okul kitabını zorla, çocuk gazetesini seve seve okur. Yine onun içindir ki çocukta dillik şahsiyetin teşekkülü, derslerden çok çocuk gazetelerine bağlıdır." (Şenol, 1999:99).

Yine Cemal SÜREYA (Şirin, 1987:329) *"Geçende bir yazar arkadaş ne güzel soruyordu: 'Çocuk yazar var mı?' diye. Evet çocuk yazar yoksa, çocuk edebiyatı nasıl olur?."* demektedir. Burada çocuk edebiyatı, çocuklar tarafından üretilen edebiyat olarak algılanmaktadır. *"Çocuklar tarafından yaratılmış olanlardan, çocuğun edebî dünyasına girebilenler hariç diğerlerini çocuk edebiyatı sayamayız."* (Gürel, 2002:4). Oysa çocuk edebiyatı denilirken çocuklar tarafından üretilen edebiyattan çok çocuklar için üretilen özel bir edebiyat alanı söz konusudur.

Çocuk edebiyatı diye ayrı bir tür olup olmadığını tartışmak yerine çocuklar için yazılmış ya da çocukların da rahatça okuyabileceği bir dil ve anlatımla kaleme alınmış edebî ürünlerden bahsetmek gerekir. Edebî değer taşıyan, estetik kaygıları olan, dil ve anlatımında, konuyu ele alış tarzında çocuk psikolojisini hesaba katarak yazılmış, ilgi ve merak uyandıran, çocuğu ciddiye alan, onu büyük insanların küçük hali olarak görmeyen, basitlikten, yapaylıktan, yüzeysellikten uzak ürünleri çocuk edebiyatı içinde değerlendirmek mümkündür.

2.3.1. Çocuk Edebiyatının Özellikleri

Çocuk edebiyatı ürünlerinin taşıması gereken kendine has özellikler vardır. Çünkü çocuk edebiyatı özel bir hedef kitleye seslenmektedir. Yetişkinler için edebi ürün verirken serbestçe hareket eden yazar, çocuklar için yazdığı zaman daha dikkatli olmak zorundadır. Çocuğun da yetişkinler gibi hem fiziksel hem de ruhî ihtiyaçları vardır. Bu ruhi ihtiyaçlarını şöyle sıralamak mümkündür:

"1- Güven duygusu
2- Sevme ve sevilme duygusu
3- Başarma duygusu
4- Bir gruba dahil olma duygusu
5- Oyun ve değişiklik ihtiyacı
6- Bediiyat (güzellik). ihtiyacı
7- İnanma ihtiyacı.

Bu ihtiyaçlar içerisinde biri var ki o çocuk edebiyatçısı için çok özel bir yere sahiptir. Güzellik ihtiyacı ilk bakışta "ben." merkezli iken, zamanla çocuğun etrafına taşar ve çocuk (çevresinde) güzellikler görmek ister. Böylece çocuk etrafında, sanat ve edebiyatta güzeli aramaya başlayacaktır. Bu safhada devreye giren çocuk yayınları, özellikle edebî eser çocukta bu duyguyu geliştirerek onun sağlam bir estetik (güzellik). duygusu kazanmasını sağlayacaktır." (Gürel, 2001:2–3).

Çocuk edebiyatı, çocuğun gelişimine katkıda bulunmalıdır. Bu alanda yazılacak eserlerin eğitsel işlevleri de çok önemlidir. Çocuk okumaya başladıktan sonra bu ürünler sayesinde ruh dünyasını zenginleştirecek, geleceğe hazırlık yapacaktır. Bir çocuk kitabının başarısı çocuğa kazandırdığı artılarla ölçülür. *"Çocuk okuduklarıyla kendinde çoğalamıyorsa yazar yazdıklarıyla yeterli başarı sağlamış sayılmaz."* (Onaran, 2005:456). Çocuğun dil gelişimine ve anlama düzeyine katkıda

bulunan, onu zihinsel, duygusal, sosyal yönlerden etkileyen, onun beğeni düzeyini yükselten, onda bir okuma zevki oluşturan bu ürünler titizlikle kaleme alınmalıdır.

> "Çocuk Edebiyatı, eğitici yönüyle de öne çıkan bir edebiyattır. Doğrudan doğruya çocuğu eğitmek amacıyla vücuda getirilmese de, çocukta olumlu etki ve izlenimler bırakmayı hedefler. Duyuş, seziş ve davranış yönünden olumlu değişmelere sebep olur. Çocuğun dil gelişiminde önemli rol oynar. Hayal gücünü ve yaratıcı düşünme yeteneğini geliştirir." (Şimşek, 2004:30).

Çocuk kitaplarında güldürü çok önemli bir yer tutmaktadır. Çocuğun neşeli oluşu onun okuma, öğrenme ve ruh gelişmesine katkı sağlar. Kitaplarda çocuğu şaşırtan, onun ilgisini çeken, merak duygusunu kamçılayan konular seçilmelidir. *"Çocuk edebiyatı mahsulleri hareketli olmalıdır. Bu hareket çocukların kendi dünyalariyle, tecrübeleriyle ilgili olmalı; çocuklar bu hareketleri mânalandırabilmeli ve böylece kendi tecrübelerine yenilerini katabilmelidir."* (Baymur-Demiray, 1957:2).

Çocuk edebiyatının içeriği konusunda 1926 yılında İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonu'nun Kıraat Kitapları Hakkında Raporunda yer alan ifadeler bugün de geçerliliğini korumakta, hatta bu alanda eser verenlere yol gösterici özellik taşımaktadır:

> "Kıraat kitaplarımızda çocukların kendi hayatlarına, kendi tecrübelerine aid parçalar, masallar, heyecanlı sergüzeştler, canlı bir surette yazılmış seyahatler, hayvanlarla nebatlar âlemine aid meraklı fıkralar, yüksek mefkureleri uğrunda ömür yıpratmış ve nihayet gayelerine ererek insaniyete hizmet etmiş büyük adamlara aid canlı menkıbeler, memleketimizin muhtelif yerlerine aid ve çocuk seviyesine muvafık tasvirler, muhtelif keşfiyata dair meraklı hikâyeler ve çocuklarda alâka uyandıracak fennî meseleler, muasır Türk edebiyatında çocuk seviyesinde yazılmış güzel parçalar, tarihî, millî ve vatanî parçalarla, istiklâl mücahedesine ve Türk inkılâbına dair canlı menkıbeler, fedakârlık ve kahramanlık gösteren çocuklara dair menkıbeler; hâsılı çocuklarda okuma zevkini tenmiye edecek, onlarda kıraat alâkasını uyandırmayacak eser noksandır." (Gürel, 1997:70).

Çocuk kitaplarında çocuğun çevresine, doğaya ve kendisine karşı sevgi beslemesi sağlanmalıdır. İnsanların sırf insan oldukları için değerli oldukları fikrini aşılamalıdır. Kitaplarda barışçı ifadelerle birlikte, vatan ve millet sevgisi aşılanmalı; insanların beden özelliklerinin, ırklarının, din ve inanışlarının farklı olabileceği ve bu farkların önemli olmadığı vurgulanmalıdır.

"Çocuk edebiyatı hep güler yüzlü olmalı. Güleryüzlü olacağım derken yaşamın zor, cı yanlarından kaçmamalı. Zor, acı yanlarını anlatırken de umuda, yaşama sevincine açık olmalı. Korkulara, acılara boğmamalı çocuğu." (Güler, 1989:65). Anlatımlarda çocuğun psikolojisi dikkate alınmalı, gelişimine katkı sağlamak için *"İnsanı güçlü, zayıf, çelişkili yanlarıyla olduğu gibi göstermelidir."* (Nas, 2001:197).

Çocuk kitaplarındaki kahramanlar çocuğa örnek olacak davranışlar sergilemelidir. Bu davranışlar çocuğun kişiliğine etki edebileceği için ölçülü ve tutarlı olmalıdır. Çocuk kitapları aracılığıyla çocuğa, evrensel değerler, yardımseverlik, paylaşma, yalandan kaçınma, hayvan ve çevre sevgisi gibi olumlu özellikler kazandırılmalıdır. Kitapların eğitsel boyutu ders kitabı havasında olmamalıdır. *"Hikâyeler, çocuğa kavratılmak istenen "ana fikri." bir ibret biçiminde vermeyip, bunu sezinlettirici bir şekilde kaleme alınmış olmalıdır."* (Sever, 1987:16).

Çocuk kitaplarında konuların ele alınış tarzı çok önemlidir. Yanlış bir düşünceyi allayıp süslemek onu çocuğun diliyle anlatmak çocuğa yapılabilecek en büyük kötülüklerdendir. Bu konuda İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun tespitleri dikkate değerdir: *"Çocuk edebiyatı için korkunç olan 'yalanlar' değil, 'yanlışlar'dır. 'Yalan' şey, olmak imkânını taşıyandır; 'yanlış'da bu imkân yoktur. Peri masalları gibi ahmakça tertip edilmiş olan zabıta romanları, elbette muzırdır. Fakat Jules Verne ayarında romanlar elbette iyidir."* (Şenol, 1999:100).

Çocuk, büyüklerin küçük hali sayılmamalıdır ve çocuk edebiyatı da yetişkinler için olan edebiyatın özeti değildir. Bu yüzden klasik sayılabilecek kitapların özetlenmiş halleri çocuk edebiyatı sayılamaz. Bu tür kitaplar çocuğun kelime serveti ve yaş grubu göz önüne alınarak yeniden yazılmalıdır.

Çocuk kitaplarında açık, anlaşılır, yalın bir dil kullanılmalı; çocuğun dil gelişimine katkı sağlamak için yerel söyleyişlerden kaçınmalı; yazım, noktalama kuralları ve anlatım bakımından kusursuz olmalı; kısa cümleler tercih edilmelidir. *"Her çocuk edebiyatı metninde çocuğun anlamını bilmediği ancak cümle ve anlatım tekniğinden yararlanarak çağrışım yoluyla anlamlandırdığı belirli sayıda bilinmeyen söze yer verilmelidir."* (Yalçın, Aytaş, 2003:47).

> "Çocuk edebiyatı sahasında kullanılacak dil, mutlaka ve öncelikle milletin kendi dili olmalıdır. Çocuğun içine doğduğu kültürün yaşayıcısı ve yaşatıcısı olduğu gerçeği ile birlikte dilin en önemli kültür taşıyıcısı olduğu gerçeği bir arada düşünüldüğünde çocuk edebiyatında anadilin önemi daha da iyi anlaşılacaktır." (Gürel, 2001:3).

Çeviri kitaplardaki konulara çok dikkat edilmeli, Türk kültürüne zıt ve bizim için hiçbir anlam ifade etmeyen temalara yer verilmemelidir. "*Kıraat kitaplarımızın hepsinde millî ve yerli bir havadan ziyade, terceme kokusu duyuluyor. Yazılan hikâyelerde, tasvir edilen vak'alarda Türk hayatına, Türk ruhuna, Türk harsına büsbütün yabancı bir âlem yaşıyor. Herşeyden evvel kitaplarımızı millîleştirmeğe muhtacız."* (Gürel, 1997:71).

Yabancı dillerden yapılan çevirilerde dikkat edilmesi gereken bir diğer konu da adların telaffuz sorunudur: "*Çeviri yapıtlarda söylenişi zor ve anlam karışıklığına yol açabilecek adlar yerine Türkçe adlar konulabilir. Ancak buna daha çok ilk sınıflar için yazılan yapıtlarda, başvurulmalı, 4.-5. ve sonrası sınıflar için zorunlu olmadıkça bu yola gidilmemelidir."* (Kıbrıs, 2002:35).

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, problem cümlesi, alt problemler belirtildikten sonra yapılan araştırmanın yöntemi, kapsamı ve sınırlılıkları, veri toplama yöntemi ve toplanan verilerin çözümlenmesinde kullanılan teknikler açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada "eser inceleme yöntemi" kullanılmıştır.

3.2. Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışmamız 1858 yılında basılan **Nuhbetü'l-Etfâl** ile 2005 yılında basılan **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı**'nın değerlendirilmesini kapsamaktadır.

Çalışma, bu iki kitabın karşılaştırılması ile sınırlıdır. Çalışmamızda konuyla bağlantılı olarak "okuma ve yazma, ilkokuma ve yazmanın ilkeleri, amaçları ve yöntemleri, çocuk edebiyatı" üzerinde de durulmuştur.

3.3. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada, bir nitel araştırma veri toplama yöntemi olan doküman inceleme ve karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır.

Öncelikle belirlediğimiz konu üzerine akademik çalışmalar tespit edilmiş ve YÖK'ün internet sayfasından ilkokuma ve yazma öğretimi üzerine yapılan tezler belirlenmiştir. "Kaynakça"da künyeleri bulunan tezler, YÖK Yayın ve Dokümantasyon Merkezinden temin edilmiştir.

Nuhbetü'l-Etfâl Milli Kütüphane'de 1948 A 708, 1948 A 462, 1948 A 2454, 1973 A 1719 numaralarda bulunmaktadır. Bizim çalışmamızda ise 1948 A 462 numarada kayıtlı olan nüsha kullanılmıştır.

İlkokuma ve yazma öğretimi ile ilgili yazılar derlenmiştir. Konumuzla ilgili makale, kitap ve bildiri metinleri toplanmıştır.

3.4. Verilerin Çözümlenmesi

Çalışmamızda ele aldığımız sorular ışığında **Nuhbetü'l-Etfâl**'in ve **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı**'nın incelemesi yapılmıştır.

Araştırmamızda, "Okuma Yazma, İlkokuma ve Yazma, Çocuk Edebiyatı, Ders Kitaplarının İncelenmesi, **Nuhbetü'l-Etfâl**'in İncelemesi ve **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı**'nın İncelemesi" başlıklarına yer verilmiştir.

Her başlık kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır. Okuma ve yazma kavramları ayrı ayrı ele alınmıştır. İlkokuma ve yazma konusu amaçlar, ilkeler ve yöntemler alt başlıklarıyla incelenmiştir. Çocuk edebiyatı üzerinde durulmuştur. Kitaplarının incelenmesi aşamasında iki kitapta değişik başlıklar altında değerlendirilmiştir.

IV. BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Ders Kitaplarının İncelenmesi

Bu bölümde MEB tarafından hazırlatılmış olan **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı**'nı ve **Nuhbetü'l-Etfâl**'i inceleyip incelememiz sonunda **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı** ile çalışmamızda ele aldığımız **Nuhbetü'l-Etfâl** adlı kitabı çeşitli yönlerden karşılaştırmaya çalışacağız.

Ders kitabının incelenmesi ve değerlendirilmesi sırasında kitabın dış ve iç özelliklerine değindik. Bu değerlendirmede MEB Ders Kitapları Yönetmeliği (TD, 2434) ve Türkçe Ders Kitaplarını Değerlendirme Formu (Demirel, 2002:215–217)'nu kullanmaya özen gösterdik.

İlköğretim Türkçe 1 Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda, 1. sınıf çocuk kitaplarının özellikleri şu şekilde verilmiştir:

> 1. "Kapak kâğıdı sağlam ve kaliteli olmalıdır. Kapak resimleri canlı, içerikle ilgili, çocuk düzeyine uygun ve çocukta okuma isteği uyandırabilecek nitelikte olmalıdır.
> 2. Sayfa kenarlarında geniş boşluklar olmalıdır.
> 3. Kitaptaki cümlelerin kelime sayısı ortalama sınıf düzeyine uygun olmalıdır.
> 4. Mecazlı söyleyişlerden kaçınılmalıdır.
> 5. Bileşik zamanlı fiiller kullanılmamalıdır.
> 6. Kitaplar, fantastik, masal, şiir türünde olmalıdır.
> 7. İçerik, çocuğun günlük yaşamı ile ilişkili olmalıdır.
> 8. İçerik, çocuğun zihinsel becerilerini (Neden-sonuç, sınıflama, karşılaştırma vb.) geliştirici özelliğe sahip olmalıdır.
> 9. Dil becerilerini (Dinleme, Konuşma, Okuma, Yazma, Görsel Okuma ve Görsel Sunu) geliştirici nitelikte olmalıdır.
> 10. Temel becerileri (Eleştirel düşünme, karar verme, yaratıcılık vb.) geliştirici özellikler taşımalıdır.
> 11. Duygu, düşünce ve hayal gücünü geliştirici olmalıdır.

12. Düşünce ve olaylar mantıklı bir biçimde sıralanmış olmalıdır.
13. Şiddet ve argo öğeleri içermemelidir.
14. Çocuğun ailesine, yurduna ve milletine karşı bağlılık duygularını güçlendirmelidir.
15. Kitaptaki karakter sayısı az olmalıdır.
16. Kahramanları çocuk ve hayvanlar olan kitaplar tercih edilmelidir.
17. Olay, olayın geçtiği yer ve olayın geçtiği zaman açıkça belirgin olmalıdır.
18. Bir durumla ilgili tek yönlü bakış açısı içermelidir.
19. Her sayfada metni destekleyici resimler olmalıdır.
20. Resimler yorumlamaya uygun nitelikte, sevimli ve açıklayıcı olmalıdır.
21. Basit bir kurguya sahip olmalıdır.
22. Bilgiler güncel olmalıdır.
23. Her türlü önyargıdan arındırılmış olmalıdır.
24. Diyaloglara yer verilmelidir" (Erol ve diğerleri -ç, 2005–72).

Ülkemizde ders kitapları devlet eliyle ya da özel sektör tarafından yazılmaktadır. Ancak ders kitaplarının yazımının denetlenmesinden Talim ve Terbiye Kurulu sorumludur. Bu yüzden çalışmamızda MEB tarafından hazırlatılan ve Talim ve Terbiye Kurulu tarafından denetimi yapılan **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı**'nı incelemeyi uygun bulduk.

Derslerde kullanılan kitapları üç kısma ayırmak mümkündür. Ders kitapları, yardımcı kitaplar ve başvuru kitapları. Yardımcı kaynaklarda öğretmenin, öğrencinin, velinin bazı durumlarda okul idaresinin tercihine göre farklılık gösterebilir. Okuma zevki vermek için yazılmış, derslerde işlenen konuların öğrenilmesini kolaylaştıran kitaplardır. Başvuru kitapları ihtiyaç duyuldukça bakılan sözlük, yazım kılavuzu, ansiklopedi gibi eserlerdir. Ders kitabı dersin ana kaynağıdır. Kabul edilen eğitim yöntemlerine, programda belirlenen amaç ve hedeflerle uyumlu olmalıdır. Türkçe ders kitabı olarak hazırlanan kitapların "*Öğrenci düzeyinde yazılmış ya da toplanmış metinlerden oluşan ve programa göre anlama-anlatma yeteneğini geliştirmek yanında edebiyat terimlerini, kompozisyon bilgilerini, dilbilgisi konularını tanıtan, izlenmesi zorunlu kitap"* (Göğüş, 1996:6) olması gerekmektedir.

İlkokuma ve yazma öğretiminde ders kitabının dışında öğretmene ve öğrencilere yardımcı olacak materyallerinin bulunması önemli bir etkendir. Ülkemizdeki ders kitaplarının en büyük eksiklerinden birisi de budur. Ancak yeni programa göre hazırlanan **İlköğretim Türkçe 1** dört kitaplık bir takımdır. Takımdaki kitaplar 'Ders Kitabı, Okuma Yazma Öğreniyorum, Öğrenci Çalışma Kitabı, Öğretmen Kılavuz Kitabı'dır. Oysa "*Amerika'da okutulan İngilizce kitabının 33 tane ek materyali bulunmaktadır"* (Aksu, 1998:119).

Ders kitabı yazımı ve incelenmesi uzmanlık isteyen bir konudur. Ders kitapları bu alanda yeterli eğitimi almış, gerekli alan ve eğitim bilgisine sahip, yazma becerisi bulunan kişilerce hazırlanmalı ve incelenmelidir. Ders kitaplarının yazımında öteden beri en büyük sorun yeterli olmayan kişilerce hazırlanmış ders kitaplarıdır. Bu konuda Nurettin Tevfik Bey'in "Türk İptidai Mektep Kitapları" başlıklı makalesindeki tespiti çok önemlidir:

> "Bizde şurayı devlet âzalarının alfabeleri, valilerin kıraat kitapları vardır... Bununda sebebi, tabilerin ciddi mektep kitaplarından ziyade, müelliflerin şöhret ve nüfusu salisinden istifade etmek istemeleridir. Ruslardan (Oçinski) nin yazdığı alfabe 1906'da Rusya'da 133. defa olarak basılmıştır. Bu alfabe çocuğa anası kadar samimî, ninesi kadar âşinâ bir lisanla vücuda getirilmiştir.
> Riyaziyundan birinin kıraat kitapları, mülkiye müfettişlerinden bir memur Beğin Rüştiye birinci senelere mahsus kıraati.. İlâ. Bu eserleri insan eline aldığı vakit, meslek namına, irtikâp edilen hatalara hayret ediyor. Ömründe iki küçük çocuğa ders göstermemiş, usulü tedris ne demek olduğunu hatırına bile getirmemiş olan bu zatlar, (Haset) in bir alfabesini bir kıraat kitabını karşılarına koymuşlar, tercüme etmişler, sözde iptidaî veya Rüşti bir mektep kitabı telif eylemişler!.. Elimde iktidar olsaydı bihaberane ve sırf forma başına verilen birkaç para aşkına yazılmış bu gibi eserleri, Şehremaneti'nin çürük ve ham meyveleri denize döktürdüğü gibi, bende yaptırırdım ve onu bu sayede milletimi de biraz tereddütten kurtarmış olurdum" (Gürel, 1997:64).

İlkokuma ve yazma kitapları anadili öğretiminde temel seviye kitaplarıdır. Bu sebeple ilkokuma ve yazma kitaplarında dil öğretimine ilişkin bütün kurallar geçerlidir. *"Çocuğun, ana dilini öğrenirken veya ikinci bir dil kazanımı içinde*

bulunduğu süreçte kullanılan kitaplar şuurlu bir şekilde hazırlanmalıdır." (Gürel, 1997:63) Kitapların hazırlanmasında bilimsel ölçütler ortaya konmalı ve bu ölçütlere sıkı sıkıya bağlı kalınmalıdır. Gerek kitapların yazılması aşamasında gerekse denetimleri sırasında öznellikten kaçınmalı ve bilimin ilkeleri ışığında hareket edilmelidir.

> "Türkiye'de ders kitabı yazımının denetlenmesinden sorumlu olan Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, ders kitaplarının yazımında aradığı kıstasların tamamını gereğince işletemediği görülmektedir. Bir başka deyişle, elde bilimsel ölçüler olmayınca, kitap yazımında aranan nitelikler öznel değerlendirmelerin insafına terk edilmektedir. Bir başka sorun da, yazılan ders kitabını denetleyecek, konusunda iyi yetişmiş, belli eğitim ve kursları almış uzmanların, kurum bünyesinde bulunmamasıdır." (Aytaş, 2001:56)

Ders kitaplarının nitelikleri konusunda karşımıza iki önemli rapor çıkmaktadır. 1926 yılında Maarif Vekâleti tarafından o güne kadar bu alanda yazılmış eserleri (on dokuzu Türkçe alfabe, beşi Kur'an-ı Kerim elifbası) değerlendirmek üzere uzman kişilerden oluşan bir komisyon kurulur. Komisyon'un ilk raporu 'Alfabe Kitapları' ikinci raporu da 'Kıraat Kitapları' hakkındadır. Komisyonun değindiği bazı eksiklerin ve hataların bugün de devam ettiği görülmektedir. *"Muharrirlerimiz çocuklar için cazip gelen fıkralar vücuda getirmek üzere derin mesai sarfına lüzum görmedikçe elifba kitaplarımızı bugünkü müz'iç şekillerinden kurtarmak imkânsızdır"* (Gürel, 1997: 65).

İlkokuma ve yazma kitapları çocuğun geleceğinin şekillenmesinde çok etkilidir. Çocuğun kitabı sevmesi, onda kendine yararlı şeyler olduğunu bilmesi, onu koruması ve ona değer vermesi hep bu dönemde edinilen davranışlardır. İçeriği kadar, resimleri, yazı tipleri kadar dış özellikleri dediğimiz kapak görünüşü, kağıdının kalitesi, cildinin sağlamlığı, boyutları da çocuğa göre olmalıdır.

> "Elifba kitabı, çocuğa ilk kitap zevkini verecek en mühim vasıtadır. Tab'ının kâğıdının nefasetine, resimlerinin güzelliğine, şeklinin zarafetine, ciltlerinin metanetine ne kadar itina edilse azdır. Pek elim itiraf etmeliyiz ki bugün elifba kitaplarımızın hemen büyük bir kısmı kâğıt, tabı, tertip ve

> resim itibarile feci bir zevksizlik nümunesidir. Çocuklarımızın bedii zevkine en ağır darbeyi vurmakta olan berbat eserlerden kendilerini kurtarmak için Vekâleti Celilenin ihtiyar edeceği her türlü fedakârlığın millî hars namına en mühim bir hizmet olduğunu arzederiz." (Gürel, 1997: 68)

Ders kitapları dersin amaç ve hedeflerini tam olarak verebilmelidir. *"Yazılan ders kitaplarında önceden belirlenmiş programının amaç ve hedeflerini yerine getirmekle birlikte, bu amaçların davranışa dönüşmesini sağlayacak her türlü ayrıntının da önceden belirlenmesi gerekmektedir."* (Aytaş, 2001:56) Kitaptaki metinlerin işlenmesi sonucunda öğrencilerin yeni bilgiler öğrenmesi, düşünme becerilerini geliştirmesi, kendilerini gerçekleştirme isteklerinin artması ve bu metinlerin öğrencilerde istendik davranış değişiklikleri meydana getirmesi beklenir. Bu beklentide kitapların sınıf seviyesine göre hazırlanmış olması en önemli noktadır.

Metinler çocuğun dünyasına hitap etmeli, çocukla bir bağ kurmalı, çocuğun ilgisini çekmelidir. Çocuk yabancı olduğu bir konuyla ilgili metni ancak ilgi çekici bulursa okuyacaktır. Metni ilgi çekici kılmak için görsel malzemelerden de yararlanmak gereklidir. Ders kitabı yazarları bu nokta üzerinde özenle durmak durumundadırlar. 1926 yılında Maarif Vekâleti'nin devrin eğitimcilerinden oluşan ilk mektep kitapları tetkik komisyonuna alfabe kitapları hakkında hazırlattığı raporda bu konu üzerinde sıkça durulmuştur:

> "Çocuğu okumaya sevk için eline kendisini alâkadar edecek cazip parçalar vermeliyiz. Kıraat vetiresi çocuk için gerek bedenî ve gerek zihnî mühim bir faaliyete ihtiyaç gösterir. Çocuk, azamî faaliyeti ancak kendisini alâkadar eden, kendi insiyaklarına hadim olan şeylere karşı ibraz eder. Elifba muharrirleri çocuğun bu ruhî ihtiyacım pek az nazarı dikkate alıyorlar. Çocuğun şevk ile okumasını bekledikleri cümleler (Dadı, derede an aradı), (Arı duvarda vızladı) gibi manası olsa da çocuğu alâkadar etmeyecek cümlelerden ibaret kalıyor." (Gürel, 1997: 65)

İlkokuma dönemi kitaplarının amacı çocuğu okumaya alıştırmaktır. Okumaktan kasıt da yazılı olan düşünceleri kavramak demektir. Çağdaş eğitim anlayışında, çocuğun anlamını bilmediği kelimeleri seslendirmesi "okuma'" anlamına

gelmez. Çocuğun ilk günden itibaren anlamını bildiği kelimelerle karşılaşması gereklidir. Anlamını bilmediği kelimeler azar azar ve cümlenin gelişinden anlaşılabilecek şekilde verilmelidir. Böylece çocuğun kelime dağarcığı zenginleştirilmiş olur.

Çocuğa yaş itibariyle anlamını kavrayamayacağı kelimeler okutulmamalıdır. Bu şekilde okumayı öğrenmiş bir çocuk okuma ile anlama arasındaki ilgiyi kuramayacak, okuduklarından anlam çıkartmakta zorluk çekecek ve okuma alışkanlığı kazanamayacaktır. İlkokuma ve yazma döneminde çocuklara kaç kelime öğretilmesi gerektiği belirlenmelidir. Böylece sınıflar ilerledikçe öğrencinin kaç kelimeye ulaştığını tespit etmek, amaçlanan kelime sayısına ulaşılıp ulaşılmadığını anlamak mümkün olur. İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyon'u (1926) Alfabe Kitapları Raporunda yer alan şu madde kelime kadrosunun tespitinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir:

> "Elifba kitaplarının ne kadar kelimeyi havi olması mühim bir meseledir. Eskiden hemen her memlekette elifba okutmakla çocuğa lisanın bütün kelimelerini okumak imkânı temin edilmek istenirdi. Bugün bütün terbiyeciler çocuklara okutulacak kelimelerin çocuk lisanında yaşıyan kelimelere münhasır kalmasını iddia etmekte müttefiktirler. O halde çocuk lisanında yaşıyan kelimelerin bir listesini terkip etmek fevkalâde ehemmiyeti haiz bir meseledir. Amerika'da son zamanlarda ilk mekteplerin her sınıfında hangi kelimelerin okutulup imlâsı hazmettirileceği mütehassıslar tarafından ilmî usullerle tesbit edilmiştir. Yapılan tetkiklere nazaran orada sekiz senelik iptidaî mektebini bitiren çocukların hazmetmeleri lâzım gelen kelimelerin miktarı dört bin olarak tesbit edilmiştir ki bu hesaba göre her sınıfta talebenin öğreneceği kelimenin adedi beş yüzü geçiyor. Her muallimin elinde her sene çocuklara hangi kelimeleri öğretmek, hangi kelimelerin imlâsını hazmettirmek mecburiyetinde olduğunu gösterir bir liste bulunursa muallim mesaisini muayyen bir sahada teksif imkânını elde etmek suretiyle muvaffakiyete doğru mühim bir adım atmış olur. Böyle bir liste aynı zamanda ilkmekteplere elifba ve kıraat kitabı yazacak müellifler için de kıymettar bir rehber vazifesini görmüş olur. Vekâleti Celilenin bu meseleyi ilmî bir heyete havale buyurmasını arz ve teklif ederiz" (Gürel, 1997:69).

Bu dönem için özel olarak hazırlanmış kitaplar bulunmaktadır. İlkokuma dönemi kitapları *"okuma-yazma becerisinin ilk evresini geçmiş çocukların okuma ve anlama yeteneklerini geliştirmek, onları bilgi ve edebiyat eserlerini okumaya hazırlamak üzere düzenlenmiş kitaplardır"* (Göğüş, 1996:8). Derslerde seçilecek okuma parçaları çocuğun duygu dünyasına seslenmeli, sözcük dağarcığını aşmamalı, günlük yaşamları arasında ilgi kurmalarına yardımcı olmalı, çocuğun dikkatini çekmelidir. Çocuğun ders kitaplarında karşılaşacağı metinler çocuk edebiyatı örneklerinden seçilmelidir.

İlkokuma ve yazma döneminde çocuğa okutulacak metinlerin eğitici, öğretici olmasına dikkat edilir. Konular günlük hayatla bağlantılı olmalıdır. Aile, anne, baba, doğa, doğa olayları, sağlık, sosyal hayat, kültürel değerler, müzik, resim, spor, oyun, çalışkanlık, arkadaşlık, paylaşma, temizlik, hamasî olmamak kaydıyla yurt, bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygı, Atatürk, evrensel değerler, insan hakları, eşitlik vb. belli başlı temalar olmalıdır. Hiçbir şekilde din, ırk istismarı yapılmamalı, genel ahlakı yıpratıcı özellikte olmamalı ve siyasi propaganda amacı taşımamalıdır.

Metinlerde hayatın olumsuz yönleri de gösterilmeli, çocuğu hayatın gerçekleri konusunda bilgilendirmelidir. Ancak şiddet, korku, gerilim, aşırı heyecan veren konu ve resimlerden kaçınılmalıdır. Metinler çocuğun psikolojisini bozacak, onda olumsuz etki yaratacak gerçeklikte olmamalıdır.

> "Özellikle, amacına şiddet uygulayarak ulaşan kahramanların bir özdeşim öğesi olarak belirdiği kitaplar, çocuklarda ruhsal sorunlara neden olabilecek iletilerle yapılandırılmaktadır. Yüzyıllara öncesinin toplumuna göndermeler yapan, o dönemdeki yetişkinlere ahlak dersi vermeye çalışan metinler, çocuğa göre olup olmadığı yeterince sınanmadan, 'dünya klasiği' olduğu düşüncesiyle ders kitaplarına alınmakta; böylece çocuklar hem gelişim özelliklerine uygun olmayan iletilerle karşılaşmakta hem de Türkçe öğretimi kendini ahlak dersine dönüştüren bir anlayışla kuşatılmaktadır." (Sever, 2002:29)

Gerekli zamanlarda çocuğun düzeyine uygun, ilgi çekici, onu geleceğe hazırlayıcı ve çocuğun sosyalleşmesine, çevresindeki olayları, toplumsal kuralları anlamasına yardımcı olacak özellikteki Hayat Bilgisi konularıyla bağlantı kurulmalıdır.

Ancak konular, Türkçe ders kitaplarında bilgi verici tarzda ele alınmamalıdır. Türkçe dersi okuma alışkanlığının ve edebi zevkin kazandırıldığı bir ders olması bakımından diğer derslerden ayrılır. Karın nasıl yağdığıyla değil; kar yağışının güzelliğiyle ilgili metinlere yer verilmelidir.

İlkokuma ve yazma döneminde metinler çoğunlukla masal ve fabllar ile şiirlerden seçilmelidir. Çocuklar kendilerine model olarak seçtikleri kişinin -kahramanın- davranışlarını, sözlerini taklit ederek onlarla bir özdeşim kurarlar. *"Özdeşim, her insanın çocukluktan yetişkinlik çağına dek kullandığı bilinçdışı bir olgunlaşma ve savunma düzeneğidir"* (Öztürk, 2001:68). Verilmek istenen iletilerin bu kahramanlarının ağzından çıkması, onların tavır ve davranışlarından anlaşılması daha etkili sonuç verir.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu "Toplu Tedris" isimli eserinin "Okuma Vasıtaları" bölümünde ders kitaplarının önemine değinir:

> "Ben çocuğu okutmak için dışarıdan alâkalandırmaya hiç çalışmıyorum; belki çocukta sosyal şahsiyetin gelişmesi neticesinde kendi kendine uyanan alâkalara cevap veriyorum. İlkokul çağında olan çocuklarda büyük bir okuma hırsı vardır. Eğer bu hırs kötü yazılarla öldürülmemişse! Öyle coğrafya kitapları, öyle matematik kitapları vardır ki, şahsiyetimizle hiçbir alâkaları olmadıkları için bize coğrafya, matematik aşkı yerine, coğrafya, matematik korkusu vermiştir. Okuma nefreti okunan kitaplardan geliyor; öyleyse okuma aşkını verecek iyi kitaplar seçmek gerekir." (Şenol, 1999:100)

Çocuk dilbilgisi kurallarıyla ders kitapları aracılığı ile tanışır. İlk sınıflarda çocuğa dil bilgisi kuralları öğretilmez. Bu dönemde dil bilgisi kuralları metinler aracılığı ile sezdirilir. Çocuk özel isimlerin hepsinin büyük harfle başladığını göre göre özel isimleri büyük harfle yazmayı öğrenir. Ders kitaplarında dil bilgisi kurallarına sıkı sıkıya uyulması gereklidir.

Yazım ve noktalama konusunda TDK Yazım Kılavuzu esas alınmalıdır. Özellikle yazımında tereddüt duyulan kelimelerde dikkatli davranılması gerekmektedir. Şahsî fikirlerden uzak kalınmalı, genel kabul gören yazılışları

kullanmalı, yazım ve noktalama konusunda mutlaka birlik sağlanmalıdır. Yukarıda bahsettiğimiz raporda bu konu ile ilgili şu önemli madde yer almaktadır:

> "Muharrirlerimizin çoğu elifba kitaplarının imlâsında ıttırada hiç riayet etmemişlerdir. Fikrimizce, imlâmızın bozukluğunda harflerimizin değil, kelimelerin imlâsında muttarit bir kaideye riayet etmeyişimizin, daha doğrusu imlâmızın mazbut olmasının tesiri vardır. Çocuk bir kelimenin iki, üç hatta dört türlü yazıldığını değil, bu kelimenin her kitapta ve her yerde aynı imlâya tabi bulunduğunu görmelidir. Mektep kitaplarında olsun bu ittıradı temin etmek lâzımdır." (Gürel, 1997:67)

Harflerin boyutlarının sınıf seviyesine göre olması önemli bir konudur. Normal büyüklük diyebileceğimiz 10–12 punto ile yazılmış kitaplar okuma yazmaya yeni başlayan çocuklar için küçük ve zorlayıcıdır. İlkokuma ve yazma dönemi kitaplarında harf ve rakamların büyüklüğü 16 ile 24 punto arasında olabilir.

İlkokuma ve yazma kitaplarıyla ilgili bir diğer önemli konu da resimdir. *"Kitapların dili nasıl çocuk psikolojisine uygun olarak işleniyorsa, resimler de öyle olmalıdır. Nasıl bir ders kitabını her okuma-yazma bilen yazamazsa, bu resimleri de her ressam yapamaz."* (Erkmen, 1996:41). Ders kitaplarında kullanılan resimler konu ile ilgili ve tutarlı olmalıdır. Metinlerin resimlerle desteklenmesi öğreticiliği attırır, iletilerin daha rahat anlaşılmasını sağlar.

İlköğretim çağı çocuğu öğrenmeye çok açıktır. Kitaplarda ele alınan konular çocukların yaratıcılıklarına seslenmeli, onların merak duygularını harekete geçirmeli, derslerde etken konumda olmalarını sağlamalıdır. Metinler çocuğun gelişim özelliklerine, dil yeterliklerine, ilgi ve ihtiyaçları ile sınıf seviyelerine uygun olmalıdır. Konuların işlenişinde farklı tekniklerin uygulanmasına fırsat vermelidir. Bu yüzden ders kitapları öğrenci merkezli olmalıdır.

İlkokuma öğretiminde kullanılan cümleler çok uzun olmamalıdır. Öğrencilere okutulacak ilk cümleler en fazla iki heceli iki ya da üç kelimelik cümleler olmalıdır. Bu cümleler kısa emir cümleleridir. Daha sonra soru, ünlem ve haber cümlelerine geçilir. Ses Temelli Cümle Yönteminde sesler belli bir sırayla

değil gruplara ayrılarak verildiği için her ses grubundan sonra öğrencilere verilen cümlelerin kelime sayısı ve çeşidi değişmektedir. Her derste eski derslerde gösterilen harfleri tekrar ettirecek cümleler bulundurmak gerekir.

4.2. Nuhbetü'l-Etfâl'in İncelemesi

4.2.1. Eserin Yazarı

Mekteb-i Tıbbiye doktorlarından (kaymakam) Yarbay Mehmet Rüştü Bey, Kayserili olup baba adı Süleyman'dır.

4.2.2. Eserin Yazılış Amacı ve Önemi

Doktor Rüştü, kitabının giriş kısmında elifba kitaplarında p, ç, j harflerinin bulunmadığını, oysa bu harflerin "para, portakal, çarşaf, çorap, ejderha, müjde" gibi kelimelerde kullanıldığını söyleyerek bu harflerin de alfabe kitabına konulmasını ister. Dönemin alfabesinde o, ö, u, ü harflerinin yazımı aynıdır. Bu seslerin kolay okunmaları ve kelimede birbirinden kolay ayrılmaları için vav harfinin üstüne ve altına eklenen bazı işaretlerden yararlanmıştır. Ayrıca Türkçe'de dört türlü kef (bugün k, g, ğ ve n harfleri) harfi olduğunu ve bunların da alfabe kitaplarında yer alması gerektiğini söyler.

Eserin yazımında Ahmet Cevdet Paşa ve Fuat Paşa'nın Kavâ'id-i Osmaniye ve Meḥmet Emīn Efendi'nin Tuhfet'ül-Küttab adlı eserlerinden yararlanmıştır.

Eser, Mektebi Tıbbiyei Şahane Nazırı İsmail Hakkı Paşa ile Sultan Mecid'e takdim edilir. Padişah, basılması ve yayım hakkının yazarına ait olması hakkında ferman vermiştir.

4.2.3. Dış Özellikleri

İstanbul Çırçır'da bulunan ressam Necib Efendinin litografya (taş baskı) atölyesinde H. 1274 senesinin Ramazan ayının sonunda basılmıştır.

Eser taş baskıdır.

Kitap 68 sayfadan oluşmaktadır. Millî Kütüphane'deki keyıtlardan kitabın ekleri olduğu anlaşılsa da bu ekler günümüze ulaşmamıştır.

Ölçüleri: 20x14 cm.

Kapak kırmızı renkli sayfalarla aynı gramajda olan bir kâğıttır.

Ön kapakta eserin adı, arka kapakta basım yılı yer almaktadır. Her iki kapak da iç sayfalarda gördüğümüz çiçek ve meyve desenleriyle süslenmiştir.

4.2.4. Eserin İçeriği

Eser öncelikle öğretmenler için hazırlanmış bir kitaptır. Kitabın çeşitli yerlerinde çelişkili ve çocukların zor anlayacağı konularla ilgili olarak öğretmenlere neler yapmaları gerektiği söylenmekte, bazı uyarılarda bulunulmaktadır. Bu uyarılardan yola çıkarak kitabın öğretmenlere yönelik hazırlandığını düşünmekteyiz.

Pes muʿallim olan ẕāt-ı mübtedīye taʿlim ve taʿrīf eṣnāsında… (11. sayfa kenarı)

Bundan sonra öğretmen, (okuma yazmaya) yeni başlayana (harfleri) öğretirken ve tarif etme sırasında…

… (ab, ic, ök) اَبْ اِجْ اُكْ *lafiẓlarındaki elifler elif olmayub müteharrik olduġıçün hemze oldıġı müntehi ṭarafından mübtedīe ifāde ve beyān olması mercūdır.* (16. sayfa kenarı)

Ab, ic, ok (اَبْ اِجْ اُكْ) kelimelerindeki eliflerin elif olmayıp hareketli oldukları için bunların hemze oldukları öğretmen tarafından (okuma yazmaya) yeni başlayana açıklanmalıdır (açıklanması rica olunur).

…ṣıbyānıñ ẕihnini taʿġyīr ve teşvīş itmemek ḫuṣūslarında tedrīs olınub olunmamasıçün rā'i üstādına iḥāle kılınmıştır. (19. sayfa)

Çocukların zihnini bozup karıştırmamak için bu konuların öğretilip öğretilmemesi öğretmene bırakılmıştır.

ṣınıf-ı ṣāniniñ ḳısm-ı evvelinde bulunan üç ḥarfli iki ḥarekeliden bed'an altı ḥarfli iki ḥarekeli kelimelere ḳadar çıḳılmış oldugunu bi'l-tefhim tekerrüre ri'āyet olunması mercūdur. (22. sayfa)

… ikinci sınıfın birinci kısmında üç harfli iki harekeli kelimelerden başlayarak altı harfli iki harekeli kelimelere kadar çıkılmış olduğunun (okuma yazmaya) yeni başlayana anlatılması ve konuların tekrar edilmesi öğretmenlerden rica edilir.

Yukarıdaki alıntılarda görüldüğü gibi eserde doğrudan öğretmenlere seslenilmektedir. Ayrıca eserin yazıldığı dönemdeki eğitim anlayışının da tamamen öğretmen merkezli olması bu düşüncemizi desteklemektedir.

Eserdeki metinlerin özellikle de şiirlerin çocukların yaş seviyelerine uygun olmaması da kitabın bir öğretmen kitabı olmasıyla ilgilidir. Kitaptaki tasavvufî şiirlerin okuma yazma çalışmalarında örnek metin olarak kullanıldıklarını düşünmekteyiz. Bu konuya ilerleyen sayfalarda ayrıntılarıyla değineceğiz.

İlkokuma ve yazma kitabının içerisinde öğretmenlere yönelik uyarılar olması İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonu (1926) Alfabe Kitapları Raporunda eleştirilmektedir: *"Elifba kitaplarının içinde muallimlere aid birtakım ihtiyarlar bulundurulması muvafık değildir"* (Gürel, 1997:69).

4.2.5. Eserin İncelemesi

Kitabın ilk sayfası boştur. Metin ikinci sayfadan başlamaktadır.

Eser devrin önemli devlet adamları ve ulemasının takriz (eleştiri) yazılarıyla başlar. Bu bölüm 2. sayfadan başlar 7. sayfaya kadar devam eder. Meclis-i Maarif Müsteşarı Hayrullah Efendi, Vakanüvis-i Devlet Ahmet Cevdet, Mümeyyiz Mehmet

Emin Efendi, Nakşibendî şeyhlerinden Feyzullah Efendi ve Mekteb-i Tıbbiye Mütercimlerinden İhya Bey'in yazılarına yer verilmiştir.

'Ṭıfl-ı dil ḳaddiñ görüp ve ʿışḳa elifden başladı' başlığından itibaren eserin girişi diyebileceğimiz bölüm başlar. Dr. Rüşdü bu bölümde Türkçe ile ilgili görüşlerini, bu eseri neden yazdığını, hangi eserlerden faydalandığını söyler. 7–11. sayfa aralığında bu görüşlere yer verilmiştir.

Dersler 11. sayfadan itibaren başlar. 11. ve 12. sayfa kenarlarına yazılan bilgi ile derslere geçilir:

TAʿRĪF-İ ḪUṬÛṬ-I MÜSTAʿMELE DER LİSĀN-I TÜRKĪ

TÜRK DİLİNDE KULLANILAN YAZI TİPLERİNİN TARİFİ

Türk dilinde herkesin bildiği gibi altı türlü yazı tipi varsa da dördü çok kullanılır. Bunlardan nesih, talik, divani ve rikadır. Bundan sonra öğretmen, (okuma yazmaya) yeni başlayana (harfleri) öğretirken ve tarif etme sırasında risalenin içinde bulunan (kitapla birlikte ek olarak verilen) delikli kâğıdın delikleri arasından her bir harfi ayrı ayrı gösterir. Beşinci derste (verilmiş olan) harflerin dört şeklini tekrar okutup sözü edilen delikli kâğıtla bir daha kontrol eder. Her şekli öğrendiğinde altıncı derse geçilir. Ancak bilinen altı yazı tipinden yeni olan siyakat ve kufi yazı tiplerinin kullanımı az olduğundan dolayı bu yazı tipleri bu risalenin sonunda verilmiş olmakla beraber istekli olanların birkaç gün içinde öğrenebilecekleri bilinir.

Eserin bundan sonraki bölümlerinde derslere geçilir. İlk bölümde sınıf kelimesi kullanılmamıştır. Diğer bölümlerde sınıf kelimesine yer verilmiştir. Bu durum bizde eserin ilk bölümünün okuma yazma için bir hazırlık kısmı olduğu izlenimini uyandırmaktadır.

1. DERS-İ EVVEL ḪAṬṬ-I NESÎḪ

Birinci ders: Bu derste nesih yazısı gösterilmiştir. 35 harf bir çizelgede verilmiştir. (s.11)

2. DERS-İ ŞÂNÎ ḪAṬṬ-I TA ʿLÎḲ

İkinci ders: Bu derste talik yazısı gösterilmiştir. 35 harf bir çizelgede verilmiştir. (s.11)

3. DERS-İ ŞÂLİS ḪAṬṬ-I DÎVÂNÎ

Üçüncü ders: Bu derste divani yazısı gösterilmiştir. 35 harf bir çizelgede verilmiştir. (s.12)

4. DERS-İ RÂBİʿ ḪAṬṬ-I RIḲʿA

Dördüncü ders: Bu derste rika yazısı gösterilmiştir. 35 harf bir çizelgede verilmiştir. (s.12)

İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonu (1926) Alfabe Kitapları Raporunda yazı tipleriyle ilgili şu bilgi yer almaktadır:

> "Elifba kitaplarımızın bazısı tamamen rik'a yazısiyle yazılmıştır. Vakıa elifba derslerimizde rik'a yazışma da mevki vermek ve okuma ve yazmayı mütevaziyen ilerletmek mecburiyetindeyiz. Fakat öteden beri kitaplarımız nesih yazısiyle tabedilmekte olduğu için okurken çocukların nesih yazısiyle ülfet kazanmaları ve nk'a yazısına da alışmaları için her dersin nihayetinde rik'a yazısiyle bazı temrinler bulunması lâzımdır" (Gürel, 1997:67)

5. DERS-İ ḪAMİS ḪUṬÛṬ-I ERBAʿA MÜCTEMİʿA

Beşinci ders: Bu derste harflerin ilk dört derste verilen yazı çeşitlerindeki şekilleri bir arada gösterilmiştir. 140 harf bir çizelgede verilmiştir. (s.13)

6. DERS-İ SÂDİS HURÛFU MÜFEṬṬAH

Bu çizelgede yukarıdan aşağı dört sütunda gösterilen harflerin birinci sırada bulunanları harflerin tek başına gösterilen şekilleridir. Bunlar değişmezler. İkinci sütunda harflerin kelime başında, üçüncü sütunda kelimenin ortasında ve dördüncü sütunda da kelimenin sonundaki şekilleri gösterilmiştir. Örneğin teşkīl (تشكيل)

kelimesindeki te (تا) harfi ikinci sütunda, şın, kef, ye (ش ك ى) harfleri üçüncüde ve lam (ل) harfi dördüncü sütunda bulunan harflerin cinsindendir. Çizelgenin ortasında bulunan harflerin tamamını (okuma yazmaya) yeni başlayana göstermek için bu sayfanın kenarında ve on yedinci sayfada (örnekler) yazılmıştır. Fakat elif, dal, zel, re, ze, je, vav (ا د ذ ر ز ژ و) harfleri kelimenin ortasında bulunduklarında önceki harf ile bitişip kendilerinden sonra gelen harf ile bitişmezler. Örneğin efrād (أفراد) ve āsyāb (آسیاب) kelimelerinde en başta bulunan hemzeler (أ) feye (ف) ve sine (س) bitişmez. Re (ر) harfinin feye (ف) bitişip kelimenin ortasındaki gerçek elife (ا) bitişmediği, diğer elifin (ا) yeye (ﻳ) bitişip beye bitişmediği görülür. Bu elif, dal, zel, re, ze, je, vav (ا د ذ ر ز ژ و) harfleri orta hecede bulunduklarında kendilerinden sonra gelen harfler ile bitişmedikleri için çizelgedeki yerleri boş bırakılmıştır.

Altıncı ders: Bu derste harflerin kelimedeki yerine göre aldıkları şekillerine yer verilmiştir. Harflerin bağımsız halleri ile başta, ortada ve sonda yer adlıkları zamanki şekilleri gösterilmiştir. 35 harf bir çizelgede verilmiştir. 124 harf bir çizelgede verilmiştir. (s.13–14)

DERS-İ SÂBİ ʿ

(Okuma yazmaya) yeni başlayan dersinin kaçıncı sayfada olduğunu bilmek için on taneye kadar rakamları yazmayı, onluk, yüzlük ve binlik sayıları dahi mümkün olabildiği kadar çalışmak çok yerinde olur ve bu bilimin ayrıntılı eğitimi için işin uzmanına müracaat edilmesi gereklidir.

Yedinci ders: Bu derste rakamlar tanıtılmıştır. Birler, onlar, yüzler ve binler basamakları gösterilmiştir. (s.15)

7. DERS-İ ŞÂMİN

Yukarıda gösterilen çeşitli işaretlerden ilk üçü olan esre (ِ), ötre (ُ) ve kesreye (ِ) Arapçada fehte kesre zemme denilir. Diğer işaretlerden iki üstün (ً), iki esre (ٍ), iki ötrenin (ٌ) üçüne birden Arapça'da tenvin denilir ve sadece Ararpça kelimelere ait bir işarettir. Örneğin azimen (عضيمً) alimin (علیمٍ) acibün (عجيبٌ) kelimelerinde olduğu gibi. ˚ bu şekle cezm denilir ve iki, üç ve bazen dört harfi

sonraki harfe bağlar. Sondaki harfin üzerine konulur. ˜ bu şekle şedde denilir. Arapça kelimelere özgü olup dahil olduğu harfin iki tane olduğunu gösterir. ء hemze şekli elif harfinden çıkarılmıştır. ~ bu şeklin aslı med olup Arapça kelimelerde eliften sonra hemze geldiğinde ve Türkçe ile Farsça kelimelerde iki elifin gelmesi gereken yerlerde kullanılır. Dahil olduğu harfi uzatmak için kullanılır. Örneğin câ (جآء), şâ (شآء), âç (آچ), âl (آل), ât (آت) gibi. ∴ bu şekil nokta olarak adlandırılır. Elifba levhasında görüldüğü gibi harflerde bir noktadan üç noktaya kadar kullanılır. bu şekillerin ayrıntılı açıklamaları elli beş ve elli altıncı sayfalarda gösterilmiştir.

Şekillerle ilgili açıklamaları şöyledir:

Vav (و) harfinin üstünde ve altında gösterilen bu işaretler yardımıyla vavı asıl görevi dışında ön, ok, üz, uz (اۏك اوق اوز اوز) kelimelerini okutur. Bu işaretler ö, o, u, ü (ۏ ۊ ۋ ۉ) sesleri için kullanılır. bu işāretler hareke gibi kabul edilip sadece vav harfiyle birlikte kullanılırlar. Örneğin “Serçe kuşu öldü”, “Falan efendi memur oldu” dediğimizde ‘öldü’yü ‘olgu’dan, “Torbanın ağzını büz”, “Kış geldi sular buz kesti” dediğimizde ‘büz’ü ‘buz’dan ve bu gibi kelimeleri benzerlerinden ayırmak için bu işaretler birinin üstüne diğerinin altına konulur.

Maarif Vekâleti İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonu (1926) Alfabe Kitapları Raporunda bu işaretlerle ilgili şu noktaya temas etmektedir:

> “(و) savtinin (o, u, ö, ü) gibi muhtelif vazifeleri için ayrı ayrı harf bulunmaması Türkçe elifbanın en mühim noksanıdır. Bununla beraber fikrimizce çocuk, sözün gelişinden istifade ederek bir kelimedeki (و) harfinin tarzı telâffuzunu bulmaya kolaylıkla alışır. Bazıları (و) savtinin muhtelif vazifelerini göstermek için üzerine işaret konulmasını bilhassa elifba kitaplarında çocuğa büyük bir suhulet temin eder zannediyorlar. Yalnız bu işaretler, çocuğun ileride okuyacağı kitapların hiçbirinde muttariden kullanılmadığı için çocuk bir kere bu işaretlere alıştı mı ondan sonra işaretsiz yazılan (و)'leri okumakta ne kadar müşkülâta uğrayacağını nazarı dikkate almıyorlar. İşaretlerin bütün kitaplarda, gazetelerde muttariden kullanılmasının ne

> dereceye kadar amelî ve kabili icra olduğunu burada münakaşa etmeğe lüzum görmeden şurasını arzederiz ki muhtelif kitaplarda kullanılmayan bu işaretlerin elifba kitaplarında kullanılmasının talebenin zihnini teşviş etmekten başka bir şeye yaramaz. Kaldı ki her muharrir (و) savtinin muhtelif şekillerine kendi bildiği gibi bir işaret kullanmakta ve bazıları kabul ettikleri işareti bazı kelimelerde kullandıkları halde diğer kelimelerde kullanmamaktadırlar. Bu halin elifbalarda ne kadar mühim bir teşevvüşe meydan açtığını arz ve izaha hacet yoktur. Madem ki (و)'lere işaret va'zma lüzum görülüyor; hiç olmazsa bütün muharrirlerin vaktile ilmî bir heyet tarfından tesbit edilen ve (Üsulü imlâ) risalesinde gösterilen işaretleri muttariden ihtiyar etmeleri faydalı olur" (Gürel,1997,67).

Sekizinci ders: Bu derste harfler dışında kullanılan bazı işaretler anlatılmıştır. Üstün (fetha), esre (kesre), ötre (zamme), tenvin, cezm, şedde, medd, nokta ve Türkçe kelimelerdeki o, ö, u ve ü seslerini göstermek için kullanılan işaretler gösterilmiştir. 18 hareke bir çizelgede verilmiştir. (s.15–16)

8. DERS-İ TÂSİ ʿ

Hemze üstün (اَ), hemze esre (اِ), hemze ötre (اُ) tabirlerini birer birer okutarak elifüsüne (اَلِفْ فَتْحَه), elifeseyi (اَلِفْ كَسْرَه), elifütürü (اَلِفْ ضَمَّه) hecelerini füsüne (فَتْحَه), feseyi (كَسْرَه), fetürü (ضَمَّه) diye hecelettirmek galattır. Bunları yazıldığı şekilde okutup bir kerede söyletmek gerekir. Hemze üstün (اَ), hemze esre (اِ), hemze ötre (اُ) dediğimizde sonradan ağzımızdan çıkan sözleri yani e, i, ü (u,o,ö) seslerini elif harfiyle birleşen sesler olarak çıkarmak gerekir.

Bu konuyla ilgili sayfa kenarına şu not düşülmüştür:

Elif (harfi) asla hareke kabul etmeyip daima sakin olur. Elif görünümünde yazılan hemzeler daima çeşitli harekeler ile hareketlendirilir[3]. Mesela elif be üstün âb (اَبْ), elif cim esre ic (اِجْ), elif kef ötre ok (اُكْ) kelimeleri hatta hemze be üstün âb, hemze cim esre ic, hemze kef ötre ok söyleyişleri doğrudur. Be elif ba, cim elif ca,

[3] Burada hareketlendirme derken elif harfinin sesli harfleri karşılayabilmesi kastedilir. Elif harfi kelime başında bulunduğunda hareke alarak bütün sesli harfleri karşılar. Kelimenin ortasında ve sonunda bulunan sesliler için elif, vav, ye harfleri kullanılır.

kef elif ka dediğimizde ba, ca, ka (با جا كا) kelimelerindeki elifler (gerçek) eliftir. Ab, ic, ok (اَبْ اِجْ اُكْ) kelimelerindeki eliflerin elif olmayıp hareketli oldukları için bunların hemze oldukları öğretmen tarafından (okuma yazmaya) yeni başlayana açıklanmalıdır.

Dokuzuncu ders: Bu derste üstün, esre ve ötrenin kullanımı anlatılmış, sonu seslilerle biten heceler (açık heceler) verilmeye başlanmıştır. Harflerin seslilerle birlikte okunuşları bir çizelgede gösterilmiştir. Lâmelif harfinin harekeli okunuşu olmadığından harf sayısı 34'e düşürülmüştür. 34 harfe üç hareke eklenmiş 102 hece bir çizelgede verilmiştir. (s.16)

9. DERS-İ ʿÂŞİR

Hemze iki üstün en (اً) hemze iki esre in (اٍ) hemze iki ötre ün (اٌ) diye okunan heceleri elifiküsün, enni(اَنْنَى) elifikesene, inni(اِنْنِى) elifikütüvü, ünnü (اُنْنُى) diye okumak galattır. Bu derste hemze iki üstün en (اً) hemze iki esre in (اٍ) hemze iki ötre ün (اٌ) hecelerini sonradan ağzımızdan çıkan en in ün sesleri gibi okumak gerekir.

Bu konuyla ilgili 15. ve 16. sayfa kenarına şu not düşülmüştür:

En, in, ün (اً اٍ اٌ) dediğimizde her bir harfin altında ve üstünde örneğin en, in, ün gibi birer sakin nun yani gizli nun harfi varsa da bu risalede çocuklara anlatılması zor olur. (Bu konudaki) ayrıntıların Arapça derslerinde daha iyi anlaşılacağı bilgi sahiplerince bilinir.

Onuncu ders: Bu derste tenvin işaretinin öğretimine geçilmiş, harflerin tenvinli okunuşları bir çizelgede gösterilmiştir. 34 harfe üç hareke eklenmiş 102 hece bir çizelgede verilmiştir. (s.17)

10. DERSİ HÂD-İ ʿAŞİR

Hemze be üstün ab (اَبْ) hemze be esre ib (اِبْ) hemze be ötre üb (اُبْ) diye okutup elifbeylüsü neb (نَبْ) elifbeylese yib (يِبْ) elifbeylütü rub (رُوبْ)

tabirlerinde gerçekte olmayan ye harfiyle lam harfini zammeli (o,ö,u,ü sesleriyle) söyletiyoruz. Hâlbuki çocuğun lisanı hemze be üstün ab tabirlerindeki iki harfli bir heceye dili dönmez. Sonradan ilave ettiğimiz ye ve lam harfiyle çoğalttığımız heceye nasıl dili dönecek. Böyle açıkça görülen hatalara bir defa alışılmış olduğundan zorla çocuklara dahi bin türlü zahmet ve uğraşla açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun benzeri sıkıntıların ve en çok çocuklar açısından çıkan zorluğun giderilmesi ve mümkün olduğu kadar kolay bir yolla öğretilmesi bilgi sahiplerinin gayretleriyle olacaktır. Yukarıda gösterilen derslerdeki örnek kelimeler gibi bu dersin de örnek kelimelerini okutsunlar. Örneğin: ab, ib, üb gibi

On birinci ders: Bu derste sessiz harflerin önüne üstün, esre ve ötre getirilerek heceler kurulmuştur. Sessiz harflerin seslilerle birlikte okunuşları bir çizelgede gösterilmiştir. 34 harfe üç hareke eklenmiş 102 hece bir çizelgede verilmiştir. (s.17-18)

11. DERS-İ ŞÂNÎ ʿAŞİR

Bu on ikinci derste herkesin bildiği ve bütün harflerle elif harfi birleştirilerek be elif bâ (بَا) pe elif pâ (پَا) te elif tâ (تَا) tabirlerine kadar okutup sonra örnek kelimeleri tekrarlatılır.

On ikinci ders: Bu derste sessiz harflerin önüne a sesi getirilerek heceler kurulmuştur. Sessiz harflerin a sesi ile birlikte okunuşları bir çizelgede gösterilmiştir. Daha önce öğretilen bu konu tekrar edilmiştir. Elif harfi listeden çıkarılmış, 33 hece bir çizelgede verilmiştir. (s. 18)

12. DERS-İ ŞÂLİS ʿAŞİR

Türkçe, Farsça ve Arapça kelimelerde fethe, kesre ve zamme şekillerini sonradan silinmesi eski bir kuraldır. Bu sebeple bu çizelgede iki harfli sözlerden birkaç tanesi yazılmıştır. Belirtilen çizelgede bulunan dört sütun yani yukarıdan aşağıya dört direkten birincisinde bulunan heceden sonra elif harfi görüldüğünde o harf üzerindeki med şekli, ikinci sütunda bulunan heceden sonra (güzel) he harfi

görüldüğünde üzerine üstün, üçüncü direkte görülen heceden sonra vav harfi görüldüğünde zemme, dördüncü sütunda bulunan heceden sonra ye gelince kesre şekillerini okuyan kişinin zihninden bu işaretleri yerine koyarak birçok Türkçe kelimeyi okuyacağı şüphesizdir. Fakat bunların yukarıda gösterilmiş istisnaları varsa da Farsça ve Arapça kelimelere has olup ve Türkçe kelimelerde bulunmazlar. Çocukların zihnini bozup karıştırmamak için bu konuların öğretilip öğretilmemesi öğretmene bırakılmıştır. Be elif med bā (بآ), be he üstün be (بَه), be ye esre bi (بِی) ifadeleriyle son harfe kadar okutup tekrarlatsınlar. Örneğin bā, be, bu, bi gibi.

On üçüncü ders: Bu derste sessiz harflerin önüne med, üstün, esre ve ötre getirilerek heceler kurulmuştur. Sessiz harflerin seslilerle birlikte okunuşları bir çizelgede gösterilmiştir. 136 hece bir çizelgede verilmiştir. (s.18–19)

13. SINIF-I EVVEL, ḲISM-I EVVEL

İki harf ile bir harekeden oluşan ve bir anlamı bulunan Türkçe ve Farsça ve Arapça şeddeli ve şeddesiz kelimelerden önce hecelerini örneğin hemze med be âb (آبْ), hemze be üstün ab (اَبْ), be te esre bit (بِتْ) ifadeleriyle son harfe kadar okutup tekrarlatsınlar.

Birinci sınıf, birinci kısım: Kelime öğretimine bu dersten itibaren geçilir. Bu derste med, üstün, esre, ötre ve şedde işaretleriyle tek heceli kelimeler oluşturulmuş, örnekler bir çizelgede gösterilmiştir. Bu ders öğretilen kelimeler şunlardır: āb, āt, āc, āç, āz, āḳ, āl, āv, āh, āy, eb, et, er, es, eş, ek, eñ, eg, el, ev, bit, bir, biz, çil, dil, siz, ḳır, ḳız, ḳıs, kıl, büt, pür, püj, ḫüz, dur, z̲ul, ṣum, ḳul, gül, mül, cell, ḥabb, ḫaẓẓ, ḫakk, ḥall, z̲ull, rebb, redd, şekk, medd. (s. 20)

14. ḲISM-I SANİ

Üç harf ile bir harekeden oluşan ve bir anlamı bulunan, şeddesiz olarak yazılan Türkçe kelimeler olup önce hecelerini sonra da kelimelerini olgunlukla okutsunlar.

İkinci kısım: Bu derste üç harfle ve bir harekeyle yazılıp iki, üç ve dört sesi

karşılayan heceler anlatılmış, örnek kelimeler bir çizelgede gösterilmiştir. Bu ders öğretilen kelimeler şunlardır: öñ, on, ün, un, öz, üz, uz, öc, üç, uc, bād, bār, bās, bāġ, bāl, pāk, pāy, sāl, māh, māl, beyt, berk, baʿż, terk, cevf, seyf, ṣayf, feyż, ḳabż, meyl, ib, it, bil, pir, tir, çirk, şirk, ṣıdḳ, fisḳ, kiz̲b, böl, bul, bol, büz, buz, boz, çöl, çul, hor, hun. (s. 20)

15. ḲISM-I S̲ÂLİS

Dört harf ile bir harekeden oluşan kelimelerdir. İki harfli kelimelerden başlayıp dört harfli ve bir harekeli kelimelere kadar gelindiği (okuma yazmaya) yeni başlayana hatırlatılır.

Üçüncü kısım: Bu derste dört harf ve bir hareke ile oluşturulan kelimeler verilmiş, örnek kelimeler bir çizelgede gösterilmiştir. Bu ders öğretilen kelimeler şunlardır: ört, örs, ürk, ölç, ṭurb, ḳonc, ḳurt, kürt, kürk, köşk (s.20–21)

16. SINIF-I SANİ ḲISM-I EVVEL

Aşağıda gösterilen kelimeler her ne kadar üç harfli ise de iki heceli oldukları örneğin âkil dediğimizde ilk hecesinin a (ا) ikinci hecesinin kil (كِل) olduğunu (okuma yazmaya) yeni başlayana açıklanması gerekir.

İkinci sınıf, birinci kısım: Bu derste üç harfle yazılmış iki heceli kelimeler anlatılmış, örnek kelimeler bir çizelgede gösterilmiştir. Bu ders öğretilen kelimeler şunlardır: āḫir, ādem, āzin, āḫiz, āsif, āṣıf, āfet, ākil, āmir, āmil, ebed, eş̲er, ecel, edeb, ezel, esed, eger, emel, eḳall, ehem, binā, celā, rıżā, semā, livā, şifā, ricā, żiyā, ġıdā, nidā, ümmet, cübbe, cüş̲ş̲e, südde, sükker, sünnet, ṣure, ḳubbe, gülle, müddet, (s.21)

17. ḲISM-I SANİ

Dört harfle ve iki harekeyle yazılan anlamlı kelimelerdir.

İkinci kısım: Bu derste dört harfle yazılmış iki heceli kelimeler anlatılmış, örnek kelimeler bir çizelgede gösterilmiştir. Bu ders öğretilen kelimeler şunlardır: atlu, atmaḳ, acdıḳ, açmaḳ, ārām, ārzū, ażmaḳ, almaḳ, aldıḳ, ayru, rāsiḫ, rāsim,

şākir, ṣāib, ṣāim, ṣāliḥ, ṭāhir, ʿadil, ʿalim, ʿaid, ecza, eşref, aġla, efraḥ, efżal, ekrem, evsaṭ, devlet, kurak, kuşak, ibrā, ibḳa, icrā, iska, imlā, incū, īmā, civa, sīret, miʿad, akkāl, eyyām, cerrāḥ, ḥammāl, remmāl, ḫaffāf, dellāl, faṣṣāl, faʿāl, meddāḥ, bölük, börek, döşek, düşük, zümrüd, şurūṭ, koruk, kürek, mülūk, yürek. (s. 21)

18. ḲISM-I ṢÂLİṢ

Beş harfle ve iki harekeyle yazılan anlamlı kelimelerdir.

Üçüncü kısım: Bu derste beş harfle yazılmış iki heceli kelimeler anlatılmış, örnek kelimeler bir çizelgede gösterilmiştir. Bu ders öğretilen kelimeler şunlardır: ābdest, acmaz, ābdān, aḫlāḳ, āşbāz, aṣdar, aṣmaz, aḳmaz, añmaz, almaz, ebvāb, ebyaż, abyāt, eṣvāb, ecdād, esbāb, efʿāl, pervāz, peşkīr, herguş, , iblāġ, itmām, iclāl, iḥsān, islā, iʿlām, iḳrār, ifrār, ikrām, mirāṣ, urguñ, urmaḳ, örmek, ürmek, oruc, ökce, burma, bozma, öñce, çoṣmak. (s. 21)

19. ḲISM-I RABİ

Aşağıda gösterilen altı harfli ve iki heceli kelimeler gösterilmiştir. Birinci sınıfın birinci kısmında bulunan iki harfli bir harekeli kelimelerden başlayarak dört harfli bir harekeli kelimelere ve ikinci sınıfın birinci kısmında üç harfli iki harekeli kelimelerden başlayarak altı harfli iki harekeli kelimelere kadar çıkılmış olduğunun (okuma yazmaya) yeni başlayana anlatılması ve konuların tekrar edilmesi öğretmenlerden rica edilir.

Dördüncü kısım: Bu derste altı harfle yazılmış iki heceli kelimeler anlatılmış, örnek kelimeler bir çizelgede gösterilmiştir. Bu ders öğretilen kelimeler şunlardır: bāġbān, sārbān, ṭāḳsun, , ḳalsun, kārdan, kavrān, māldār, nārdenk, bulsun, bolsuñ, bölsün, olġun, yorġun, porṣuḳ, çözgün, ḳuyruḳ. (s. 22)

Bu dersten sonra öğüt verici sözler yazılmıştır. Sözler şöyledir:

Ṭıfl iken terbiye olmaġa cehd eyle zîrâ nihâl tâze iken ṭoġrulur.

Çocukken kendini eğitmeye çalış, çünkü fidan taze iken doğrulur. (Ağaç yaşken eğilir)

Nev-civân ḥâlinde pîrler gibi ol.

Delikanlılık çağında olgun ol.

Cehâlet her şeḳâvetiñ anası gibidir.

Cehalet her kötülüğün anası gibidir.

ʿÂḳıl ve ṣâḥib-i kerem ve ʿadil olanı herkes sever.

Akıllı, cömert ve adil olanı herkes sever.

Ẓulm itmekden ḥaẕer iyle zîrâ ten ölür ammâ cân ölmez.

Kötülük yapmakta kaçın, çünkü beden ölür ama can ölmez.

Derûn-ı dilden Allaha tevekûl idüb ʿilmiñe maġrûr olma.

Gönülden Allah'a tevekkül edip bilginle gururlanma.

Ne mutlu ol âdeme ki ḥikmet ve maʿrifet taḥṣîl etmiş ola.

Ne mutlu o insana ki felsefe ve sanat- hikmet ve marifet- tahsil etmiş olsun.

ʿİlm ve hüner taḥṣîli altun ve gûmûş taḥṣîlinden biñ ḳat âʿlâdır.

Bilim ve hüner tahsili altın ve gümüş tahsilinden bin kat iyidir.

Eger kâmil olmaḳ ise maḳṣûduñ oḳumaġa merâġıb ol.

Eğer maksadın olgun olmaksa okumaya meraklı ol. (s.22)

20. ṢINIF-I ṮÂLİṮ ḲISM-I EVVEL

Bu kelimeler dahi üç harekeli olup ve bundan sonra harfleri saymayıp yalnız hecelerini sayarak on bir harfli kelime ve tamlamalara kadar gidilecektir.

Üçüncü sınıf, birinci ders: Bu derste farklı sayılardaki harflerle yazılan üç harekeli kelimelere yer verilmiş, örnek kelimeler bir çizelgede gösterilmiştir. Bu ders öğretilen kelimeler şunlardır: aġlamaḳ, aḳṣamaḳ, eğlence, aldatmaḳ, emekdar, aheste, beñzemek, şāhzāde, feraḥnāñ, iftiḫār, iktisāb, ciḫānpare, sipāriş, sipāhi, şināver, ṣıyrılmış, ḳıvrılmış, ḳırılmış, ḳurulmuş, mücessem, müretteb, müşerref, müṣenna ʿ, müfeḫḫeb, muḳarreb, mümeyyiz, müveşşeḥ. (s. 22–23)

21. ḲISM-I ṮÂNÎ

Dört harekeli kelimeler anlatılır.

İkinci ders: Bu derste farklı sayılardaki harflerle yazılan dört heceli (harekeli) kelimeler anlatılmış, örnek kelimeler bir çizelgede gösterilmiştir. Bu ders öğretilen kelimeler şunlardır: aḫterşīnās, āsiyāger, alışdırmaḳ, , ayaġından, perverdigār, dānişverān, leṭāfetlū, merḥametlū, bıraḳmaḳlıḳ, bıçaḳḳlama, dilsizlik, sipāhīden, ṭırmalama, firārları, kirālamaḳ, minderleri, süngerimsi, müteḥākim, müteleẕẕiẕ, mücādele, muḥāsebe, müşāvere, mu ʿārefe, mu ʿāmele. (s. 23)

Kısm-ı ṯânî gösterildikten sonra bazı görgü ve ahlak kurallarının işlendiği bir karşılıklı konuşma metnine yer verilmiştir:

Suâl: Efendi oġlum pederiñiz devletḫânede (evde) mi

Cevâb: Evet efendim bendehaneñizde (kölenizin evinde, bizim evde) dülger olduġçün (olduğu için) bir ṭarafa ayrılmıyor

S: Dün aḫşâm aġa birâderiñizi (ağabeyinizi) ḥaste diyû işiddim şimdi naṣıldır

C: Şükürler olsun bugün ṣabâḥdan berü iyücedir efendim.

S: Pek güzel Allah şifâlar iḥsân iylesün (bağışlasın) yine oḳumuya devâm idiyor musuñuz

C: Evet efendim

S: Şimdi ḳanġı (hangi) mektebde oḳuyorsunuz

C: İki sene ḳadar mekteb-i rüşdiyyeye *(orta okula)* devâm iyledim şimdi Darü'l-Maʿarif[4] nâm *(adlı)* mektebde taḥṣîl itmekteyim

S: Mâşâ'allah âferin oġlum, lâkin yalan söyleyüb de beni aldatmayasıñ

C: Ḥâşâ ḳulıñuz yalan söylemege alışıḳ degilim. Ve bâ-ḫuṣûṣ *(en çok)* vâcibü'l-vücûd *(varlığı lüzumlu olanın – Allah'ın*) bizleri kiẕbden *(yalandan)* nehy iyledigini *(yasakladığını)* pek iyü bilürüm ḥatta ḫˇâce *(hoca)* efendilerimiz daḫî dâ'imâ tenbîh ve teʿkīd *(uyarır ve tekrar)* iderler ki hic bir vechle (sebep) yalan söylemeğerek ṭoġrılıḳdan *(doğruluk)* ayrılmayasıñız

Berḫûrdâr ol *(mesut ol)* benim fuṣâḥatlü *(güzel konuşan)* oġlum Allah ʿalimîn *(bilgili)* ve fâżilîn *(erdemli)* ve ʿamilîn *(yetkili)* ve kâmilînden *(olgun)* iyleye. (s. 23–24)

22. ḲISM-I ŞÂLİŞ

Beş harekeyle yazılmış kelimelerdir.

Üçüncü ders: Bu derste farklı sayılardaki harflerle yazılan beş heceli (harekeli) kelimelere yer verilmiş, örnek kelimeler bir çizelgede gösterilmiştir. Bu ders öğretilen kelimeler şunlardır: ikrāmlandırmak, iḥsānlarından, temizlenmişler, mülāzımları, seḫāvetinden, ṭabīʿatları, gitmelerinden, leblebicilik. (s. 24)

[4]Darü'l-Maʿarif: Sultan Mecit zamanında Valde Sultan'ın, İstanbul'da Sultan Mahmut türbesi civarında 1849'da yaptırdığı mektep, okulun ilk adı Valde Mektebi'dir. (Devellioğlu, 1993:167)

23. ḲISM-I RÂBİʿ

Altı harekeliden oluşup dilimizde kullanılan kelimelerdir.

Dördüncü ders: Bu derste farklı sayılardaki harflerle yazılan altı heceli (harekeli) kelimeler anlatılmış, örnek kelimeler bir çizelgede gösterilmiştir. Bu ders öğretilen kelimeler şunlardır: alıḳonanlardan, imtiḥānlarından, imtiṣāllerinden, temizlendirmeleri, ḫāżırlanmışlardan, ḳıvırcıḳlanması, gösterilmişleri, mülāṭıffaları. (s. 24)

24. ḲISM-I ḪÂMİS

Yedi, sekiz, dokuz, on ve on bir hareke ile yazılan türlü kelimeler olup pek nadir kullanılırlar.

Beşinci ders: Bu derste farklı sayılardaki harflerle yazılan yedi, sekiz, dokuz, on ve on bir heceli (harekeli) kelimelere yer verilmiş, örnek kelimeler bir çizelgede gösterilmiştir. Bu ders öğretilen kelimeler şunlardır: ḳarındaşlarımızı, nigāristānlarından, pertevlendirmelerinden, aşılanmamışları, temāşālandırmalarıñızı, aġaçlıḳlandırmamaḳlarıñızı. (s. 24)

Ḳısm-ı ḫâmisden sonra **ADĀBI TEKALLÜM VE TAʿBİRĀT-I ḤASENE (TERBİYELİ KONUŞMALAR VE GÜZEL İFADELER)** başlığı altında görgü kuralları içerikli karşılıklı konuşma metinler verilmiştir.

S: Efendi ḥażretleri nereden teşrîf ediyorsuñuz

C: Birâder bendeñiz şimdi ḫâk-pâyi taṣdîᶜe devleṯâneye geldik *(-çok nazik bir ifadeyle- başınızı ağrıtmaya geldik)* ẕât-ı ᶜalîleriñizi bu maḥalde ḫaber virdiler. *(burada olduğunuzu söylediler)*

S: Estaġfurullah evlâdımsıñız sâᶜat üçe ḳadar bendehânede *(evimde)* sizleri bekledim teşrîf buyurmadıñız.

C: Evet efendim dün dahâ evvelki gün peder bendeñiz *(babam)* nâmizâc *(hasta, rahatsız)* idi bugün o ḳalḳdı elḥamdülillah lakîn vâlide câriyeñiz *(annem)* nâmizâc olduġundan erkence ḥareket idemedik.

S: Estaġfirullah oġlum o bizim hemşiremizdir *(kız kardeşimiz)* keyifsizligi nedir acabâ.

C: Ḫafif şeydir efendim maʿlûmdur ki baʿżı nisâ *(kadın)* ṭâʾifesinde baş aġrısı ve yürek ṣancısı eksik olmaz. (s.24–25)

Bu karşılıklı konuşma metninin ardından şu bilgiye yer verilmiştir:

Maʿlum ol *(bil - unutma)* ki cevab vermek sıralarında eğer vüzira *(vezirler)* ve ulema *(alimler)* ve meşayih *(şeyhler)* ve rical-i fiham hazerât *(nüfuz ve itibar sahipleri)* huzurlarını ise peder bendeniz ve valide cariyeniz lafızları (babanız ve annenizin sözleri) söylenüb âhâd-ı nas *(sıradan kimseler)* beyninde *(arasında)* elfaz-ı mezkure *(söylenmiş sözler)* söylemeyüb âtide *(ileride)* muharrer *(yazılı)* mükalemede *(karşılıklı konuşma)* oldugu gibi yalnız pederim ve validem lafızlarıyla iktifa olunur *(yeterli bulunur)* bâlâda *(üst)* ve zirde *(alt)* muharrer taʿbiratı *(ifadeler)* mahallinde *(yerinde)* sarf eylemeye *(söylemeye)* dikkat etmelidir. (s. 25)

Diğer bir karşılıklı konuşma metni de şöyledir:

—Efendi oğlum dün çarşıya çıktınız mı?

—Hayır efendim çünkü pederim bağdan geç geldi.

—Bekçi geldi mi?

—Evet efendim. Üç gün olmuş geleli. Fakat pederim ile dün görüştüler.

—Maliyyesini kaç guruşa kesişdişler? *(Ücretini kaç liraya anlaştılar?)*

—Pederim evelki aylıgını veriyor amma bekçi razı olmuyor.

—Acayib yüz elli guruş az mı. Ben başka birisini gönderirim.

—Pek iyi efendim lakin validem dayım ile lakırdı etmişler ki köse Ahmet eski emekdardır yine o gelsün diyü.

—Pek alâ olur keyfiyette enişten ne diyor?

—Eniştem ve hemşirem Kadıköyüne gittiler daha haberleri yoktur. (s. 25–26)

Bu bölümden sonra hikâyeler başlamıştır.

Nuhbet'ül-Etfal'de on iki hikâyeye yer verilmiştir. Bunların çoğu fabl dediğimiz tarzda hikâyelerdir. Hikâyelerin adları şöyledir: 'Mide İle Azalarını Hikâyesi', 'Kabak İle Bir Köylünün Hikâyesi' 'Deryaya Giden Balığın Hikâyesi', 'İnce Kamış İle Ulu Ağacın Hikâyesi', 'Karınca İle Ağustos Böceğinin Hikâyesi', 'Kurd İle Kelb Hikâyesi', 'Kedi İle Farelerin Hikâyesi', 'Tilki İle Kurt Hikâyesi', 'Arslan İle Fare Hikâyesi', 'Bağcı İle Evlatlarının Hikâyesi'.

İnsan dışındaki varlıkların konuşturulması, bahsedilen konunun çocukların ilgisini çekmesi ve verilmek istenen iletinin daha dikkatli algılanması bakımından sıkça başvurulan bir yöntemdir. Bu tarz hikâyeler, Doğu edebiyatlarında olduğu gibi Batı edebiyatlarında da çokça kullanılmıştır. Hint edebiyatından Beydaba'nın Kelile ve Dimne, Yunan edebiyatından Ezop masalları ve Fransız edebiyatından La Fontaine masalları, Türk edebiyatından Güvahi'nin Pendname'si ve Mevlana'nın Mesnevi'si bu tarzda yazılmış hikâyelerle doludur. Ayrıca George Orwel'in Hayvanlar Çiftliği adlı eserini de çağdaş fabl örneği saymak mümkündür.

Çocukların gelişimi için oyun, oyuncak, çocuk kitapları ve çizgi filmler çok önemlidir. Bunların hepsinde de başta hayvanlar olmak üzere insan dışındaki varlıklar kişileştirilerek kullanılır. Böylece çocuğun dünyasına ulaşılmaya çalışılır.

MİʿDE İLE ʿĀŻĀLARIÑ ḤİKĀYESİ

Bir gün ʿāżā-yı vucūd bir yere gelip meşveret etdiler ve miʿdeden şikāyet

idüb nedir bu bizim miʿde icün çektigimiz zaḥmet ve meşaḳḳat bizim her birimiz taʿyin olduġumuz işe taḳayyüd ile çalışuruz o hiç bir ḥareket itmez biz anıñ ḳulımıyız biz de çalışmayalım baḳalım görelim o bizsiz ne işler dediler. Bi'l-ittifāḳ göz ben görmem, ḳulak ben işitmem, burun ben ḳoḳlamam, ağız dil ben söylemem, el ben yapışmam, ayaḳ ben yürümem diyu ḳavl ü ḳararıñ üzerine cümlesi tenbellige yüz ṭutdılar deriken cümlesi żaʿif ve bī̇mecāl olmaġa başladılar ʿāḳıbet bir yer gelüb ḥalerinden yekdigere şikāyet edüb dediler ki böyle zebun olmamıza sebeb nedir miʿde ile ṣulḥ üzre olalım dediler velḥāṣıl miʿde ile ṣulḥ edince kālevvel göz gördü vesair ażalar dürüst olup efʿālini icra etmege başladı bu āña misaldir ki tebaʿ-ı devlet tebaʿyetden yüz çevirirler ise memleket yıḳılub ḫarāb olur ve bir de her kim ġayrısına żarar ḳaṣd ider ise kendi başına ḳaṣd itmiş olur. (s. 26)

MİDE İLE ORGANLARIN HİKÂYESİ

Bir gün vücudun organları bir araya gelip birbirlerine danıştılar ve mideden şikayet ettiler. "Nedir bu bizim mide için çektiğimiz zahmet ve sıkıntı. Bizim her birimiz atandığımız işe bağlılıkla çalışıyoruz. O hiçbir hareket yapmaz. Biz onun kulu muyuz? Biz de çalışmayalım. Bakalım, görelim o bizsiz ne yapar." dediler. Anlaşarak göz ben görmem, kulak ben işitmem, burun ben koklamam, ağız ve dil ben söylemem, el ben yapışmam, ayak ben yürümem diye sözleşip anlaştılar. Bunun üzerine hepsi tembelliğe başladılar. Derken hepsi zayıflamaya ve güçsüz düşmeye başladılar. Sonunda bir araya gelip hallerini diğerlerine şikayet ettiler. "Böyle güçsüz olmamızın sebebi nedir? Mide ile barışalım." dediler. Kısacası mide ile barışınca önceki gibi göz gördü diğer organlar dürüst olup işlerini yapmaya başladılar. Bu duruma örnektir ki devletin vatandaşları, vatandaşlıktan vaz geçerlerse memleket yıkılıp harap olur. Bir de her kim başkasına zarar verirse kendisine zarar vermiş olur.

Fabl tarzında yazılmış bir hikâyedir. Hikâyenin kahramanları mide ve vücudun diğer organlarıdır. Bu organlar kişileştirilmişlerdir. Bu şekilde çocukların ilgisi de çekilmiş, iletiler kuru bir öğreticilikten kurtarılarak verilmiştir. Olumlu iletiler taşımaktadır.

Birlikte yaşayan ve iş gören insanların üzerlerine düşen işleri doğru olarak

yapmaları, başkalarının neler yaptıklarıyla ilgilenmemeleri gerektiğini anlatması bakımından önemli iletiler taşıyan bir hikâyedir. Hikâyeden başkalarının yaptıkları işlerle kendi yaptıklarımızı kıyaslamamız gerektiği, bir başkasına yaptığımız kötülüğün en sonunda bize de zarar vereceği gibi dersler de çıkarılabilir. Doktor Rüştü, eserin yazıldığı tarihlerde Osmanlı Devleti'nden kopuşların başlaması nedeniyle hikâyenin sonuna *"teba ʿ-ı devlet teba ʿyetden yüz çevirirler ise memleket yıḳılub ḫarāb olur"* ifadesini eklemiştir.

Hikâyede toplam yüz elli bir kelime kullanılmıştır. Doksan üç farklı kelime vardır. Cümlelerde görülen geçmiş zaman, istek kipi, geniş zaman kullanılmıştır. Nesih hattı ile yazılmıştır.

ḲABAḲ İLE BİR KÖYLÜNÜÑ ḤİKĀYESİNDEÑ

Bir gün bir köylü tarlada ḳabaġıñ kendi büyük olub ṣabı ince ve zebun olduġını görünce taʿaccüb ider bu ince ve zebun ṣab arasında ḳabaġıñ öyle münāsebeti yoḳtur diyü bu fikr ile gezerken gözi pelid aġacına rast gelür bu aġāc büyükimiş küçük ben olsam ol büyük ḳabaġı bu aġāca asār idim diye fikr ile gezerken uykusu gelip aġāc-ı meẕkuruñ gölgesinde uyur. Bu eṣnāda bir pelid düşüb burnunu ṣıyırır köylü uyanub ḳanını görince şaşar der ki küçük pelid bu ḳadar ḳan çıḳardı ya ḳabaḳ ḳadar büyük olaydı ḥalim nice olurdu diye cürmine iḳrār idüb istiġfār eder bu añā miṣāldir ki Allah teʿālanıñ ḥikmetine ḳārışmaḳ lāyıḳ degildir. Zīrā her işiñ ḥikmetini kendi bilür. (s. 26–27)

KABAK İLE BİR KÖYLÜNÜN HİKÂYESİNDEN

Bir gün bir köylü tarlada kabağın kendisinin büyük olup sapının ince ve güçsüz olduğunu görünce şaşakalır. Bu ince ve güçsüz sap ile kabak arasında uygunluk yoktur der. Bu fikirle gezerken gözüne bir pelit ağacı rast gelir. Bu ağaç büyükmüş, ben olsam o büyük kabağı bu ağaca asardım diye düşünerek gezerken uykusu gelip bu ağacın gölgesinde uyur. Bu sırada bir pelit düşüp burnunu sıyırır. Köylü uyanıp kanını görünce şaşar. "Küçük pelit bu kadar kan çıkardı. Ya kabak kadar büyük olaydı halim ne olurdu?" der. Suçunu kabul edip tövbe eder. Bu duruma

örnektir ki Allahütealâ'nın hikmetine karışmak doğru değildir. Çünkü her işinin hikmetini kendisi bilir.

Öğretici tarzda yazılmış bir hikâyedir. Hikâyenin kahramanları köylü, bal kabağı ve pelit ağacıdır. Hikâye köylünün konuşmalarından oluşur, kabak ve bal kabağı kişileştirilmemiştir. Olumlu iletiler taşımaktadır. Bu hikâyenin bir benzeri de Nasrettin Hoca ile ceviz arasında geçmektedir.

İnsanın çevresinde kendince yanlış bulduğu şeyler olabilir. Bunların mantıklı bir açıklaması vardır. Bu hikâyede de böyle bir durum anlatılmaktadır. Hikâyede insanın açıklayamayacağı, sebebini bilemeyeceği veya değiştiremeyeceği şeylerle uğraşmaması gerektiğini anlatır. Çocuklara "ben olsaydım şöyle yapardım, ben olsaydım böyle yapardım" demenin gerçekte çok önemli olmadığı anlatılmaktadır. Burada olay, ilahî bir sonuca bağlanmıştır. Ancak sadece ilahî olaylarda değil toplumsal olaylarda, kanun maddelerinde, yasa ve yönetmeliklerde de bu durumla karşılaşmak mümkündür.

Metinde yüz on kelime kullanılmıştır. Altmış dört farklı kelime vardır.Cümlelerde geniş zaman, şart kipi, ek fiilin öğrenilen geçmiş zamanı, geniş zamanın hikâyesi kullanılmıştır. Nesih hattı ile yazılmıştır.

DERYĀYA GİDEN BALIĠIÑ ḤİKĀYESİDİR

Bir ırmaḳta bir büyük balıḳ var idi ve orada küçük balıḳlara ḥükm idüb kimisini yer idi ve kimisini żabṭ ider idi zīrā ol maḥalde kendinden büyük balıḳ yoḳ idi bir gün maġrūrlanub didi ki ben böyle ḳuvvet ile böyle yerde ṭururum benim layıḳım baḥr muḥiṭidir diyü ṣuyuñ aḳındısıyla deryāya aḳdı ḳaçın ki deryāda büyük balıḳları gördü ki anlara bir loḳma olur bu işi ittiğine pişmān olup tiz elden dönüb b□ñ belā ile eski vaṭanına yetişdi□□□□ añā miṣāldir ki baʿżı maḥalde kendi kendinize büyük görünüb maġrūrlanurız. Ammā büyükleriñ yānına vardıḳda miḳdārımızı añlārız. Meşhūrdur ki deveden büyük fil var. Ve bir de cāhil olup da büyükleriñ arasında küçük olmaḳdan ʿālim olub da küçükleriñ arasında büyük olmaḳ evlādır. (s. 27)

DERYAYA GİDEN BALIGIN HİKÂYESİDİR

Bir ırmakta büyük bir balık vardı. Orada küçük balıklara hükmedip kimisini yer ve kimisini de idaresi altına alırdı. Çünkü o çevrede kendinden büyük balık yoktu. Bir gün "Mağrurlanıp ben böyle kuvvetle böyle bir yerde dururum. Benim layığım denizdir." diyerek suyun akıntısıyla denize gitti. Denizde büyük balıkları gördü ki onlara bir lokma olur. Böyle bir iş yaptığına pişman olup tez zamanda dönüp bin bela ile eski vatanına yerleşti. Bu duruma örnektir ki büyüklerin yanına gittiğimizde kendi ölçümüzü anlarız. Meşhurdur ki deveden büyük fil var. Cahil olup büyüklerin (bilgililer) yanında küçük olmaktansa âlim olup da küçüklerin yanında büyük olmak daha iyidir.

Fabl tarzında yazılmış bir hikâyedir. Hikâyenin başkahramanı ırmaktaki büyük balıktır. Küçük balıklar ve deniz balıkları hikâyenin tamamlayıcı unsurları olarak yer alırlar. Hikâyede kişileştirme yapılmıştır. İletiler kuru bir öğreticilikten kurtarılmış çocukların ilgisini çeken bir olayla verilmiştir. Olumlu iletiler taşımaktadır.

Kibirlenmenin, başkalarını küçük görüp onlara kötü davranmanın zararlarının anlatıldığı çok önemli iletileri bulunan bir hikâyedir. İnsanın bilgisiyle veya başka özellikleriyle övünmesinin yanlışlığı anlatılır. Kişinin büyüklüğü kendisiyle aynı özelliklere sahip olanlar yanında ortaya çıkar. Buna örnek olarak "deveden büyük fil var" atasözü verilmiştir. Ayrıca hikâyenin sonunda cahilin bilgili kişilerin yanında küçük duruma düştüğü, bilgililerin cahil kişilerin yanında büyük olduğu söylenerek çocuklara bilgili olmakla ilgili çok önemli bir ileti verilmiştir.

Hikâyede yüz on altı kelime vardır. Altmış dört farklı kelime kullanılmıştır. Cümlelerde ek fiilin görülen geçmiş zamanı, görülen geçmiş zaman ve geniş zaman kullanılmıştır. Nesih hattı ile yazılmıştır.

İNCE ḲAMIŞ İLE ULU AĠACIÑ ḤİKĀYESİ

Ormanda bir ulu aġac kendi cesāmetine baḳub bende bu ḳadar ululuḳ var iken şiddetlü rüzgār bütün dallarımı ḳırar. Ve baʿżı kerre kökümden söker. Ve sazlıḳta ḳamış ise żaʿif ve naḥif iken hiç bir żarar ve ziyān görmez bu ne ḥāldir gideyim su'āl ideyim fikri ile sazlıḳta ḳāmışa varub baʿde edāʾ i'l-merāsim su'āl idüb bende bu ḳadar cesāmet ve ululuḳ vār iken ruzgārdan aṣlā raḥatım yokdur sen ise dāi'mā raḥatdasıñ bunuñ sırrı ve ḥikmeti nedir dedikde ḳamış cevābında evet ʿazīzim ḥaḳḳıñız var lakin ululuḳ ḥasbile sizlerde bir miḳdār kibir oldıġından şiddetli ruzgāra baş egmezsiñiz bendeñiz ise ne ḳadar ḫafif ruzgār olsa yine ser-fürū idüb ḫāk ile berāber olurum. Rüzgār geçdikce ke'l-evvel *(önceki gibi)* ḥālet-i aslīyyeme ricʿat birle toġrılurım bu vechile hiç bir ziyān gelmez demiş işte bu miṣalden maʿlūm olur ki kibir ve kin ve enāniyyetden ictināb idüb gerek yaşda ve gerek pāyede kendiñden büyük olanlara dā'imā ser-fürū ve hem-pāye ve küçük olanlara talṭīf-i ḥātır itmek ehemm ve elzemdir. (s.27–28)

İNCE KAMIŞ İLE ULU AĞACIN HİKÂYESİ

Ormanda bir ulu ağaç kendi büyüklüğüne bakıp bende bu kadar büyüklük varken şiddetli bir rüzgâr bütün dallarımı kırar. Bazen de kökümden söker. Sazlıktaki kamış ise zayıf ve çelimsizken hiçbir zarar ve ziyan görmez. Gidip sorayım diye düşüncesiyle sazlıkta kamışın yanına varmış. Selamlaştıktan sonra "Bende bu kadar irilik ve büyüklük varken rüzgârdan asla rahatım yoktur. Sen ise daima rahatsın. Bunun sırrı nedir?" diye sormuş. Kamış cevabında "Evet azizim, hakkınız var. Ancak büyüklük dolayısıyla sizlerde bir miktar kibir olduğundan şiddetli rüzgâra baş eğmezsiniz. Bendeniz ise ne kadar hafif rüzgâr olsa yine baş eğip toprakla beraber olurum. Rüzgâr geçince önceki gibi asıl halime geri dönerek doğrulurum. Bu sebeple bana hiç ziyan gelmez." demiş. İşte bu örnekten anlaşılır ki kibir, kin ve bencillikten sakınarak gerek yaşta gerek rütbede kendinden büyük olanlara daima baş eğmeli ve aynı rütbede olanlar ile küçük olanların gönlünü hoş etmek önemli ve gereklidir.

Bu hikâye de fabl tarzında yazılmıştır. Hikâyenin kahramanları bir ulu ağaç ile sazlıktaki kamıştır. Kişileştirme sanatı sayesinde çocukların ilgisi çekilmiş, iletiler

kuru bir öğreticilikten kurtarılarak verilmiştir. Olumlu iletiler taşımakla birlikte çocukların zor anlayacağı bir konu olduğunu düşünmekteyiz.

Bulunduğu yerden ya da görünüşünden dolayı kibirlenmenin, başkalarını küçük görerek onları kıskanmanın yanlışlığına değinen bir hikâyedir. İnsanın kibirlenmemesi, başkalarını küçük görüp onlara kötü davranmaması, bencillik etmemesi ve başkalarını kıskanmaması gerektiğini vurgulayan çok önemli iletileri vardır. Ayrıca kişinin bir tehlike karşısında gücü yetmiyorsa karşılık vermemesi, tehlikenin geçmesinin ardından kendini toparlaması gerektiği de anlatılmaktadır. Kişinin yaşça ve mevkice kendinden büyüklere saygılı davranması ve yaşıtlarına ve küçüklerine de sevgiyle yaklaşması gerektiği de diğer bir iletidir.

Bu hikâyede yüz elli beş kelime kullanılmıştır. Doksan altı farklı kelime vardır.Cümlelerde geniş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve istek kipi ile kullanılmıştır. Nesih hattı ile yazılmıştır.

Bu hikâyelerden sonra 29. sayfadan itibaren şiir örneklerine geçilmiştir. 40. sayfa sonuna kadar şiir örnekleri verilir. Bu kısımdaki şiirler verilirken bir sayfaya iki sütun yapılmış ve karşı sayfada da verilen aynı şiir nesih, talik, divani ve rika yazı tipleriyle yazılmıştır.

Bu bölümde sırasıyla şu şairlerin şiirlerine yer verilmiştir: Arabzâde Sadullah Efendi, Lâedrî, Nabi, Çelebizâde Asım, İzzet Monlâ, Sünbülzâde Vehbî, Vâsıf, Lâedrî, Rüşdî, Lâ, Lâedrî, Serves, Fâtih Merhum, Sultan Murad, Atâyî, Lâ, Meşaleci Pâşâzâde, Lâ, Rûhî, Vâsık, Vâsıf, Şeyh Gâlib, Lâ, Sâlih Beg, Lâ, Nâmî-i Merhûm, Lâedrî, Lâedrî, Lâ, Lâ, Lâ, Sâbit, Lâ, Kerimî, İzzet Ali Paşa, Süleymân Fehîm, Lâedrî, Alî, Lâ.

Şiirlerin çoğu çocukların seviyesine göre değildir. Öğretici ve tasavvufî içerikli şiirler de vardır. Ancak eserin bir öğretmen kitabı olduğunu göz önünde aldığımızda bu şiirlerin kitapta yer alması normaldir. Öğretmenlerin, bu metinleri sadece okuma çalışmasında kullandıkları düşünülebilir. Yahya Akyüz'e (2000:) göre

"Yazarın bunlara yer vermesi, kitabını aynı zamanda çocukların ileride de okumaları için bir antoloji olarak düşündüğünü gösteriyor."

Şiir örneklerinin çokluğu nedeniyle bazılarına incelememizde yer vermedik.

Esas Metin

"Hüner itmez sezā-yı rütbe ve cāh

Eğer itmezse iʿtibār mülūk

İremez ser ḥaḳḳa feyż alamaz

Himmet itmezse mürşid-i ehl-i sülūk

Devlet isterseñ arḳa vir arḳa

Bir ulu āsitāne bir bāba

Kaʿbeye virmeseydi arḳasını

Kimse itmezdi secde miḥrāba" (Arabzāde Sadullah Efendi) (s. 29)

Günümüz Türkçesiyle

Uygun rütbe ve mevkide olmak ustalık değildir

Eğer hükümdarlar değer vermezse

Baştaki hakka eremez, bilemez

Gayret etmezse yol gösterene bağlanan

Mutluluk istersen arka ver arka

Bir ulu eşiğe, kapıya

Kâbe'ye vermeseydi arkasını

Kimse secde etmezdi mihraba.

Şiir tamamen tasavvufi öğreticilikle yazılmıştır. Şiiri şöyle açıklayabiliriz: Dünyada kazanılan rütbelerden, mevkilerden bahsedilir. Bunlar ustalık değildir. Çünkü bu rütbe ve mevkilere yaratıcı değer vermez. Eğer bir mezhebe giren, o yola bağlanan gayret etmezse en öndeki (şeyh) hakka erip bilgiye ulaşamaz. Kişi eğer mutluluk dilerse arkasını sağlam bir eşiğe, kapıya yaslamalıdır. Bir mezhebe girmeli, bir tarikat yoluna bağlanmalıdır. Çünkü Kâbe'ye arkasını yaslamasaydı, kimse camilerde mihraba secde etmezdi.

Esas Metin

Ẓuhūr-ı ḫār-ı miḥnet müjde-i gül-ġonce-i terdir

Şeb-i tārikiñ encāmı ṭülū ʿmihr-i enverdir (Lâedrî) (s. 29)

Günümüz Türkçesiyle

Zahmet dikenlerinin ortaya çıkması, taze gülün müjdecisidir

Karanlık gece güneş ışıklarının doğmasıyla sona erer

Bu beyitte, çekilen sıkıntıların güzel günlerin habercisi olduğu anlatılmaktadır. Beyite tasavvufî anlam da yüklemek mümkündür. Buna göre bu dünyada sıkıntı çeken öteki dünyada rahat eder fikrine de ulaşılabilir. Beyitte gülü sevgili, dikenleri de sevgilinin nazları olarak düşünmek mümkündür. Her iki halde de çocukların yaş seviyelerine uygun değildir.

Esas Metin

Dilā bārān-ı ġam böyle ḳalur mı açılur elbet

Seḥāb-ı derd-i hicrāniñ ṣoñu şems-i münevverdir (Lâedrî) (s. 29)

Günümüz Türkçesiyle

Ey gönül! Bereketli gam bulutları böyle kalmaz, açılır elbet

Ayrılık derdinin bulutlarının sonu parlayan güneştir

Bu beyitte de çift anlam bulmak mümkündür. Şair sevgilisinden ayrı kaldığı için çokça gözyaşı dökmüştür. Ama şair elbette sevgilisine kavuşacak, gözyaşları da sona erecektir. Beyite tasavvufî anlam yüklediğimizde Allah'ı uğrunda çokça gözyaşı dökülen sevgili olarak düşünmek mümkündür. Bu beyitin de çocuğun seviyesine uygun olmadığı söylenebilir.

Esas Metin

Rūḥ-ı cihān oldı hemān ḫayr-ḫʿāh

Ḫayr-ḫʿāh olsun cihāna pādişāh (Lâedrî) (s. 29)

Günümüz Türkçesiyle

İyiliksever kişi şimdi cihana can oldu

İyiliksever kişi cihana padişah olsun

İyiliğin önemini anlatan bir beyittir. İyilik yapan kişinin padişah gibi üstün olduğu vurgulanmıştır. Öğreticilik amacı taşıyan bu beyit çocukların seviyelerine uygundur.

Esas Metin

Ne ḳahrı dest-i ʿadādan ne luṭfı āşinādan bil

Ḳanāʿat ehli derviş ol ḳamū kārı ḥudādan bil (Lâedrî) (s. 29)

Günümüz Türkçesiyle

Ne kahrı düşmandan, ne de iyiliği dosttan bil

Kanaat eden derviş ol, bütün kârını Allah'tan bil

İyiliğin de kötülüğün de Allah'tan geldiğini anlatan tasavvufî bir beyittir. Tasavvufî anlayışa uygun olarak kanaat etmeyi öğütlemektedir.

Esas Metin

Erzān metāʿ faẓl u hüner bāk ne rütbe kim

Biñ mʿarifet zamānede bir āferinedir

Ebnā-yı dehr her hünere āferin verir

Yā Rab bu aferin ne tükenmez ḫazinedir (Nâbî) (s. 31)

Günümüz Türkçesiyle

Bak fazilet ve yetenek ne ucuz rütbeler ki

Bin marifetin karşılığı günümüzde bir aferindir

Zamane adamları her hünere bir aferin verir

Ya rab bu aferin ne tükenmez hazinedir

Bu şiirde 'marifet iltifata tabidir' sözüne gönderme yapılmaktadır. Yapılan işlerin değerinin bilinmediği, takdir edilmediği, bir kuru aferinle geçiştirildiği anlatılmaktadır.

Esas Metin

Maḳṣūd ḳolaylıḳla ʿazīzim ele girmez

Çeşm itti fedā Yūsufa Yaʿḳūb muḥabbet (İzzet Monla) (s. 31)

Günümüz Türkçesiyle

Azizim! İstekler kolaylıkla ele geçmez

Yakup, Yusuf'a olan sevgisinden gözlerini kaybetti

Bu beyitte Hz. Yakup ile oğlu Hz. Yusuf'un kıssasına telmih yapılmaktadır.

Esas Metin

Allah kapasun oldı güşāde der rüşvet

Hem rüşveti hem mürteşi ve rāşiyi laʿnet (Sünbülzâde Vehbi) (s. 31)

Günümüz Türkçesiyle

Açılan rüşvet kapısını Allah kapasın

Hem rüşvete, hem alana ve verene lanet etsin

Rüşvetin zararına değinilmektedir.

Esas Metin

ʿAbeş degil dil-i mecrūḥa tünd-ḫūy-i yār

Żarardur itse zaḥmdāra merḥamet cerrāḥ (Vasıf) (s. 31)

Günümüz Türkçesiyle

Sevgilinin yaralı gönüllüye sert huylu olması abes değildir

Cerrah yaralıya merhamet etse zarardır

Klasik Türk şiiri geleneğine göre yazılmış bir beyittir. Sevgilinin aşığına acı

çektirmesi, ona kötü davranması ayıp değildir, bu garipsenmez. Ancak doktorun aşk yarası almışa merhamet etmesi, onu iyileştirmeye çalışması kötü bir davranıştır. Bu beyitin ilk okuma yazma çocuğunun yaş seviyesine uygun olmadığı açıktır.

Esas Metin

Muḥibbi ṣādıḳ odur muḳteżā-yı ḥāl üzre

Yā ṣarf-ı māl ide aḥbābına yā beẕl u cūd (Lâedrî) (s. 31)

Günümüz Türkçesiyle

Dost, lâzım olduğu zaman sadık olur

Ya ahbabı için malını sarf eder ya cömertçe bol bol dağıtır

Dostluğun zor zamanlarda ortaya çıktığını anlatan bir beyittir. 'Dost kara günde belli olur' atasözünü hatırlatmaktadır. Çocukların yaş seviyesine uygundur. Verdiği öğüt bakımından çocuklara doğru iletiler sunmaktadır.

Esas Metin

Ḫalḳa ġadr eyleyeniñ ʿāḳıbeti ḫayr olmaz

Kendi bulmazsa da bir gün olur evlādı bulur (Lâ) (s. 31)

Günümüz Türkçesiyle

Halka kötülük edenin sonu hayırlı olmaz

Kendi bulmazsa da bir gün olur evladı bulur

Elinde güç olanın güçsüzlere kötülük etmemesi gerektiğini, gücünü halka kötülük etmek için kullanmaması gerektiğini, kötülüklerinin sonucunda kendi başına gelmese bile çocuklarının başına bir kötülük geleceğini anlatmaktadır. 'Eden bulur', 'ne ekersen onu biçersin' atasözlerini hatırlatmaktadır. Verdiği iletiler bakımından

çocukların seviyelerine uygundur.

Esas Metin

Bir menzil al gümān gibi servet koşā koşa

Mānend-i tīr toġrı yürü istikāmet eyle (Serves) (s. 33)

Günümüz Türkçesiyle

Sonunda servet olduğunu zannederek kendine bir hedef al

Koşa koşa ok gibi doğru git, doğruluktan ayrılma

Kişinin kendine bir hedef çizmesi ve bu hedefe giderken doğruluktan ayrılmamasını söylemektedir. Tasavvufî içeriği de vardır.

Eserde yer yer Arapça ve Farsça deyimler veya beyitler yer almaktadır. Bu durumu kitabın öğretmenler için yazılmış olmasıyla açıklayabiliriz.

Esas Metin

Perdedārı mīkuned ber ḳaṣr-ı ḳayṣer ʿankebūt

Bu minūbet mīzined ber künbed-i efrasiyāb (Fatih-i Merhum, Fatih Sultan Mehmet) (s. 33)

Türkçesi

Kayser'in sarayında örümcek kapıcılık etmekte

Efrasiyab'ın mezarında baykuş nöbet tutmakta

Dünyanın kimseye kalmadığını, gücü elinde bulunduranlara bile ölümün geldiğini ve onların da unutulduğunu anlatır. Kayser Bizans imparatorlarına verilen isimdir. Efrasiyab da büyük Türk hakanı Alp Er Tonga'nın Farslardaki adıdır.

Esas Metin

Elbette bu ḥālimden o yāriñ ḫaberi var

Elḳalben elḳalb ile elḳalb sebebiylen (Sultan Murad) (s. 33)

Günümüz Türkçesiyle

Sevgilinin bu halimden elbette haberi vardır

Çünkü kalp kalbe karşıdır

Sevgilinin, âşığın çektiği çileden gerçekte haberi yoktur. Ama kalp kalbe karşı olduğundan sevgili de mutlaka bu acıları hissetmiştir.

Esas Metin

El-ʿilmü ve'l-māl yestürāni külli ʿayb

El-cehlü ve'l-faḳr yekşifāni külli ʿayb (Lâedrî) (s. 33)

Türkçesi

İlim ve mal bütün ayıpları örter

Cehalet ve fakirlik bütün ayıpları açığa vurur

Şair maddi zenginlik ile bilimin ve fakirlik ile de cahilliği aynı kefeye koyar. Bilgi zenginlik gibi ayıpları örter; cehalette fakirlik gibi suçu ortaya çıkarır.

Esas Metin

Ḳalem feryād idüb aġlar mürekkeb

Bize cāhil yüzi gösterme yarāb (Lâ) (s. 33)

Günümüz Türkçesiyle

Kalem feryat edip mürekkep ağlar

Bize cahil yüzü gösterme ya rab

Okuma yazmanın önemini anlatan bir beyittir. Kalem ve mürekkeple teşhis yapılmıştır. Verdiği ileti bakımından önemli bir beyittir.

Esas Metin

Ögren lisān-ı ʿaṣr u rüsūm-ı zamāneyi

Baḳ ṭab ʿ-ı nāsa vaḳte münāsib tekellüm it (Meşaleci Paşazâde) (s. 33)

Günümüz Türkçesiyle

Asrın dilini ve zamanın usullerini öğren

İnsanların huylarına bakarak yakışanı söyle

Yaşanılan zamana uygun davranmayı, devrin gereklerini yerine getirerek yaşamayı, insanların anladığı dilden konuşmak gerektiğini anlatır.

Esas Metin

Şeb maḥv olub hemīşe ki necm-i seher ṭoġar

Encām-ı inhizāmda mihr-i ẓafer ṭoġar (Rahmi) (s. 35)

Günümüz Türkçesiyle

Seher yıldızının doğması için gece her zaman mahvolur

Bu bozulmanın sonunda zafer güneşi doğar

Sıkıntı çekmeden başarıya ulaşılamayacağının anlatıldığı bir beyittir. Verdiği iletiler bakımından önemli bir beyittir. Ancak çocukların seviyelerinin üstündedir.

Esas Metin

Ḥaḳḳa tefviż-i umūr it ne elem çek ne kader

Ḳıl sözüm ʿarif iseñ güş-ı ḳabul gevher (Vasıf) (s. 35)

Günümüz Türkçesiyle

Bütün işlerini Allah'tan bekle

Eğer arifsen sözümü kulağına cevher et

Tasavvufî anlam taşıyan bir beyittir.

Esas Metin

Ḳaderdir gevheri ādem bilür

Ādemi ammā yine ādem bilür (Şeyh Galip) (s. 35)

Günümüz Türkçesiyle

Kaderdir cevheri insan bilir

Ama insanı yine insan bilir

Tasavvufî anlamlar taşıyan bir beyittir.

Esas Metin

Bu dehr-i pür-taʿbda nā'il-i cāh olmaġa lābed

Utānmaz yüz tüketmez söz işitmez bir ḳulāġ ister (Lâ) (s. 35)

Günümüz Türkçesiyle

Türlü insanlarla dolu bu dünyada muradına erip iyi olmak için

Utanmaz yüz, tükenmez söz, işitmez bir kulak gerekir

Esas Metin

Denīyy'üt- ṭab ʿ olma ʿilm u maʿrifetle şānı saʿy iyle

Ṣaḳın alāyiş-i dünyāya meyl itme ceḥāletdür (Salih Beğ) (s. 35)

Günümüz Türkçesiyle

Kötü tabiatlı olma ilim ve marifetinle tanınmak için çalış

Sakın cahillik edip dünyanın gösterişine aldanma

Bilim ve yetenek sahibi olmanın önemini, cahillik edip dünyanın gösterişine aldanmamak gerektiğini anlatan tasavvufî içerikli bir beyittir. Taşıdığı ileti bakımından önemlidir.

Esas Metin

Ḥarem-i meygedeyi görmeğe gelmiş ṣūfī

Ṣıḳılub duḫter-i rez didi ki nāmaḥrem var (Lâ) (s. 35)

Günümüz Türkçesiyle

Sûfî herkese açık olmayan meyhaneyi görmeğe gelmiş

Asma kızını görünce sıkılıp dedi ki namahrem var

Tasavvufî anlam taşıyan bir beyittir. Asma kızı tabiriyle şarap kastedilir. Çocukların yaş seviyelerinin üstünde bir şiirdir.

Esas Metin

Ṣaṭrānc-ı dehr içinde o ṭıfl-ı serir-i nāz

Ferzāne-i cihān olacaḳ bir piyādedir (Nami-i Merhum) (s. 35)

Günümüz Türkçesiyle

Dünya satrancı içinde o naz tahtının çocuğu

Dünyanın filozofu olacak bir piyondur.

Tasavvufî anlam taşıyan bir beyittir. Ferzane kelimesinin tasavvufta nefsine galip gelen derviş anlamı da vardır. Çocukların seviyelerine uygun değildir.

Esas Metin

Ḫalḳa kīn eyleme ger varsa mürüvvet sende

Seni zemm eyleyeni medḥeyle ḳıl şermende

Ehl-i ʿirfān ile külḫanda geçinmek yegdir

Cühelā ile ṣafā eylemeden gülşende (Lâedrî) (s. 37)

Günümüz Türkçesiyle

Halka kötü davranma eğer sende insanlık varsa

Seni ayıplayanı överek utandır

Olgun, anlayışlı kişilerle hamam ocağında geçinmek iyidir

Gül bahçesinde cahil ile sefa sürmekten

Ahlakî iletiler taşıyan bir şiirdir. Bilginin önemine değinmesi bakımından önemli iletiler taşımaktadır.

Esas Metin

Söz içinde ṣarrāf ol sözi öñden söyleme

Saña kimse ṣormadıḳca sen sözi hic söyleme

Ḥaḳ ḳulaġı iki bir itmiş dili

İki işit birden artıḳ söyleme (Lâ) (s. 37)

Günümüz Türkçesiyle

Söz içinde sarraf ol sözü önden söyleme

Sana kimse sormadıkça sen sözü hiç söyleme

Allah kulağı iki bir etmiş dili

İki işit birden fazla söyleme

Gerektiği kadar konuşmanın, söylenen sözün iyice düşünülerek söylenmesinin, sorulmadıkça konuşmamak gerektiğinin ve dinlemenin konuşmaktan daha önemli olduğunun anlatıldığı çok önemli bir şiirdir. 'Laf ağızdan bir kere çıkar' sözünü çağrıştırmaktadır. Verdiği iletiler bakımından da çok önemlidir.

Esas Metin

Ġurur itme tekbirden ḥezr ḳıl añla insānı

Ḥaḳāretle naẓar ḳılma gözet mur-ı Süleymānı (Lâ) (s. 37)

Günümüz Türkçesiyle

Gururlanma, kibirden sakın, insanı anla

Hor görerek bakma, Süleyman'ın karıncasını bile gözet

Gururlanmanın, kendini büyük görerek diğer insanları anlamamanın yanlışlığına değinen bir şiirdir. Hz. Süleyman'ın hayvanlarla ilgili menkıbelerine telmih yapılmıştır.

Esas Metin

Ġarib u bīkesim yoḳdur enīsim āhdan ġayrı

Penāhım destgīrim ḳalmadı Allāhdan ġayrı (Lâ) (s. 37)

Günümüz Türkçesiyle

Garip ve kimsesizim yoktur dostum ahtan başka

Sığınağım, yardımcım kalmadı Allah'tan başka

Dertlilerin, yalnızların tek dostlarının Allah olduğunu, Allah'ın insanın her zaman yardımcısı olduğunu ve insan için bir sığınak olduğunu anlatmaktadır.

Esas Metin

ʿĀrif-i vaḥdet olub keṣret-i yalandan geç

Rā'żı-yı ḳısmet olub ġayret-i aḳrāndan geç (Lâ) (s. 37)

Günümüz Türkçesiyle

Teklik bilgisine sahip ol, çokluk yalanından vaz geç

Kısmetine razı ol, akranlarınla yarışmaktan vaz geç

Tasavvufî anlamlar içeren bir şiirdir. Dünya işlerinin aldatıcılığını boş ver, Allah'ın tek oluşundaki sırlara erişmeye çalış, kısmetine razı ol, akranların gibi gayret etmekten vaz geç, daha çoğunu elde etmek için uğraşma.

Esas Metin

Ögme şarābı ẕemm idüb afyonı sāḳiyā

Acdırma ehli keyfe ḳuṭunuñ ḳapaġını (Kerimî[5]) (s. 39)

Günümüz Türkçesiyle

Övme şarabı afyonu kötüleme ey sâki

Keyif düşkününe kutunun kapağını açtırma

Divan şiirinin mazmunlarının kullanıldığı bir beyittir. Çocukların yaş seviyelerine uygun değildir.

Esas Metin

Sevḳ-i taḳdīrde endāze ve mīzān olmaz

Feyż-i mevlāya göre nāḳış ve kāmil birdir

Ḳuvvet-i ṭāliʿe bāḳ istemez istiʿdādı

Manṣıb-ı devlete nāḳābil ve ḳābil birdür

Bir olur ʿadl-i ilahīde Süleymān ile mūr

Dergeh-ı ḥaḳda hemān şāh ile sā'il birdür

ʿİzzetā raḥmet-i ḥaḳ nīk ü bede yeksāndur

Yaġma bāran-ı kerem mecrāyla sāḥil birdür (İzzet Ali Paşa) (s. 39)

[5] İskender Pala'nın **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü** (1995:21)nde bu beytin şairi olarak Fennî gösterilmiştir.

Günümüz Türkçesiyle

Kaderin dağıtılmasında ölçü ve tartı olmaz

Allah'ın bereketinde kusurlu ve olgun kişi birdir

Talihin kuvvetine bak yalvarmayı istemez

Devlet işlerinde kabul eden de etmeyen de birdir

Bir olur ilahî adalette Süleyman ve karınca

Tanrı katında hemen şah ile dilenci birdir

Ey İzzet! Allah'ın bereketinde iyi ve kötü beraberdir

Rahmet yağmuru yağma suyolu ile sahil birdir.

Divan şiirinin mazmunlarının kullanıldığı, tasavvufî içeriği de olan bir gazeldir. Aynı zamanda devlet adamı olan şairin devlet işleriyle ilgili görüşlerini yansıttığı bir şiirdir. Hz. Süleyman ile karınca kıssasına telmih yapılmıştır. Şah ile dilenci kelimeleri tezatlı kullanılmıştır.

Çocukların yaş seviyelerine uygun değildir.

Esas Metin

Vaḳt-ı māżiden ʿabeş ḥāl getürme ḳāle

Hüner-i vālid ile faḫr iden evlād gibi (Süleyman Fehim) (s. 39)

Günümüz Türkçesiyle

Eski zamanlardan boş sözler getirme bugüne

Babasının hünerleriyle övünen evlat gibi

Babasının hünerleriyle övünen evladın boş bir işle uğraşması gibi eskinin güzelliklerinden bahsetmek de boş ve saçma bir iştir. O güzellikleri yapanlar biz değilizdir. Bu neden onlardan övünerek bahsetmek yerine onlar gibi olmanın, onların yaptığı güzellikleri yapmanın gerekliliğini vurgulayan iletiler taşır.

Esas Metin

Nāle-i bülbül açar ḳufl-i dar-ı gülzārı

Bāb-ı maḳṣūda kilid olmadı feryād gibi (Lâedrî) (s. 39)

Günümüz Türkçesiyle

Bülbülün inlemesi gül bahçesinin kapısını kilidini açar

İsteklerimin kapısına kilit olmadı feryat gibi

Sevgilinin gönlü olan gül bahçesinin kapısını kilidini bülbülün inlemesi açar. Benim feryadım ise isteklerimin kapısının kilidi olur. Ben feryat ettikçe kapı kilitlenir. Divan şiirinin sevgili anlayışına uygun yazılmış bir beyittir. Bülbül ile gül aşkına telmih yapılmıştır. Ayrıca kapı, kilit ve açmak kelimeleri arasında tenasüp yapılmıştır.

Çocuğun yaş seviyesine uygun değildir.

Esas Metin

ʿĀḳil iseñ dime Ferhād ile Mecnūna deli

Eyleseñ ḫalḳa naẓar her biri bir gūne deli (Lâedrî) (s. 39)

Günümüz Türkçesiyle

Akıllıysan deme Ferhat ile Mecnun'a deli

Halka baksan her biri bir türlü deli

Divan şiirinin mazmunlarının kullanıldığı bir beyittir. Ferhat ile Şirin ve Leyla ile Mecnun hikâyelerine telmih yapılmıştır. Çocukların yaş seviyelerine uygun değildir.

Esas Metin

ʿĀrifleri meẕemmet ider ehl-i ibtiẕāl

Şimdi ẓarāfet oldı sefahāt didikleri (Ali) (s. 39)

Günümüz Türkçesiyle

Bilgilileri kınar bayağı işlerin ustaları

Şimdi zarafet oldu akılsızlık dedikleri

Bilgini değerinin anlaşılmadığı, bilgiyi anlayamayanların ve hazmedemeyenlerin bilgilileri kınadığı söylenmektedir. Bu devirde akılsızlık, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük incelik olarak kabul edilir. Bilginin değeriyle ilgili önemli iletiler taşımasına rağmen çocukların yaş seviyelerine göre biraz ağır gelebilir.

40. sayfadan itibaren yeniden hikâye metinlerine geçilir.

ḲARINCA İLE AĠUSTOS BÖCEĞİNİÑ ḤİKĀYESİ

Çırlayıḳ yaʿni ıṣṭılāḥ-ı aḫirle aġustos böcegi tesmiye olunan ḥayvan bütün yaz mevsimini ötmek ile geçürüb ḳışın zaḫiresinden maḥrūm ḳaldı işbu böcegin bir ḳarınca ḳomşusı olub yazıñ ḳış geleceginden ġafil olmayub dürlü zahmet ile ḳış tedārikin ṭaşıyub ḫażırlamış idi çırlayıḳ aña bir ḳac dane yiyecek istemege vardı ḳarınca bencillik yüzin ṭutub zevḳe alaraḳ ayttı ey benim ʿaḳıllu hemşehrim mevsim-i ṣayfda işiñ ne idi zaḫireñ ne tiz dükendi didikde çırlayıḳ yaz günlerinde hic bir işe el urmadım ancaḳ benim işim ötmek idi didikde ḳarınca aña gülerek şimdi seniñ işiñ ḥora depmek olsun diyüb yüzine ḳapuyu ḳapadı bu aña miṣāldur ki ʿaḳıllu ādem genclikde ḳazanub iḫtiyārlıḳda istirāḥat tedāriklerin daḫı tefekkür eder. (s. 41)

KARINCA İLE AĞUSTOS BÖCEĞİNİN HİKÂYESİ

Cırlayık yani yeni terimiyle ağustos böceği denilen hayvan bütün yaz mevsimini ötmek ile geçirip kışın zahiresinden mahrum kaldı. Bu böceğin bir karınca komşusu vardı. Yazın kış geleceğinden tembellik etmeyip türlü zahmet ile kış ihtiyaçlarını taşıyarak hazırlamıştı. Cırlayık ona birkaç tane yiyecek istemeğe gitti. Karıncanın bencilliği tutup dalga geçerek" Ey benim akıllı hemşerim! Yaz mevsiminde işin ne idi? Zahiren ne tez tükendi?" dedi. Cırlayık "Yaz günlerinde hiçbir işe el vurmadım. Ancak benim işim şarkı söylemekti." dediğinde karınca ona gülerek ."Şimdi senin işin oynamak olsun." der ve yüzüne kapıyı kapatır. Bu duruma örnektir ki akıllı adam gençlikte kazanıp ihtiyarlıkta rahat edecek hazırlıklarını dahi düşünür.

Fabl tarzında yazılmış bir hikâyedir. Hikâyenin kahramanları karınca ve ağustos böceğidir. Bu hayvanlar kişileştirilmişlerdir. Bu şekilde çocukların ilgisi çekilmiş, iletiler kuru bir öğreticilikten kurtarılarak verilmiştir. Olumlu iletiler taşımaktadır.

Dünyaca bilinen bir hikâyedir. Fransız şairi La Fontaine'e ait olduğu kabul edilse de anonimleştiğini kabul etmenin daha uygun olduğu görüşündeyiz. Türk edebiyatında ilk La Fontaine çevirilerini Şinasi yapmıştır. *"La Fontaine'in Ağustos Böceği ve Karınca şiiri, ilk defa Recaizade Mahmut Ekrem tarafından 1881'de dilimize çevrilmiştir."* (Kahraman, 2001:42). Bizim incelememize konu olan Nuhbet'ül-Etfal ise 1858 yılında yazılmıştır. Bu hikâyenin çok az değişik örneklerinin Recaizade Mahmut Ekrem'in çevirisinden daha önce de Türk edebiyatında var olduğunu bilmekteyiz.[6] Bunlardan en önemlisi Güvahi'nin Pendname adlı eserinde yer almaktadır. (Hengirmen, 1990:48) Günümüzde de pek çok yazar, şair bu hikâyeye atıfta bulunmaktadır. Orhan Veli ve Nazım Hikmet'in çevirileri La Fontaine çevirileri ve Sezai Karakoç'un 'Ağustos Böceği Bir Meşaledir' adlı şiiri örnek olarak gösterilebilir.

---

[6] Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için şu makaleye bakılabilir: Robert ANHEGGER. **"Türk Edebiyatında Ağustos Böceği İle Karınca Hikâyesi"** Türkiyat Mecmuası, c. IX (1951), İstanbul, s. 73-94.

Çocukların yaş seviyelerine uygun olan bu hikâyede birçok ileti vardır. İnsanların bir şeyler yaparken ilerisini de düşünmeleri, sadece bu günlerini düşünerek hareket etmemeleri gibi önemli iletiler taşımaktadır. Zamanında çalışmayan kişinin ileride sıkıntı çekeceği ancak geçen zamanın geri gelmeyeceği vurgulanır. Hikâyeden zamanın çok çabuk geçtiği, başkalarına muhtaç olmamak için iyi çalışmak gerektiği, emeğin hak edilmesi ve hak etmeyenlere yardımcı olunmaması gibi sonuçlar da çıkarılabilir. Ancak karıncanın da ağustos böceğine bencilce yaklaşması eleştirilebilir. İnsanlar hata yaptılar diye tümüyle onları kendi hallerine bırakmak doğru değildir.

Hikâyede yüz sekiz kelime vardır. Yetmiş dört farklı kelime kullanılmıştır. Cümlelerde görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman kullanılmıştır. Talik hattı ile yazılmıştır.

KEDİ İLE FARELERİÑ ḤİKĀYESİ

Bir ḫānede vāfir fare bir de arslan gibi kedi var idi dā'imā şikārdan ḫālī degil idi fareler bunuñ elinden zebūn-ı dert tasalluṭından bizār olub müşāvere itdiler ki bu kedi bizim kökümizi tüketmişdir bizlere bundan böyle delikten ṭaşra çıḳmayalım diyü ittifāḳ itdiler bī̇çāre kediniñ avsızlıḳtan işi ḫarāb olaraḳ ʿāḳıbet nāçār ḳaldı ve ḥilesinden nāşi fāreleriñ deligi aġzında ölü gibi yatdı fareler görüb memnūnen ve mesrūren biri birilerine ḫaber virerek delikten çıḳmaġa niyet itdiler ise de farelerden bir ʿākil fare bunları menʿ idüb ḳorḳarım ḥī̇le olmaya çünki kediniñ derisine ṣamān ṭolmış görsem inanmaḳ iḥtimālim yoḳdur didi işte bu miṯillü ʿāḳil olan ādam aldanursa da ancaḳ bir kere aldanur bir daḫı aldanmaz meşhūr kör oldur ki bir düştigi ḳuyuya bir daḫı düşe. (s. 44)

KEDİ İLE FARELERİN HİKÂYESİ

Bir evde çok sayıda fare bir de arslan gibi bir kedi vardı. Bu kedi ava karşı kayıtsız değildi. Fareler onun elinden güçsüz düşüp kendilerine bulaşmasından da usanıp birbirlerine danıştılar. "Bu kedi bizim kökümüzü tüketmiştir. Biz de bundan sonra delikten dışarı çıkmayalım." diye karar verdiler. Zavallı kedi avsızlıktan harap

duruma düşüp sonunda çaresiz kaldı ve hilesinden dolayı farelerin deliğinin ağzında ölü gibi yattı. Fareler bunu görünce hem memnun hem de gururlu bir şekilde birbirlerine haber vererek delikten çıkmayı düşündülerse de akıllı olan bir fare bunu yasaklayıp "Korkarım hile olmasın. Çünkü kedinin postuna saman dolmuş görsem inanma ihtimalim yoktur." der. İşte bu örnekteki gibi akıllı adam aldanırsa sadece bir kere aldanır, bir daha aldanmaz. Meşhur kör odur ki bir düştüğü kuyuya bir daha düşer.

Fabl tarzında yazılmış bir hikâyedir. Hikâyenin kahramanları avlanmayı seven bir kedi ve farelerdir. Hikâyede kişileştirme yapılmıştır. İletiler kuru bir öğreticilikten kurtarılmış çocukların ilgisini çeken bir olayla verilmiştir. Olumlu iletiler taşımaktadır.

Kişinin hilelere karşı uyanık olması, başkalarının her sözüne ve davranışına düşünmeden inanılmaması gerektiğini anlatan bir hikâyedir. Bir işe girişmeden önce bilgili olan kişilere danışmak, akıllı insanların fikirlerine başvurmak gerektiği de hikâyeden çıkarılabilecek sonuçlardandır. Akıllı insan bir defa hata yapabilir bir daha aynı hataya düşmez.

Hikâyede yüz on dokuz kelime vardır. Yetmiş dört farklı kelime kullanılmıştır. Cümlelerde görülen geçmiş zaman, ek fiilin görülen geçmiş zamanı ve geniş zaman kullanılmıştır.

Rika hattı ile yazılmıştır.

44. sayfada sülüs ve celîdivânî hatları iki ayrı tablo halinde gösterilmiştir.

45. sayfadan itibaren tekrar şiir örnekleri verilir. Şiirler bir sayfada iki sütun halinde ve sülüs, celîdivânî sırasıyla verilmiştir. Bu bölümde yer alan şairler şunlardır: Kemâl Pâşâ, Lâ, Cevdet, Seyyid Vehbî, Lâ, Sünbülzâde Vehbi, Seyyid Vehbî, Nedîm, Lâedrî, Lâ, Lâ, Şeyh Gâlib, Rafet, Lâ, Lâ, Rızâ, Lâedrî, Rûhî-i Bağdâdî, Lâ, Saîdî, Hâkânî, Kemâl Pâşâzâde, Lâedrî, Seyyid Vehbî, Nâbî, Sünbülzâde Vehbi, Eyûbî Necîb, Nevres, Feyzî, Lâ, Seyyid Vehbî, Lâedrî, Lâedrî,

Lâ, Lâ, Atıf, Lâ, Lâ, Şeyh Gâlib, Sünbülzâde Vehbi, Alî Yetîmî, Ahmed Pâşâ, Nûrî, Kelîmî, Lâedrî, Mezâkî, Lâ, Belîg, Lâ, Azl-ı Rüşd, Cevrî, Said Beg, Lâ.

Esas Metin

Dime ʿaşk icre bañа olam irşād-ı ṭarīḳ

Sen hemān gir yolına Allāh velīyyü't-tevfīḳ (Kemal Paşa) (s. 45)

Günümüz Türkçesiyle

Bana aşk hakkında yol gösterici olayım deme

Sen hemen Allah yoluna gir, Allah'ın yardımına kavuş

Tasavvufî içeriği olan bir beyittir. Çocukların seviyelerine uygun değildir.

Esas Metin

Virür bize cām-ı memlū bil boş peymāneden ṣoñra

Felek irşād ider ehl-i dili ammā neden ṣoñra (Cevdet) (s. 45)

Günümüz Türkçesiyle

Bil ki boşalan büyük kadehten sonra dolu kadeh verir

Felek neler çektikten sonra gönül adamına yol gösterir

Divan edebiyatının mazmunlarının kullanıldığı, tasavvufî içeriği de olan bir beyittir.

Esas Metin

Ḳāmetim lām oldı ġamdan ey elif-ḳāmet didim

Ṣarılınca bir elif lām ile nolur lā didi (Seyyid Vehbî) (s. 45)

Günümüz Türkçesiyle

Boyum lam harfi gibi oldu ey elif boylu dedim

Sarılınca bir elif ile lam ne olur, hayır olur dedi

Divan edebiyatının mazmunlarının kullanıldığı, Arap harflerinin şekillerinden yararlanılmış bir beyittir. Lam harfi beli bükülmüş âşık, elif harfi dimdik ayakta duran sevgiliye benzetilmiştir. Lâmelif harfi, elif ve lamın birleşmiş şeklidir. Âşık, sevgiliye elif ve lamın birleşse ne olur diyor. Sevgili ise bu iki harfi ayrı ayrı düşünüp olmaz, hayır anlamındaki la kelimesini söylüyor.

Bu beyit sanatlı yapısıyla çocukların yaş seviyelerine uygun değildir.

Esas Metin

Meclis-i meyde sākiyā baña ne gül ne lāle vir

Def ͨ-i ġama devā içün nīmce bir piyāle vir

Sebz-i pāymāliyiz biz de bu gülşeniñ felek

Degmez isek ṣu virmege bir iki ḳatre jāle vir (Lâ) (s. 46)

Günümüz Türkçesiyle

Ey saki, içki meclisinde bana ne gül ne lale ver

Gamdan kurtulmak, deva bulmak için yarım bir kadeh ver

Felek! Biz de bu gül bahçesinin çiğnenmiş otlarıyız

Su vermemeğe değmezsek bize bir iki damla çiğ ver

Divan şiirinin mazmunlarının kullanıldığı bir rubaidir.

Esas Metin

Devr-i ebvāb eyleyüb olma cihānda derbeder

Dergeh-i bāri ṭururken itme ġayra intisāb (Sümbülzâde Vehb) (s. 46)

Günümüz Türkçesiyle

Kapı kapı dolaşıp cihanda perişan olma

Allah kapısı dururken başkasına bağlanma

Tasavvufî içeriği olan bir beyittir.

Esas Metin

ʿĀlemde ne dervīşe ne ḫod şāha niyāz it

Bir kār ki düşvār ola Allāha niyāz it (Seyyid Vehbî) (s. 46)

Günümüz Türkçesiyle

Âlemde ne dervişe ne kendini şah zannedene yalvar

Bir iş zor olursa Allah'a yalvar.

Tasavvufî içeriği olan bir beyittir.

Esas Metin

Ḫaṭṭıñ naẓarı ʿāşıḳa elbette girāndır

Ḳıldan aġır ey ġonca terāzū-yı muḥabbet (Nedîm) (s. 46)

Günümüz Türkçesiyle

Sevgilinin yüzündeki tüyleri görmek elbette aşığa ağır gelmiştir

Ey gonca! Aşk terazisi kıldan ağırdır

Âşık, sevgilinin yüzündeki tüyleri görecek kadar ona yakın olmayı kaldıramamıştır. Bu mutluluk ona ağır gelmiştir. Çünkü aşk terazisi bu kılları dahi tartamaz, bu tüyler bile aşk terazisinin ayarını bozar.

47 ve 48. sayfalarda yine hikâyeler yer almaktadır.

DİLKÜ İLE BİR ḲURD ḤİKĀYESİ

Bir dilkü bir ḳurd ile ʿaḳd-i mürāfakat eyleyüb giderken yolları bir bāġa teṣādüf itdi gördiler ki bāġın ḳapusı muḥkem bend olmuş ve divarlar diken ve çalılar ile bir derece iḥāṭa olınmış ki girilmesi muḥal idi müteḥayyir olarak ṭolaşurken divarda bir delik gördiler rūba sühūletle ve ḳurd ṣuʿūbetle bi't-taḳrīb içerü girdiler gün-ā-gün üzüm ve dürlü meyvelerden tenāvül itdikden ṣoñra rūba ḥīlekārlıġından arınup ve ḳurd tamaʿından çoḳca yiyüp ḳarnını şişirmekle ʿavdetleründe rūba ol delikden ṭaşra çıkmış ise de ḳurd çıḳarmayub delikde ṣoḳulub ḳaldıġını baġcı gördikde eline bir ṣopa alub bir eyüce dögüb nīm-mürde ve postı deride olaraḳ ḫārice atıldı. Fā'ide-i meṣel: İşte bunun gibi bir işe mübāşeretde evvel netīcesini müṭalaʿa itmek gerekdir ki ṣoñunda nedāmet çekilmeye bu maʿnāyı beyān maġrażında ḳademi'l-ḫurūc ḳable'l-vülūc dinilmişdir ki maʿnāsı bir yere girmezden evvel naṣıl çıḳılacağını düşünmek lāzımdır. (s. 47)

TİLKİ İLE KURT HİKÂYESİ

Bir tilki ile kurt yol arkadaşlığı antlaşması yapıp giderken yolları bir bağa tesadüf eder. Bağın kapısı sıkıca kapanmış, duvarları diken ve çalılarla kaplanmış ve girilmesi imkânsızdı. Şaşkınlıkla dolaşırken duvarda bir delik gördüler. Tilki kolaylıkla, kurt da zorlukla arka arkaya içeri girdiler. Rengârenk üzümler ve çeşitli meyvelerden alıp yedikten sonra tilki hilekârlık düşünüp yemeyi bırakır. Kurt ise aç gözlülüğünden çokça yiyip karnını şişirir. Geri dönüşlerinde tilki o delikten dışarı çıkar. Ama kurt çıkamayıp delikte sıkışıp kalır. Bağcı bunu görünce eline bir sopa alıp kurdu iyice döver. Öldürülesiye dövülerek dışarı atılır. Bu hikâyenin faydası şudur: İşte bunun gibi bir işe başlandığı zaman önce sonucunu düşünmek gerekir ki sonunda pişmanlık duyulmasın. Bu anlatılanın manasına uygun olarak *ḳademi'l-ḫurūc ḳable'l-vülūc* denilmiştir ki manası "Bir yere girmeden evvel nasıl çıkılacağını düşünmek lazımdır.

Fabl tarzında yazılış bir hikâyedir. Hikâyenin kahramanları hilekâr tilki, açgözlü kurt ve bağcıdır. Tilki ve kurt kişileştirilmiştir. Çocukların merak duygularına seslenerek ilgileri çekilmiş, iletiler kuru bir öğreticilikten kurtarılarak verilmiştir. Olumlu iletiler taşımaktadır.

Kişinin arkadaşlarını seçerken kendine denk olan, güvenebileceği kimseleri seçmesi gerektiğine değinir. Gerçek arkadaşların zor durumlarda kişiye yardım edeceği, sahte arkadaşların ise zorluklar karşısında bizi yarı yolda bırakacağı anlatılmıştır. Ayrıca kişinin açgözlü olmaması gerektiği de vurgulanan iletilerdendir.

Bu hikâyede yüz otuz bir kelime kullanılmıştır. Doksan bir farklı kelime vardır. Cümlelerde görülen geçmiş zaman ve geniş zaman kullanılmıştır. Sülüs hattı ile yazılmıştır.

ARSLAN İLE FĀRE HİKĀYESİ

Bir gün fāreden birisi ġāfilen bir arslan öñine çıḳar. Arslanı görince haşmetinden titremege başlar. Hemān ḫavfından arslana ricā idüp cān ile beni öldürme āzād eyle dirken arslan ricāsını ḳabūl idüp āzād ider. Arası bir ḳaç gün geçer neden ṣoñra arslan avcıları ormana giriftār olup cānını ḳurtarmaġa ḫayli çalışmış ise de bir fā'ide görememiş. Fāre-i mezbūr arslanıñ bu ḥālini görüp dişleriyle agzı birle ipi keserek arslanı kurtarır. İmdi bu misāl-i mezkūrdan maʿlūm u mefhūm olur ki cümleye eylik ve cān ile her ne ḳadar alçaḳ olur ise de bir gün gelür saña rācī̄ olur. (s. 48)

ARSLAN İLE FARE HİKÂYESİ

Bir gün bir fare yanlışlıkla arslanın önüne çıkar. Arslanı görünce onun büyük görünüşünden korkup titremeye başlar. Hemen korkusundan arslana rica eder. "beni öldürme, serbest bırak."der. Arslan onun ricasını kabul eder, fareyi serbest bırakır. Aradan birkaç gün geçer. Ormana gelen arslan avcılara yakalanır. Canını kurtarmaya çok çalışsa da bir fayda görememiş. Serbest bıraktığı fare arslanın bu halini görüp hemen ağzı ve dişleriyle ipleri keserek arslanı ağlardan kurtarır. Şimdi

bu bahsedilen örnekten bilinir ve anlaşılır ki her ne kadar küçük olursa olsun herkese yapılan iyilik bir gün gelir sana geri döner.

LA Fontaine'e ait olan bir fabldır.

Taşıdığı iletiler bakımından çocuklar için oldukça öğreticidir. İnsan herkese elden geldiğince saygı göstermelidir. Gün olur umulmadık kimselerden fayda görülür.

Hikâyede doksan üç kelime vardır. Altmış üç farklı kelime kullanılmıştır. Cümleler geniş zaman ve görülen geçmiş zaman ekleriyle yazılmıştır.

Celîdivânî hattı ile yazılmıştır.

49. sayfada kûfî hattı bir çizelgede gösterilmiştir.

50 ve 52. sayfalarda şiir örnekleri ye alır. Sayfalar iki sütuna ayrılmış, şiirler kûfî ve nesih hatlarıyla yazılmıştır.

Esas Metin

Baḳma yārab sevad-ı defterime

Ānı yaḳ āteşe benim yerime (Lâedrî) (s. 50)

Günümüz Türkçesiyle

Bakma ya rab defterimin siyahlığına

Onu yak ateşte benim yerime

Tasavvufî içeriği olan bir beyittir. Günahlarından dolayı kişinin sevap ve günahlarının yazıldığı defterinin rengi siyahlaşmıştır. Şair günahlarından dolayı defterinin yakılmasını ister.

Esas Metin

Ger günāhım kūh-i ḳāf olsa ne ġamdır yā celīl

Rahmıñ baḥrine nisbeten ne şey' -i ḳalīl (Lâ) (s. 50)

Günümüz Türkçesiyle

Ey Allah'ım, günahım Kafdağı kadar olsa ne keder vericidir

Rahmet denizine oranla ne küçük bir şeydir

Tasavvufî içeriği olan bir beyittir.

Esas Metin

Meyi ayaġda görüb ʿizzet idüb aldım ele

Bir ḥarām-zāde imiş başıma çıkdı fi'l-ḥāl (Lâ) (s. 50)

Günümüz Türkçesiyle

Şarabı kadehte görüp saygıyla ele aldım

Bir hilekârmış başıma çıktı o anda

Divan şiirinin mazmunlarının kullanıldığı beyittir. Ayak, el ve baş kelimeleri arasında tenasüp vardır. Ayrıca ayak ile el kelimeleri arasında iham-ı tenasüp sanatı yapılmıştır. Şarap kişileştirilmiştir. Şarabın başa çıkması sarhoşluğu ifade eder. Burada da kinaye sanatı yapılmıştır.

Bu beyit de çocukların yaş seviyelerine uygun değildir.

Esas Metin

Dil-i żaʿīfe bir āfeti güzel begendiremem

O ḫaste-i ġam-ı ʿaşḳa ecel begendiremem (Şeyh Galip) (s. 50)

Günümüz Türkçesiyle

Mecalsiz gönlüme afet de olsa bir güzel beğendiremem

O aşk derdinden hasta olana ölüm biçimi beğendiremem

Divan şiirinin aşk anlayışına uygun olarak yazılmış bir beyittir.

Esas Metin

Ra'fetā dār-ı ciḥān genc-i miḥendir ammā

Ben bu meşreb ile cennetde de rāḥat idemem (Rafet) (s. 50)

Günümüz Türkçesiyle

Ey Rafet! Dünya sıkıntılar hazinesidir ama

Ben bu yaratılışla cennette de rahat edemem

Dünya sıkıntılarla doludur. "Burada sıkıntı çeken öteki âlemde rahat eder" düşüncesine atıfta bulunulmuştur. Ancak şair kendi yaratılışından dolayı öteki dünyada da sıkılacağını söyler.

Çocukların seviyelerine uygun değildir.

Esas Metin

Olmaḳ isterseñ eger Ḥaḳḳa yaḳın

Fuḳarā ḳalbine ṭoḳınma ṣaḳın (Lâ) (s. 50)

Günümüz Türkçesiyle

Olmak istersen Allah'a yakın

Fakirleri incitme sakın

Tasavvufî içeriği olan bir beyittir. Yaratılanı yaratandan ötürü hoş görmek anlayışına uygun olarak yazılmıştır. Fakirlerin korunup gözetilmesi gerektiğini, böylece Allah'a yakın olunacağını anlatır.

Esas Metin

Sen hemān iyle ḫulūṣile rucūʿ

ʿAfv-ı bārī bulur elbette vukū' (Lâ) (s. 50)

Günümüz Türkçesiyle

Sen hemen gönül temizliğiyle tövbe et

Allah'ın affı elbette gerçekleşir

Tasavvufî içeriği olan bir beyittir.

Esas Metin

Çünki yoḳ ev ṣāḥibinden fā'ide

Rabbenā enzil ʿaleynā mā'ide (Lâedrî) (s. 50)

Günümüz Türkçesiyle

Çünkü yok ev sahibinden fayda

Ey rabbimiz! Bize bir sofra indir

Tasavvufî içeriği olan bir beyittir. Havarîler, Allah'ın varlığına kanıt olarak Hz. İsa'dan gökten bir sofra indirmesini isterler. Bunun üzerine Allah, gökten bir sofra indirir. Beyitlerde bu olaya telmih yapılmıştır.

Esas Metin

Ṣānma ey ḫʿāce ki senden zer ü sīm isterler

Yevm-ı lā-yenfaʿda ḳalb-ı selīm isterler (Ruhî-i Bağdadî) (s. 51)

Günümüz Türkçesiyle

Ey hoca, sanma ki senden altın ve gümüş istenir

Kıyamette kurtuluş Tanrı'ya doğru bir kalple gitmektedir.

Kur'an'a atıf yapılmıştır. "O gün kalb-i selîm'den başka ne evlâd, ne mal; hiçbir şey fayda vermez." (Şuarâ Süresi: 88-89) ayeti hatırlatılır.

Bilgiliysen bildiklerini unutarak cahil ol

Birlik meclisinde ne ilim ne âlim fayda eder

Mahşer gününde kimsenin kimseden farkı olmayacağı inanışı hatırlatılır.

Mana âleminde dünyaya kayıtsız olana yol vermezler

Çok eski tanıdık, eski dost olmak gerekir

Suçunu söyle ibadetlerinle gururlanma

Esas Metin

Heb saʿy-ı emek gider yabana

Āhir didigin aydır zāmane (Lâ) (s. 51)

Günümüz Türkçesiyle

Hep gayretli çalışma boşa gider

Son dediğin bir ay gibi yakındır

Çalışıp çabalamalar hep boşa gider. Çünkü ömrün sonu çok yakındır.

Esas Metin

Yolına cānımız fedā idelüm

Ölmeden borcımız edā idelüm (Saidî) (s. 51)

Günümüz Türkçesiyle

Yoluna canımız feda edelim

Ölmeden borcumuzu ödeyelim

Tasavvufî içeriği olan bir beyittir. Allah yolunda can feda etmekten, zamanında ibadetlerimizi yerine getirelim demektedir.

Esas Metin

Kesmiş atmışdır ānı itme cedel

Tīġ-ı lā-yüsʾ elü ammā yefʿal (Hakanî- Ez Hilye-i Şerif) (s. 51)

Günümüz Türkçesiyle

Sorma yap kılıcı ile

Kesmiş atmıştır onu dil kavgasına girme

Allah'ın emirlerini sorgulamadan yerine getirmek gerektiğini anlatır.

Esas Metin

Nā-ehl olur mu ʿārrız-ı ehl

Her Ahmede bulunur Ebu Cehl (Kemal Paşazâde) (s. 51)

Günümüz Türkçesiyle

Eleştirenler işlerinde usta değildir

Her Ahmet'e bir Ebu Cehil bulunur.

Ebu Cehil'in Hz. Muhammet'e yaptığı düşmanlıklara atıfta bulunur.

52. sayfada yine bir hikâye metni vardır.

BAĠCI İLE EVLĀDLARININ HİKĀYESİ

Bir baġcı cān teslim ider dün oġılların çaġırub didi ki vasīyetim olsun bu sevgilü baġımı şimdiden size baġışladum ben öldikden sonra size mīrās olacakdır ve derūn-ı bāġda bir define vardır baġın neresinde oldıġını söylemem her yirini ḳazıñ ṭobraġını deviriñ altta ara yerinde bulınır didikde teslim-i rūḥ itdi iḥtiyār öldiġi gibi evlādları segirtdiler her ṭarafını ḳazdılar ʿaciz ḳaldılar defīneden bir nişān bulamadılar çünki fi'l-ḥaḳīḳa defīne yoḳ idi ama babalarınıñ murādı bunlar defīne sevdāsıyla baġı ḳazub ṭobraġını taẕeleyeler baġı ḳuvvetlenüb üç ḳat ẕiyāde maḥṣul vire ve böylece pederleriniñ maḳṣudı üẕre vākıʿ oldı iş bu miṣalden maʿlūmumuz olur ki emek ve ẕaḥmet çekmeklik adama bir defīnedür meşhurdur ki itmek çiġnemeden yudulmaz. (s. 52–53)

BAĞCI İLE EVLATLARININ HİKÂYESİ

Bir bağcı canını teslim eder. Ölmeden bir gün önce oğullarını çağırıp "Vasiyetim olsun. Bu sevgili bağımı şimdiden size bağışladım. Ben öldükten sonra da size miras olacaktır. Bağın içinde bir define vardır. Ancak bağın neresinde olduğunu söylemem. Her yerini kazın, toprağı altüst edin, toprağın arasında bulunur." der demez ruhunu teslimi eder. Oğulları hemen seğirtip giderler. Her tarafı kazarlar. Güçleri tükenir. Ancak defineden bir iz bulamazlar. Çünkü gerçekte define yoktur. Ama babalarının isteği bunların define sevdasıyla bahçeyi kazıp toprağını havalandırmalarıdır. Bağın toprağı kuvvetlenip üç kat fazla ürün versin ve böylece

babalarının amacı gerçekleşti. İşte bu örnekten anlıyoruz ki emek ve zahmet çekmek insan için definedir. Meşhurdur ki ekmek çiğnemeden yutulmaz.

Öğretici tarzda yazılmış bir hikâyedir. Hikâyenin kahramanları bağcı ile evlatlarıdır. Hikâye bağcının oğullarına verdiği öğüt üzerine kurulmuştur. Ancak bu öğüt doğrudan değil bir oyun yardımıyla, dolaylı olarak verilmiştir. Böylece çocukların merak duygularına da seslenilmiştir. Olumlu iletileri vardır.

Çocuklar için çok öğretici olan bu hikâye günümüzde de çeşitli yayınevleri tarafından yayınlanmaktadır. Bu hikâye farklı yayınevleri tarafından (Timaş Yayınları, 2005) Ezop'un, (Oda Yayınları, 1991) tarafında da La Fontaine'in adıyla yayınlanmıştır. Hikâye, Timaş Yayınları'nda Çiftçi ile Oğulları, Oda Yayınları'nda da Çiftçi ile Çocukları adlarıyla yayınlanmıştır.

Öğretici tarzda yazılmış bir hikâyedir. Hikâyede baba çocuklarına bir tarla bırakır. Fakat çocuklarının bu tarlayı ekip biçmeyeceklerini düşündüğü için onlara tarlada define olduğunu söyler. Çocuklar babaları öldüğü gibi tarlaya koşup define aramaya başlarlar; define bulmak umuduyla tarlayı bir güzel havlandırır, toprağı tazelerler. Define bulamazlar ama tarladan bu zahmetleri sonucunda çok ürün alırlar. Hikâyede çocuklara çalışmanın en büyük define olduğu anlatılmaktadır. Çalışan, zahmet çeken kişi bunun sonucunda ödülünü mutlaka alır. Hikâyenin asıl iletisi sonunda verilmiştir: "Ekmek çiğnemeden yutulmaz." Hiçbir başarının emeksiz olmayacağını anlatması bakımından olumlu iletiler taşır.

Hikâyede yüz sekiz kelime kullanılmıştır. Yetmiş dokuz farklı kelime vardır. Cümleler geniş zaman, görülen geçmiş zaman, ek fiilin görülen geçmiş zamanı ile yazılmıştır.

Kûfî hattı ile yazılmıştır.

53. sayfada siyâkat yazısı ile harfler ve rakamlar iki ayrı çizelgede gösterilir.

54 ve 55. sayfalarda şiir örnekleri ye alır. Sayfalar iki sütuna ayrılmış, şiirler nesih ve siyâkat hatlarıyla yazılmıştır.

Esas Metin

Āsyāb-ı süẖanı kendime ben döndiricek

Eyledim ḥarman-ı endīşede ṣad fikr-i daḳīḳ (Lâedrî) (s. 54)

Günümüz Türkçesiyle

Söz değirmenini kendime döndürerek

Düşünce harmanında yüz tane ince fikir ürettim

Esas Metin

Dostı zār u ḥazīn düşmeni şādān iyler

Sen sen ol eyleme bir kimseye iẓhār elemiñ (Seyyid Vehbî) (s. 54)

Günümüz Türkçesiyle

Dostu ağlatır ve hüzünlendirir, düşmanı mutlu eder

Sen sen ol, bir kimseye elemini söyleme

Esas Metin

Lāzım gelürdi serv ü çenār ola meyvedār

Faẓl u hünerde medẖali olsa ḳıyāfetiñ (Nâbî) (s. 54)

Günümüz Türkçesiyle

Lazım olurdu meyveciye servi ve çınar

Kıyafetin erdemli ve hünerli olmada parmağı olsa

Esas Metin

Bir noḳṭa ḳoyub mücrim iderler seni āḫir

Esrār-ı kibāra ṣaḳın olma hele maḥrem (Sünbülzâde Vehbî) (s. 54)

Günümüz Türkçesiyle

Bir nokta koyup suçlu yaparlar seni sonunda

Sakın büyüklerin sırlarına sırdaş olma

Esas Metin

Kesmem ümīdimi elṭāf-ı Ḫudādan zīrā

Kerem ü lüṭfi füzūndur ümīdimden (Eyubî Necip) (s. 54)

Günümüz Türkçesiyle

Allah'ın iyilikseverliğinden ümidimi kesmem çünkü

Cömertlik ve iyiliği ümidimden çok fazladır

Esas Metin

Mīzāna ur görişdigiñ iḫvānı el-ḥaẕer

Rehber taṣavvur eylediğiñ rehzen olmasun (Nevres) (s. 54)

Günümüz Türkçesiyle

Tartıya vur görüştüğün sıkı dostlarını, sakın

Yol gösteren olarak düşündüğün yol kesen olmasın

Esas Metin

Ṣaḳın bir ẕerre-i nāçīzi pā-māl itme sulṭānım

Kişi itdigini elbet bulur günden ʿayāndır bu (Feyzi) (s. 54)

Günümüz Türkçesiyle

Sakın değersiz bir parçayı ayakaltına atma sultanım

Kişi ettiğini elbet bulur günden açıktır bu

Esas Metin

Ḫāk-i pāye bir rikāb ihdāsı nāçīz ise de

İtme redd ḳırātı vir ya al baġışla bir ḳula (Lâ) (s. 54)

Günümüz Türkçesiyle

Ayağının bastığı toprağa bir üzengi getirmek değersiz ise de

Reddetme kıratı ver ya da al bir kula bağışla

Bu şiirde divan edebiyatında çok kullanılan söz sanatlarından tevriye kullanılmıştır. Al ve kula kelimeleri hem almak ve kul anlamlarında hem de atların rengi olarak kullanılmıştır.

Esas Metin

Sen de ʿaḳlıñ var ise bir neş'e taḥṣīl it yüri

ʿĀlemiñ ṭaʿn itmeye tiryākisine ʿāyyāşına (Seyyid Vehbî) (s. 54)

Günümüz Türkçesiyle

Aklın varsa sen de neşelenmek için yürü

Âlemin tiryakisini, ayyaşını ayıplamaya git

Esas Metin

ʿİlme maġrūr olma Eflāṭūn-ı vaḳt olsañ eger

Bir edīb-i kāmili gördikde ṭıfl-ı mekteb ol (Lâedrî) (s. 54)

Günümüz Türkçesiyle

Zamanın Eflatun'u bile olsan bilginden dolayı gururlanma

Olgun bir edip gördüğünde mektep çocuğu gibi ol

Bu beyitte insanın bilgisinden dolayı gururlanmasını yanlışlığı üzerinde durulmuştur. Ne kadar bilgili olursan ol sanatçıların, öğretmenlerin karşısında okula yeni başlayan bir çocuk gibi olmalısın çünkü onlardan öğrenecek bir şeylerin vardır denmektedir.

Esas Metin

Maḳāl-i taʿn-ı aʿdādan ne ġamdır ehl-i ʿirfāna

Atarlar ṭaşı elbette diraḫt-ı meyvedār üzre (Lâedrî) (s. 55)

Günümüz Türkçesiyle

Kültür sahibine düşmanın ayıplama sözleri ne üzüntü verir

Taşı elbette meyveliğin ağaçlarının üzerine atarlar

"Meyve veren ağaç taşlanır." atasözü ile aynı konuya değinir.

Esas Metin

Ḳażāra bir ṣapan ṭaşı bir altun kāseyi ḳırsa

Ne artar ḳıymeti taşıñ ne ḳıymetten düşer kāse (Lâ) (s. 55)

Günümüz Türkçesiyle

Kazara bir sapan taşı bir altın kâseyi kırsa

Ne taşın kıymeti artar ne kâse kıymetten düşer

"Altın yere düşse de değerini kaybetmez." atasözü ile aynı konuya değinir.

Esas Metin

İbtidāyı ʿameliñ āḫiri der-pīş gerek

Kār-ı evvelde kişi ʿaḳıbet-endīş gerek (Lâ) (s. 55)

Günümüz Türkçesiyle

Bir işe başlamadan önce sonucunu göz önüne getirmek gerekir

Kişi kârını hesaplamadan önce sonunu düşünmek gerekir

Esas Metin

Girmez ele tekāsül ile şāhid-i emel

Taḥṣīl-i vaṣla atıñ der-miyān gerek (Atıf) (s. 55)

Günümüz Türkçesiyle

İsteklerin şahidi tembellik ile ele geçmez

Yakalayabilmek için atının orada olması gerekir.

Tembelliğin zararından bahsediyor. İnsan İsteklerine ulaşmak için çok çalışmalı onların peşinden koşmalıdır.

Esas Metin

Fikr itmededür hey'etini beyt-i Ḫudānıñ

Beyhūde degil ditrediği ḳıble-numānıñ (Lâ) (s. 55)

Günümüz Türkçesiyle

Allah'ın evinin görünüşünü düşünmektedir

Bu yüzden kıbleyi gösteren pusulanın titremesi boşuna değildir

Pusula doğru yönü gösterdiğinde manyetik olarak titrer. Bu olay başka bir sebebe bağlanmış ve hüsn-i talil yapılmıştır.

Esas Metin

Ekmeyen biçmedi bu mezraʿada el-ḥāṣıl

Kime lāzım ise itmek aña lāzım ekmek (Lâ) (s. 55)

Günümüz Türkçesiyle

Kısaca söyleyelim bu tarlada ekmeyen biçmedi

Kime ekmek lazımsa onun ekmesi lazımdır

"Emek olmadan yemek olmaz." Atasözündeki konu ile aynıdır.

Esas Metin

Veled-i pāk olur bāʿiṣ-i iʿzāz-ı peder

Dāʾ imā tīr virir ḳadr-i kemāna revnaḳ (Şeyh Galip) (s. 55)

Günümüz Türkçesiyle

Babası değerli olan çocuk temiz olur

Kemanın güzelliğini daima ok verir

Esas Metin

Oḳumaġa yazıdan çoḳ saʿy it

Ki ḳalur naḳşıla cāhil ḫaṭṭaṭ (Sünbülzâde Vehbî) (s. 55)

Günümüz Türkçesiyle

Okumaya yazıdan daha çok çalış

Çünkü hattat yazıyla cahil kalır

Okumanın yazmaktan daha önemli olduğunu, okumadan yazanın cahil kaldığını anlatması bakımından önemli iletiler taşımaktadır.

57 ve 58. sayfalarda şiir örnekleri yer almaktadır. Sayfalar iki sütuna ayrılmış, şiirler sülüs hattı ve el yazısıyla yazılmıştır.

Esas Metin

Kendi miḳdarıñdan ey dil herkesi aʿlā gözet

Ẕerreyi mihr-i münevver ḳatreyi deryā gözet

ʿĀrif iseñ kimseye itme ḥaḳāretle naẓar

Ṣırçayı cevher bil ey dil serçeyi anḳā gözet

Merd iseñ merdāna baḳ mūr-ı Süleymān añlayub

ʿĀḳıl iseñ her gedā-yı bī-kesi dā'imā gözet

Eyleme dünyā içün nā-dāna her dem ser-fürū

Her neye olsa ḳanāʿat eyle istiġnā gözet

ʿIşḳ içre gez lā-yefnā dilerseñ Fevziyā

Mertebeñ eflākdan biñ mertebe bālā gözet (Fevzî) (s. 57)

Günümüz Türkçesiyle

Ey gönül! Kendi payından çok başkalarını gözet

Bir zerreyi parlak ay ışığı, bir damlayı da derya gibi düşün

Eğer arifsen kimseye hor gözle bakma

Ey gönül! Camı cevher serçeyi de anka kuşu gibi düşün

Mertsen Hz. Süleyman'ın karıncasını anlayıp yiğitlere bak

Eğer akıllıysan kimsesiz köleyi daima gözet

Dünya için cahillere asla baş eğme

Her ne olsa ona kanaat et, tokgözlü ol

Ey Fevzi! Sonsuzluğu dilersen aşk içinde gez

Mertebeni göklerden bin mertebe daha üstte düşün

Öğüt verici bir gazeldir. Başkalarının hakkını korumayı, insanları hor görmemeyi, alçak gönüllü olup kanaat etmeyi, başkalarına daima iyi davranmayı, değersiz gibi görünen şeylerin de değerini bilmeyi, dünyaya bağlanmamayı öğütlemektedir.

Esas Metin

Yarimiñ ḳaddi elif ben bendesiniñ lāmelif

Bu muḳarrer bir elif bir lām olur çün lāmelif

Ey Kelimī ol elif ḳadd-i ḳāmetim lām eyledi

Bir elif lām olur ammā nice olur lāmelif (Kelimî) (s. 57)

Günümüz Türkçesiyle

Yârimin boyu elif, kölesi olan benim lamelif

Çünkü lâmelifin bir elif ve bir lamdan olduğu şüphesizdir

EyKelimi! O elif boyumu posumu lam gibi büktü

Bir elif lam olur ama lâmelif nasıl olabilir?

Divan edebiyatının mazmunlarının kullanıldığı, Arap harflerinin şekillerinden yararlanılmış bir beyittir. Divan şiirinin sevgili anlayışına uygun olarak yazılmıştır. Lam harfi sevgilinin ettiği eziyetlerden beli bükülmüş âşık, elif harfi dimdik ayakta duran sevgiliye benzetilmiştir. Lâmelif harfi, elif ve lamın birleşmiş şeklidir. Lam da elif de vardır, ama ikisi birleşip bir lâmelif olamamışlardır.

Esas Metin

Ālāt gerek itmege taḥṣīl-i kemālāt

Taḥṣīl-i kemālāt kem ālātla olmaz (Lâ) (s. 57)

Günümüz Türkçesiyle

Alet gerekir iyi bir eğitim için

İyi eğitim kötü aletle olmaz

Cinas sanatına güzel bir örnektir. Kem alat ile kemalat kelimeleri arasında cinas vardır. Eğitimin doğru malzemelerle iyi olacağı, kötü malzemeyle yapılan işin

iyi olmayacağı anlatılır.

Esas Metin

İlāhī tīr-i maḳṣūdım ḳarīn-i isticābet ḳıl

Edānī bezmine taʿẓīm içün ḳaddım kemān itme (Lâ) (s. 58)

Günümüz Türkçesiyle

Allah'ım, istekleriminokunu tarafından kabul edilen dualara yakın kıl

Alçak içki meclisine büyüklenmek için boyumu keman etme

İsteklerini bir oka benzeterek Allah tarafından hedefine ulaştırılmasını yani kabul edilmesini istemektedir. Bu dünyadan büyüklük sahibi olmak için benim boynumu eğdirme. Beni kimseye muhtaç etme, senden başka kimseye yalvartma demektedir. Tasavvufî içeriği olan bir beyittir. Dünya alçak, kötü bir içki, eğlence meclisine benzetilmiştir.

Esas Metin

Hengām-ı ḫaṭṭ-ı vaṣl içün olma müteraḳḳıb

Gündüz gör işiñ her ne ise geceye ḳalma (Beliğ) (s. 58)

Günümüz Türkçesiyle

Kavuşma çizgisinin zamanının gelmesi için bekleme

Her ne işin varsa gündüz gör, geceye bırakma

Esas Metin

Aġyārsız yār olamaz ḫār iledir gül

Gül yaġını eller sürünür çatlasa bülbül (Lâ) (s. 58)

Günümüz Türkçesiyle

Başkası tarafından da sevilmeyen sevgili olmaz, diken iledir gül

Gül yağını eller sürünür çatlasa da bülbül

Divan edebiyatının mazmunlarıyla yazılmış, divan şiirinin aşk anlayışını yansıtan bir beyittir. Gül, bülbül hikâyesine telmih yapılmıştır. Diken, gül ve gül yağı kelimelerinde tenasüp vardır. Sevgiliye âşık olan başkaları da vardır. Bülbül ne kadar sevse de sevdiğini ne kadar feryat edip söylese de sevgiliyi başkaları almıştır.

Esas Metin

Hem-rāz aramaḳ ḳaydına düş rāzdan evvel

Encāmını fikr it işiñ āġāzdan evvel

Bir müşterī̄-i kāle-i rāz eyle tedārik

Ṣandūḳa-ı esrārıñı açmazdan evvel (Azl Rüşd) (s. 58)

Günümüz Türkçesiyle

Sır aramaktan evvel sıkı dost aramak telaşına düş

Bir işin sonunu düşünmeden evvel başını düşün

Sır kumaşının müşterisini bul

Sırlar sandığını açmadan önce

Sır sahibi olmadan önce sırları paylaşacak dost bulmak gerekir. Bir işe başlamadan sonunu düşünmek gereksizdir. Önce işe başlamak lazımdır. Sırrını söylemeden evvel, sırrını söyleyebilecek bir dost bulmak gerekir.

Esas Metin

Ne rüşdi ḫarāb eyle ne perhize esās ol

İdrākiñ eger var ise maʿḳūl-şinās ol (Cevrî) (s. 58)

Günümüz Türkçesiyle

Ne doğru yolda gideni harap et, ne dince yasaklananları temel say

Anlayışın varsa eğer akıllıca iş görenlerden ol

Yapılan işlerde bu kesin doğrudur, bu kesin yanlıştır deme. Anlayışlı ve akıllıca iş görenlerden ol. Önyargılı olmamak gerektiğini anlatan bir beyittir.

Esas Metin

Çark dönüb işiñ nedāmetle maḥv olur

Kārım budur hemīşe günāh eyler aġlarım (Said Beğ) (s. 58)

Günümüz Türkçesiyle

Dünya dönüp işlerin pişmanlıkla bozulur

Kârım budur daima günah işler ağlarım

İnsanın işlerinin her zaman yolunda gitmeyebileceğini, bir gün her şeyin tersine dönerek işlerinin bozulabileceğini anlatır.

Esas Metin

Ḳahve maʿcūn tütün enfiyye o kāfir afyon

İşte beş şeydir iden bizleri böyle mecnūn (Lâ) (s. 58)

Günümüz Türkçesiyle

Kahve, macun, tütün, enfiye ve o günahkâr afyon

Bizi böyle deli eden işte bu beş şeydir

58. sayfada bir hikâye daha vardır.

59. sayfada o, ö, u, ü harflerinin kolay okunmaları için vav harfinin üstüne ve altına eklenen bazı işaretlerden bahsedilir.

Harflerin şekilleri, adları ve karşıladıkları seslerin farklı olduğu bir çizelgede gösterilmiştir. Bazı durumlarda harfler farklı sesleri de karşılayabilmektedir. Bu sayfada yazılan örnek cümlelerde hareke gibi kabul elden vav harfinin üstünde ve altında bazı işaretler kullanılmıştır. Bu işaretler yardımıyla çıkış yerlerine göre benzer olan seslerin yazılışları birbirinden ayrılmıştır. Sadece öñ, oḳ, üz, uz (اوڭ اوڕ اوز اوز) kelimelerine bulunan o, ö, u, ü (ۏ ۅ ۆ ۇ) harflerini karşılar. Bu işaretler 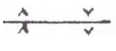 sadece vav harfiyle kullanılırlar. Örneğin ‘Serçe kuşu öldü’, ‘Felan efendi memur oldu’ dediğimizde öldüyü oldudan ‘Kış geldi sular buz kesti’ ‘Torbanın ağzını büz’ dediğimizde buzu büzden ve bu gibi kelimeleri fark edip birbirinden ayırmak için şekiller birinin üstüne, diğerinin de altına konulur.

61. sayfada o, ö, u, ü harflerinin cümle içinde kullanımları verilmiş, okuma sırasında birbirine karıştırılması muhtemel kelimeler üzerinde durulmuştur.

Ö harfinin öğretimi

Ör: Çorabı ördüm yāḫūd örme

Öñ: Öñümde ṭurma öñümden ḳaç

Öl: Serçe ḳuşı öldi yaʿnī fevt oldı

Bön: Bön ādem yaʿnī ṣāfderūn

Çöz: Çuvalıñ aġzını çöz

Çöl: ʿArabīstān çöli yaʿnī ḳumluḳ

Döl: Döl yaʿnī bostānıñ ve ṭavarıñ ufaḳları

Söz: Söyledigim söz yaʿnī laḳırdı

Kör: Serçeniñ bir gözi kör

Gön: BaʿẓI öküz göni manda göninden ḳalındır.

O harfinin öğretimi

Oḳ: Oḳ meydānında oḳ atmaḳ

Ol: Falān efendi bir yere me'mūr oldı

Boz: Şu yüzlik altunı baña boz

Bol: Bu setre baña bol geldi

Ṣol: Ṣol ṭarafında ṣol ḳol aġāsı

Ṭoḳ: Ḳarnım ṭoḳ cānım bir şey istemez

Ẓor: Ẓor yaʿnī güc iş

Ḳor: Ḳahveyi ḳor üzerinde pişir

Ḳol: Ṣaġ ḳolımda çoḳ ḳuvvet var

Mor: Mor renk bir boyun bağı aldım

Ü harfinin öğretimi

Üc: Üc yüz ʿaded yüzlik altun aldım

Üz: Amān efendim beni üzme hastayım

Büz: Ṭorbanı aġzını büz

Dün: Dün ṣabāḥdan berü görmedim

Sür: Boyayı taḫtaya sür

Süz: Süzülmüş ṭorba yoġurdı

Güz: Yaz mevsimi bitti güz mevsimi geldi

Gün: Dün görmedim evvelki gün gördüm

Güc: Geç olsun da güc olmasın

Yüz: Fālan kimseden yüz biñ ġuruş aldım

U harfinin öğretimi

Ur: Fālan adamıñ beyninde ur varmış

Uz: Fālan adamıñ eli uz yaʿnī hünerlü

Un: Buġday unı beyāż olur

Bur: Ḳolını burma yaʿnī bükme

Çul: Bārgīriñ çulı eskimiş

Bul: Fālan adamı Üsküdārda aradım bulmadım

Dul: Fālan kimse bir dul ḳadın aldı

Ṭuz: Külbastı ṭuzlu olmuş

Buz: Ḳış geldi ṣular buz kesti

Ḳur: Sāʿati kurdum

62–65. sayfalar arasında bir karşılıklı konuşma metni vardır. Bu metinde günlerin, ayların ve mevsimlerin adları ve sayıları ele alınmıştır. Ayrıca ebcet hesabıyla ilgili bilgiler de verilmiştir.

S: Efendi oğlum günlerin isimleri heb bilür misiniz?

C: Evet efendim, isterseniz beyān ideyim *(söyleyeyim)*.

S: İḥsān buyurursuñuz *(İyilik edersiniz)*.

C: Estaġfırullah efendim ümm-i devletleriñize *(saadetinizin kaynağına)* imtiṣālen *(bağlı kalarak)* ẕikr ideyim *(söyleyeyim)*. Cumʿa, cumʿairtesi, pāzār, pāzārirtesi, ṣālı, cehārşenbih *(çarşamba)*, pencşembih *(perşembe)* olub mecmuʿı *(toplamı)* yedi gündür.

S: Aferin oġlum bir ay ḳaç hafta ve ḳaç gündir

C: Kāmil *(tam)* bir ay dört hafta ve birḳaç günden ʿibāretdir. Zirā dört hafta yigirmi *(yirmi)* sekiz gün ider. Ve aylar ise dāʿimā bir ḳıyās üzre olmadıġıçün ʿArabī ayları yigirmi ṭoḳuz ve Rūmī aylarınıñ baʿżısı yigirmi sekiz ve baʿżısı yigirmi ṭoḳuz ve baʿżısı otuz ve baʿżısı otuz bir gün olabilir.

S: Pek güzel bir sene ḳaç aydır ve isimleri nedir?

C: Ḳamil bir sene ok iki ay olub ʿArabī aylarınıñ isimleri muḥarremü'l-ḥaram, ṣeferü'l-ḫayr, rebiʿü'l-evvel, rebiʿü'l-aḫir, cemādiyü'l-evveli, cemādiyü'l-aḫiri, recebü'l-ferd, şaʿbānü'l-muʿẓam, rażāhü'l-mübārek, şevvalü'l-mükerrem, ẕi'l-ḳaʿde, ẕi'l-ḫicceü'ş-şerīf ve Rūmī ayları daḥī kanūn-i ṣānī *(ocak)*, şubāṭ, mārt, nīsān, māyıs, ḥazīrān, temmūz, aġustos, iylül, teşrīn-i evvel *(ekim)*, teşrin-i sānī *(kasım)*, kanūn-ı evvel *(aralık)* isimlerile tesmiye olınmuşlardır.

S: Pek güzel āferīn oġlum bālāda *(üstte)* bir ay dört hafta ve birḳaç günden ibaret ʿibāret buyurduñuz imdī bir seneniñ daḫı böyle bir aḳsāmı *(bölüm)* var mı ve oldıġı ḥālde ne isimle müsemmādır.

C: Evet efendim bir seneyi dört faṣla *(bölüm)* taḳsīm birle faṣl-ı evvel *(birinci bölüm)* rebiʿ ki ilkbahār, faṣl-ı ṣānī *(ikinci bölüm)* ṣayf ki yaz, faṣl-ı ṣāliṣ ḥarīf ki ṣoñbahār ve güz daḫı dirler, ve faṣl-ı rābiʿ şitā ki ḳış tesmiye olınmuşdur ve taʿrīf-i digerle bütün seneyi ikiye taḳsimen mevāsim-i ṣayf *(yaz mevsimi)* ve mevāsim-i şitā *(kış mevsimi)* daḫı dirler.

S: Āferīn oġlum imdī ẕikr iylediğiñiz fuṣūl-i erbaʿadan *(dört fasıl-mevsimler)* her bir faṣlıñ ḳaç ay oldıġını bi'l-ifāde ve ḳanġı mevsime teṣādüfini ẕikr idebilür misiñiz?

C: Evet efendim her bir faṣl üç māhdan ʿibāret olub meṣelā mārt ayınıñ ṭoḳuzunda ḳış eyyāmı *(günler)* bitüb ilkbahār girer. Üç aydan ṣoñra ḥazīrānıñ ṭoḳuzunda ilkbahār ḫitām *(son)* bulub yaz eyyāmı başlar. Yine üç ayıñ devrinde iylülüñ onbirinde güz eyyāmı başlar. Ve ḳış tekmilinde *(bitiminde)* tekrār ilkbahār gelerek devr-i dā'im olmaḳda ise de ilkbahār diger mevāsime beñzemeyüb aġaclar yabraḳlanur ve güller açılub bülbüller feryād u fiġān itmege başlar ve ṭaġlar günāgün çiçekler ile müzeyyen *(süslenmiş)* ve müferriḥ *(ferahlatıcı)* olur. Elḥāṣıl evvel bahār insāna öyle te' ṣīr itmişdür ki tavṣīf *(niteleme)* ve taʿrīfden müberrādır *(kurtulmuş-gerek yoktur)*. Ve mevsim-i yazda hevālar ġāyet sıcāḳ olmaġla meyveleriñ kāfisi *(çoğu)* mevsimde kemālini *(olgun)* bulur ve güz eyyāmında ḫazān yelleri esüb yabraḳlar ṣararır ṣolar. Ve ṣıḳ ṣıḳ yaġmūrlar yaġar ve gündüzler ḳışalub giceler uzamaya başlar ve rūzgār ve araṣıra fırtınalar eksik olmaz. Ve ḳış mevsiminde ifrāṭla *(aşırı)* ṣoġuk olub ḳar yaġar ṣular buz kesilüb ṭoñar ve gündüzler ġāyet ḳışalub giceler uzun olur. Netice-i kelām *(sözün kısası)* minvāl muharrer *(yazıldığı gibi)* üzre yine ilkbahār gelür.

S: Pek aʿlā şerḥ *(açıklama)* ve beyān eylendiñiz. İmdī ʿilm-i nücūmda *(astroloji)* ve baʿżı eşʿār *(şiirler)* ve tevāriḫde *(tarihler)* istiʿmāl *(kullanılan)*

olunagelen ebced ḥesābı ki aña cümel-i ṣaġīr *(ebced hesabı)* daḫı ıṭlāk olur anı daḫı ẕikr idebilür misiñiz.

C: Evet efendim zīrde gösterildigi ve cümle sekiz kelimeyi terkīb *(birleştiren)* iden yigirmi sekiz ḥurūfıñ taḫtlarında *(alt)* gösterilen erkāmdan *(rakamlar)* mürekkeb *(meydana gelmiş)* olub evvelki üç kelimeniñ ḥurūfātı *(harfleri)* ʿaded-i āḥādı *(birler basamağında yer alan rakamlar)* kelime-i rābiʿa *(dördüncü kelime)* ve ḫāmse *(beşinci)* ʿaşerātı *(onlar basamağı)* ve baʿde-zīn *(bundan sonra)* kelimāt-ı sā'ireniñ *(diğer kelimeler)* ḥurūfātı ẓāya varınca miʾ atı *(yüzler basamağı)* iştimāl *(içine alır)* ve āḫir *(son)* ḥurūfı olan ġayn biñ ʿadedine delālet *(işaret)* iyledigi iḥtimāldir. (s. 62–65)

65. sayfada kitabın bitişi nedeniyle dualara yer verilmiştir.

66–68. sayfalar arasında çeşitli kişlerce tarih düşmek için yazılan şiirlere yer verilmiştir. Bu tarihler şu kişilerce yazılmıştır: Ziver Efendi, Eşref Bey, Senih Efendi, Osman Şems Efendi, Fatin Efendi, Naili Efendi

68.sayfada eserin basım yılı ve yeri yazılarak kitap bitirilmiştir.

4.3. İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabının İncelenmesi

4.3.1. Dış Özellikler

Ele aldığımız İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları 4099, Ders Kitapları Dizisi 1065 adı altında, İhlâs Gazetecilik A.Ş. tarafından 2005 yılında Ankara'da basılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 18.07.2005 gün ve 269 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Yayınlar Dairesi Başkanlığı'nın 27.07.2005 gün ve 3671 sayılı onayı ile birinci defa 461.980 adet basılmıştır.

Kitap Dr. Abdullah Erol, Melek Özger Bingöl, Sibel Ç. Yalçın, Remzi Demiroğlu, Ali Irmak ve Murat Ceylan tarafından yazılmıştır. Kitapta Prof. Dr. Firdevs Güneş editör, Dr. Melek Gül Şahinel program geliştirme uzmanı, Serdar Arhan Dil uzmanı, Nizamettin Kaya ölçme-değerlendirme uzmanı, Şaziye

Yavuzoğlu ve Melek Demiratan görsel tasarım, Zeki Aydın rehberlik uzmanı olarak görev almıştır.

26,9x19 boyutlarında, beyaz kâğıda basılıdır. Kitabın kapağı Amerikan bristol kartondandır. Ön kapakta kitabın adı, bir resim ve bakanlığın simgesi vardır. Arka kapakta MEB'in eğitimle ilgili kampanyaları, ormanla ilgili bir resim ve yazı (takımın diğer kitaplarında trafik kurallarıyla ilgili afiş), uluslar arası kitap seri numarası ile kitabın satış fiyatı yer almaktadır.

Kitap toplam seksen sekiz sayfadır.

İlk sayfa numarasızdır ve kitabın adı, yazarlar, bakanlığın simgesi, baskı sayısı, basımevi, basım yeri ve yılı yazılıdır.

İkinci sayfada kitabın bakanlık yayınlarındaki numaraları, kitaptan alıntı yapılamayacağına dair uyarı yazısı, kitabın hazırlığında görev alanlar, uluslar arası kitap seri numarası ve ders kitabı olarak kabul ediliş tarihi yer almaktadır.

Üçüncü sayfada bayrak ve İstiklâl Marşı'nın ilk iki kıtası yer almaktadır.

Dördüncü sayfada öğrenci andı yer almaktadır.

Beşinci sayfada Atatürk'ün resmine yer verilmiştir.

Altıncı sayfa boş bırakılmıştır.

Yedinci sayfada içindekiler kısmı yer almaktadır.

Sekizinci sayfada kitapta neler olduğu resimler yardımıyla gösterilmiştir.

Dokuz ile yetmiş birinci sayfa arasında metinler vardır.

Yetmiş iki ile yetmiş dördüncü sayfalar arasında yazarların özgeçmişlerine yer verilmiştir.

Yetmiş beş ile seksen üçüncü sayfalar arasında sözlük yer almaktadır.

Seksen dört ile seksen yedinci sayfalar arasında kaynakça kısmı vardır.

Seksen sekizinci sayfada Türk dünyası haritası yer almaktadır.

4.3.2. İç Özellikler

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı "Hayal Gücü ve Gizemler, Eğitsel ve Sosyal Etkinlikler, Değerlerimiz, Oyun ve Spor" olmak üzere dört temaya ayrılmıştır. Bu temalar içinde öykü, şiir ve drama örnekleri vardır. Metinlere geçmeden önce "Neler Düşünüyorsunuz?" bölümleri vardır. Bu bölümde temada yer alan metinlerle ilgili ön hazırlık soruları verilmiştir. Bu sorular öğrencileri düşündürmeye yönelik sorulardır. Metinlerden sonra "Neleri Biliyorum?" bölümü gelir. Bu bölüm içindekiler sayfasında "Neler Biliyorum?" diye verilmiştir. Öğrencilere metinlerle ilgili ve metinlerden bağımsız soruların sorulduğu bu bölümlerde bazı görgü ve ahlak kuralları ile toplumsal kurallar öğretilir. Ayrıca doğru olan kutuyu işaretleme, boşluk doldurma, kelime ile resmi eşleştirme çalışmaları ile işlenen temada en çok beğenilen veya akılda kalan bölümünle ilgili resim çizme ya da yazı yazıma etkinlikleri de yaptırılır.

Neleri Biliyorum? Bölümlerinde yer alan kelime ile resmi eşleştirme çalışmalarında metinlerde geçen kelimelerin resimlerine yer verilmiştir. Ancak 53. sayfada yer alan eşleştirmede metinlerde geçmemesine rağmen Nasrettin Hoca'nın ismine ve resmine yer verilmiştir. Bu durum kitabın genel yapısını bozmaktadır.

Kitabın arkasında yer alan "Yazarların Özgeçmişleri" bölümünde **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'**nda yazılarına yer verilmediği halde Ulviye Alpay ile Gülten Dayıoğlu'nun özgeçmişlerine yer verilmiş. Bu iki yazarın metinleri İlköğretim Türkçe 1 Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda yer almaktadır. Ancak **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'**nda yazılarına yer verildiği halde Can Altıntaş, Aziz Sivaslıoğlu, Ahmet Yıldırım, Mustafa Oğuz ve Zülker Meydan'ın özgeçmişlerine yer verilmemiştir.

Mustafa Ruhi Şirin'den alınan Ayla'nın Bulut Oyunu adlı metnin alındığı yer olarak Çocuk Edebiyatı Dizisi gösterilmiştir. Ancak kitabın kaynakçasında böyle bir eser yer almamaktadır.

4.3.3. Metinlerin Değerlendirilmesi

ŞEMSİYE

S. Ahmet UZUN tarafından yazılmış, www.iogm.meb.gov.tr adresinden alınmış.

Yirmi altı kelime, sekiz cümle, iki dörtlükten oluşmaktadır. Şiirde on yedi farklı kelime yer almaktadır.

Cümleler istek ve şart kipiyle yazılmıştır.

Noktalama işaretlerinden nokta ve virgül verilmiştir.

Şiir iki resimle desteklenmiş. İlk sayfada şemsiyesini dünya üzerinde açarak dünyayı çöplerden koruyan bir kız çocuğu resmedilmiş. Diğer sayfada da maviden laciverde uzanan bir fon üzerine şiir yazılmış. Mavi fonda aynı kız çocuğu çevredeki çöpleri toplayıp elindeki torbaya koyuyor. Lacivert kısım ise gökyüzü olarak düşünülmüş ve birkaç tane yıldız çizilmiş.

Metin ile şiir uyumlu ancak yeterli değildir. Metinde kötülüklerden bahsedilirken resimde sadece çöp resimleri çizilmiştir. Kötülük kavramı maddileştirilmiştir. Bu da kötülük kavramının sadece çöple sınırlandırıldığı izlenimini uyandırmaktadır.

Şiir bir çocuğun ağzından yazılmıştır.

1. dörtlükte çocuk, kocaman bir şemsiyesi olsa bunu dünyanın üzerine tutacağını ve böylece dünyayı kötülüklerden koruyacağını düşünmektedir.

2. dörtlükte ise kocaman bir uçan balonu olsa tüm kötülükleri bunun içine koyabileceği ve balonu dünyadan uzağa atarak dünyayı kötülüklerden uzak tutacağını düşünmektedir.

Şiirin 2. dörtlüğündeki kötülükleri bir uçan balonun içine koyup uzağa atma düşüncesi de çocuğa verilen yanlış bir iletidir. Çocuğun aklında "Biz kötülükleri kendimizden uzaklaştırırsak, onları bizden uzak bir yerlere atarsak onlardan kurtulmuş oluruz." gibi bir düşünce uyandırmaktadır.

Şiirin altında şairin adı ile birlikte şiirin alındığı internet adresi de verilmiş. Ancak bu internet adresi yanlıştır. www.meb.gov.tr ana sayfasından ulaşılan alt sayfalarda www kullanılmamaktadır. Doğrudan site adı yazılmalıdır. İnternet adresinin doğrusu http://iogm.meb.gov.tr veya iogm.meb.gov.tr olmalıdır.

Kitabın kaynakçasında da şiirin alındığı yer tam olarak gösterilmemiştir. Şiirin 25.11.2006 tarihinde tam olarak bulunduğu yer http://iogm.meb.gov.tr/pages.php?page=size_ozel&size_ozel=ogrenci&id=41 adresidir. Bu şiire site içerisindeki 'size özel' bölümünden ulaşılabilir.

GÜNEŞ NEREYE GİDİYOR?

Ahmet Çağlayan'ın Evimizdeki Öğretmen adlı kitabından alınıp düzenlenmiş bir öykü.

Otuz yedi cümle, yüz kırk dokuz kelimeden oluşmaktadır. Metinde yetmiş farklı kelime kullanılmıştır.

Noktalama işaretlerinden nokta, virgül, soru işareti, iki nokta, noktalı virgül, kesme işareti ve konuşma çizgisi verilmiştir.

Cümleler şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, gelecek zaman, şimdiki zamanın hikâyesi, öğrenilen geçmiş zaman'ın hikâyesi ve emir kipi ile yazılmıştır.

Halil adlı küçük bir çocuğun Güneş'in batarken nereye gittiğini merak etmesiyle başlayan öykü, küçük Halil'in güneşin peşinden koşmasıyla devam eder. Çok yorulan Halil evinden iyice uzaklaşmıştır. Otlar üzerinde uykuya dalar. Üşüyerek uyanır. Etrafı aydınlatan Ay'ı görür. Ay ona, Güneş'in, "Nereye gittiğimi merak ediyorsa çok kitap okusun." dediğini söyler. Etraftan anne ve babasının seslerini duyan Halil, annesine sarılır ve daha çok kitap okumaya karar verir.

Öykü dört resimle desteklenmiş. Metinle resimler uyumludur.

GÖK KUŞAĞI

Can Altıntaş tarafından yazılmış. Kitabın, yazarların özgeçmişlerinin verildiği bölümünde Can Altıntaş hakkında bilgi verilmemiştir.

Bir ilköğretim öğrencisi tarafından yazıldığını tahmin ettiğimiz şiirde isim cümleleri, eksiltili cümleler ve istek kipleri kullanılmıştır.

Metin gökkuşağından kayan iki çocuk resmiyle desteklenmiş.

Kırk kelime, beş cümle ve iki bölümden oluşan bir şiirdir. Şiirde yirmi bir farklı kelime kullanılmıştır.

AYLA'NIN BULUT OYUNU

Mustafa Ruhi Şirin tarafından yazılmış, kitabı hazırlayanlarca düzenlenmiş bir öyküdür.

Yirmi altı cümle, yüz on sekiz kelimeden oluşmuştur. Metinde doksan bir farklı kelime kullanılmıştır. Cümleler şimdiki zamanın hikâyesi, görülen geçmiş zaman, şimdiki zaman, ek fiilin geniş zamanı, öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi ile yazılmıştır. Ayrıca cümle özelliği göstermeyen eksiltili yapılar da kullanılmıştır.

Ayla adlı bir kız çocuğunun bulutları bir şeylere benzeterek oynadığı bir oyunu anlatır. Ayla bulutları kuş, kuzuya, Keloğlan'a benzetir. Ablasının da bu güzel görüntüleri görmesini ister. Ablası onun hayal gördüğünü söyler. Ayla ablasının bu

sözüne büyüklerin çok dikkatsiz olduklarını söyleyerek karşılık verir. Yağmurun yağmasıyla Ayla'nın bulut oyunu sona erer.

Öykü dört resimle desteklenmiş. Metinle resimler uyumludur.

BORA'NIN TELEFONU

Bu kitap için komisyon tarafından yazılmıştır.

İki yüz kırk iki kelime ve elli beş cümle vardır. Metinde yüz on yedi farklı kelime kullanılmıştır.

Cümlelerde görülen geçmiş zaman, şimdiki zaman, şimdiki zamanın hikâyesi, istek kipi, ek fiilin geniş zamanı ve gelecek zaman kullanılmıştır.

Bora adlı bir çocuk okulda öğrendiği teflon deneyini evde de yapmak için acele eder. Ancak annesi önce üstünü değiştirmesi, elini yüzünü yıkaması ve yemek yemesi gerektiğini söyler. Bora annesinin dediklerini yaptıktan sonra, kardeşiyle beraber yoğurt kaplarından telefon yaparak akşama kadar bu telefonla oynarlar.

Öykü dört resimle desteklenmiş. Metinle resimler uyumludur.

DENİZ KIZI OKULDA

Bu kitap için komisyon tarafından yazılmıştır.

Doksan üç kelime, otuz dokuz cümle ve bir cümle özelliği göstermeyen eksiltili yapıdan oluşmuştur. Metinde yüz yedi farklı kelime vardır.

Cümlelerde görülen geçmiş zaman, şimdiki zaman, ek fiilin görülen geçmiş zamanı kullanılmıştır.

Burak adlı bir çocuk okula gelecek olan tiyatro oyununa bilet alır. Oyun günü erkenden kalkar hazırlanır. Babası Burak'ı okula bırakır. Burak ilk kez bir tiyatro oyunu izleyeceği için çok heyecanlıdır. Oyun deniz kızının hayatını anlatır.

Burak oyunu ilgiyle seyreder. Oyunun bitiminde babası onu almaya gelmiştir. Burak babasına oyunu anlatır ve sık sık tiyatroya gitmek istediğini söyler.

Deniz kızı kelimesi biri metin içinde, diğeri de "Neleri Biliyorum?" bölümünde olmak üzere iki yerde büyük harfle başlamıştır. Özel isim olmamasına rağmen deniz kızı kelimesinin büyük yazılması yanlıştır. Selam kelimesi de selâm biçiminde inceltme işareti kullanılarak yazılmıştır. Oysa Yazım Kılavuzu (TDK: 2005,405)'nda kelime selam olarak verilmiştir.

Öykü dört resimle desteklenmiş. Metinle resimler uyumludur.

KAMP ARKADAŞLARI

İpek Ongun'un aynı adlı eserinden düzenlenmiştir.

Yüz kırk dört kelime, otuz sekiz cümleden oluşmuştur. Metibde altmış dokuz farklı kelime vardır.

Cümlelerde görülen geçmiş zaman, şimdiki zamanın hikâyesi, ek fiilin görülen geçmiş zamanı, gelecek zaman ve istek kipi kullanılmıştır.

Nilgün doğum gününde dedesinden hediye olarak bir çadır alır. Bu çadırdı nereye kuracağını düşünürken dedesi ona çadırı yaz tatilinde Akdeniz'e gidip orada kuracaklarını söyler. Dedesine yazın Mersin'e gitmek istediğini söyler. Çünkü önceden aynı apartmanda oturdukları Şerifeler, şimdi Mersin'e taşınmışlardır. Dedesi de bu fikri onaylayınca Nilgün çok sevinir. Hemen Şerife'ye telefon eder. Heyecanla yaz tatilinin gelmesini bekler.

Öykü dört resimle desteklenmiş. Metinle resimler uyumludur.

PALYAÇO

Müjdat GEZEN tarafından yazılmış bir şiirdir.

Yirmi iki kelime ve beş cümleden oluşmuştur. Şiirde on altı farklı kelime vardır.

Bir çocuğun ağzından yazılmış bu şiirde çocukların palyaçolara karşı olan sevgi ve ilgileri anlatılmaktadır.

Geniş zaman ve şimdiki zaman kullanılarak yazılmıştır.

Şiir bir palyaço resmiyle desteklenmiştir.

Palyaço kelimesi "Neleri Biliyorum?" bölümünde büyük harfle başlamıştır. Özel isim olmamasına rağmen palyaço kelimesinin büyük yazılması yanlıştır.

KELOĞLAN VE ÇOCUK BAYRAMI

Asiye Karadağ tarafından yazılmış bir dramatizasyon metnidir.

Yüz yirmi bir kelime, yirmi yedi cümle ve cümle özelliği göstermeyen eksiltili yapılardan oluşmuştur. Metinde altmış beş faklı kelime vardır.

Cümlelerde şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman kullanılmıştır.

Keloğlan, bayramda süslenmiş çocukları görür. Bu bayramın ne bayramı olduğunu sorar. Çocuklar 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı derler. Keloğlan kendi zamanlarında çocuk bayramı olmadığını söyler. Ulusal egemenliğin ne demek olduğunu sorar. Onlar da insanların kendi kendilerini yönetmesidir derler. Keloğlan niçin bu günün çocuk bayramı olduğunu da sorar. Çocuklar büyüyünce ülkeyi yöneteceğinden bu bayramın çocuklara Atatürk tarafından armağan edildiğini söylerler. Keloğlan etrafta oynayan çocukların büyüyünce ülkeyi yönetecek olmalarına şaşırır ve bu ülkenin kralı ve padişahı yok mu diye sorar. Onlar da kralın da padişahın da olmadığını, insanların kendi ülkelerinin kendilerinin yönettiğini söylerler. Keloğlan bu bayramı çok sevdiğini söyler, "Diğer masal arkadaşlarım da bayrama katılabilir mi?" diye sorar. Çocuklar da çok mutlu olacaklarını söylerler.

Metinde konuyla uyumlu üç resim kullanılmıştır. Pamuk Prenses, Kırmızı Başlıklı Kız ve Pinokyo Keloğlanın masal arkadaşları olarak resmedilmiştir.

Metinde bayram "23 Nisan Ulusal Egemenlik Çocuk Bayramı" olarak geçmiştir. "Neleri Biliyorum?" bölümünde bu hata düzeltilmiş ve bayramın adı "23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" olarak yazılmıştır.

KIRMIZININ SEVİNCİ

Nurdan Damla tarafından yazılmış bir öyküdür.

Öykü, kırmızı rengin ağzından yazılmıştır. Kırmızı, çocukların kendisini çok sevdiğinden bahsederek kırmızı renkli nesnelerin bazılarını sayar. Kırmızı elma, çilek, kiraz, kırmızı gül, kırmızı balon çocukların en sevdiği şeylerdendir. Çocuklar yanlarına gelen baloncudan kırmızı balon isterler. Baloncu kırmızı balonları teker teker şişirerek çocuklara verir. Çocuklar çok sevinirler. Özellikle bayrağın renginin de kırmızı olması, kırmızıyı çok sevindirmiştir.

Yirmi sekiz cümle, yüz elli yedi kelimeden oluşmuştur. Metinde seksen dört farklı kelime vardır. Cümleler geniş zaman, görülen geçmiş zaman, gelecek zamanın hikâyesi, şimdiki zamanın hikâyesi, öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi ile yazılmıştır.

Metin, konuyla uyumlu dört resimle süslenmiştir.

İKİ ARKADAŞ

Ünver Oral tarafından yazılmış bir şiirdir.

Karagöz ve Hacivat'ın arkadaşlığı ve sözlerinin öğreticiliği üzerine kurulu bir şiirdir.

Şiir, Karagöz ve Hacivat'ın birlikte gösterildiği bir perde ile desteklenmiş.

Şiirde otuz sekiz kelime ve on bir cümle vardır. Otuz üç farklı kelime kullanılmıştır. Şiirde altı beyit uyaklara dikkat edilerek yazılmıştır.

Cümleler geniş zamanda ve emir kipiyle yazılmıştır.

BAYRAM SEVİNCİ

Mustafa Oğuz tarafından yazılmış şiir kısaltılarak kitaba alınmıştır.

Otuz üç kelime, yedi cümle ve cümle özelliği göstermeyen yapılardan oluşmuştur. Metinde yirmi dört farklı kelime vardır.

Bir çocuğun dilinden yazılmıştır. Çocuk, önce yeni alınan kıyafetlerini sonra da bayram ziyaretlerini anlatarak bayramı çok sevdiğini ve sık sık gelmesini istediğini söyler.

Şiir, konuyla uyumlu bir resimle süslenmiştir.

Cümleler –di'li geçmiş zaman ve istek kipiyle yazılmıştır.

FUTBOLCU FİL

Aziz Sivaslıoğlu tarafından yazılmış, kitabı hazırlayanlarca düzenlenmiş fabl tarzında bir öyküdür.

İki yüz elli kelime ve elli iki kelimeden oluşmuştur. Cümle özelliği göstermeyen eksiltili yapılar da kullanılmıştır. Metinde yüz on dört farklı kelime kullanılmıştır. Görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi, gelecek zamanın hikâyesi, ek fiilin görülen geçmiş zamanı kullanılmıştır.

Öykü bir oyun tekerlemesiyle başlar.

Öykünün kahramanları hayvanlardır. Tilkispor ile Tavşanspor futbol maçı yapacaklardır. Takımlar beşer kişiden oluşmak zorundadır. Tavşanspor dört kişi olduğu için küçük fili kaleci olarak oyuna alırlar. Tilkisporlu futbolcular kaleyi

kaplayan file gol atamazlar. Maçın hakemi kargaya itiraz ederler. Küçük fil kaleden çıkar yerine bir tavşan geçer. Küçük fil kaleden çıktığına çok sevinir. Bu arada Tilkispor bir gol atar. Küçük fil oyuna ısınmaya başlar. Artık futbolun nasıl oynandığını herkese gösterecektir. Çok güzel iki gol atarak takımının galip gelmesini sağlar. Futbol dünyası futbolcu fil gibi yetenekli bir futbolcu kazanmıştır. Tavşansporlu futbolcular hep beraber başarılarını kutlarlar.

Öykü beş resimle süslenmiştir.

MIZIKÇI

Ahmet Yıldırım tarafından yazılmış, kitabı hazırlayanlarca düzenlenmiş bir öyküdür.

Yüz altmış kelime ve otuz üç cümleden oluşmuştur. Metinde doksan yedi farklı kelime kullanılmıştır. Görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi, geniş zamanın hikâyesi, şimdiki zamanın hikâyesi, ek fiilin görülen geçmiş zamanı kullanılmıştır.

Oynadığı oyunlarda mızıkçılık yaptığı için arkadaşlarının "mızıkçı" diye seslendikleri Ali adlı bir çocuk vardır. Yenilince oyunu bozmak için kavga çıkarır. Yenilgiyi hiç kabul etmez. Ama bunları neden yaptığını da bilmez. Bir gün arkadaşları "Aramızda mızıkçılara yer yok" derler. Çok şaşırır, çok üzülür. O günden sonra kimse onunla oynamaz. Evde kardeşiyle oynamaya başlar. Ama kardeşiyle oynamak arkadaşlarıyla oynamak gibi değildir. Arkadaşları oyun oynarken uzaktan seyreder. İçinden hep kendisini de çağırmalarını ister. Bir gün yine arkadaşlarını seyrederken arkadaşlarının sayılarının iki takım çıkarmaya yetmediğini görür. Beni çağırsalar da mızıkçılıktan vazgeçtiğimi onlara göstersem diye düşünür. Arkadaşlarından biri "Ali bizimle futbol oynamak iste misin?" diye sorar. Hem arkadaşlarının kendisini çağırmasına hem de mızıkçı yerine ismiyle seslenmelerine çok sevinir. Arkadaşlarının yanına koşar. Önceki yaptıkları için özür dileyerek arkadaşlarıyla oynamaya başlar.

Çocuklara mızıkçılık yapmanın ne kadar kötü bir şey olduğunu, mızıkçıların arkadaşları tarafından sevilmediğini anlatması gibi önemli iletiler taşır. Çocuğun yaptığı hatalar için arkadaşlarından özür dilemesi de önemli bir iletidir. Ancak arkadaşlarının oyuncu eksikleri olduğu için mızıkçılık yapan çocuğu çağırmaları çocuklar tarafından yanlış anlaşılabilir. Çocukların mızıkçılık yapan arkadaşlarını oyuna davet etmelerinin sebebi kendi oyunları için bir kişiye daha ihtiyaç duymaları gösterilmiştir.

Öyküde konuyla uyumlu dört resim kullanılmıştır.

OYNUYORUM

Aziz Sivaslıoğlu tarafından yazılmış bir şiirdir.

Bir çocuğun ağzından yazılmış, çocuklar tarafından en sevilen şeyin oyun olduğunu anlatan bir şiirdir.

Yirmi dört kelime ve sekiz cümleden oluşmuştur. Şiirde yirmi bir farklı kelime kullanılmıştır. Cümlelerde geniş zaman kullanılmıştır.

Şiiri destekleyen bir resim vardır.

KİTAP SEVGİSİ

Zülker Meydan tarafından yazılmış, kitabı hazırlayanlarca düzenlenmiş bir öyküdür.

Metin yüz dört kelime ve yirmi üç cümleden oluşmuştur. Metinde altmış bir farklı kelime vardır. Görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi, geniş zaman, ek fiilin görülen geçmiş zamanı kullanılmıştır.

Çocuklar günlerini nasıl değerlendireceklerini düşünürler. Kitap okuma oyunu oynamaya karar verirler. Okuduğu kitabı arkadaşlarına anlatacaklardı. Çocuklar evlerinden kitaplarını getirirler, parkta bir ağacın altında oturup kitaplarını okurlar. Sonra birbirlerine kitaplarını anlatırlar. Okuma yazmaya güzelce öğrenen Ali

kitabını çok güzel anlatır. Bu oyunu her gün oynamaya karar verirler. Kitap en iyi arkadaştır sözünü daha iyi anlarlar.

Çocuklara kitap okumanın çok zevkli bir iş olduğunu anlatması önemli bir iletidir. Çocuklar kitap okuma oyunu oynayarak hem zevkli vakit geçirirler hem de kitapları bir birlerine anlatarak diğer kitaplar hakkında da bilgi sahibi olur.

4.4. Karşılaştırma

Çalışmamızın bu bölümünde **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı** ile **Nuhbetü'l-Etfâl**'in karşılaştırmasını yapmaya çalıştık. Karşılaştırmada kitapların özelliklerine, metinlerin içeriklerine, iletilerine, cümlelerdeki kelime sayılarına ve türlerine değindik.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı Ses Temelli Cümle Yöntemine göre yazılmıştır. Takımın diğer kitaplarından olan 'Okuma Yazma Öğreniyorum' kitabı bu yönteme göre hazırlanmış çalışmalardan oluşmaktadır. Bu yöntemde sesler gruplara ayrıldığı için, anlamlı hecelerle okuma çalışmalarına başlanır.

Nuhbetü'l-Etfâl ise Harf (Alfabe-Tesmiye) Yöntemi esasına göre yazılmıştır. Tek heceden başlanıp on bir heceli kelimelere kadar ulaşılmıştır. Doktor Rüşdü alfabeye eklediği yeni harf ve işaretlerle okumayı kolaylaştırmıştır. Bu alfabede otuz beş harf vardır. Ancak yine de yöntem gereği ilk dersler anlamsız hecelerin tekrarlanmasıyla geçmektedir.

Çalışmamızda yararlandığımız **İlköğretim Türkçe 1 Okuma Yazma** Öğreniyorum kitabında öğrencilere okutulan ilk cümleler en fazla iki heceli, iki ya da üç kelimelik cümlelerdir. Bu cümleler kısa emir cümleleridir. Daha sonra soru, ünlem ve haber cümlelerine geçilir. Ses Temelli Cümle Yönteminde sesler belli bir sırayla değil gruplara ayrılarak verildiği için her ses grubundan sonra öğrencilere verilen cümlelerin kelime sayısı ve çeşidi değişmektedir. Yeni program gereği olarak bu cümleler el yazısı ile verilmiştir.

Nuhbetü'l-Etfâl harf yöntemine göre yazıldığı için derslerde önce harfler tanıtılmıştır. Değişik yazı tipleri tanıtılmıştır. Osmanlıca metinlerde çok kullanılan nesih, talik, divani ve rika hatları okuma yazmaya başlandığı zaman verilmiştir. İlerleyen derslerde sülüs ve celîdivânî bir arada, siyakat, kufi ve el yazısı ayrı ayrı verilmiştir. Daha sonra heceleme devresine geçilmiştir. Bu heceletme harekelerin harflerle beraber verilmesiyle yapılmıştır. Dönemin Türkçesinde kullanılan bütün harekeler verildikten sonra kelime devresine geçilmiştir. İki harfli, üç harfli, dört harfli tek heceli kelimelerden başlanmış, sırasıyla on bir heceli kelimelere kadar gidilmiştir. Kelime devresi bittikten sonra metinlere geçilmiştir.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı öğrenciler için yazılmıştır. İlköğretim 1. sınıf öğrencileri için yazılmış bu kitap üçü öğrenciler, biri de öğretmenler için hazırlanmış dört kitaplık bir takımın parçasıdır. Takımın diğer kitapları 'Okuma Yazma Öğreniyorum', 'Öğrenci Çalışma Kitabı', 'Öğretmen Kılavuz Kitabı'dır.

Nuhbetü'l-Etfâl öğretmen kitabı özelliği taşımaktadır. Kitabın çeşitli yerlerinde öğretmenlere konuların öğretiminde neler yapmaları gerektiğinin söylenmesi, şiirlerin çoğunun çocukların seviyesine göre olmaması, tasavvufî içerikli şiirlere yer verilmesi, yer yer Arapça ve Farsça deyimler veya beyitler kullanılması bizi bu düşünceye sevk etmiştir. *"Yazarın bunlara yer vermesi, kitabını aynı zamanda çocukların ileride de okumaları için bir antoloji olarak düşündüğünü gösteriyor."* (Akyüz, 2000:3)

Nuhbetü'l-Etfâl öğretmenlerin bütün sınıflarda kullanabileceği bir kitap özelliği taşımaktadır. İlk bölümde sınıf kelimesi kullanılmamıştır. Diğer bölümlerde birinci sınıf, ikinci sınıf, üçüncü sınıf adları kullanılmıştır. Bu durum bizde eserin ilk bölümünün okuma yazma için bir hazırlık kısmı olduğu izlenimini uyandırmaktadır.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı öğrenci merkezli eğitim anlayışına uygun olarak yazılmıştır. Öğrencilerin konuya hazırlık yapmalarına, düşüncelerini, konularla ilgili kazanımlarını yazı ve resimle anlatmalarına imkân tanınmıştır. Gerek 'Öğrenci Çalışma Kitabı' gerekse 'Okuma Yama Öğreniyorum' kitabı öğrencilerin yapacağı pek çok etkinlikle doludur.

Nuhbetü'l-Etfâl tamamen öğretmen merkezli bir kitaptır.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda metinler içerikleriyle ilgili olan resimlerle desteklenmiştir.

Nuhbetü'l-Etfâl'de metinler meyve ve çiçek resimleriyle süslenmiştir.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda konular 'Hayal Gücü ve Gizemler, Eğitsel ve Sosyal Etkinlikler, Değerlerimiz, Oyun ve Spor' temalarına ayrılmıştır. Her tema uygun bir metinle ele alınmıştır.

Nuhbetü'l-Etfâl'de böyle bir tema ayrımı yoktur.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda yer alan 'Hayal Gücü ve Gizemler' temasında çocuklara çevre bilinci verilmeye, onlarda doğaya karşı merak ve öğrenme isteği uyandırılmaya, çocukların gök olaylarına karşı ilgilerini arttırmaya çalışılır. 'Eğitsel ve Sosyal Etkinlikler' temasında yaratıcı düşünceyi geliştirme, sosyal içerikli etkinlikler katılma, tiyatroya ve kampa gitmenin güzelliği konuları üzerinde durulmuştur. 'Değerlerimiz' temasında Türk toplumuna özgü sosyal değerler üzerinde durulur. Bu temadaki metinler 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın önemi ve güzelliğini, masal kahramanlarını, bayrağımızın güzel rengini, Karagöz ve Hacivat'ın arkadaşlığını, bayramlarda yaşanan sevinci anlatır. 'Oyun ve Spor' temasında oyunun çocuk yaşamındaki önemi, oyun oynarken mızıkçılık etmemek gerektiği, arkadaşlarla beraber kitap okumanın güzel bir oyun olduğu, oyun oynarken belli kurallara bağlı kalmak gerektiği üzerinde durulmuştur.

Nuhbetü'l-Etfâl'de çocuklara uygun olan içerikteki şiirlerde genellikle bilginin önemi, insanın bilgiye ulaşmak için çok çalışması ve bilgisinden dolayı büyüklenmemesi gerektiği, başkalarına karşı alçakgönüllü davranmanın önemi üzerinde durulmuştur. Karşılıklı konuşmalarda yalanın çok kötü bir şey olduğu, doğruluktan ayrılmamak gerektiği, büyüklerle konuşurken saygısızlık yapmamayı, gerekli ve doğru yerde konuşmanın önemi, okumanın ve öğrenmenin güzelliği üzerinde durulur. Metindeki 'Mide İle Azalarını Hikâyesi'nde birlikten kuvvet doğduğu ve birliği bozanların sonunda kendilerinin de zarar göreceği, 'Kabak İle Bir

Köylünün Hikâyesi'nde insanın her işe aklının ermeyeceği, bu yüzden de her işe karışmamak gerektiği, 'Deryaya Giden Balığın Hikâyesi'nde insanın kendisini asla büyük germemesi gerektiği, kendinden de büyükler olabileceği, 'İnce Kamış İle Ulu Ağacın Hikâyesi'nde kibirlenenlerin bundan elbette zarar görecekleri, 'Karınca İle Ağustos Böceğinin Hikâyesi'nde her işin sonunu baştan düşünmek gerektiği, 'Kedi İle Farelerin Hikâyesi'nde kötülerin hilelerine karşı uyanık olmalı, onların söz ve davranışlarına güvenmemek gerektiği, 'Tilki İle Kurt Hikâyesi'nde arkadaşlık yaptığımız kişiyi çok iyi tanımamız gerektiği, 'Arslan İle Fare Hikâyesi'nde kimseyi görünüşünden dolayı küçümsememek gerektiği, bir gün o insanların yardımına muhtaç olabileceğimizi, 'Bağcı İle Evlatlarının Hikâyesi'nde çalışıp kazanmanın en değerli hazine olduğu anlatılmaktadır.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda metinlere geçmeden önce ön hazırlık çalışmaları diyebileceğimiz 'Neler Düşünüyorsunuz?' adlı bir bölüm bulunmaktadır. Metinlerden sonra "Neleri Biliyorum?" bölümü gelir. Öğrencilere metinlerle ilgili ve metinlerden bağımsız soruların sorulduğu bu bölümlerde bazı ahlak kuralları, toplumsal kurallar öğretilir. Ayrıca doğru olan kutuyu işaretleme, boşluk doldurma, kelime ile resmi eşleştirme çalışmaları ile işlenen temada en çok beğenilen veya akılda kalan bölümünle ilgili resim çizme ya da yazı yazıma etkinlikleri de yaptırılır.

Nuhbetü'l-Etfâl'de ise böyle hazırlık çalışmaları ve sorular yoktur.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda altı şiir, dokuz hikâye, bir de dramatizasyon metni yer almaktadır.

Nuhbetü'l-Etfâl'de dört karşılıklı konuşma metni, on iki hikâye, doksan iki şiir vardır. Ayrıca 14. sayfaya derkenar edilen 5 şiir metni ile 66. ve 67. sayfada tarih düşmek amacıyla yazılan 6 şiir metnini inceleme dışı tuttuk.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda yer alan şiirler yüz kırk üç, drama metni yüz yirmi bir ve hikâyeler bin dört yüz on yedi kelime ile yazılmışlardır.

Nuhbetü'l-Etfâl'in okuma metinleri kısmındaki şiirlerinde bin beş yüz altmış üç kelime yer almıştır. Sayfaya derkenar edilmiş ve tarih düşmek için yazılmış şiirlerin kelimelerini bu sayıya dâhil etmedik. Çocuklara öğüt vermek için yazılan sözlerde yetmiş sekiz, görgü kurallarını öğretmek için yazılan karşılıklı konuşmalarda üç yüz yirmi dört ve hikâyelerde bin iki yüz seksen altı kelime kullanılmıştır. Bu durum **Nuhbetü'l-Etfâl**'in kelime öğretiminde **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı**'na göre daha zengin olduğunu göstermektedir.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda yer alan metinler ya oldukları gibi alınmış ya da düzenlenmiş veya kısaltılmışlardır.

Nuhbetü'l-Etfâl'de de aynı durum söz konusudur. Şiirler çoğunlukla gazellerden alınmadır. Hikâyelerin sonlarına da hikâyeden çıkarılacak dersler eklenmiştir.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda metinlerin alındığı yerler belirtilmiştir.

Nuhbetü'l-Etfâl'de böyle bir bilgiye yer verilmemiştir.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda metnine yer verilen şair ve yazarlar hakkında biyografik bilgiler vardır.

Nuhbetü'l-Etfâl'de eserinden yararlanılan şair ve yazarlar hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda Seyit Ahmet UZUN, Ahmet ÇAĞLAYAN, Can ALTINTAŞ, Mustafa Ruhi SİRİN, İpek ONGUN, Müjdat GEZEN, Asiye KARADAĞ, Nurdan DAMLA, Ünver ORAL, Mustafa OĞUZ, Aziz SİVASLIOĞLU (2 tane), Ahmet YILDIRIM, Zülker MEYDAN ve Komisyon (2 tane) tarafından yazılan metinler vardır. Toplam on altı metin, on dört farklı isimden alınmıştır.

Nuhbetü'l-Etfâl'de sadece şairlerin adları belirtilmiştir. Lâ ve Lâedrî olarak belirtilen sahibi belli olmayan şiirleri de farklı kişiler tarafından yazılmış olarak

kabul etmeyi uygun bulduk. Eserde Ahmed Pâşâ, Alî Yetîmî, Alî, Arabzâde Sadullah Efendi, Atâyî, Atıf, Azl-ı Rüşd, Belîg, Cevdet, Cevrî, Çelebizâde Asım, Eyûbî Necîb, Fâtih Merhum, Feyzî, Hâkânî, İzzet Ali Paşa, İzzet Monlâ, Kelîmî, Kemâl Pâşâ, Kemâl Pâşâzâde, Kerimî, Lâ (25 tane), Lâedrî (12 tane), Meşaleci Pâşâzâde, Mezâkî, Nabi (2 tane), Nâmî-i Merhûm, Nedîm, Nevres, Nûrî, Rafet, Rızâ, Rûhî, Rûhî-i Bağdâdî, Rüşdî, Sâbit, Said Beg, Saîdî, Sâlih Beg, Serves, Seyyid Vehbî (4 tane), Sultan Murad, Süleymân Fehîm, Sünbülzâde Vehbi (4 tane), Şeyh Gâlib (3 tane), Vâsıf (2 tane) ve Vâsık adlı şairlere ait şiirler vardır. Toplam doksan üç şiir metni, kırk yedi farklı isimden alınmıştır. İsim listesine bakıldığında yazar çeşitliliği bakımından **Nuhbetü'l-Etfâl**'in, **İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı**'ndan daha zengin olduğu görülmektedir.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nın sonunda sözlük verilmiştir.

Nuhbetü'l-Etfâl'de sözlük yer almamaktadır.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nın yazımında yararlanılan kaynaklar kitabın sonunda gösterilmiştir.

Nuhbetü'l-Etfâl'de böyle bir kaynakça yer almamaktadır. Ancak Doktor Rüşdü, eserin giriş kısmında Fuad Paşa ve Cevdet Paşa'nın Ḳavāid-i Osmaniyye adlı eseriyle Mehmet Emin Efendi'nin Tuhfet'ül-Küttab adlı kitabından faydalandığını söylemektedir (1858:8-9).

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda kitapla ilgili herhangi bir giriş ve eleştiri yazısı yoktur.

Nuhbetü'l-Etfâl devrin kitap yazma geleneğine uygun olarak eserin başında zamanın uleması Hayrullah Efendi, Ahmet Cevdet, Mehmet Emin Efendi Feyzullah Efendi ve İhya Bey takrizlerine ve eserin sonunda Ziver Efendi, Eşref Bey, Giritli Senih Efendi, Osman Şems Efendi, Fatin Efendi, Naili Efendi'nin eserin yazılmasıyla ilgili düştükleri tarihlere yer vermiştir.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda öğrencilere metinlerle ilgili ve metinlerden bağımsız soruların sorulduğu bölümlerde bazı görgü ve ahlak kuralları ile toplumsal kurallar öğretilir.

Nuhbetü'l-Etfâl'de de bazı görgü ve ahlak kuralları ile toplumsal kurallar karşılıklı metinler içerisinde verilmiştir.

Nuhbetü'l-Etfâl'de günlerin, ayların ve mevsimlerin adları ve süreleri karşılıklı konuşma metni içerisinde verilmiştir.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda ise böyle bir konu yoktur.

Nuhbetü'l-Etfâl'de atasözü özelliği taşıyan öğüt verici sözler başlı başına metin olarak verilmiştir.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda böyle bir bölüm yoktur.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nda rakamlara yer verilmemiştir. Ancak takımın diğer kitabı olan 'Okuma Yazma Öğreniyorum' kitabının 90. sayfasında rakamlara yer verilmiştir.

Nuhbetü'l-Etfâl'de rakamlar ve ebced hesabı öğretilmiştir.

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'ndaki metinlerin cümleleri görülen geçmiş zaman, ek fiilin görülen geçmiş, ek fiilin geniş zamanı, gelecek zaman, gelecek zamanın hikâyesi, geniş zaman, geniş zamanın hikâyesi, şimdiki zaman, şimdiki zamanın hikâyesi, öğrenilen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi, şart kipi, istek kipi ve emir kipiyle yazılmıştır. Cümlelerde geçen emir kipleri de istek anlamı taşımaktadır. Ayrıca cümle özelliği göstermeyen eksiltili yapılar da vardır.

Nuhbetü'l-Etfâl'deki metinlerde yer alan cümleler görülen geçmiş zaman, ek fiilin görülen geçmiş zamanı, öğrenilen geçmiş zaman, ek öğrenilen geçmiş zamanı, geniş zamanın hikâyesi, geniş zaman, emir kipi, istek kipi, şart kipi ile

yazılmıştır. Burada da emir kipleri de istek anlamı taşımaktadır. Ayrıca cümle özelliği göstermeyen eksiltili yapılar da vardır.

V. BÖLÜM

SONUÇ

Türkçe öğretiminin temelleri çok eskilere dayanmaktadır. Ancak tarihsel döneme bakıldığında daha çok yabancılara Türkçe öğretimi ile ilgili kaynaklar ön plana çıkmaktadır. Türkçenin ilkokuma ve yazma çağındaki Türk çocuklarına öğretimi konusunun Tanzimat döneminde eğitim hayatımızda yer almaya başladığı görülmektedir. İlkokuma ve yazma öğretiminin tarihî gelişimi üzerinde durulmuş ancak o döneme ait bir ders kitabının tam olarak incelemesi ve bugün okutulmakta olan bir kitap ile karşılaştırılması yapılmamıştır.

İnsan sosyal bir varlık olduğu için iletişim kurmak zorundadır. İletişimin en önemli aracı ise dildir. Dil, toplumların devamını sağlamada ve bireylerin topluma uyum sağlamasında çok önemli bir görev üstlenir. Bu nedenledir ki bütün ülkeler anadili eğitim ve öğretimine büyük önem verirler.

Eğitim tarihimizdeki ilerlemeler kendini Türkçe öğretiminde de göstermiştir. Öğretmen merkezli öğretim anlayışından öğrenci merkezli eğitim anlayışına geçilirken başta ilkokuma ve yazma yöntem ve teknikleri olmak üzere, ders kitapları ve diğer eğitim araç ve gereçleri de gelişip değişmişlerdir.

1274/1858 tarihinde, Kayserili Doktor Rüştü tarafından, harf yöntemi esasına göre ilk Türkçe alfabe kitabı olan Nuhbet'ül-Etfal yazılmıştır.

Kitabın ilk Türkçe alfabe kitabı olmasının dışında başka önemli tarafları da vardır:

Türkçede kullanılan "p, ç, j" seslerini de öğretmeyi amaçlanmış, kef harfinin dört ayrı sese denk geldiğini söyleyerek hepsi ayrı ayrı ele alınmış, yazılışları aynı olan "o, ö, u, ü" sesleri için yeni harekeler kullanılmıştır.

Çocuklar, anlamsız hece yığınlarıyla boğulmamış, tek heceden on bir heceye kadar çıkan kelimelerle Türkçenin öğretimi zenginleştirilmiştir.

Ayrıca çocukların zevkle okuyacakları hikâye ve karşılıklı konuşma metinlerine yer verilmiştir.

Bugün için çocuk edebiyatının birer örneği olan bu hikâyelerin eğitici öğretici olmalarına dikkat edilmiştir.

Türkçemiz "*derinliği, gözün erişemeyeceği genişliğiyle, sınırsız gücü, güzellikleriyle"* (Aksan, 1993:9) karşımızda durmaktadır. Onun bu güzelliklerinin kapısını aralamak da iyi bir ana dili eğitimiyle mümkündür. Türkçeyi iyi bilen insanlar, hem Türkçenin zenginleşmesini sağlayacak hem de bireysel gelişimlerini hızlandıracaklardır. Çünkü *"ana dili bütün bilim dallarının kapısını açar"* (Marshall, 1994: 18).

Türkçenin eğitimi ve öğretiminin temelini ilkokuma ve yazma öğretimi oluşturmaktadır. İlkokuma ve yazmanın bütün eğitim hayatının temel unsuru olması nedeniyle önemi ortadadır. Bu nedenle çocukların, yaşamları boyunca başarılı bireyler olarak toplumda boy gösterebilmeleri için iyi bir ana dili eğitiminden geçirilmeleri şarttır.

İlkokuma ve yazma öğretiminde başarılı olabilmek için çocuk psikolojisinin bilinmesi gereklidir. Çocuklar, bedensel, sosyal ve zihinsel gelişim özelliklerine hitap edebilen ve bu özellikleri geliştirici dil çalışmaları içeren kitaplarla karşılaşmalıdırlar. Bu yaşlardaki çocukların dil gelişimi hızlıdır. Bu hıza ayak uydurabilen ders kitaplarının çocuğa katacağı çok şeyler vardır.

Türkçenin öğretiminde izlenecek yöntem ve tekniklerin belirlenmesinde, hazırlanacak kitaplardaki metinlerin seçiminde, çocukların bedensel, sosyal ve zihinsel yapısı ile dil gelişim özellikleri etkili olmaktadır. Bu yüzden ders kitabı yazımının bilimsel temellere dayanması, çocuk edebiyatının seçkin örneklerini barındırması gereklidir.

Çalışmamızı hazırlarken ele aldığımız kaynaklarda ve incelediğimiz iki kitapta ilkokuma ve yazma öğretiminin, ilkokuma ve yazma öğretimi dışında millî ve evrensel kültür öğretimi anlamına da geldiğini gördük. Bu bakımdan ders kitaplarının yazımının büyük bir titizlikle yapılması gerektiğini, metinler aracılığıyla verilen yanlış bir iletinin çocuğu olumsuz etkileyeceğini söylemek mümkündür.

İncelememize konu olan iki kitabı da bu bakımdan ele aldığımızda **Nuhbetü'l-Etfâl**'in dönemi içinde önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı'nın da yeni eğitim programına göre hazırlandığını, eğitim bilimlerinden yararlandığını, çocuk edebiyatı bakımından ise eksikleri olduğunu söylemek mümkündür.

Batılı ülkelerin ilkokuma ve yazma kitaplarına baktığımızda bizim kitaplarımızın ne yazık ki çok eksiği olduğu görülmektedir. Kitapların sayıları otuzu geçen ek materyalleri bulunmaktadır. **Nuhbetü'l-Etfâl**'de kitabın içinde yer aldığı söylenen ancak günümüze ulaşmayan 'delikli kâğıt' adlı bir ders aracı vardır. Bu tek araçtan günümüzdeki dört kitaplık takıma ulaşılmıştır. Ancak ek materyal olarak daha çok ürüne ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkçenin eğitimi ve öğretiminde eski yıllara göre büyük bir ilerleme kaydedilmiştir. Eğitimde yeni anlayışlar benimsenmiş, ilkokuma ve yazma öğretimine verilen önem artmış, Türk Dil Kurumu bünyesinde Türkçenin eğitimi ve öğretimi çalışma grubu kurulmuş, dört temel dil becerisi ve yeni programla birlikte ortaya çıkan görsel okuma ve görsel sunu üzerine yazılmış bilimsel yayınlar çoğalmıştır. Bu sevindirici gelişmeler ana dili eğitimine verilen önemi göstermektedir.

VI. BÖLÜM

ÖNERİLER

Çalışmanın tamamından elde edilen bilgilerin ışığında, önerilerimiz şunlardır:

1) Çalışmamıza konu olan Nuhbetü'l-Etfâl eğitim tarihimiz bakımından önemli bir eserdir. Bu nedenle Nuhbetü'l-Etfâl'in yazıldığı dönem içerisindeki yerinin ayrıntılı biçimde incelenmesi gereklidir.

2) Nuhbetü'l-Etfâl'in yazıldığı dönemden günümüze kadar pek çok ilkokuma ve yazma öğretim yöntem ve tekniği geliştirilmiştir. İlköğretim okullarında izlenecek ilkokuma ve yazma öğretim yöntem ve teknikleri, tarihsel gelişimi göz önünde tutularak, kapsamlı araştırma ve deneysel çalışmalarla belirlenmelidir.

3) İlkokuma ve yazma öğretimi, Türkçe eğitimi ve öğretiminin ilk ve en önemli basamağıdır. Daha bilimsel, daha çağdaş ve daha estetik bir okuma ve yazma öğretimi bu alanda yoğunlaşmayla mümkündür. Bu bağlamda, Türkçe eğitimi ana bilim dalı altında, bir *ilkokuma ve yazma öğretimi bilim dalı* kurulmalıdır. Kurulacak bu bilim dalında, ilkokuma ve yazma öğretiminde takip edilecek yöntem ve teknikler, ders kitapları ve müfredat programları sorunlarına çözüm önerileri üretilecektir.

4) Nuhbetü'l-Etfâl'in içindeki hikâye ve fabl örnekleri çocuk edebiyatı bakımından önemli metinlerdir. İlkokuma ve yazma öğretiminde çocuk edebiyatından yararlanılması gerekliliği o zaman bile bilinmektedir. Bu sebeple ilkokuma ve yazma öğretimi kitaplarında çocuk edebiyatının seçkin örneklerine yer verilmeli, çocuğun edebiyatla olan ilk teması sağlam temellere dayandırılmalıdır.

5) Okuma ve yazma öğretmek için hazırlanan ders kitapları, biçim ve içerik açısından bilimsel çalışmaların bir ürünü olmalıdır. Ders kitaplarında, çocukların okuma becerilerini geliştiren serbest okuma parçaları bulunmalıdır.

6) Nuhbetü'l-Etfâl, Osmanlı döneminde kullanılan farklı yazı çeşitlerinin yaygın olanlarını da öğretmeyi amaçlamaktadır. Bu sebeple Nuhbetü'l-Etfâl günümüzde eski yazıyı okumaya çalışanlarca kaynak kitap olarak kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

ADALI, **Oya**. "Anadili Olarak Türkçe Öğretimi Üzerine", **Türk Dili Dil Öğretim Özel Sayısı,** sayı 379–380, 1983, ss.31–36.

ADIGÜZEL, **M. Sani**. Türkçe Öğretim Yöntemleri, Ankara: Yeryüzü Yay., 2004.

ADIGÜZEL, M. Sani ve Fahri Temizyürek. "Sadık Tural'ın Tanımladığı Bazı Kelimeler Üzerine Bir Sözlük Denemesi", **Prof. Dr. Sadık Tural Armağanı, (**haz. İdris Karakuş), Ankara, 2002, ss. 128–146.

AĞCA, **Hüseyin**. Sözlü ve Yazılı Anlatımda Türkçe'nin Kullanımı, Ankara: AKM Yay., 2001.

----------. Yazılı Anlatım, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yay., 2003.

AHMET CEVDET PAŞA ve **FUAT PAŞA.** Kavâ'id-i Osmaniye, (haz. Nevzat Özkan), Ankara: TDK Yay., 2000.

AKSAN, **Doğan**. Türkçenin Gücü, Ankara: Bilgi Yay., 1993.

AKYOL, **Hayati**: Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri, Ankara: Kök Yay., 2006.

----------. Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yay., 2003.

----------. Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi, Ankara: Pegem A Yay., 2006.

AKYÜZ, **Yahya**. "Resimli İlk Türkçe Alfabe Kitabı ve Okuma Kitabımız ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri" **Millî Eğitim Dergisi**, s. 147, 2000, ss.3–9.

----------. Türk Eğitim Tarihi, İstanbul: Alfa Yay., 1999.

ALPEREN, **Nusret**. Türkçe Güzel Konuşma, Okuma ve Yazma Öğretim Rehberi, İstanbul: MEB Yay., 1991.

ARSEVEN, **Celal Esat**. Sanat Ansiklopedisi, Ankara: ME Bas., 1950.

AYTAŞ, **Gıyasettin**. "Türkçe Ders Kitaplarının Yazımında Metin Seçimi ve Metin Altı Sorularının Hazırlanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Hususlar", **Türk Yurdu, Türkçe'ye Saygı Özel Sayısı,** s. 162–163, 2001, ss. 56-61

AZİM, **Mehmet**. Ses Temelli Cümle Yöntemi'ne Göre İlk Okuma Yazma Öğretimi Rehberi, İstanbul: Zambak Yay., 2005.

BALAMİR, **Aytaç**." Amerika ve Türkiye'de Okutulan 3. Sınıf Ana Dili Kitaplarının Karşılaştırılması", **Dünya'da ve Türkiye'de Anadili Eğitimi Sempozyumu,** (edit. Didem Güneri Öztaşbaşı), Ankara Üniversitesi, Tömer Dil Öğretim Merkezi Yay., Ankara, 1998, ss. 130–135.

BARTHES, **Roland**: Yazı Üzerine Çeşitlemeler- Metin Hazzı**,** (çev. Şule Demirkol), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2004.

BAYMUR, **Fuat**. İlk Okuma ve Yazma Öğretimi, İstanbul: Devlet Bas., 1939.

BAYMUR, **Fuat**, **Kemal Demiray**. Çocuk Edebiyatı Antolojisi, Ankara: Maarif Bas., 1957.

BİLKAN, **Ali Fuat**. "Çocuk Edebiyatı, Kavram ve Mahiyet ", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı,** s. 104–104, 2006, ss.7–17.

BİNBAŞIOĞLU, **Cavit**. İlkokuma Yazma Öğretimi, Nobel Yay., 2004.

BİRCAN, **Bircan**. Karma Harflerle İlk Okuma-Yazma Öğretimi, Ankara: Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu Yay., 1965.

CALP, **Mehrali**. İlkokuma Yazma Öğretimi, Erzurum: Balkanlar Matbaası, 2002.

----------. Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi, Konya: Eğitim Kit., 2005.

CEMİLOĞLU, **Mustafa**. İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi, Bursa: Uludağ Üniversitsi Güçlendirme Vakfı Yay., 1998.

CHARRIER, **Ch., R. OZOUF**. Yaşanmış Pedagoji, çev. Nejat Yüzbaşıoğulları, Ankara: ME Bas., 1972.

CİRAVOĞLU, **Öner**. Çocuk Edebiyatı, İstanbul: Esin Yay., 2000.

ÇELENK, **Süleyman**. "İlkokuma ve Yazma Öğretiminde Aşamalı Bireşim Tekniğinin Etkinliği", Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** 1993.

----------. "Yeni İlk Okuma Yazma Programının Değişik Öğretim Yaklaşımlarının Işığında Değerlendirilmesi", **Eğitimde Yansımalar VIII, Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu (14-16 Kasım 2005)**, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tekışık Eğitim Araştırma, Geliştirme Vakfı, 2005, ss. 109–122.

----------. İlkokuma-Yazma Programı ve Öğretimi, Ankara: Anı Yay., 2005,

ÇIKLA, **Selçuk**. "Tanzimat'tan Günümüze Çocuk Edebiyatı ve Bazı Öneriler", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı,** s. 104–105, 2006, ss. 89–107.

ÇİFTÇİ, **Fehimdar**. "İlk Okuma Yazma programı ve Öğretiminin Değerlendirilmesi", **Eğitimde Yansımalar VIII, Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu (14-16 Kasım 2005***),* Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tekışık Eğitim Araştırma, Geliştirme Vakfı, 2005, ss. 146–159.

ÇİFTÇİ, **Musa**. "Türkçe Öğretiminde Temel İlkeler." **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** s. 1, Afyon: 1998.

DEMİREL, **Özcan**. Yabancı Dil Öğretimi İlkeler Yöntemler Teknikler, Ankara: Usem Yay., 1990.

----------. Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin Türkçe Öğretimi, Ankara: Pegem A Yay., 2002.

DEVELLİOĞLU. **Ferit**. Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara: Aydın Kit. Yay., 1993.

DİLİDÜZGÜN, **Selahattin**. İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları, İstanbul: Morpa Kültür Yay., 2003.

DOKTOR RÜŞTÜ. Nuhbet'ül- Etfal**,** İstanbul: Nesib Efendi Destgahı, 1274/1858.

EMİNOĞLU, **Mehmet**. Osmanlı Vesîkalarını Okumaya Giriş, Konya: Gözyaşı Yay., 1991.

ENGİNÜN, **İnci**. "Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış", **Türk Dili Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı,** s. 400, 1985, ss.186–194.

ERGİN, **Osman**. Türkiye Maarif Tarihi, cilt: 1, İstanbul: Osmanbey Matbaası, 1939.

ERGİN, **Muharrem**. Osmanlıca Dersleri, İstanbul: Boğaziçi Yay., 1989.

ERKMEN, **Nazan**. "Çağdaş Bir Ders Kitabı Nasıl Olmalı? Ders Kitabını Mükemmel Yapan Nitelikler" **Türkiye'de ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları Sempozyumu, (**edit. Hasan Coşkun, İsmail Kaya, Jörg Kuglin), Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yay.,1996, ss.37–47.

EROL, Abdullah ve diğerleri -a: İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı, İstanbul: Devlet Kit., 2005.

----------.b: İlköğretim Türkçe 1 Okuma Yazma Öğreniyorum, İstanbul: Devlet Kit., 2005.

----------.c: İlköğretim Türkçe 1 Öğrenci Çalışma Kitabı, İstanbul: Devlet Kit., 2005.

----------.ç: İlköğretim Türkçe 1 Öğretmen Kılavuz Kitabı, İstanbul: Devlet Kit., 2005.

FAULMANN, **Carl**. Yazı Kitabı, çev. Itır Arda, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2001.

FERAH, **Aysel**. Her Yönüyle İlkokuma Yazma, İstanbul: MEB Yay., 2005

GEÇGEL, **Hulusi**, **Hafise ÇAKMAK GÜLEÇ**. Çocuk Edebiyatı, Ankara: Kök Yay.,2005.

GÖGÜŞ, **Beşir**. İlkokullarda Türkçe Öğretimi Kılavuzu,İstanbul: ME Bas., 1968.

----------. "Cumhuriyet Döneminde Türkçe ve Yazın Eğitimi Üzerine Seçme Kaynakça", **Türk Dili Dil Öğretim Özel Sayısı**, s. 379–380, 1983, ss. 77–88.

----------. "Anadili Eğitim Programlarının Niteliği", **Türk Dili Dil Öğretim Özel Sayısı**, s. 379–380, 1983, ss. 40–49.

----------. "Türkiye'de Cumhuriyetten Beri Türkçe Eğitim Kitapları", **Türkiye'de ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları Sempozyumu**, (edit. Hasan Coşkun, İsmail Kaya, Jörg Kuglin), Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yay.,1996, ss. 6–12.

GÜNEŞ, **Firdevs**. Uygulamalı Okuma Yazma Öğretimi, Ankara: Ocak Yay., 2000.

----------. Ders Kitaplarının İncelenmesi, Ankara: Ocak Yay., 2002.

----------. "Okuma-Yazma Öğretiminde Cümlenin Önemi." **Türklük Bilimi Araştırmaları, Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı**, s. 13, 2003, ss. 39–48.

----------. Okuma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi, Ankara: Ocak, 2004.

----------. "Niçin Ses Temelli Cümle Yöntemi?", **Eğitimde Yansımalar VIII, Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu (14-16 Kasım 2005)**, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tekışık Eğitim Araştırma, Geliştirme Vakfı, 2005, ss. 136–146.

GÜLER, **Mehmet**. "Çocuk Edebiyatı Üzerine", **Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1989**, İstanbul: Gökyüzü Yay., 1989. ss. 62–66.

GÜLERYÜZ, **Hasan**. Yaratıcı Çocuk Edebiyatı, Ankara: Pegem A Yay., 2002.

GÜREL, **Zeki**. "Eğitimci ve Çocuk Edebiyatçısı İbrahim Alâettin Gövsa", **Eğitim Dergisi**, s. 7, 1994, ss. 84–89.

----------. "Çocuk Edebiyatı Enstitüsü Kurulması Üzerine", **Birinci Çocuk Edebiyatı Sempozyumu (23 Nisan 1994), Bildiriler ve Tartışmalar**, (haz. Zeki Gürel), Ankara, 1995. ss. 92–113.

----------. **"**Çocuk Edebiyatı ve İki Rapor", **Kastamonu Eğitim**, s. 2, 1997, ss. 63–73.

----------. Ömer Seyfettin'in Tarihi Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma, Ankara: Hamle Bas.Yay., 1997.

---------- . Cumhuriyet Devri Çocuk Edebiyatı, Ankara: Çocuk Edebiyatçıları Birliği Yayını, 1998.

----------. İkibine Doğru Çocuk Edebiyatımız, Ankara: Zeki Gürel Çocuk Edebiyatı İhtisas Kütüphanesi Yay., 2001.

GÜREL, Zeki, Fahri TEMİZYÜREK, **Namık Kemal ŞAHBAZ**. Çocuk Edebiyatı, Ankara: Öncü Kitap, 2007.

GÜVAHÎ. Pendnâme, haz. Mehmet Hengirmen, Ankara: KB Yay., 1990.

HENGİRMEN, **Mehmet**. "Anadili Eğitiminde Genel İlkeler", **Dünya'da ve Türkiye'de Anadili Eğitimi Sempozyumu**, (edit. Didem Güneri Öztaşbaşı), Ankara Üniversitesi , TÖMER Dil Öğretim Merkezi Yay., Ankara, 1998, ss. 11–14

KAHRAMAN, **Âlim**. Edebiyatın Saklı Dili, İstanbul: İz Yay., 2001.

KARAKUŞ, **İdris**. Türkçe – Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi, Ankara: Can Rek. Bas. Yay., 2005.

----------. Atatürk Dönemi Eğitim Sisteminde Türkçe Öğretimi, Ankara: TDK Yay., 2006.

KAVCAR, Cahit, Ferhan OĞUZKAN, Sedat SEVER. Türkçe Öğretimi, Ankara: Engin Yay., 1997.

KESKİNKILIÇ. **Kadir**, Okuma Yazma Öğretimi, Nobel Yay., 2004.

KIBRIS, **İbrahim**. Uygulamalı Çocuk Edebiyatı, Ankara: Eylül Kitap ve Yay., 2002.

KILIÇ, **Abdurrahman**. Kuramdan Uygulamaya İlkokuma Yazma Öğretimi, Ankara: Pegem A Yay., 2003.

KILIÇ, **Eşref**. "Fonksiyonel Okuma-Yazma" **Millî Eğitim**, s. 67, 1986, ss. 45–51.

KONAR, **Elif**. "Çocuk, Edebiyat ve Eğitim", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı**, s. 104–105, 2006, ss. 208–212.

KÖKSAL, **Kemal**. Okuma Yazmanın Öğretimi, Ankara: Pegem A Yay., 2003.

KURT, **Yılmaz**. Osmanlıca Dersleri, Ankara: Ecdâd Yay., 1991.

MARSHALL, **Julia**. Anadili ve Yazın Öğretimi, çev. Cahit Külebi, Ankara: Başak Yay., 1994.

MEB. Yazı Öğretimi, İstanbul: ME Bas., 1964.

----------. İlköğretim Türkçe Dersi (1–5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Bas., 2005.

----------. "Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı", **Tebliğler Dergisi**, s. 2098 1981.

----------. Temel Eğitim Programı (Türkçe Eğitimi), İstanbul: ME Bas., 1982,

MERİÇ. **Cemil**, Kültürden İrfana, İstanbul: İnsan Yay., 1986.

MUTAF, **Abdülmecedit**. "Hüsn-ü Hat", **Millî Eğitim**, s. 67, 1986, ss. 41–45.

NAS, **Recep**. Metinlerle İlkokuma- Yazma Öğretimi, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2001.

----------. Örneklerle Çocuk Edebiyatı, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2002.

----------. "Ses Temelli Cümle Yöntemi Üzerine Bir Değerlendirme", **Öğretmen Dünyası**, s. 322, 2006, ss. 15–19.

NEYDİM, **Necdet**. **Çocuk ve Edebiyat**, İstanbul: Bu Yay., 2000.

----------. Çocuk Edebiyatı, İstanbul: Bu Yay., 2003.

----------. Çeviri Çocuk Edebiyatı, İstanbul: Bu Yay., 2003.

OĞUZ, **Mustafa**. Uygulanmış Kolay Alfabe Öğretimi, İstanbul: Özenen Bas.,1953.

OĞUZKAN, **A. Ferhan**. Eğitim Terimleri Sözlüğü, Ankara: TDK Yay., 1981.

----------. Çocuk Edebiyatı, Ankara: Anı Yay., 2000.

OKAY, **Cüneyd**. Meşrutiyet Dönemi Çocuk Edebiyatı-Şiir, İstanbul: Medyatek Yay., 2002.

ONARAN, **Mustafa Şerif**: "Çocuk Edebiyatı Üzerine Notlar", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı**, s. 104–104, 2006, ss. 456–457.

ÖZ, **Fevzi**. Uygulamalı İlkokuma Yazma Öğretimi, Ankara: Anı Yay., 2005.

ÖZBAY, **Murat**. Türkçe Öğretimi Bibliyografyası, Ankara: Pegem A Yay., 2003.

----------. Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II, Ankara: Öncü Kitap, 2006.

ÖZDEMİR, **Emin**: Örnekli ve Uygulamalı Yazma Tekniği, Ankara: Üçler Yay., 1982.

ÖZKIRIMLI, **Atilla**. Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, cilt: 1, 2004, ss.348, İstanbul: İnkılâp Yay.

"**ÖZTÜRK**, **Orhan**. **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**, Ankara: Feryal Matbaası, 2001." Aktaran Sever, Sedat. "Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet (Milli Eğitim Temel Yasası Ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Bağlamında Bir Değerlendirme)", **Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, s. 1–2, 2002, ss.24–37.

PALA, **İskender**. Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, Ankara: Akçağ Yay., 1995.

SAKAOĞLU, **Necdet**. "İlköğretimde Türkçe Kitapları ve Programı", **Dünya'da ve Türkiye'de Anadili Eğitimi Sempozyumu**, Ankara Üniversitesi , Tömer Dil Öğretim Merkezi Yay., Ankara, 1998, ss. 14–17.

----------. Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2003.

SEVER, **Sedat**. "Çocuk Eğitiminde Çocuk Hikâyelerinin Yeri ve Önemi", **Millî Eğitim**, s. 73, 1987, ss.14–18.

----------. “Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet (Milli Eğitim Temel Yasası Ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Bağlamında Bir Değerlendirme)”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, s. 1–2, 2002, ss.24–37.

----------. “Türkçe Öğretiminde Yeni Yapılanma Çalışmaları.” **Türklük Bilimi Araştırmaları, Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı**, s. 13, 2003, ss. 27–39.

----------. Çocuk ve Edebiyat, Ankara: Kök Yay., 2003.

----------. Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme, Ankara: Anı Yay., 2004.

SOYSAL, **Orhan**: Türk Dili ve Edebiyatı İle Türkçe Öğretmeninin El Kitabı, İstanbul: MEB Yay., 1999.

SUBAŞI, **M. Hüsrev**. Yazıya Giriş, İstanbul: Dersaadet Yay., 1987.

SUCU POLAT, **Müge**. Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Şiirlerinde Çocuk Teması, Ankara: KB Yay., , 2002.

ŞAHBAZ, **Namık Kemal**. “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1928) Türkiye’de İlkokuma ve Yazma Öğretimi” Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2005.

ŞEMSETTİN SAMİ. Kâmûs-ı Türkî, İstanbul: Çağrı Yay., 1989.

ŞENOL, **Musa**. “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'na Göre Okuma Eğitimi” **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 3, 1999, ss. 97–105.

----------. “Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu’na Göre Ana Dili Öğretimi”, **Prof. Dr. Sadık Tural Armağanı**, haz. İdris Karakuş, Ankara, 2002, s. 200–207.

ŞİMŞEK, **Tacettin**. Çocuk Edebiyatı, Erzurum: Suna Yay., 2004.

ŞİRİN, **Mustafa Ruhi**. Çocuk Edebiyatı Yıllığı – 1987, haz. Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul: Gökyüzü Yay., 1987.

----------. 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, haz. Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul: Çocuk Vakfı Yay., 1998.

----------. Çocuk Edebiyatı Yıllığı – 1989, haz. Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul: Gökyüzü Yay., 1989.

TAN, **Niyazi**. **Çözümleme Metoduyla Cümle Öğretimi**, İstanbul: MEB Yay., 2004.

TAZEBAY, **Atilla**. "İlkokuma Yazma Öğretimi", **Millî Eğitim**, s. 123, 1993, ss. 14-18.

TDK. Yazım Kılavuzu, Ankara: TDK Yay., 2005.

TEKİN, **Halil**. Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi, Ankara: Gül Yay., 1980.

TEKŞAN, **Keziban**. "Türkiye'de ve Azerbaycan'da Alfabe Öğretimi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1998.

TEMİZYÜREK. **Fahri**. "Selim Sâbir Efendi ve Usûl-i Cedîd Hareketi İçerisindeki Yeri" Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1999.

TİMURTAŞ, **Faruk K**. Osmanlı Türkçesine Giriş 1, İstanbul: Alfa Bas. Yay. Dağ., 1995.

TURAL, **Sadık**. Edebiyat Bilimine Katkılar, Ankara: Ecdâd Yay., 1993.

----------. Sorulara Cevaplar, Ankara: Yeni Avrasya Yay., 2003.

ÜNALAN, **Şükrü**. Türkçe Öğretimi, Nobel Yay., 2006.

ÜNÜVAR, **Perihan**. **Kâzım**, **ÇELİK**. İlkokuma- Yazma Öğretimi, İlköğretimde Etkili Öğretme ve Öğretme Öğretmen El Kitabı**,** Modül 5, Burdur: MEB Yay., 2005.

YALÇIN, **Alemdar**, **Gıyasettin AYTAŞ**. Çocuk Edebiyatı, Ankara: Akçağ Yay., 2003.

YALÇIN, **Alemdar**, Türkçe Öğretim Yöntemleri, Ankara: Akçağ Yay., 2002.

YANGIN, **Banu**. İlköğretimde Türkçe Öğretimi, Ankara: MEB Yay., 2001.

YAZIR, **Mahmut**. Eski Yazıları Okuma Anahtarı, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., 1983.

YILDIZ, **Cemal**. Türkçe Öğretiminde Alternatif Yöntemler, Ankara: Anı Yay., 2003.

YILDIZ, **Cemal vd**. Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi, edit. Cemal Yıldız, Ankara: Pegem A Yay., 2006.

YURDADOĞ, **Berin**. "Çeşitli Yaş Gruplarında Çocuk Kitaplarının Kağıt, Hurufat ve Renk Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar", **Birinci Çocuk Edebiyatı Sempozyumu (23 Nisan 1994), Bildiriler ve Tartışmalar**, (haz. Zeki Gürel), Ankara: 1995. ss. 44–56.

YÜCEL, **Sercan D**. "Türkiye'deki İlkokullarda İlkokuma ve Yazma Öğretimi", **Dünya'da ve Türkiye'de Anadili Eğitimi Sempozyumu**, Ankara: Ankara Üniversitesi , Tömer Dil Öğretim Merkezi Yay., 1998. ss. 21-28.

ZENGİN, **Ahmet Yaşar**, **Nesrin ZENGİN**. Türkçe Dersi Özel Öğretim Yöntemleri I - II, Ankara: Bizim Büro Bas., 2002.

----------. **Çocuk Edebiyatı**, İstanbul: 2003.

EKLER

Takriz örnekleri

Ecille-i ricāl-i devlet-i ʿaliyeden meclis-i maʿārif-i ʿumūmiyye müsteşārı saʿādetlü Hayrullāh Efendi ḥażretleriniñ eṣer-i ḫāme-i belāġat-ārāları olan taḳrīż-i sāniha-güneleridir.

Mekteb-i ṭıbbiye-i şāhāne doḳtorlarından rıfʿatlu Rüşdī Begiñ eczā-i ḥurūf-ı ʿArabīyyeden ḳavāʿid-i ʿOṣmāniye üzere terkīb eylediği Nuḫbetü'l-eṭfāl nām risāleniñ fā'idesi her ne ḳadar ṭıfl-ı ebced-ḫᵛāna münḥaṣır gibi görünür ise de (ʿ) çoḳ mesāfe çoḳ ṭuruḳ vardır. Eliften bāya dek mıṣraʿ-ı bercestesi maʿnā-yı müştemilesiniñ ber-destesi oldıġı ḥālde efrād-ı nāsıñ emeli olan maʿlūmāt u muʿāmelātıñ temeli ḥurūf-ı hecā oldıġından ʿumūmen iʿtibār lāyıḳtır.

Taḳrīż-i Ahmet Cevdet * Vaḳʿa-nüvīs-i devlet

Evvelin pāye-i süllem terbiyeye henüz pā-nihāde-i istiʿdād olan eṭfāl-i nev-zādıñ teshīl-reviş-i taḥṣīlleri reftārında ḳā'im-maḳām Rüşdī Begiñ cemʿ ü teʾ līfine muvaffaḳ oldıġı işbu mecelle-i cemīle *bākure*-i bāġ-ı zindegānī olan *gudek* nev-sāle dest-āvīz-i feyż u temyīz olacak bir güzel risāle olarak Nuḫbetü'l-eṭfāl * Ve nev-bāve-i bī-miṣāl * Ve belki ravża-i kemāl * denmege sezā bir eṣer-i bī-hemtā olmasıyla bu niḥālistān-ı nev-ṭarḥ-ı maʿārif ü hünerden herkesiñ ṣemere-i fuʾ ādı iḳtiṭāf-ı ṣemer edebilmek içün neşrini haṣṣ u tahrīż vādīsinde taḳrīż olunmuştur.

Ders örneği

DERS-İ ŞĀMİN

Zīrde gösterilen ḥarekāt-ı mütenevvia ʿdan üç evvelkilere üstün esre ötre ve lisān-ı ʿArabda fehte kesre żemme tesmīyye olınur ve üç ṣānīlere iki üstün iki esre iki ötre ve lisān-ı ʿArabda mecmūʿuna birden tenvīn tesmīye olınur ki ʿArabī kelimelere maḫṣuṣdur meṣelā ʿaẓīmen ʿalīmin ʿacībün kelimelerinde oldığı gibi ˚ işbu şekle cezm tesmīye olınur ki bir hareke ile iki üç ve baʿżen dört harfden evvelkilerini ṣoñrakine rabṭ idüb ve ṣoñraki harfiñ üzerine ḳonılmaḳ uṣūldendir meṣelā onbirinci ve ṣınıf-ı evveliñ ḳısm-ı evvelī ve sānīve ṣālişinde oldığı gibi bu ˇ şekle daḫı şedde tesmīye olınur ki ʿArabī luġatlere ḫāss olub dāḫil oldığı harfiñ iki ʿaded bir cinsden oldığını ifāde ider ve ء hemze şekli mecāzen elif harfinden me'hūẕ olub ders-i tāsiʿ ve ʿāşir ve hādī-i ʿaşirde ve işbu ṣahīfe tahşiyesinde vāḳıʿ hemzelere miṣallü ~ bu şekliñ aṣlı medd olub ṣoñradan bu şekle maḫcir olarak olaraḳ ʿArabī kelimelerde elifden ṣoñra hemze vuḳūʿunda ve Türkī ve Fārisī kelimelerinde iki elifiñ ictimāʿı lāzım gelen ṣūretlerde ḳullanılub ve vażʿ olındığı harfi temdīd iylemek yaʿnī uzatmaḳ lāzım gelür meṣelā cā' şā' āç āl āt gibi ∴ ve işbu şekle daḫı noḳta taʿbīr olınub elifbā levhasında görildigi vechile bir noḳṭadan üç noḳtaya ḳadar ḥurūfata vażʿ olur ve bu şekilleriñ daḫı tafṣīlen taʿrīfi ellibeş ve ellialtıncı ṣahīfede gösterilmişdir.

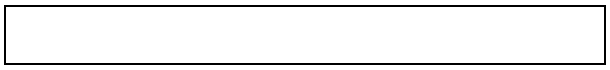

Ders örneği

DERS-İ HĀDİ ʿAŞİR

Hemze bā üstün (ab) ٱَبْ hemze bā esre (ib) ٱِبْ hezme bā ötre (üb) ٱُبْ taʿbīrleriyle oḳudub elifbeylüsü (neb) ٱَبْ elifbeylese (yib) ٱِبْ elifbeylütü (rūb) ٱُوبْ taʿbīrlerinde haḳīḳatinde olmayan yā ḥarfiyle lām ḥarfini żamm idiyoruz ḥālbuki çocuġuñ lisānı hemze bā üstün (ab) taʿbīrlerindeki iki ḥarf-i hecā ve bir ʿibāreye dili dönmiyor da ya ṣoñradan ʿilāve ittigimiz yā ve lām ḥarfleriyle ziyādeleştirdikde naṣıl dili dönecek ve böyle ḫilāf-ı ẓāhir olan taʿbīrlere bir defʿa alışılmış oldıġundan cebren çocuḳlara dāḫi biñ dürlü zahmet ve meşaḳḳatle taʿrīf ve teklīf olunagelmişdir ve bu miṣillü ṣıḳletiñ ve bāḫuṣūṣ çocuḳlar ḥaḳḳındaçıkılan ṣuʿubetiñ defʿi ve mümkün mertebe bir günā-i sühūletiñ taḥṣīli erbāb-ı kemāliñ himmetlerinden mercūdır ve bālā da meẕkūr dersleriñ ʿibāreleri gibi bu dersiñ daḫı ʿibāresini oḳudalar meṣelā ab, ib, üb gibi

eb ib üb ٱَبْ ٱِبْ ٱُبْ	ep ip üp ٱَپْ ٱِپْ ٱُپْ	et it üt ٱَتْ ٱِتْ ٱُتْ	eṣ iṣ üṣ ٱَثْ ٱِثْ ٱُثْ	ec ic üc ٱَجْ ٱِجْ ٱُجْ
eç iç üç ٱَچْ ٱِچْ ٱُچْ	eḥ iḥ üḥ ٱَحْ ٱِحْ ٱُحْ	eḫ iḫ üḫ ٱَخْ ٱِخْ ٱُخْ	ed id üd ٱَدْ ٱِدْ ٱُدْ	eẕ iẕ üẕ ٱَذْ ٱِذْ ٱُذْ
er ir ür ٱَرْ ٱِرْ ٱُرْ	ze zi zü ٱَزْ ٱِزْ ٱُزْ	je ji jü ٱَژْ ٱِژْ ٱُژْ	se si sü ٱَسْ ٱِسْ ٱُسْ	şe şi şü ٱَشْ ٱِشْ ٱُشْ
aṣ ıṣ uṣ ٱَصْ ٱِصْ ٱُصْ	aż ıż uż/aḍ ıḍ uḍ ٱَضْ ٱِضْ ٱُضْ	aṭ ıṭ uṭ ٱَطْ ٱِطْ ٱُطْ	eẓ iẓ üẓ ٱَظْ ٱِظْ ٱُظْ	aʿ ıʿ uʿ ٱَعْ ٱِعْ ٱُعْ
aġ ıġ uġ ٱَغْ ٱِغْ ٱُغْ	ef if üf ٱَفْ ٱِفْ ٱُفْ	aḳ ıḳ uḳ ٱَقْ ٱِقْ ٱُقْ	ek ik ük ٱَكْ ٱِكْ ٱُكْ	ek ik ük ٱَكْ ٱِكْ ٱُكْ
eñ iñ üñ ٱَكْ ٱِكْ ٱُكْ	eg ig üg ٱَگْ ٱِگْ ٱُگْ	el il ül ٱَلْ ٱِلْ ٱُلْ	em im üm ٱَمْ ٱِمْ ٱُمْ	en in ün ٱَنْ ٱِنْ ٱُنْ
	ev iv üv ٱَوْ ٱِوْ ٱُوْ	he ih üh ٱَهْ ٱِهْ ٱُهْ	ey iy üy ٱَیْ ٱِیْ ٱُیْ	

Ders örneği

ṢINIF-I ṢĀNİ ḲISM-I EVVEL

Zīrde muḥarrer lüġatler her ne kadar üç ḥarfli ise de iki ḥareketli oldıgı meṣela ākil dedigimizde evvelki hecāsı (â) آ olub ikinci hecası (kil) ٰكِل oldıġını mübtediye ifāde ve beyān olunması

āḫir	ādem	āzin	āḫiz	āsif	āṣıf	āfet	ākil	āmir	āmil	hemze-i memdūde
ebed	eṣer	ecel	edeb	ezel	esed	eger	emel	eḳall	ehem	hemze-i meftūḥe
binā	celā	rıżā	semā	livā	şifā	ricā	żiyā	ġıdā	nidā	kesre
ümmet	cübbe	cüṣṣe	südde	sükker	sünnet	ṣurre	ḳubbe	gülle	müddet	żamme ve şedde

Öğüt içerikli sözler

Ṭıfl iken terbiye olmaġa cehd eyle zīrā niḥāl tāze iken ṭoġrulur.

Nev-civān ḥālinde pīrler gibi ol.

Ceḥālet her şeḳāvetiñ anası gibidir.

ʿĀḳıl ve ṣāḥib-i kerem ve ʿadil olanı herkes sever.

Ẓulm itmekden ḥaẕer iyle zīrā ten ölür ammā cān ölmez.

Derūn-ı dilden Allaha tevekūl idüb ʿilmiñe maġrūr olma

Ne mutlu ol ādeme ki ḥikmet ve maʿrifet taḥṣīl etmiş ola

ʿİlm ve hüner taḥṣīli altun ve gümūş taḥṣīlinden biñ ḳat āʿlādır.

Eger kāmil olmaḳ ise maḳṣūduñ oḳumaġa merāġıb ol.

Karşılıklı konuşma örneği

Suāl: Efendi oġlum pederiñiz devletḫānede mi

Cevāb: Evet efendim bende haneñizde dülger olduġçün bir ṭarafa ayrılamıyor

S: Dün aḫşām aġa birāderiñizi ḥaste diyū işiddim şimdi naṣıldır

C: Şükürler olsun bugün ṣabāḥdan berü iyücedir efendim

S: Pek güzel Allah şifālar iḥsān iylesün yine oḳumuya devām idiyor musuñuz

C: Evet efendim

S: Şimdi ḳanġı mektebde oḳuyorsunuz

C: İki sene ḳadar mekteb-i rüşdiyyeye devām iyledim şimdi darü'l-maʿārif nām mektebde taḥṣīl itmekteyim

S: Māşā'allah āferin oġlum, lākin yalan söyleyüb de beni aldatmayasıñ

C: Ḥāşā ḳulıñuz yalan söylemege alışıḳ degilim. Ve bā-ḫuṣūṣ vācibü'l-vücūd bizleri kiẕbden nehy iylediġini pek iyü bilürüm ḥatta ḫˇāce efendilerimiz daḫı dā'imā tenbīh ve teʾ kīd iderler ki hic bir vechle yalan söylemeğerek ṭoġrılıḳdan ayrılmayasıñız

Berḫūrdār ol benim fuṣāḥatlü oġlum Allah ʿālimīn ve fāżilīn ve ʿāmilīn ve kāmilīnden iyleye āmīn yā muʿīn

Şiir örnekleri

ÇELEBİZĀDE ʿĀṢIM

ʿAşḳ āteşine kim ki yāna nārı nūr olur

Maḥv-ı vücūd eyleyeniñ mārı mūr olur

Eyleme kiminde nāle-i mazlūmdan ḥaẕer

İmdād olur ḥaḳdan da ānıñ zārı zūr olur

ʿİZZET MONLĀ

Maḳṣūd ḳolaylıḳla ʿazīzim ele girmez

Çeşm itti fedā Yūsufa Yaʿḳūb muḥabbet

SÜNBÜL-ZĀDE VEHBĪ

Allah kapasun oldı güşāde der rüşvet

Hem rüşveti hem mürteşi ve rāşiyi laʿnet

VĀṢIF

ʿAbeş degil dil-i mecrūḥa tünd-ḫūy-i yār

Żarardur itse zaḥmdāra merḥamet cerrāḥ

LĀ-EDRĪ

Muḥibbi ṣādıḳ odur muḳteżā-yı ḥāl üzre

Yā ṣarf-ı māl ide aḥbābına yā beẕl u cūd

Harf öğretimi

Ö harfinin öğretimi

Ör: Çorabı ördüm yāḫūd örme

Öñ: Öñümde ṭurma öñümden ḳaç

Öl: Serçe ḳuşı öldi yaʿnī fevt oldı

Bön: Bön ādem yaʿnī ṣāfderūn

Çöz: Çuvalıñ aġzını çöz

Çöl: ʿArabīstān çöli yaʿnī ḳumluḳ

Döl: Döl yaʿnī bostānıñ ve ṭavarıñ ufaḳları

Söz: Söyledigim söz yaʿnī laḳırdı

Kör: Serçeniñ bir gözi kör

Gön: BaʿżI öküz göni manda göninden ḳalındır.

Tarih örneği

Mektūb-ı cenāb-ı vekālet-penāhī ser-āmedān ḥalḳāsından şuʿarā-yı benāmdān Ġiritlü Senīḥ Efendiniñ tārīḫ-i raʿnālarıdur

Rüşdī ṣāḥib-i hüner ṣıbyān içün bir nev iş

Yapdı kim taʿlīmde tahsīl ider resm ü rehī

Her ḫaṭṭıñ bedā ḳırāatdan ḥuṣūl ü aḫẕına

Ḥabbeẕā bir vādī-i nev buldı ṭabʿ-ı āgāhı

Ḥarf-i muʿcemle didim tārīḫ-i temṣīlin Senīḥ

Ṭabʿ olındı Nuḫbetü'-l Eṭfāl pür-maʿnī zihī

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı 1

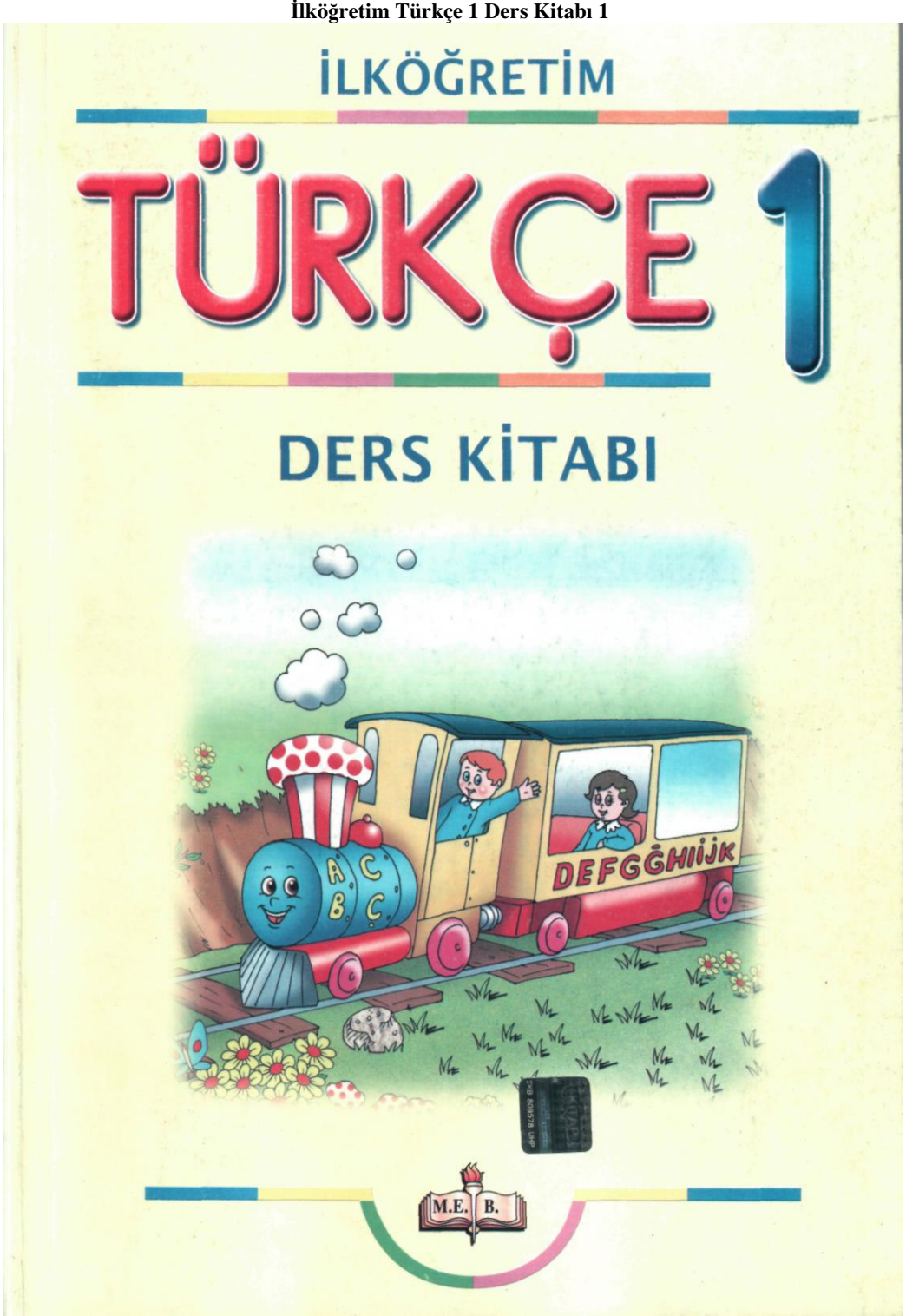

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı 2

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı 3

6. Bu temada, okuduğunuz metinlerden en çok beğendiğiniz bir bölümün resmini yapınız.

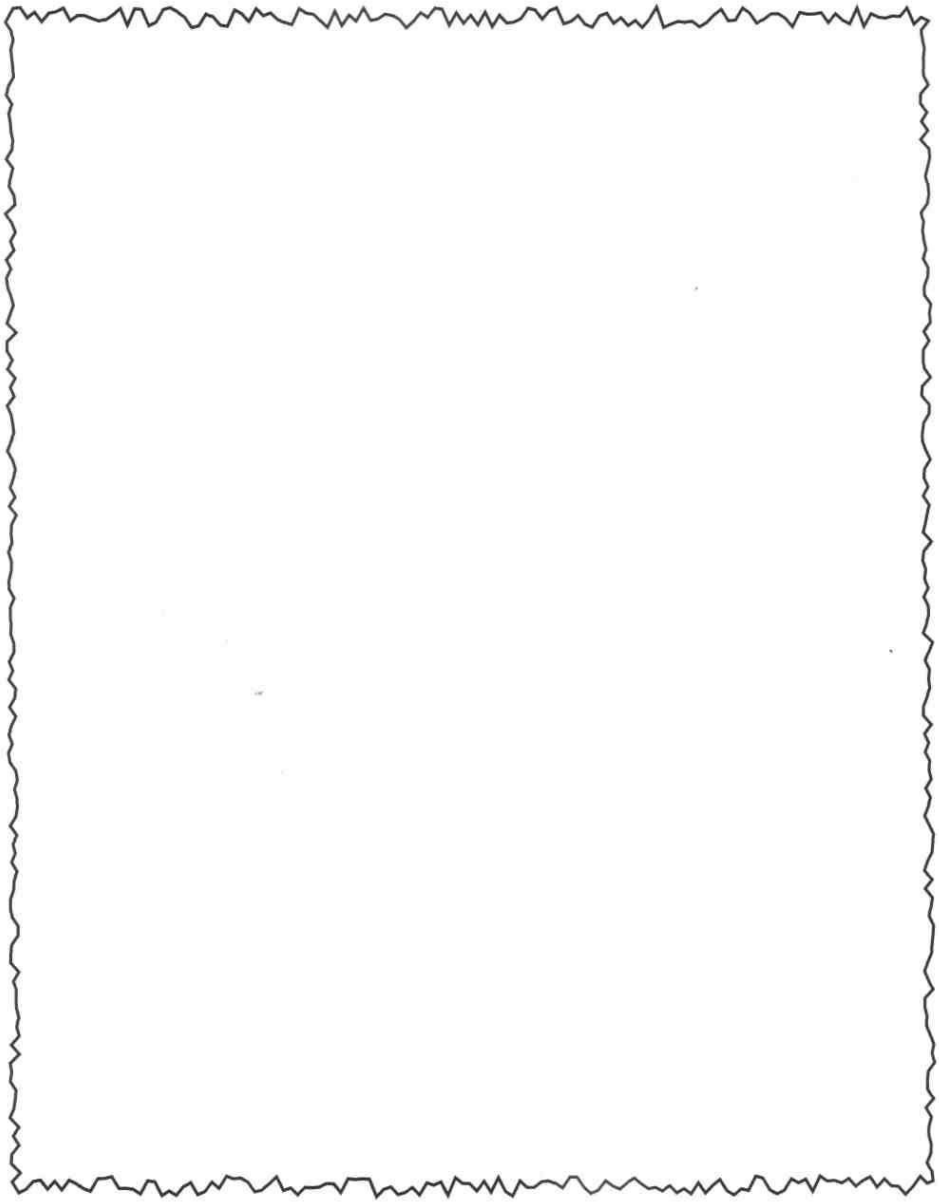

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı 4

ŞEMSİYE

Bir şemsiyem olsa,
Kocaman kocaman olsa;
Dünyanın üstüne tutsam,
Kötülüklere engel olsa.

Bir uçan balonum olsa,
Kocaman kocaman olsa;
Tüm kötüleri içine koysam,
Dünyadan uzağa atsam.

S. Ahmet UZUN
www.iogm.meb.gov.tr

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı 5

TEMA: DEĞERLERİMİZ

NELERİ BİLİYORUM?

1. Atatürk "23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı"-nı kimlere armağan etmiştir? Doğru olan kutuyu işaretleyiniz.

☐ çocuklara ☐ büyüklere ☐ öğretmenlere

2. Mehmet, arkadaşına "Keloğlan" adlı kitabını ödünç verdi. Arkadaşı kitabı kaybetti. Mehmet'in arkadaşının yerinde olsaydınız ne yapardınız?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Aşağıda verilen cümlelerdeki boşlukları, verilen kelimelerle, uygun şekilde doldurunuz.

Keloğlan..... kahramanıdır.

Karagöz'ün en iyi arkadaşı.....

Hacivat'tır. masal

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı 6

4. Arkadaşınız size kırmızı bir kalem hediye etti. Ona ne söylerseniz doğru olur? Doğru olan kutuyu işaretleyiniz.

☐ "Teşekkür ederim." derim. ☐ Hiçbir şey söylemem.

5. Aşağıdaki kelimeleri, verilen resimlerle eşleştiriniz.

Karagöz

Keloğlan

Hacivat

Nasrettin Hoca

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı 7

İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı 8

OYUN VE SPOR

- Futbolcu Fil
- Mızıkçı

- Oynuyorum
- Kitap Sevgisi

NELER DÜŞÜNÜYORSUNUZ?

1- Arkadaşlarınızla hangi oyunları oynamaktan hoşlanırsınız?

2- Hangi spor dalında madalya kazanmak isterdiniz?

3- Okuduğunuz kitapları arkadaşlarınızla paylaşır mısınız? Nasıl?

4- Hangi sporcuları tanıyorsunuz?

Nuhbetü'l-Etfâl

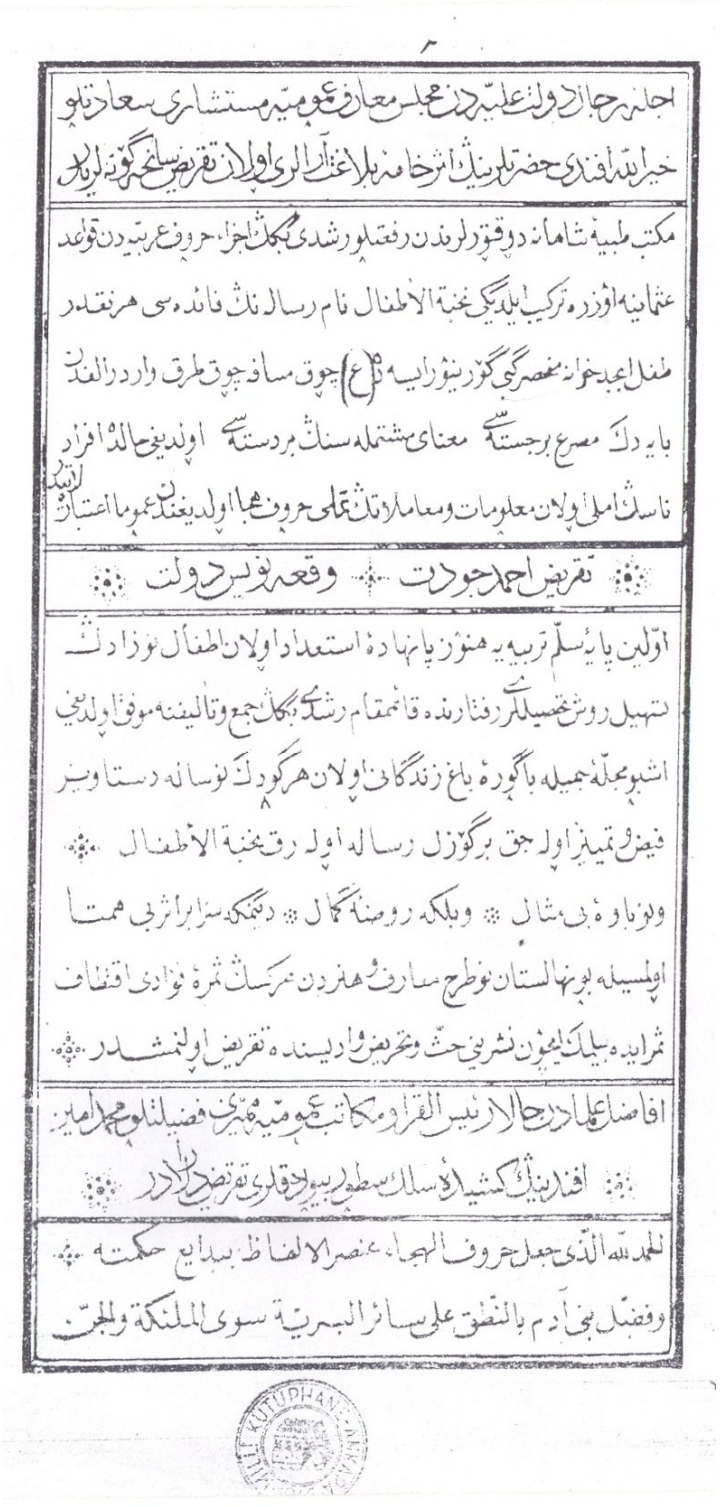

اجلهٔ رجال دولت علیه دن مجلس معارف عمومیه مستشاری سعادتلو
خیر الله افندی حضرتلرینك اثر خامه بلاغت آثارلری اولان تقریض سانح گوزلریدر

مکتب طبیبه شاماندوقورلرندن رفعتلو رشدی بگك اجزاء حروف عربیه دن قواعد
عثمانیه اوزره ترکیب ایلدیگی نخبة الأطفال نام رساله نك فائده سی هر نقدر
طفل ابجد خوانه منحصر گبی گوزینه تراییه (ع) چوق مسافه چوق طرق وارد رالفدن
بایه دك مصرع برجسته سی معنای مشتمله سنك بر دسته سی اولدیغی حالده افراد
ناسك اعلی اولان معلومات ومعاملاتك تعلمی حروف هجا اولدیغندن عموما اعتبار اولنیر

تقریض احمد جودت ... وقعه نویس دولت

اولین پایهٔ سلم تربیه یه هنوز پا نهاده استعداد اولان اطفال نوزادلك
تسهیل روش تحصیللرینه رفتار نده قائمقام رشدی بگك جمع وتالیفنه موفق اولدیغی
اشبو مجلهٔ جمیله باگورهٔ باغ زندگانی اولان هر گوردك نوسانه دستاویز
فیض وتمیز اولجق برگوزل رساله اولدیغی نخبة الأطفال
ولونا وه بی مثال وبلکه روضهٔ کمال دیمکله سزا اثر بی همتا
اولمسیله بوبهارستان نوطرح معارف اهلندن مرکسك ثمرهٔ فؤادی اقطاف
ثمر ایده بیلمك ایچون نشر یحث وتحریض وادیسنده تقریض اولنمشدر

افاضل علمادن حالا رئیس القراء ومکاتب عمومیه مفتشی فضیلتلو محمد امین
افندینك کشیدهٔ اسلك سطور پیرایه قولری تقریض دیلدر

الحمد لله الذی جعل حروف الهجاء عنصر الالفاظ ببدایع حکمته
وفضل بنی آدم بالنطق علی سائر البریة سوی الملئکة والجن

من خليقته ❊ ومميز نوع الانسان بصناعة الكتابه ❊ من بين ذوى العقول ايدانا لكرامته ❊ والصلوة والسلام على سيدنا وشفيعنا وهادينا محمد الذى اوتى جوامع الكلم ❊ فخير البلغاء برمتهم فى فضاء بلاغته ❊ ووله الفصحاء بعمائمهم فى بطحاء فصاحته وعلى اله واصحابه واصهاره وانصاره نجوم الاهتداء والقدوة فى حكمه شريعته ❊ وبعد فان اهم ما يتأكد الاعتناء باجرائه ❊ والرمز ما يتاسس الابتناء على قواعد دائه ❊ رفع ايادى التضرعات بالغدو والآصال ❊ والبحث بالدعوات وانواع الابتهال ❊ لجناب ظل الله الظليل ❊ وخليفة المولى الجليل ❊ زبدة السلاطين الماضيه ❊ وعمدة الخلفاء العثمانيه ❊ خادم الحرمين الشريفين ❊ وممرر روضة سيد الثقلين ❊ اعنى سلطاننا الاعظم ❊ ومولى نعمتنا المعظم السلطان ابن السلطان ابن السلطان السلطان الغازى عبد المجيد خان ادام الله تعالى فى سرير السلطنة بمزيد العدل والظفر والتوفيق ❊ واقامه فى منصة الخلافة بتشييد انواع التنظيم والتنسيق ❊ ومن محاسن مآثر عصره ❊ وجيادنوادر دهره الاثر المخترع الذى لم يسبق مثله بالهام ولا اجتهاد ❊ وهو المجلة الموسومة ❊ بنخبة الاطفال للمعارف الحاذقة الاوزعى الذكى الاريب ❊ والماهر المدقق اللوذعى الاديب ❊ المجد فى استجلاء كنوز العلوم والمعارف ❊ والمجتهد فى استخراج معادن رموز الفنون واللطائف ❊ منشأ مفاخرات الفرقة المنتظمة الطبيه ❊ ومبدأ مباهاة الصنوف العسكريه الراغبين الممارسين فى الصناعات الادبيه والحربيه

مولانا امير محمد الرشدى ابن سليمان ❊ شكر الله سعيه ومن عليه بخلوص الجنات وبارك فى عمره بالعيش الارغد ❊ وانا له كل ما يتمناه واكرمه بالارتقاء الى اعالى الرتب وجلائل المسند ❊ واسعده فى الدارين بانواع السعادات وحشره يوم اللقاء تحت لواء سيد السادات ❊ فتلك المجلة جديرة لان تنتشر نسخها فى جميع الاقطار والبلدان ❊ لينتفع بها كل المشتغلين بتعليم الصبيان ❊ راجين بقاء سلطاننا من رب البريه ❊ متوسلين بجناب سيد الانام ❊ عليه وعلى آله افضل التحيه ❊

مشيخ كرام ريشادت ايتمامدن صوكره تقديم عليه نقشبنديه يه بوستنشينانندن زهاد تالى الحاج فيض الله افندينك ثديومناطقه عرفانلرى اولان تقريض كرامت نصوص لرى يازدر ❊

حمد بى حد وثناى لايعد اول بارى نطاق حضرتلرينه لايق وسزاوار كه جميع ممكناتدن نوع بنى آدمى علم بالقلم ❊ علم الانسان مالم يعلم ❊ ايله ممتاز واماننكه ايله اغراز ايلدى ❊ وصلوات بيغايات ❊ وسلام بينهايات ❊ اول نبى نبيل ذيشان ❊ واول رسول عاليشان لحق بلحراد ركه امت مرحومه سنى تعليم وتربيه ايدوب يتلوا عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم الكتاب والحكمه ❊ مصداقنجه كه لان نفسانيه ايله تكميل ❊ ومراتبات عاليانه نيل ووصول ايله تجميل ايلدى وآل واصحابه رضوان الله عليهم اجمعين ❊ حضرتلرينه شايسته دركه جميع رسم خطوط حروفى وتركيب كليات كلماتى واعمال وعقائدناتى اول معدن علم ❊ ومنبع فضل وعين مدد اولان ذات پاك محمد يدن اخذ وتلقى ايدوب بطناً بعد بطن

Nuhbetü'l-Etfâl

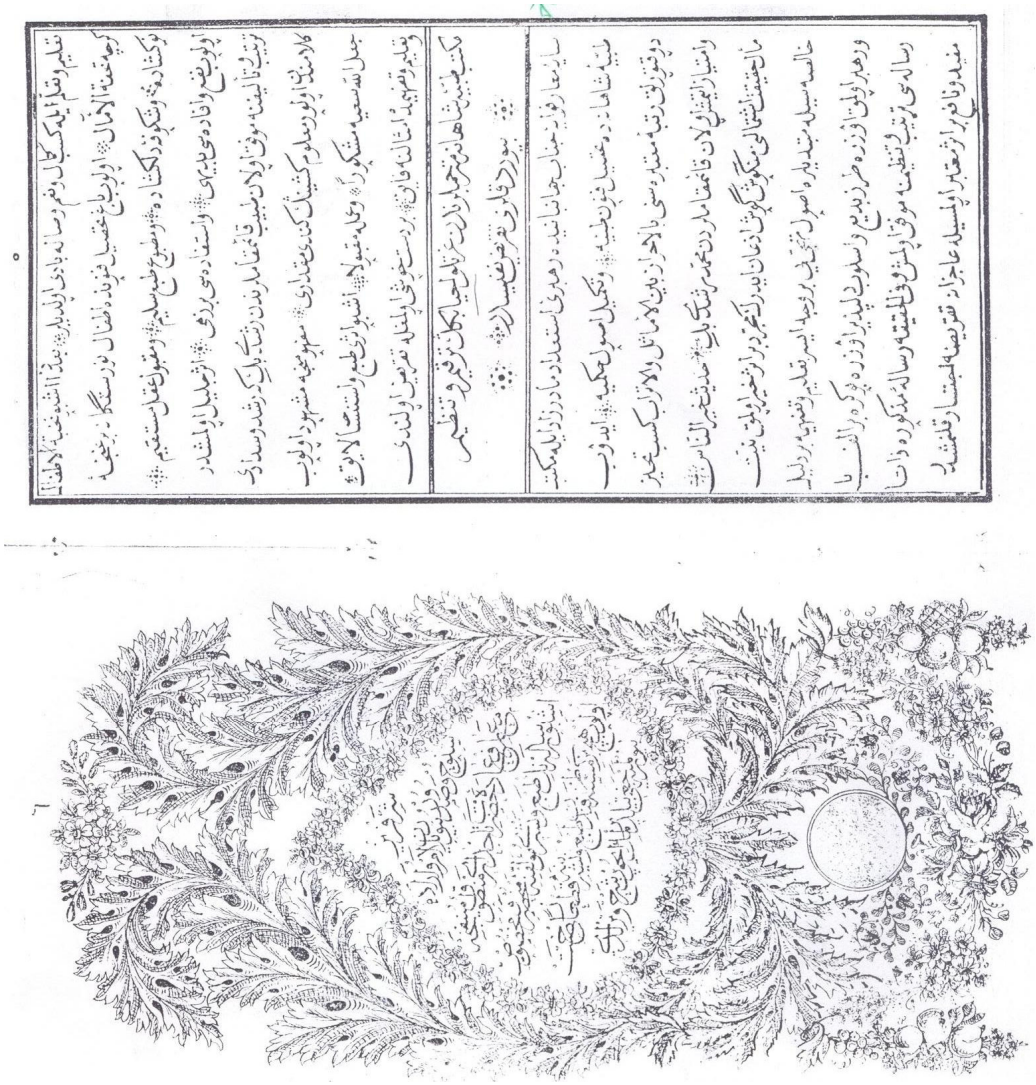

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

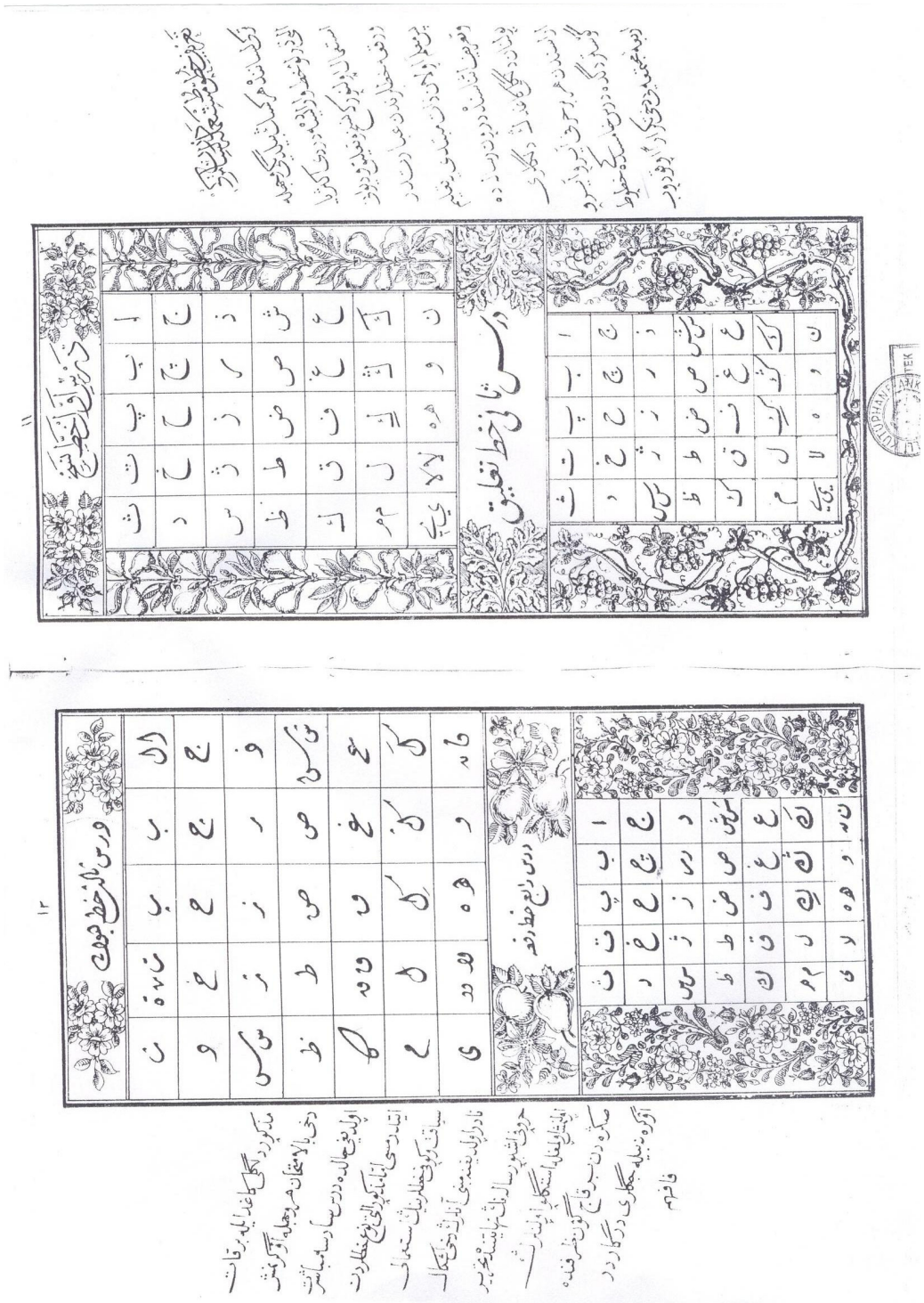

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

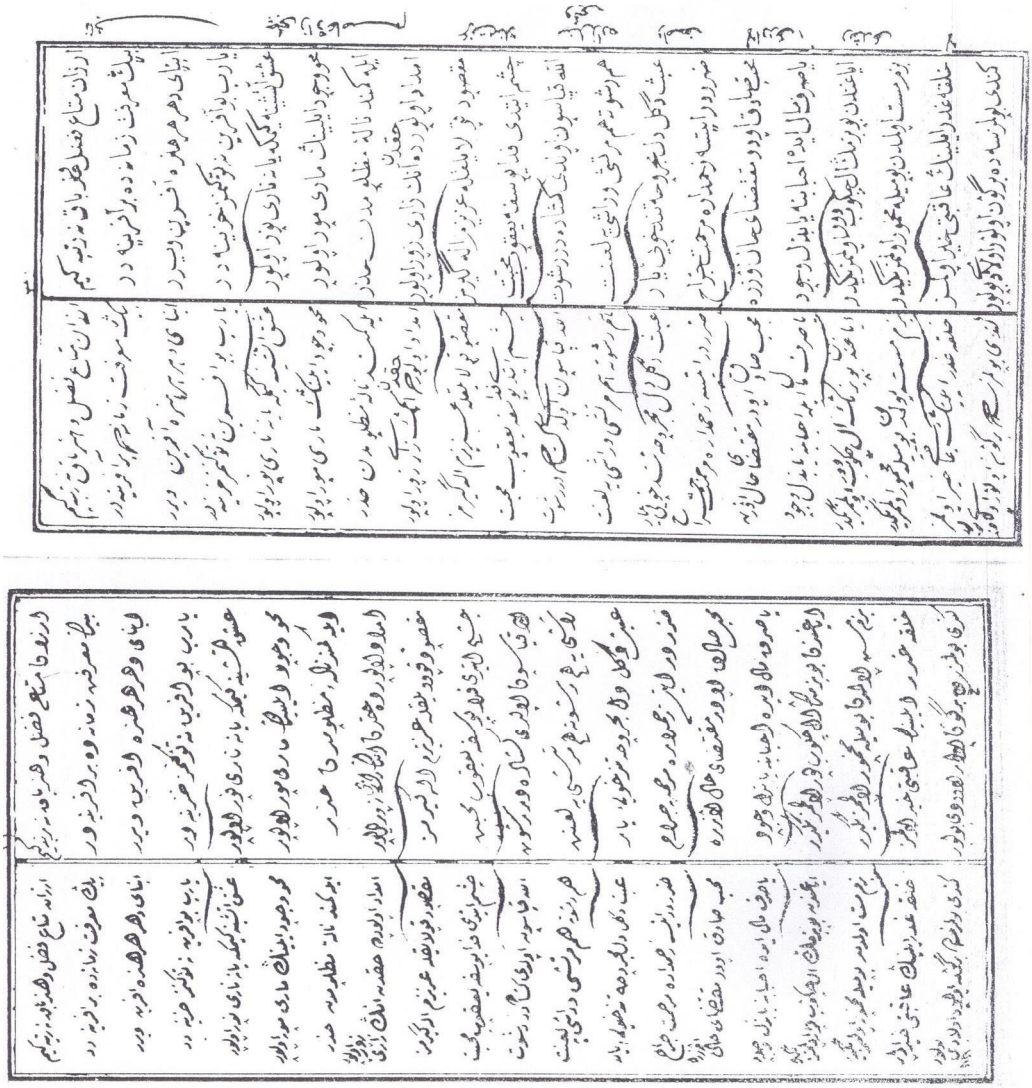

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

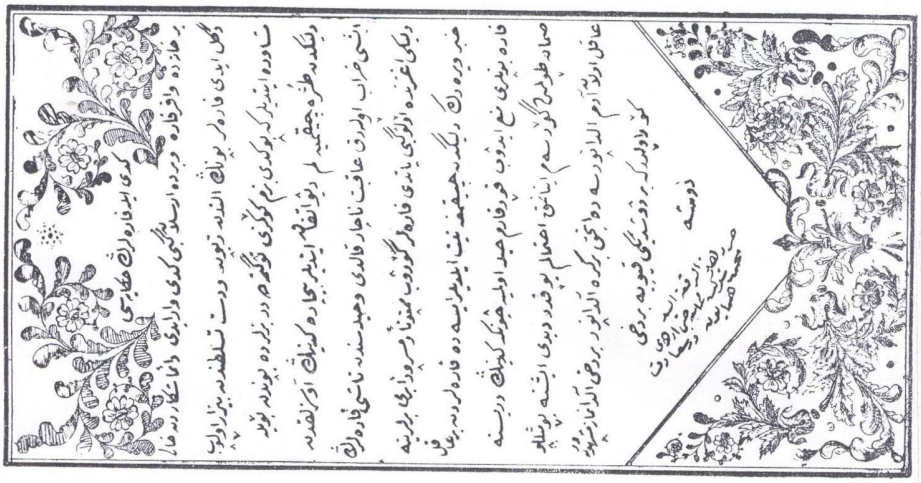

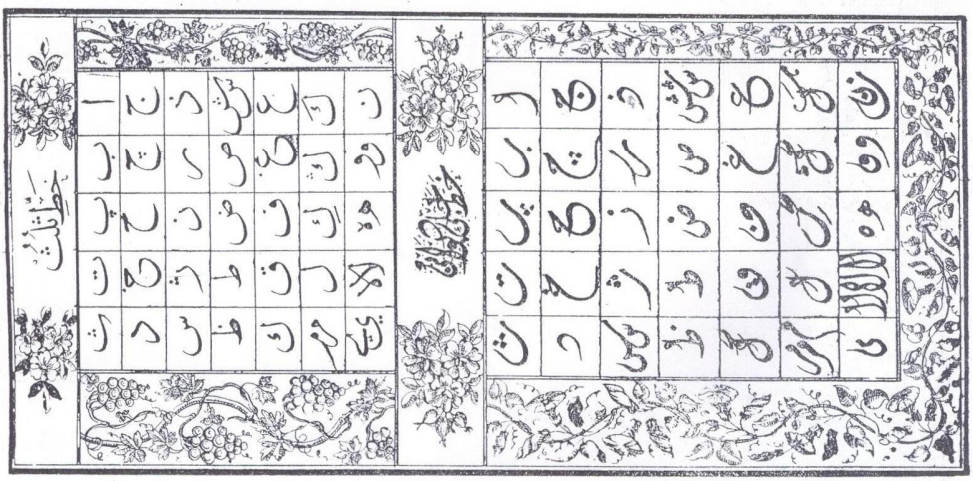

Nuhbetü'l-Etfâl

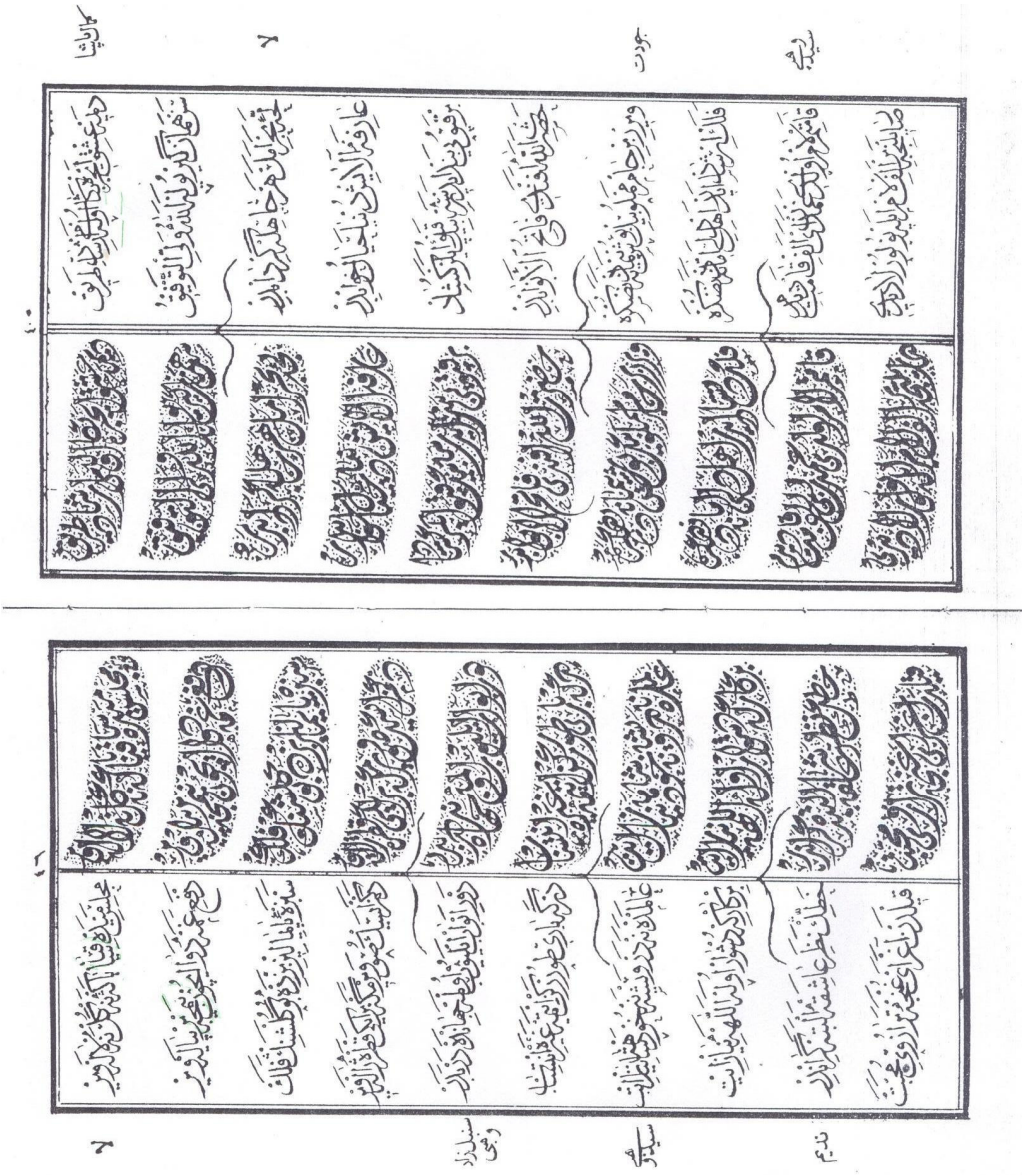

Nuhbetü'l-Etfâl

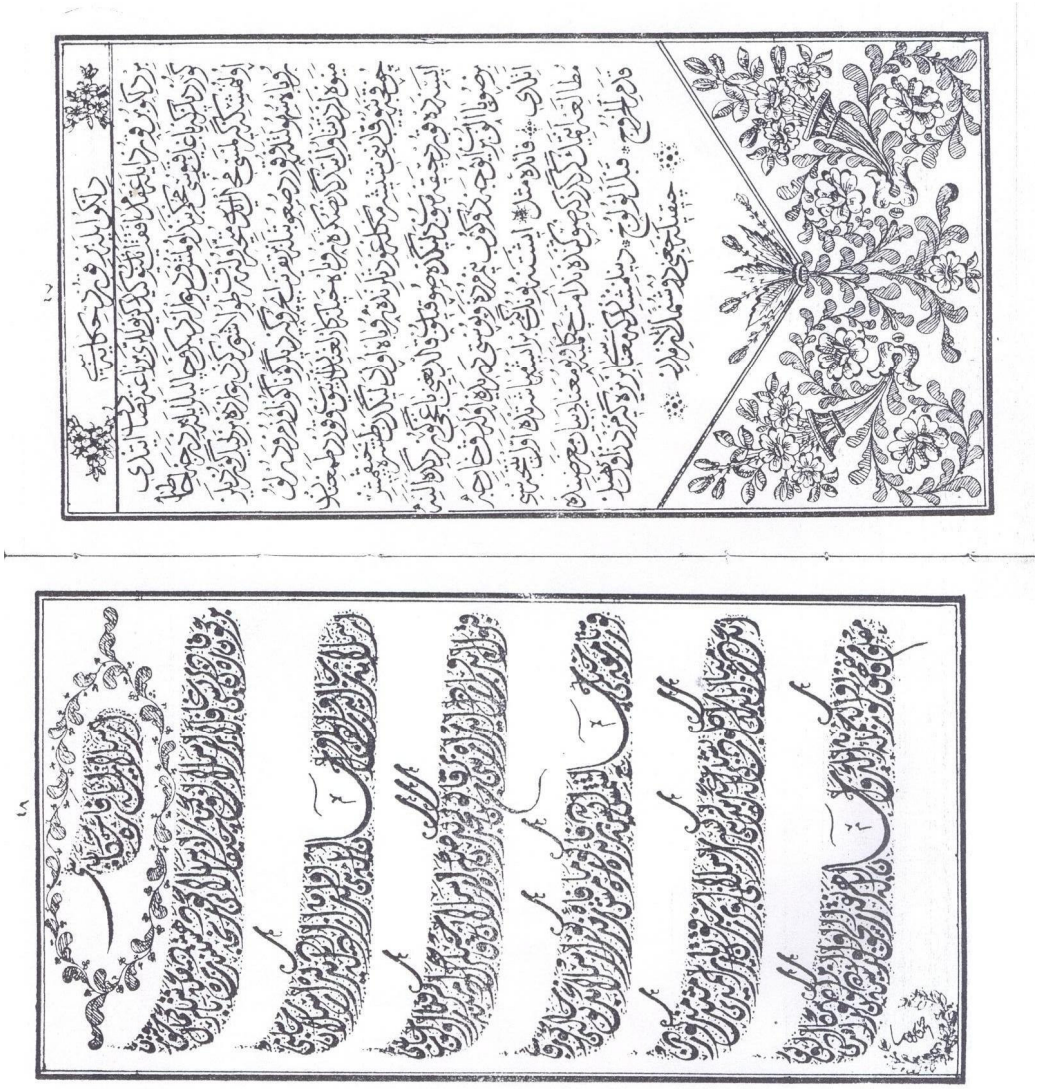

Nuhbetü'l-Etfâl

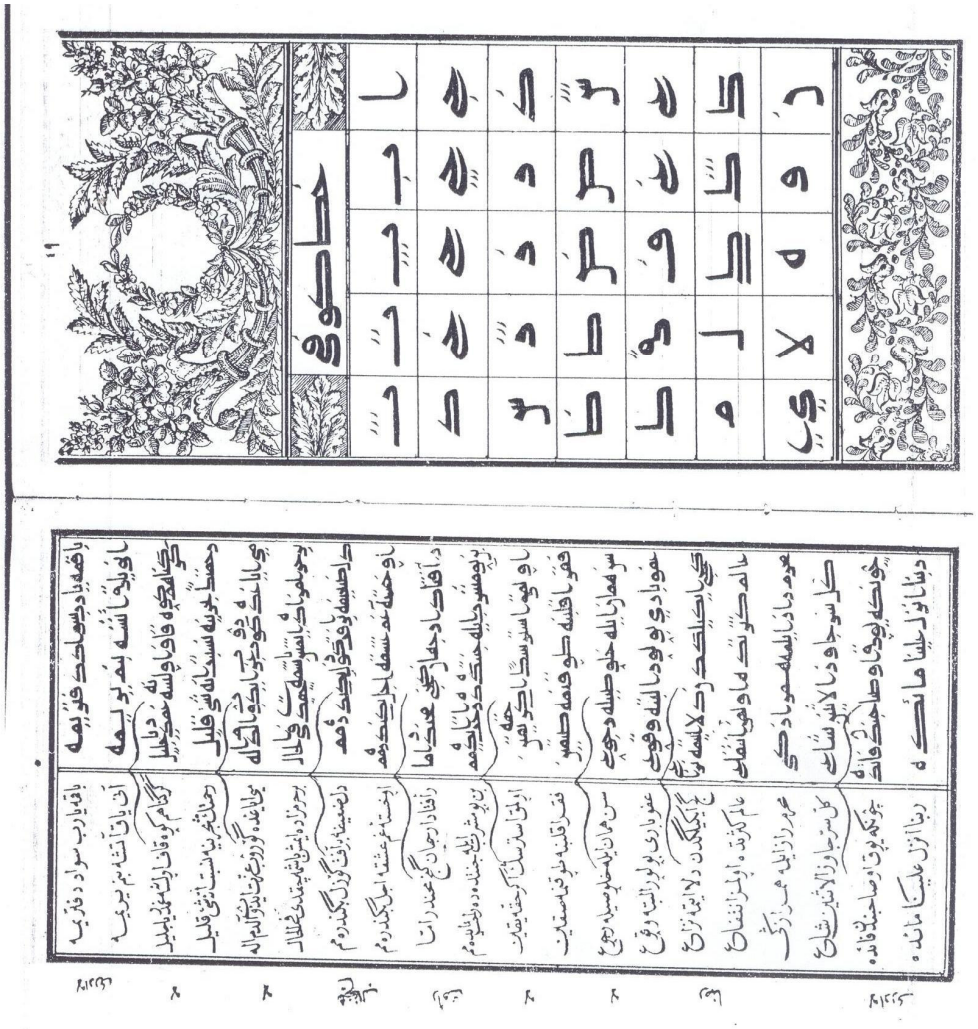

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

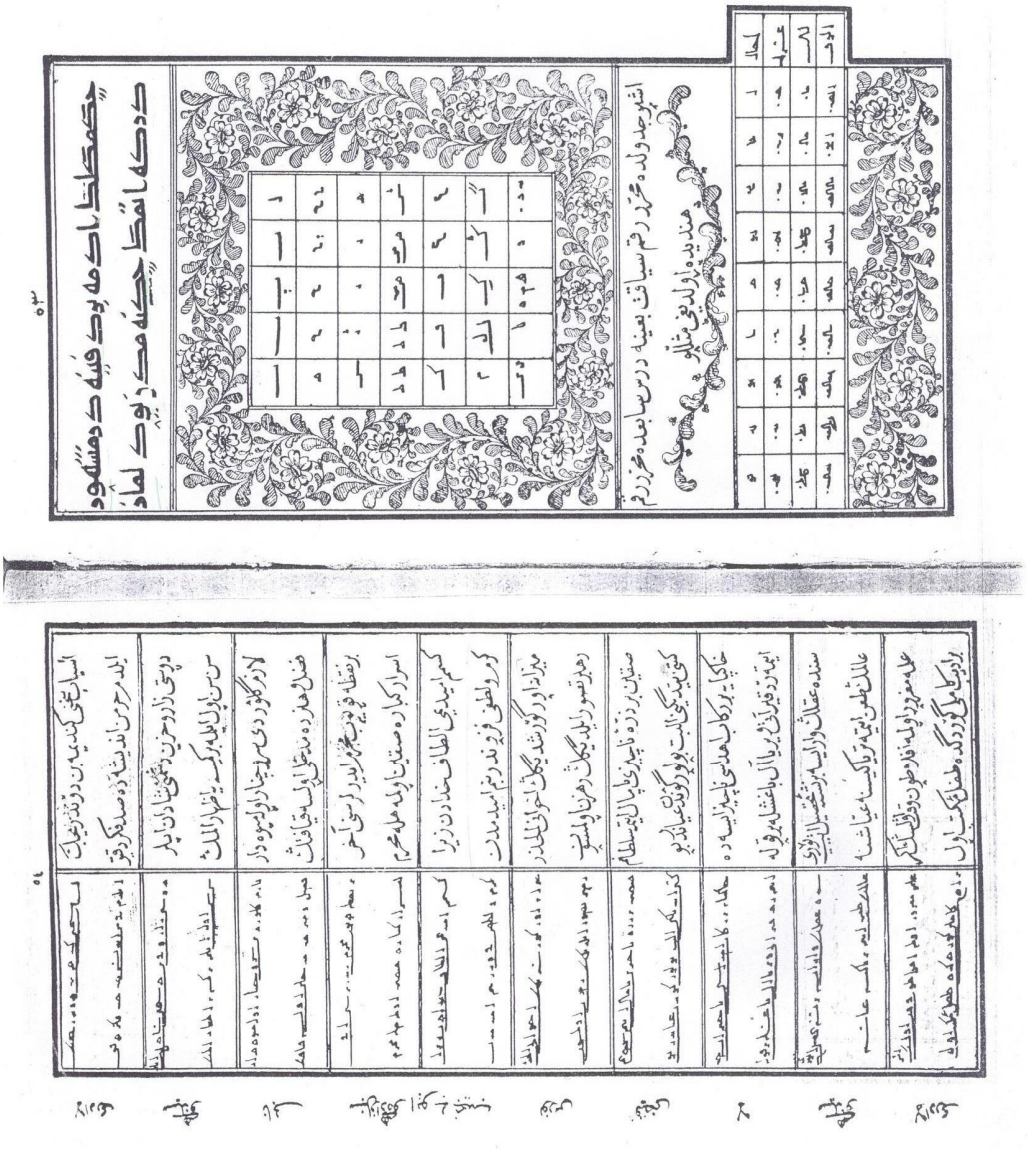

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

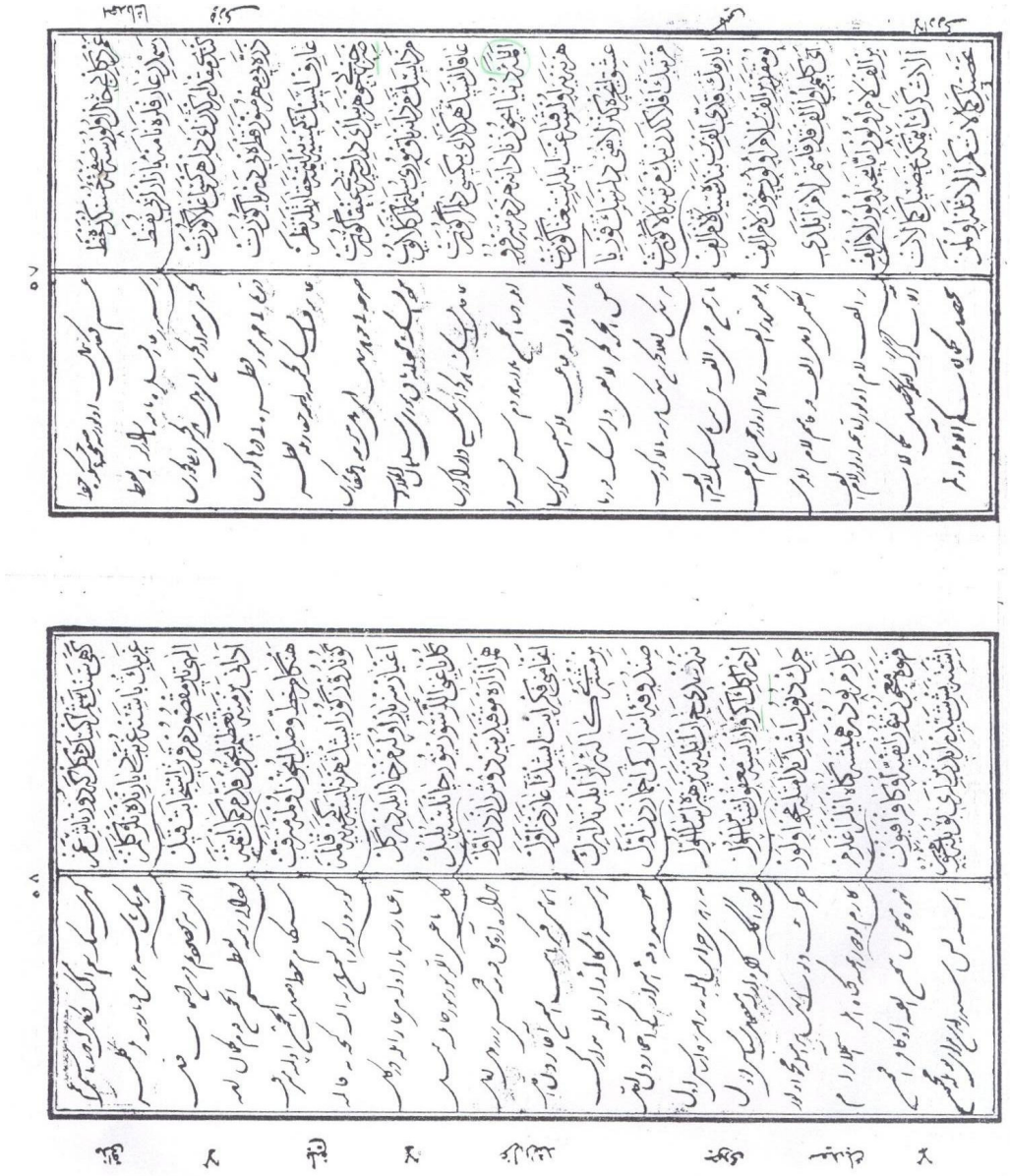

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

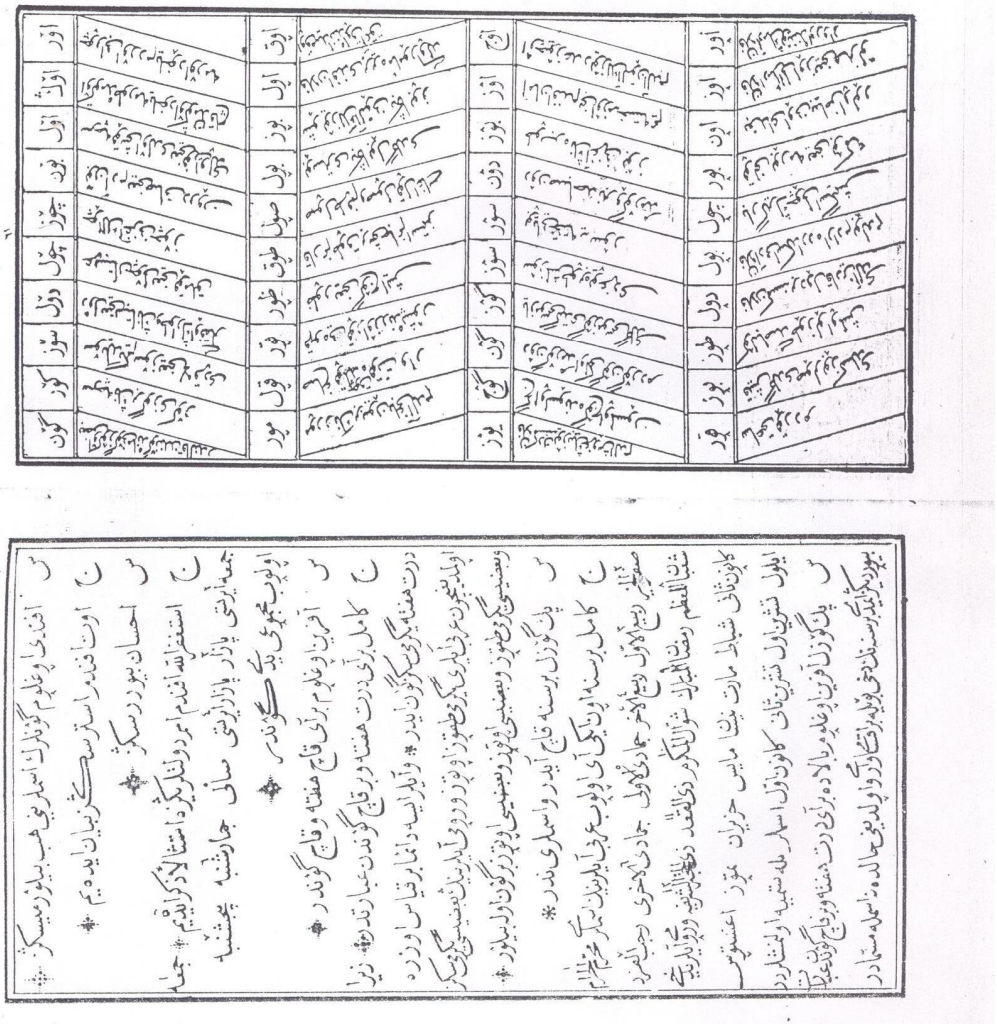

ج اوت افندم برسنه یی درت فصله تقسیم برله فصل اول ربیع کایلك
بهار فصل ثانی صیف کیاز فصل ثالث حریف صوك بهار وگوزدخی یرلر
وفصل رابع شتا کہ قیش تمیه اولنمشدر وتعریف یگرله بزون سنه یی ایکی تقسیما
مواسم صیف ومواسم شتا دخی یرلر ❊

س آوزین اوغلوم امیدی ذکر ایلدیگکز فصول اربعه دن هر فصلك
قاچ آیی اولدیغنی بالافاده وتصفیه موسمه تصادف ذکر ایدیکز بیلوب میسکز ❊

ج اوت افندم هر بر فصل اوچ ماهدن عبارت اولوب مثلا مارت آیندن
طوتوزندن قیش یایی بیوتوب ایلك بهار گیرر ❊ اوچ آیده نصکره حزیرانك طقوزنده
ایلك بهارخانم بولوب یازایایی باشلار ❊ بینه اوچ آیاق دورندن ایلولك اونبرنده
گوزایایی باشلار ❊ وقیش تکیلندن تکرار ایلك بهار گله رك دورداثم اولمقله ایدی ❊
ایلك بهار دیگر موسمه بکزه میوب اغاجلر یاپراقلنوروگللر آچیلور بلبللر فریاد ایدر ❊
ایتمکه باشلار وطاغلر گوزه گون چیچکلر ایله مزین ومفرح اولور ❊ الحاصل اول بهار
اثناسنده ویله تاثیر ایتمشدرکه توصیف وتعریفدن بیکات برتر ❊ وموسم یازده هوالرغایت
بجاق اولمغله میوه لرك کافه سی موسمنه گلنی بولور وگوزایاسندن خزان یللری
اسوب یاپراقلر صاریرصولار ❊ وصیق صیق یغمورلر یغار وگوندزلر قصه لوب
گیجه لر اوزامیه دشلار ❊ ورو زگار وآره صره فورتنه لر گلوب اولماز ❊ وقیش موسمنه
اقربالله صوغوق اولوب قار یغار وصولر بوزکسلوب یوللر گچلمز وگوندزلرغایت قصه لوب
گیجه لر اوزون اولور ❊ نتیجه کلام منوال محرر اوزره بینه ایلك بهار گلور ❊

س پك اعلا شرح وبیان ایلدیکز ❊ ایمدی علم نجومدن وبعض اشعار

وقوارعده استعمال اولنه گلان ابجد حسابی کہ اکثا جمل صغیر دخی اطلاق
اولنور آیدخی ذکر ایده بیلورمیسکز ❊

ج اوت افندم زیرده کوسترلدیگی وجهله سکز کلمه یی ترکیب ایدن
یدی سکز حرف تعداد ایدرلر گوسترلدیلر ارقامدن مرکب اولوب اولکی اوچ
کلمه نك حروفاتی عدد آحادی کلمه رابعه وخامسه عشراتی وبعدازین
کلمات سائره نك حروفاتی ظایه وارنجه مائی اشتمال وآخر حروفی اولامز
غین بیك تعدد بینه دلالت ایلدیگی وارسته احتمالدر

١ ابجد	١	ب ٢	ج ٣	د ٤
٢ هوز	ه ٥	و ٦	ز ٧	
٣ حطی	ح ٨	ط ٩	ی ١٠	
٤ کلمن	ك ٢٠	ل ٣٠	م ٤٠	ن ٥٠
٥ سعفص	س ٦٠	ع ٧٠	ف ٨٠	ص ٩٠
٦ قرشت	ق ١٠٠	ر ٢٠٠	ش ٣٠٠	ت ٤٠٠
٧ ثخذ	ث ٥٠٠	خ ٦٠٠	ذ ٧٠٠	
٨ ضظغ	ض ٨٠٠	ظ ٩٠٠	غ ١٠٠٠	

آوزین اوغلوم فتبارك الله احسن الخالقین ❊ همان کافه موجودانی
قدرت الهیه سیله احسن الخالقین اولان جناب الله جل جلاله حضرتلری
جمله مزك وعلی الخصوص دعوات خیریه ایله اوقات خمسه یاد وتذکاری
اوزره اهم واولی اولان ولی النعمت بیمثل افندمز حضرتلرینك وعامه اهل
ایمانك اخلاق مرضیه ومستحسنه واعمال مقبوله سنیه ایله مظهر توفیقات
ربانیه میسور المکرآن بآن مزداربیور سوز آمین

Nuhbetü'l-Etfâl

Nuhbetü'l-Etfâl

DERS KİTABI DEĞERLENDİRME FORMU **İLKÖĞRETİM TÜRKÇE 1**			
I. GENEL GÖRÜNÜM	EVET	HAYIR	KISMEN
1. Kitap			
a) Ders kitabı mı?	☒	☐	☐
b) Yardımcı ders kitabı mı?	☐	☐	☐
c) Kaynak kitabı mı?	☐	☐	☐
2. Kitabın öğretmen kılavuzu var mı?	☒	☐	☐
a) Öğretmen kılavuzu kitabı öğretmene yardımı materyal kullanımı konusunda yeterli açıklamada bulunuyor mu?	☒	☐	☐
b) Öğretmene yöntem ve tekniklerin kullanımı konusunda yeterli bilgi veriyor mu?	☒	☐	☐
c) Kitapta geçen alıştırmaların cevaplarına yer veriliyor mu?	☒	☐	☐
3. a) Test ve alıştırma kitabı var mı?	☒	☐	☐
b) Test ve alıştırmalar için cevap anahtarı var mı?	☒	☐	☐
4. Dilbilgisi kitabı var mı?	☒	☐	☐
5. Bu kitapları destekleyecek yardımcı araç-gereç (film, film şeridi, video kaseti, diya, ses bandı vs.) takımı mevcut mu?	☐	☒	☐
II. FİZİKSEL GÖRÜNÜM			
6. Kapak			
a) Renkli mi?	☒	☐	☐
b) Albenisi var mı?	☐	☐	☒
c) Kartondan mı?	☒	☐	☐
d) Lüks kartondan mı?	☐	☒	☐
7. Ebatları;			
a) Küçük mü? (13x17)	☐	☐	☐
b) Normal mi? (16x24)	☐	☐	☐
c) Büyük mü? (19x27)	☒	☐	☐
8. Forma Hacmi;			
a) Sınıf düzeyine uygun mu?	☒	☐	☐
b) Formalar dikişli mi?	☐	☒	☐
9. Punto büyüklüğü ve harf özelliği sınıf seviyesine uygun mu?	☒	☐	☐
(Birinci sınıflar 12-14; ikinci ve üçüncü sınıflar 1-12; dördüncü sınıflar 1 punto.)			
1. İç düzen			
a) Ciltli mi?	☐	☒	☐
b) Birinci hamur mu?	☐	☐	☒
Resimler			
c) Metin içeriğine uygun mu?	☒	☐	☐
d) Öğrenci seviyesine uygun mu?	☒	☐	☐
e) Resimlerin altında gerekli açıklamalar var mı?	☐	☒	☐
III. İÇERİK	☐	☐	☐
11. Atatürk İnkılâp ve İlkelerini kavratan ve benimseten metinlerin	☐	☐	☒

konmasına özen gösterilmiş mi?			
12. İlköğretim okulları Türkçe Eğitim Programında belirtilen hedeflerle tutarlı olarak hazırlanmış mı?	☒	☐	☐
13. Konular bir önceki sınıf programını tamamlayıcı, bir sonrakine hazırlayıcı mı?	☒	☐	☐
14. Konular gelecekteki yaşama hazırlayıcı mı?	☒	☐	☐
15. Metinler öğrencilerin yaş ve sınıf düzeyine uygun mu?	☒	☐	☐
16. Metinler sanat değeri taşıyan ve öğrencileri okumaya özendirici nitelikte mi?	☐	☐	☒
17. Metinler öğrencilerin ilgilerine ve sosyal yaşamlarına uygun mu?	☐	☐	☒
18. Metinler ünitelerle ilişkili mi?	☒	☐	☐
19. Metinler ünitelerle ilgili sıraya konmuş mu?	☒	☐	☐
2. Metinler anlaşılır bir üslupla yazılmış mı?	☒	☐	☐
21. Metinlerin seçiminde çağdaş Türk yazar ve ozanlarının eserlerine yer verilmiş mi?	☐	☐	☒
22. Metin sayısı yıllık ders saatiyle orantılı mı?	☒	☐	☐
23. Kitabın sonunda sözlük var mı?	☒	☐	☐
24. Kitabın sonunda kaynakça var mı?	☒	☐	☐
25. Dilbilgisi konuları programındaki sıraya alınmış mı?	☐	☐	☒
IV. KELİME VE CÜMLE YAPISI			
26. Açık ve sade olarak yaşayan bir dilde yazılmış mı?	☒	☐	☐
27. Cümleler sınıf düzeylerine uygun uzunlukta mı?	☐	☐	☒
28. Olduğu gibi yazılması gereken yabancı kelimelerin Türkçe okunuşları yanında gösterilmiş mi?	☐	☐	☐
29. Cümle yapısı öğrencinin seviyesine uygun mu?	☒	☐	☐
3. Cümleler basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta doğru sıralanıyor mu?	☒	☐	☐
31. Yazım kurallarına uygun mu?	☐	☐	☒
32. Metinler dilbilgisi konularını işleyici nitelikte mi?	☐	☐	☐
33. Dilbilgisi yapıları sistematik olarak değişik üniteler içinde tekrar ediliyor mu?	☐	☐	☐
V. ALIŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME			
34. Her okuma parçası sonunda dört temel dil becerisini geliştirici alıştırmalara yer verilmiş mi?	☐	☐	☒
35. Yazılı alıştırmalara, sözlü alıştırmalardan daha çok yer verilmiş mi?	☒	☐	☐
36. Türkçeyi doğru ve akıcı kullanabilmek için yeterli alıştırmalara yer verilmiş mi?	☒	☐	☐
37. Alıştırmalar sınıf düzeyine göre mi?	☒	☐	☐
38. Araştırma ve inceleme yapmaya yönelik soru, ödev vb. çalışmalar düzenlenmiş mi?	☒	☐	☐
39. Edinilen beceri ve kazanılan davranışları ölçmeye yarayan sorulara yer verilmiş mi?	☒	☐	☐
4. Ölçme araçlarına (eşleştirme-kısa cevaplı sorular) yer verilmiş mi?	☒	☐	☐
41. Ünite sonlarında çoktan seçmeli testlere yer verilmiş mi?	☐	☐	☒
42. Test maddeleri ölçme tekniklerine uygun olarak hazırlanmış mı?	☐	☐	☒

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı **:** Tarık AKSOY

Sürekli Adresi **:** Bolu Fen Lisesi Lojmanı Daire: 6 14100 Bolu

Doğum Yeri ve Yılı **:** Köse, 1973

Yabancı Dili **:** İngilizce

İlkokul **:** Ankara Demetevler İlkokulu - 1985

Ortaokul **:** Ankara Mustafa Kemal Ortaokulu - 1998

Lise **:** Ankara Mustafa Kemal Lisesi –1992

Lisans **:** Adnan Menderes Üniversitesi - 1998

Yüksek Lisans **:** Abant İzzet Baysal Üniversitesi - 2007

Anabilim Dalı **:** Türkçe Eğitimi

Bilim Dalı **:** Türkçe Eğitimi

Yayımları **:**

Çalışma Hayatı **:** 1998–1999 Eğitim Öğretim yılında Mardin Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği,

1999–2003 Eğitim Öğretim yılları arasında Balıkesir'de Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği,

2003–2004 Eğitim Öğretim yılından itibaren Bolu Merkez İzzet Baysal Anadolu Teknik Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği ve Müdür Yardımcılığı.